รวมบทความทางวิชาการและบทวิจารณ์วรรณกรรม

นายสมเกียรติ ตู่ทวีกุล

809
ส232ร

ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก
คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

กรกฎาคม 2539

รวมบทความทางวิชาการและบทวิจารณ์วรรณกรรม

24 พ.ย. 2549

นายสมเกียรติ ตู่ทวีกุล

ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก
คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

กรกฎาคม 2539

คำนำ

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยข้อเขียน 2 ประเภท ประเภทหนึ่งเป็นข้อเขียนทางวิชาการ คือ บทความด้านการศึกษา ค้นคว้า วรรณกรรมไทย และการเรียนการสอนภาษาและวรรณคดีในโรงเรียนมัธยม อีกประเภทหนึ่งเป็นข้อเขียนกึ่งวิชาการ คือ บทวิจารณ์วรรณกรรม ข้อเขียนดังกล่าวตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา มติครู และนิตยสารไรเตอร์ ช่วงปี 2535 ถึงปี 2539

ขอบคุณ คุณขจรฤทธิ์ รักษา บรรณาธิการนิตยสารไรเตอร์ ขอบพระคุณอาจารย์แดน กฤษฎา บรรณาธิการวารสารมติครู และรองศาสตราจารย์ ดร.ประพาศน์ พฤทธิประภา รองอธิการบดีฝ่ายวิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ผู้เปิดเวทีให้ผู้เขียนประลองฝีมือทางวิชาการและกึ่งวิชาการตลอดมา

แนวคิดที่ผู้เขียนแสดงไว้ในหนังสือเล่มนี้ คงจะมีประโยชน์ต่อการพัฒนาการสร้างสรรค์วรรณกรรม การศึกษาค้นคว้าวรรณกรรม ตลอดจนการเรียนการสอนภาษาและวรรณคดีในโรงเรียนมัธยมของชาติให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

สมเกียรติ ฐูทวีกุล

กรกฎาคม 2539

สารบัญ

หน้า

คำนำ ก

วรรณกรรมกับการศึกษาวรรณกรรม : ข้อขัดแย้งระหว่าง "ศิลป์" กับ "ศาสตร์".... 1

การวิจัยวรรณคดีกับการตั้งสมมุติฐาน..... 5

ตำราวรรณกรรมไทยปัจจุบัน : ความล้มเหลวทางวิชาการด้านหนึ่งของวรรณคดีศึกษา. 11

อะไรคือปัญหาที่แท้จริงของการเรียนการสอนวรรณคดีไทยในระดับมัธยมศึกษา..... 18

จุดมุ่งหมายที่ควรจะเป็นในการสอนวรรณคดีไทย..... 27

จุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาภาษาไทยระดับมัธยมศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 :
ความต่างในความเหมือน..... 33

ข้อแนะนำบางประการเรื่อง การเรียนการสอนหลักภาษาไทยในโรงเรียนมัธยม..... 38

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ในโลกวรรณกรรม..... 44

สุรชัย จันทิมาธร : นักเขียนเสรีนิยม..... 67

วิมล ไทรนิ่มนวล : นักเขียนผู้ตีแผ่ความอ้อฉลของมนุษย์..... 80

วรรณกรรมสารบันเทิงของนิรมล เมธีสุวกุล : ภาพสะท้อนมนุษย์ผู้วิ่งตามเงาตัวเอง. 95

ครอบครัวกลางถนน : จินตนาการที่หนีไม่พ้นตัวตนของศิลา โคมฉาย..... 101

รอยย่ำระบำฝุ่น ของจำลอง ฝั่งชลจิตร : การสร้างสรรค์ที่หยุดนิ่ง..... 105

กลิ่นสีและกาวแป้ง : ทางสองแพร่งของพิษณุ ศุภ คะแนนนิยมจากผู้อ่านหรือวรรณศิลป์ 108

ปีกความฝัน : ความฝันของใคร..... 112

คำประกาศของคณะกรรมการตัดสินรางวัลซีไรต์ ประจำพุทธศักราช 2535 : ภาพ
ลวงตาของม้าก้านกล้วย..... 115

วินทร์ เสียววาริณ กับการกลับมาของเรื่องสั้นจบแบบหักมุม..... 119

เดือนวาด พิมวนา กับมุมกลับของชีวิตมนุษย์..... 124

สารบัญ

AIDS VACCINE 3

นรินทร์ หิรัญสุทธิกุล

วรรณกรรมกับการศึกษาวรรณกรรม : ข้อขัดแย้งระหว่าง "ศิลป์" กับ "ศาสตร์" 14

สมเกียรติ คู่ทวีกุล

พัฒนาการทางสมรรถภาพกลไกของนิสิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 18

เทเวศร์ พิริยะพฤนท์

การศึกษาสภาพการเรียนการสอนวิชาช่างในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เขตการศึกษา 1 24

สุวิทย์ สรณารักษ์

แนวทางการเลือกแบบของข้อสอบและการตรวจให้คะแนน ในการสอบคัดเลือกหรือสอบแข่งขัน 29

อำพล ธรรมเจริญ

การหาปริมาณไนเตรทในน้ำบริโภคบรรจุขวดโดยวิธีสเปคโตรโฟโตมิเตอร์ 42

ราณี สุรกาญจน์กุล

แนะนำผู้เขียน 53

บรรณาธิการ 54

วรรณกรรมกับการศึกษาวรรณกรรม : ข้อขัดแย้งระหว่าง "ศิลป์" กับ "ศาสตร์"

(ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 เมษายน พ.ศ.2535. หน้า 14-17. ศ.ดร.กุสุมา รักษมณี นำไปอ้างอิงไว้ในบทความเรื่อง "การวิจารณ์งานวิจัย" ในวารสารวิจัย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ.2536. หน้า 123.)

ในปัจจุบันการศึกษาค้นคว้าและวิจัยวรรณกรรมไทยได้กระทำกันอย่างแพร่หลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งในหมู่นักวิชาการชาวไทยและชาวต่างชาติ ในประเทศไทยมหาวิทยาลัยที่มีผลงานวิจัยด้านนี้อยู่เป็นจำนวนมากคือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ผู้เขียนบทความได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัยวรรณกรรมไทยปัจจุบันของนิสิตปริญญาโท มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร มาเป็นเวลานานพอสมควร ทั้งในฐานะผู้ควบคุมการวิจัย และกรรมการภายนอกของคณะกรรมการสอบปากเปล่า จากประสบการณ์ดังกล่าว ผู้เขียนพบปัญหาบางประการซึ่งเชื่อว่าเป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้งานวิจัยด้านนี้ยังไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร

งานวิจัยที่ผู้เขียนมีส่วนเกี่ยวข้อง ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมเรื่องสั้นและนวนิยายของนักเขียนคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ ผู้วิจัยแทบทุกคนจะวางแนวทางและใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าแบบเดียวกันหมด โดยมุ่งศึกษาองค์ประกอบ กลวิธีในการประพันธ์ ท่วงทำนองแต่ง และคุณค่า ในการวิเคราะห์สิ่งเหล่านี้ก็จะยึดถือกฎเกณฑ์จากตำราวรรณกรรมที่มีผู้เรียบเรียงไว้อย่างเคร่งครัด บางครั้งก็พยายามแจกแจงวรรณกรรมที่ตนศึกษาค้นคว้าให้เข้ากับกฎเกณฑ์เหล่านั้นแทนที่จะมุ่งวิเคราะห์ลักษณะที่โดดเด่นจริง ๆ ของวรรณกรรมนั้น ๆ การศึกษาค้นคว้าที่จำกัดและตายตัวแบบ "สูตรสำเร็จ" เช่นนี้ ทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถศึกษาวรรณกรรมนั้น ๆ ได้อย่างลึกซึ้งเท่าที่ควร ไม่สามารถค้นพบลักษณะเฉพาะของวรรณกรรมที่ตนศึกษาได้ และในที่สุดก็ทำให้ผลงานวิจัยส่วนหนึ่งซึ่งนับวันจะมีจำนวนเพิ่มขึ้น สำเร็จออกมาโดยมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกันราวกับแกะจากแม่พิมพ์อันเดียวกัน

ปัญหาที่เกิดขึ้นน่าจะมีสาเหตุมาจากการที่ผู้วิจัยรวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องยังมิได้ตระหนักถึงสภาพที่แท้จริงของวรรณกรรมและการศึกษาวรรณกรรมอย่างถ่องแท้ อันที่จริงในการศึกษาค้นคว้าสิ่งใดก็ตาม ผู้ศึกษาสมควรที่จะได้ทำความเข้าใจกับสภาพที่แท้จริงของสิ่งนั้นให้แจ่มแจ้งเสียก่อน

วรรณกรรมกับการศึกษาวรรณกรรม สองสิ่งนี้มีสภาพแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง วรรณกรรมเป็นผลงานสร้างสรรค์ทางศิลปะของนักเขียนผู้ซึ่งได้ชื่อว่า "ศิลปิน" ส่วนการศึกษาวรรณกรรมเป็นความรู้ เป็นวิทยาการแขนงหนึ่ง และเป็นการเรียนรู้อย่างหนึ่ง แม้จะไม่ใช่ศาสตร์อย่างแท้จริงก็ตาม ภารกิจของนักเขียนกับนักศึกษาวรรณกรรมจึงแตกต่างกัน กล่าวคือนักเขียนมีหน้าที่สร้างสรรค์วรรณกรรมอันเป็นผลงานด้านวรรณศิลป์ ส่วนนักศึกษาวรรณกรรมเป็นผู้ศึกษาผลงานของนักเขียน โดยจะต้องถ่ายทอดประสบการณ์ของตนที่มีต่อผลงานเหล่านั้นออกมาด้วยภาษาทางวิชาการอย่างมีระบบ

ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันระหว่างวรรณกรรมซึ่งเป็น "ศิลป์" กับการศึกษาวรรณกรรมอันเป็น "ศาสตร์" นั้น ทำให้เกิดข้อโต้แย้งและข้อถกเถียงต่าง ๆ ตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นักทฤษฎีวรรณกรรมบางคนตั้งคำถามว่าวรรณกรรมเป็นสิ่งที่จะศึกษาได้จริงหรือ และถ้าศึกษาได้จะใช้วิธีการศึกษาให้เป็นศาสตร์ที่น่าเชื่อถือได้อย่างไร บางคนก็โต้แย้งว่าวรรณกรรมเป็นสิ่งที่มิอาจศึกษาอย่างทะลุปรุโปร่งได้ จริงอยู่เราสามารถอ่าน ซาบซึ้งและชื่นชมวรรณกรรม แต่สิ่งที่เราจะทำได้นอกเหนือจากนั้นก็เป็นเพียงการรวบรวมข้อมูลและเก็บรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับวรรณกรรมไว้เท่านั้น คำถามและข้อโต้แย้งเหล่านี้ น่าจะเป็นอุทาหรณ์ที่ดีสำหรับนักศึกษาวรรณกรรมในการที่จะตระหนักถึงความจริงว่าโลกแห่งวรรณกรรมเป็นอาณาจักรกว้างใหญ่ไพศาลลึกลับซับซ้อนยิ่งนัก เป็นแดนที่เรามิอาจเข้าถึงได้ง่ายหากมิได้ใช้ความพยายามอย่างยิ่งยวด ในการศึกษาวรรณกรรม เราจะต้องกระทำอย่างรอบคอบถี่ถ้วนทุกด้านทุกทาง เพื่อให้การศึกษานั้นมีเหตุมีผลน่าเชื่อถือ เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น โดยพยายามให้มี "อัตตา" หรือ "อคติ" หลงเหลืออยู่น้อยที่สุดเท่าที่จะกระทำได้

อย่างไรก็ตาม นักวรรณกรรมส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่าวรรณกรรมเป็นสิ่งที่เราพอจะศึกษาทำความเข้าใจได้ แม้ไม่ทั้งหมด ทฤษฎีวรรณคดีแบบต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นเพราะเหตุนี้ ในการศึกษาวรรณกรรมผู้ศึกษาพึงระลึกไว้เสมอว่า "ทฤษฎีแห่งวรรณคดีไม่มีวันที่จะสมบูรณ์ได้

และคงไม่มีนักวรรณคดีผู้ใดที่กล้ากล่าวว่า ทฤษฎีของเขาใช้ได้กับวรรณกรรมทุกเรื่อง กับกวีทุกคน กับวรรณคดีทุกยุคทุกสมัย และทุกชาติทุกภาษา การสร้างทฤษฎีเป็นเรื่องของความพากเพียรพยายามของมนุษย์ในอันที่จะหาหลักเกณฑ์ที่มาจากรสกของวรรณคดีไว้อย่างกว้าง ๆ" (เจตนา นาควัชระ. 2516 : 45)

วรรณกรรมก็เหมือนกับมนุษย์ กล่าวคือย่อมมีทั้งลักษณะ "ทั่วไป" ที่เหมือนกับวรรณกรรมอื่น ๆ และมีลักษณะ "เฉพาะ" ที่แตกต่างกับวรรณกรรมอื่น ๆ (Wellek. 1965 : 19) ด้วยเหตุนี้ในการศึกษาวรรณกรรมไม่ว่าจะศึกษาวรรณกรรมแต่ละชิ้น วรรณกรรมของนักเขียนแต่ละคน วรรณกรรมแต่ละยุคสมัย หรือแม้แต่วรรณกรรมของชาติใดชาติหนึ่ง ผู้ศึกษาควรมุ่งศึกษาค้นคว้าเพื่อค้นหาลักษณะเฉพาะอันเป็นคุณสมบัติสำคัญที่สามารถจำแนกวรรณกรรมนั้น ๆ ออกจากวรรณกรรมอื่น ๆ ในประเภทเดียวกันได้ ในการศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมของนักเขียนคนใดคนหนึ่ง ผู้วิจัยต้องค้นหาลักษณะเฉพาะของนักเขียนคนนั้นให้พบ และควรศึกษาค้นคว้าต่อไปอีกด้วยว่า มีปัจจัยอะไรบ้างที่ทำให้วรรณกรรมของเขาแตกต่างกับวรรณกรรมของนักเขียนคนอื่น ๆ

การนำกฎเกณฑ์ทั่วไปที่มีผู้ตั้งขึ้นและรวบรวมไว้ในตำราวรรณกรรมมาศึกษาผลงานของนักเขียนแต่ละคนซึ่งมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเองนั้น ควรจะกระทำด้วยความรอบคอบระมัดระวัง ผู้วิจัยควรอาศัยกฎเกณฑ์เหล่านั้นเป็นแนวทางเสาะหาลักษณะเฉพาะของวรรณกรรมที่ศึกษา ไม่ควรวิเคราะห์วรรณกรรมให้เข้าตามแบบของกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่นำมาอ้างอิงและควรระลึกไว้เสมอว่ากฎเกณฑ์ที่นำมาใช้วิเคราะห์วรรณกรรมนั้นยิ่งมีลักษณะทั่วไปมากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้ค้นพบลักษณะเฉพาะของวรรณกรรมยากลำบากยิ่งขึ้นเท่านั้น

การศึกษาค้นคว้าผลงานวรรณกรรมของนักเขียนคนเดียวไม่จำเป็นต้องยึดถือแนวทางหรือทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งโดยเฉพาะอย่างตายตัว เช่นที่ผู้วิจัยนิยมปฏิบัติกันอยู่ในขณะนี้ ยังมีแนวทางอื่น ๆ อีก (Kennedy. 1983 : 1348-1349) เราอาจศึกษาวรรณกรรมในแง่ที่สัมพันธ์กับการแสดงอารมณ์ของผู้เขียน เป็นการศึกษาด้านการแสดงออก ซึ่งต้องอาศัยชีวประวัติของผู้เขียนเข้าช่วย หรืออาจศึกษาในแง่การเลียนแบบ โดยศึกษาชีวิตมนุษย์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคมที่ผู้เขียนจงใจนำมาสะท้อนไว้เป็นพิเศษ รวมทั้งอาจศึกษาในเรื่องผลกระทบ อันเป็นการพิจารณาผลกระทบของวรรณกรรมที่มีต่อผู้อ่าน ผู้ฟัง ทั้งด้านอารมณ์และสติปัญญา การศึกษาวรรณกรรมที่สัมฤทธิ์ผลนั้น

ผู้วิจัยต้องสามารถเลือกแนวทางหรือทฤษฎีต่าง ๆ ที่มีอยู่มาใช้ได้อย่างเหมาะสม กล่าวคือแนวทางหรือทฤษฎีที่นำมาใช้นั้นสามารถทำให้ผู้วิจัยค้นพบคุณค่าทางวรรณศิลป์ที่แฝงเร้นอยู่ในวรรณกรรมของนักเขียนแต่ละคนได้ ตัววรรณกรรมที่ผู้วิจัยสนใจจะศึกษาค้นคว้านั่นเอง จะเป็นเครื่องบ่งชี้แนวทางหรือทฤษฎีที่เหมาะสมได้ดีที่สุด

แนวทางศึกษาค้นคว้าที่ผู้วิจัยวางไว้ตอนต้นในเค้าโครงของงานวิจัยเป็นสิ่งที่มีประโยชน์เพราะช่วยนำทางผู้วิจัย แต่มิได้หมายความว่าผู้วิจัยจะต้องยึดถือแนวทางดังกล่าวอย่างเคร่งครัดจนไม่สามารถที่จะปรับเปลี่ยนได้ ทั้งนี้ต้องไม่ลืมว่าวรรณศิลป์เป็นศิลปะที่ซับซ้อน มีบางสิ่งบางอย่างที่เราพยากรณ์หรือทำนายได้ยาก เมื่อผู้วิจัยได้ลงมือศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมอย่างจริงจังแล้วกลับพบว่ามีแนวทางและทฤษฎีอื่นที่จะใช้ได้ดีกว่าแนวทางหรือทฤษฎีที่กำหนดไว้แต่เดิม ก็น่าที่จะนำมาใช้ได้ แนวทางในการศึกษาวรรณกรรมควรเป็นประตูที่ "เปิดกว้าง" มากกว่าประตูที่ "ปิดตาย" เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้วิจัย "เข้าถึง" วรรณกรรมนั้น ๆ ให้ลึกซึ้งที่สุดเท่าที่สามารถจะกระทำได้

ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาวรรณกรรมบางประการดังกล่าวข้างต้นน่าจะเป็นเครื่องเตือนสติผู้สนใจที่จะศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมไทยต่อไป ให้ศึกษาค้นคว้าอย่างรู้เท่าถึงการณ์ โดยไม่ตกหลุมพรางบนเส้นทางที่จะนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการด้านวรรณคดีศึกษา อันเป็นส่วนหนึ่งของวิทยาการทั้งมวล

หนังสืออ้างอิง

เจตนา นาควัชระ. "ข้อคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนวรรณคดี," คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 7(8) : 38-54 ; มีนาคม 2516.

Kennedy, X.J. An Introduction to Fiction, Poetry and Drama. 3th ed. Boston : Little Brown and Company, 1983.

Wellek, Rene and Warren, Austin. Theory of Literature. 3th ed. New York : Harcourt, Brace & World, Inc., 1956.

สารบัญ

พืชสมุนไพรบำบัดพิษสัตว์ 3

Anti-venom Medicinal Plants

สมหมาย กระจ่างลิขิต

การคัดเลือกสายพันธุ์สาหร่ายสีน้ำเงินแกมเขียวเพื่อเพิ่มผลผลิตข้าว 12

Strain Selection of Blue-Green Algae for

Improving Rice Production

เสนาะ บุญมี

ระบาดวิทยาของ *V.fluvialis* ในจังหวัดชลบุรี 27

กมล ฝอยหิรัญ

บัญญัติ สุขศรีงาม

การวิจัยวรรณคดีกับการตั้งสมมุติฐาน 41

สมเกียรติ คู่ทวีกุล

การสอนโดยใช้กิจกรรมกลุ่มคุณภาพ 46

สุดา ธาราพิทักษ์

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ : การพัฒนาความสามารถทางการอ่านภาษาอังกฤษ

ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนมัธยมสาธิต

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 54

ขจร สุขรังสรรค์

แนะนำผู้เขียน 60

บรรณาธิการ 61

การวิจัยวรรณคดีกับการตั้งสมมุติฐาน

(ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 ธันวาคม 2535. หน้า 41-45.)

มนุษย์ในอดีตเรียนรู้ข้อเท็จจริงและความคิดใหม่ ๆ ด้วยความบังเอิญ การลองผิดลองถูก และการหาข้อสรุปจากประสบการณ์ในชีวิต วิธีการเบื้องต้นในการค้นหาความจริงดังกล่าวค่อย ๆ พัฒนาควบคู่กับวิวัฒนาการของสังคมทีละเล็กทีละน้อย จนในที่สุดก็กลายมาเป็นสิ่งที่เรียกว่า "การวิจัย" ดังเป็นที่รู้จักกันดีในปัจจุบัน การวิจัยเป็นเครื่องมือและวิธีการที่น่าเชื่อถือที่สุดในการขยายพรมแดนแห่งความรู้ของมนุษย์ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะค้นหาข้อเท็จจริงและความคิดที่มนุษย์ไม่เคยรู้มาก่อน ความเจริญก้าวหน้าทางศิลปวิทยาทุกด้านในโลกสมัยใหม่ จะบังเกิดขึ้นมิได้เลย ถ้าปราศจากการวิจัย การแสวงหาข้อเท็จจริง ความรู้ และความคิดใหม่ ๆ เกี่ยวกับวรรณคดีอันเป็นผลงานสร้างสรรค์อย่างหนึ่งของมนุษย์ซึ่งใช้ภาษาเป็นสื่อที่เรียกว่า "วรรณศิลป์" ก็จำเป็นต้องอาศัยการวิจัยเช่นกัน

เนื่องจากวรรณคดีเป็นศิลปกรรม การศึกษาผลงานชนิดนี้จึงกระทำให้เป็นศาสตร์แท้ ๆ ได้ยาก การวินิจฉัยเรื่องความสวยความงามท้ายที่สุดย่อมหนีไม่พ้นความเป็นอัตนัยของผู้วินิจฉัย แม้กระนั้นการศึกษาวรรณคดีนับตั้งแต่การวิเคราะห์วิจารณ์ในเบื้องต้น จนกระทั่งถึงการค้นคว้าอย่างละเอียดลออลึกซึ้งในเบื้องปลาย ก็ต้องกระทำอย่างมีเหตุผล น่าเชื่อถือ ให้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น การศึกษาวรรณคดีทุกระดับ แท้ที่จริงคือความพยายามอันยิ่งยวดของมนุษย์ที่จะแสวงหาความจริงเรื่องวรรณศิลป์ให้เป็นที่ประจักษ์มากที่สุดเท่าที่สามารถจะกระทำได้นั่นเอง

การศึกษาค้นคว้าสิ่งใดก็ตามให้มีเหตุผลน่าเชื่อถือ จำเป็นต้องยึดถือวิธีการทางวิทยาศาสตร์ การวิจัยที่ปฏิบัติกันทั่วไปในวงวิชาการสากล จึงมีรูปแบบและกระบวนการต่าง ๆ ที่คล้ายคลึงกันแทบทั้งสิ้น ซึ่งก็เป็นไปตามหลักเกณฑ์แห่งวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากหนังสือ "คู่มือการเขียนบทนิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2534" ที่กำหนดส่วนประกอบของการวิจัยไว้ว่า (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2534 : 35-36) "บทนิพนธ์ที่มีเนื้อหาหนักไปทางวิจัยส่วนใหญ่ประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๆ ต่าง ๆ

ได้แก่ ความนำ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิธีการวิจัยหรือการสำรวจที่ผู้เขียนใช้ ผลของการค้นคว้า ตลอดจนการเสนอแนะ หรือการอภิปรายที่เกี่ยวกับผลของการค้นคว้า" ในส่วนที่เป็นความนำของการวิจัย คู่มือเล่มนี้ระบุไว้ว่า "ความนำควรประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ต่อไปนี้ ภูมิหลังที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ค้นคว้าวิจัย ความจำเป็นที่จะต้องศึกษาปัญหาข้อนี้ ปัญหาการวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย สมมุติฐานการวิจัย ข้อตกลงเบื้องต้น ขอบเขตของปัญหา และความจำกัดของปัญหา ความสำคัญของการวิจัย และคำจำกัดความของคำสำคัญต่าง ๆ"

ใช่ว่าการวิจัยทุกชนิดต้องมีส่วนประกอบต่าง ๆ ครบถ้วนตามตัวอย่างข้างต้น การวิจัยที่มีจุดมุ่งหมายเพียงเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องมีสมมุติฐาน แต่ถ้าการวิจัยนั้นมุ่งนำข้อเท็จจริงที่ค้นพบไปแปลความหมายเพื่อให้ได้ข้อสรุปหรือกฎเกณฑ์บางประการที่เป็นความรู้ใหม่หรือความคิดใหม่ สมมุติฐานก็เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการวิจัยชนิดนั้น จริงอยู่การวิจัยอาจจะกระทำได้โดยไม่ต้องมีสมมุติฐาน แต่ผลงานวิจัยชิ้นสำคัญ ๆ อันทรงคุณค่ามากมายแล้วแต่ต้องอาศัยสมมุติฐานในการศึกษาค้นคว้าทั้งสิ้น มหาวิทยาลัยบางแห่งในสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสำคัญกับสิ่งนี้มาก จนถึงกับไม่ยอมรับวิทยานิพนธ์ระดับบริญญาเอกที่เป็นเพียงการศึกษาค้นคว้าเพื่อหาข้อเท็จจริงตามธรรมดา โดยไม่มีสมมุติฐานการวิจัย (Tyrus. 1964 : 131)

สมมุติฐานเป็นทฤษฎีหรือคำอธิบายชั่วคราวที่ผู้วิจัยตั้งขึ้นล่วงหน้าหลังจากที่ได้สำรวจข้อมูลมากเพียงพอแล้ว เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าต่อไป ทฤษฎีหรือคำอธิบายที่ตั้งขึ้นไว้นี้ อาจจะถูกหรือผิดก็ได้ แต่เป็นคำถามที่ผู้วิจัยต้องการคำตอบซึ่งจะต้องรวบรวมหลักฐานมาพิสูจน์ภายหลัง ถ้าผู้วิจัยไม่สามารถหาหลักฐานมาสนับสนุนสมมุติฐานที่ตนตั้งไว้ได้ สมมุติฐานข้อนั้นก็ใช้ไม่ได้ ผู้วิจัยจะต้องตั้งสมมุติฐานข้อใหม่ขึ้นมาอีก สมมุติฐานไม่ใช่ความจริงขั้นสุดท้ายที่พิสูจน์ไม่ได้อีกต่อไป หากแต่เป็นเพียงคำตอบที่ดีที่สุดเท่าที่ผู้วิจัยหามาได้จากข้อมูลที่มีอยู่ในปัจจุบันเท่านั้น ครั้นเวลาผ่านไปข้อมูลเปลี่ยนแปลงไป อาจมีทฤษฎีใหม่ที่ดีกว่าเกิดขึ้นแทนที่ทฤษฎีเดิมก็ได้ ถ้าทฤษฎีที่ค้นพบภายหลังนั้นสามารถพิสูจน์ให้เห็นว่า ทฤษฎีที่มีอยู่เดิมไม่เป็นความจริงอีกต่อไป

การวิจัยซึ่งศึกษาค้นคว้าเอกสารและบันทึกต่าง ๆ ที่เรียกว่า "การวิจัยเอกสาร" ส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นหาข้อเท็จจริง จึงไม่ค่อยพบเห็นสมมุติฐานในการวิจัยชนิดนี้บ่อยนัก แต่งานวิจัยที่มีคุณค่าอย่างแท้จริงนั้น ผลการวิจัยจะต้องนำไปสู่ข้อสรุปหรือกฎเกณฑ์บางประการที่เพิ่ม

ความรู้ใหม่หรือความคิดใหม่ให้แก่วงวิชาการนั้น ๆ ผลการวิจัยเอกสารอาจมีคุณสมบัติเช่นนี้ได้ สมมุติฐานจึงมีได้ในการวิจัยชนิดนี้ เหมือนเช่นที่มีอยู่ในงานวิจัยชนิดอื่น ๆ

มักมีผู้เข้าใจว่า การวิจัยวรรณคดีไม่จำเป็นต้องตั้งสมมุติฐานเพราะเป็นการวิจัยเอกสาร มิใช่การวิจัยเชิงทดลอง ความเข้าใจดังกล่าวไม่น่าจะถูกต้อง กุสุมา รักษมณี กล่าวถึงเรื่องนี้ ไว้ในหนังสือ "การวิจัยวรรณคดี" ว่า (กุสุมา รักษมณี. 2533 : 50)

> "เนื่องจากการวิจัยทางมนุษยศาสตร์มีลักษณะเป็นอัตนัยอยู่มาก ทำให้ดูเหมือนว่าการตั้งสมมุติฐานจะไม่จำเป็น เพราะอาจทำให้ผู้วิจัยมีใจเอนเอียง พยายามหาข้อมูลมาสนับสนุนสมมุติฐานที่ตั้งไว้ สมมุติฐานจึงเป็นคำตอบล่วงหน้าที่จะทำให้ผู้วิจัยมุ่งไปทางเดียว แต่ข้อบกพร่องนี้จะไม่เกิดขึ้น หากผู้วิจัยมีความเข้าใจว่าการตั้งสมมุติฐานไม่ใช่การหลับตานึกถึงคำตอบที่ถูกใจหรือฝ่านแวบเข้ามาในสมองเท่านั้น แต่จะต้องเป็นการหาข้อสรุปในเบื้องต้นหลังจากศึกษาข้อมูลมาขั้นหนึ่งแล้ว นอกจากนั้นสมมุติฐานจะต้องไม่ใช่คำตอบฟุ้ง ๆ ได้มาจากสามัญสำนึกโดยไม่จำเป็นจะต้องแสวงหาข้อมูลมาสนับสนุนเลย เช่น "วรรณคดีเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ น่าจะมีคุณค่าในเชิงวรรณศิลป์ ผู้อ่านจะรู้สึกทันทีว่าไม่จำเป็นต้องอ่านรายงานวิจัยที่พยายามหาคำตอบที่รู้ ๆ กันอยู่แล้วเช่นนี้"

นอกจากนี้กุสุมา รักษมณี ยังได้ยกตัวอย่างวิธีการตั้งสมมุติฐานในงานวิจัยวรรณคดีไทย เรื่อง "การศึกษาการพัฒนาตัวละครในบทละครพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" ของกันยรัตน์ สมิตะพินทุ เอาไว้ด้วย ซึ่งผู้วิจัยตั้งสมมุติฐานไว้ว่า (กุสุมา รักษมณี. 2533 : 51)

> "จากการศึกษาเหตุการณ์บ้านเมืองและค่านิยมในรัชกาลที่ 6 และการศึกษาความนิยมในการประพันธ์บทละครในสมัยนั้น ทำให้เห็นว่าการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์บทละครไว้เป็นสำนวนหนึ่ง แล้วทรงปรับปรุงแก้ไขเป็นสำนวนที่ 2 หรือ 3 หรือ 4 อีกนั้น ทำให้บทบาทของตัวละครในสำนวนใหม่แตกต่างไปจากสำนวนแรก อาจ

กล่าวได้ว่า สาเหตุที่ทำให้บทบาทของตัวละครต่างไปนั้น น่าจะเป็นเพราะ

1. เหตุผลทางสังคมและการเมือง
2. เหตุผลทางวัฒนธรรมประเพณี
3. เงื่อนไขการแสดง"

จะเห็นว่าสมมุติฐานยังคงเป็นสิ่งจำเป็นและมีประโยชน์ต่อการวิจัยวรรณคดีอยู่มากที่เดียว

งานวิจัยวรรณคดีไทยและวรรณกรรมไทยปัจจุบันของนิสิตบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร จำแนกกว้าง ๆ ได้สองประเภท งานวิจัยประเภทแรกเป็นการศึกษาค้นคว้าด้านวรรณคดีวิจารณ์หรือวรรณคดีศึกษา โดยผู้วิจัยนำวรรณคดีโบราณเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือผลงานทั้งหมดของกวีคนใดคนหนึ่ง หรือวรรณกรรมของนักเขียนคนใดคนหนึ่ง มาศึกษาค้นคว้าเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ตามทฤษฎีวรรณคดีแนวต่าง ๆ เช่น งานวิจัยเรื่อง "วิเคราะห์วรรณกรรมของมหาฤกษ์" ของสุภิตร อนุศาสน์ (พ.ศ.2517) และเรื่อง "วิเคราะห์นวนิยายและเรื่องสั้นที่สะท้อนชีวิตชาวชนบทอีสาน (พ.ศ.2532)" ของ ประเสริฐ ไสววรรณ เป็นต้น งานวิจัยประเภทนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะค้นหาข้อเท็จจริงอย่างเดียวเท่านั้น ผลการวิจัยเพียงแต่ทำให้ทราบว่าวรรณคดีที่นำมาศึกษาค้นคว้ามีลักษณะเฉพาะตัวอย่างไร มีคุณค่าด้านใด ข้อเท็จจริงที่ได้จากผลการวิจัยมิได้นำไปสู่การค้นพบความรู้ใหม่หรือความคิดใหม่แต่อย่างใด งานวิจัยประเภทนี้มิได้เกิดจากปัญหาใดปัญหาหนึ่งที่ผู้วิจัยต้องการแสวงหาคำตอบเป็นพิเศษ จึงไม่จำเป็นต้องตั้งสมมุติฐาน

งานวิจัยอีกประเภทหนึ่งซึ่งมีจำนวนน้อยมาก เป็นการศึกษาค้นคว้าที่ผู้วิจัยต้องการแสวงหาคำตอบปัญหาบางประการในวงวิชาการวรรณคดีไทย และผลการวิจัยนำไปสู่การค้นพบความรู้ใหม่ หรือความคิดใหม่ซึ่งไม่มีผู้ใดรู้มาก่อน การตั้งสมมุติฐานในงานวิจัยประเภทนี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่ง เพราะจะทำให้ผู้วิจัยมองเห็นทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจนแน่นอนในการศึกษาค้นคว้า ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากงานวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์วรรณคดีเรื่องกำศรวลศรีปราชญ์" ของ สุนีย์ ศรณรงค์ (พ.ศ.2516) และเรื่อง "วิเคราะห์วรรณกรรมของคุณสุวรรณ" ของ ยุพิน ธชาศรี (พ.ศ.2517)

งานวิจัยชิ้นแรก ผู้วิจัยพิสูจน์ให้เห็นว่าวรรณคดีเรื่อง "กำศรวลศรีปราชญ์" มิใช่ผลงานของศรีปราชญ์ กวีในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช บุตรพระโหราธิบดี แต่ผู้แต่งคือพระอินทราชา โอรสสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งต่อมาคือสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 โคลงกำศรวลศรีปราชญ์มีมาก่อนรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ประมาณ 200 ปี ส่วนงานวิจัยชิ้นหลัง ผู้วิจัยพิสูจน์ให้เห็นเช่นกันว่า คุณสุวรรณ กวีหญิงในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นผู้ริเริ่มใช้รูปแบบและกลวิธีการเขียนกลอนแนวใหม่ แต่ไม่มีผู้ใดเข้าใจวรรณกรรมของคุณสุวรรณ จึงพากันคิดว่าคุณสุวรรณเป็นกวีที่สติฟั่นเฟือนหรือเสียจริต งานวิจัยสองชิ้นนี้ก่อให้เกิดความรู้ใหม่และความคิดใหม่ขึ้นในวงการศึกษาวรรณคดีไทย ซึ่งไม่เคยมีผู้ใดรู้หรือคิดมาก่อน

หากนำงานวิจัยสองประเภทดังกล่าวมาเปรียบเทียบกันในแง่ของกระบวนการวิจัยแล้ว งานวิจัยประเภทหลังน่าจะมีความหมายและมีคุณค่าต่อวงวิชาการมากกว่า เพราะทำให้ความรู้ความคิดในวงการศึกษาวรรณคดีไทยเพิ่มพูนขึ้นจากเดิม ดังนั้นมหาวิทยาลัยที่มีการสอนวิชาวรรณคดีไทยระดับบัณฑิตศึกษา ควรส่งเสริมการวิจัยประเภทนี้ให้กว้างขวางและแพร่หลายยิ่งขึ้น

แม้ว่าการวิจัยวรรณคดีไทยส่วนใหญ่ไม่มีการตั้งสมมุติฐาน ทั้งนี้เพราะส่วนมากเป็นการศึกษาค้นคว้าวรรณคดีในลักษณะของวรรณคดีวิจารณ์และวรรณคดีศึกษา แต่มิได้หมายความว่าการตั้งสมมุติฐานจะไม่มีความสำคัญในการวิจัยวรรณคดีโดยสิ้นเชิงอย่างที่บางคนเข้าใจ ดังนั้นจึงไม่สมควรอย่างยิ่งที่จะกำหนดไว้ตายตัวว่าการวิจัยวรรณคดีไม่จำเป็นต้องตั้งสมมุติฐาน ผู้วิจัยและผู้เกี่ยวข้องควรไตร่ตรองให้รอบคอบเสียก่อนว่าการวิจัยที่จะกระทำนั้นมีจุดมุ่งหมายอย่างใด เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงตามธรรมดาหรือเพื่อแสวงหาความรู้และความคิดใหม่ เพื่อที่จะได้วางแนวทางในการศึกษาค้นคว้าให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายอย่างแท้จริง การไม่ตั้งสมมุติฐานในการวิจัยวรรณคดีที่มีความจำเป็นและมีเหตุผลเพียงพอ จะทำให้งานวิจัยไร้ทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจน เปรียบเหมือนกับเรือที่ปราศจากหางเสือ หรือการเดินทางที่ขาดเข็มทิศ และจะทำให้วิธีการศึกษาค้นคว้าในงานวิจัยนั้น ๆ ไม่เป็นไปตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ อันเป็นอุดมคติของการวิจัยทุกชนิดเท่าที่ควร เป็นการบั่นทอนคุณค่างานวิจัยชิ้นนั้นด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์อย่างน่าเสียดายยิ่งนัก

หนังสืออ้างอิง

กุสุมา รักษมณี. การวิจัยวรรณคดี. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533.

ศรีนครินทรวิโรฒ, มหาวิทยาลัย. บัณฑิตวิทยาลัย. คู่มือการเขียนบทนิพนธ์. กรุงเทพฯ : หจก.ไอเดียสแควร์, 2534.

สุนีย์ ศรณรงค์. การวิเคราะห์วรรณคดีเรื่องกำศรวลศรีปราชญ์. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยวิชาการศึกษา, 2516. อัดสำเนา.

ยุพิน ธชาศรี. วิเคราะห์วรรณกรรมของคุณสุวรรณ. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยวิชาการศึกษา, 2517. อัดสำเนา.

Hillway, Tyrus. Introduction to Research. Boston : Houghton Miffin Company, 1964.

กำหนดการ

สัมมนาทางวิชาการ สามทศวรรษศิลปศาสตร์

มนุษยศาสตร์ : พรมแดนปัจจุบัน เส้นทางสู่อนาคต

ห้องประชุมชั้น 4 อาคารอเนกประสงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1 ธันวาคม 2535

09.00 - 09.30 น. ลงทะเบียน

09.30 - 09.45 น. พิธีเปิดสัมมนา

09.45 - 10.45 น. " สาระและของมนุษยศาสตร์ และแนวโน้มในปัจจุบัน "
ศ. ดร. วิรัตร ศรีสะอ้าน

10.45 - 11.00 น. พัก

11.00 - 12.30 น. " มนุษยศาสตร์ปัจจุบัน : วิกฤตการณ์ และการสร้างสรรค์ "
ศ. ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์

12.30 - 14.00น. พักรับประทานอาหารกลางวัน

สัมมนากลุ่มย่อย

14.00 - 15.00 น.

กลุ่ม 1 " อุดมการณ์มนุษยศาสตร์ กับการแบ่งแยกอัตวิสัยและภาววิสัย "
ดร. โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์

กลุ่ม 2 " Translation as Transformation "
Dr. David Thomas

กลุ่ม 3 " ตำราวรรณคดีรวมไทยในปัจจุบัน : ความสัมพันธ์ทางวิชาการด้านหนึ่ง ของวรรณคดีศึกษา "
ผมเกียรติ คู่ทวีกุล

กลุ่ม 4 " ทางออกของปัญหาปาแลสไตน์ "
รศ. ศรีบุรพา พูลทรัพย์

15.15 16.15 น.

กลุ่ม 1 " Philosophy and Architecture Today : Arche-Texture/Architecture "

Dr. Charles Freeland

กลุ่ม 2 " การประเมินผลหลักสูตรสาขาวิชาภาษาอังกฤษ "

รศ. อรุณี วิริยะจิตรา

กลุ่ม 3 " บทบาทและความสำคัญของวรรณคดีในการพัฒนาสังคม "

ศ. ดร. มัทนี รัตนิน

กลุ่ม 4 " การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษและการเขียนสะกดคำภาษาอังกฤษ "

ชีระวิทย์ ลักษณะกัง

3 ธันวาคม 2535

09.15 - 10.15 น.

กลุ่ม 1 " ลำดับขั้นของการกระจายของเสียงในสัทวิทยา "

ผศ. ดร. นุศาพร ลักษณียนาวิน

กลุ่ม 2 " ยุคเมธาราม์มนุษยศาสตร์ : บทวิจารณ์จากปรัชญาอัตถภาวนิยม (เมอง ปยล ซาร์ต

จรัยา นาสกไวันตร์

กลุ่ม 3 " คำเรียกสีในภาษาม้ง (ตัวเมี่ยน) "

รศ. ดร. ทิวพันธ์ เหล็ดเรทดงคำ

กลุ่ม 4 " ไทยงเวียง : ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลง "

ผศ. อัราวดี ไตลังคะ

10.30 - 11.30 น.

กลุ่ม 1 " คำบอกทิศทางในภาษาไทย : การศึกษาตามแนวทางภาษาศาสตร์การเรียนรู้ "

สุดา วังปุรัมย์

กลุ่ม 2 " ปรัชญาและสาระสำคัญภูมิปัญญาชนเชื้อสายภาคใต้ "

ดร. ธเนศ ตาภรณ์สุวรรณ

กลุ่ม 3 " The Directions of Information Technology Transfer from Japan to Thailand "

ผศ. วสัน ชูประยูร

กลุ่ม 4 " วรรณกรรมอิงตำนานและวีรชนกรรมที่คนชั้นของ มาลา คำจันทร์ "

เมษพร วรรณนะสาร-วาจ่วาโท

11.30 - 13.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวันตามอัธยาศัย

13.00 - 14.30 น. " มนุษยศาสตร์กับเทคโนโลยี : ปรัชญาและวิทยาการ ? "

ศ. นพ. ทศพร จันทร์ หงศ์ลดารมภ์

รศ. ดร. สมใจ จันทวงศ์

ผศ. ดร. ไชยันต์ รัชชกูล

อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ

14.30 - 14.45 น. พัก

14.45 - 16.15 น. " มนุษยศาสตร์กับสังคมไทย "

ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

ผศ. ดร. สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์

ศ. ดร. มิทรี วัดหัน

16.30 - 17.30 น. แจ้งรับรอง ณ ลานพัฒนาศาสตร์

หมายเหตุ สถานที่รายการเวียนปิดรายงาน : ห้องประชุมชั้น 4 วิทยาเขตประสงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สถานที่รายการสัมมนากลุ่มย่อย : คณะศิลปศาสตร์ ตามห้องที่กำหนด

7 มีนาคม 2535

9.00 - 10.30 น. " วิธีการ และวิธีศึกษาแบบกษัยการศาสตร์ . วิเคราะห์เชิงวัจนภาษ "

ผศ. สุรศรา วุฒิเสถียร

ดร. ไพโรจน์ พงศ์ลดาวรรณ์

10.30 - 10.45 น. พัก

10.45 - 12.30 น. " ตะวันตกกับตะวันออก : การค้นหาอัตวิสัยและการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญา "

ดร. มารัต ตามไท

รศ. พว. พัฒนพันธ์ สมาหารนันท์

ดร. ปริยดา นนทิมเม่า-กษยพันธุล

12.30 - 14.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวันตามอัธยาศัย

สัมมนากลุ่มย่อย

14.00 - 15.00 น.

กลุ่ม 1 " ภาวะคำแนะนำในการตัดสินใจเชิงพาณิชย์ "

รศ. ดรงศักดิ์ ภัณฑกาว

กลุ่ม 2 " บทละครสำหรับผู้อ่าน "

ศ. พว. กุสุมา รักษมณี

กลุ่ม 3 " A Phonological Statement of Kensiw "

Nancy Bishop

15.15 - 16.15 น.

กลุ่ม 1 " การสำรวจและการใช้ข้อมูลการพยากรณ์เพื่อการจัดการพื้นที่ระบบแบ่งตามเวลา

ในโรงงานอุตสาหกรรมเส้นใย "

ไกรวุฒิ เจริญศิริ

กลุ่ม 2 " ความคิดเห็นและทัศนคติของเด็กไทยมุสลิมต่อผู้ใหญ่ หนุ่มสาว และผู้สูงอายุ

(ภาษาและไม่ใช่ภาษา) "

รศ. พว. ศรีเวียน แก้วกังวาล

กลุ่ม 3 " Lost in Space : Discovering Spatial Locatives in Kensiw "

Mary M. Peterson

ตำราวรรณกรรมไทยปัจจุบัน : ความสัมเหลว ทางวิชาการด้านหนึ่งของวรรณคดีศึกษา

(เสนอในการสัมมนาทางวิชาการ "สามทศวรรษศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ : พรมแดนปัจจุบัน เส้นทางสู่อนาคต" ณ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 1-3 ธันวาคม พ.ศ. 2535 และตีพิมพ์เผยแพร่ในเอกสารประกอบการสัมมนา เอกสารหมายเลข 4 หน้า 1-7.)

ความรู้เรื่องวรรณกรรมไทยปัจจุบัน อันเป็นวิทยาการด้านวรรณคดีศึกษา เป็นวิชาหนึ่งของหลักสูตรภาษาและวรรณคดีไทยระดับอุดมศึกษา ผลงานทางวิชาการของความรู้แขนงนี้ ในปัจจุบันมีอยู่เป็นจำนวนมากในรูปของบทความ ตำราและงานวิจัย ในบรรดาผลงานทางวิชาการ ตำรานับว่ามีบทบาทสำคัญยิ่ง เพราะเป็นแบบแผนของหลักวิชานั้น ๆ ที่ผู้ศึกษาใช้เป็นแหล่งความรู้หลักในการศึกษาค้นคว้า ความก้าวหน้าหรือความล้าหลังของวิชาความรู้แขนงต่าง ๆ จึงมองจากตำราได้ทางหนึ่ง

ในช่วงเวลา 2 ทศวรรษที่ผ่านมา นักวิชาการด้านวรรณกรรมไทยปัจจุบันเรียบเรียงตำราไว้ 8 เล่ม ได้แก่ 1. วรรณกรรมไทยปัจจุบัน ของ กระแสร์ มาลยาภรณ์ (พ.ศ.2512) 2. วรรณกรรมไทยปัจจุบัน ของ ประทีป เหมือนนิล (พ.ศ.2519) 3. สภาพวรรณกรรมไทยปัจจุบัน ของ อุดม รุ่งเรืองศรี (พ.ศ.2522) 4. วรรณกรรมปัจจุบัน ของ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (พ.ศ.2523) 5. วรรณกรรมไทยปัจจุบัน ของ สมพร มันตะสูตร (พ.ศ.2525) 6. วรรณกรรมไทยร่วมสมัย ของ จิตรลดา สุวัตถิกุล (พ.ศ.2526) 7. แนวทางศึกษาวรรณกรรมปัจจุบัน ของ ธวัช ปุณโณทก (พ.ศ.2527) และ 8. วรรณกรรมไทยปัจจุบัน ของ สายทิพย์ นุกูลกิจ (พ.ศ. 2534) ตำราเหล่านี้ซึ่งมีผู้ศึกษาค้นคว้าและอ้างอิงกันอย่างแพร่หลาย คาดหมายว่าจะเป็นผลงานทางวิชาการที่มีคุณภาพ ทำให้ผู้ศึกษามีความรู้ความเข้าใจอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งเรื่องวิวัฒนาการและสภาพของวรรณกรรมไทยปัจจุบัน ซึ่งคลี่คลายมาตามลำดับเวลา และในที่สุดก็จะสะท้อนให้เห็นความก้าวหน้าทางวิชาการด้านหนึ่งในการศึกษาวรรณคดีของชาติ

เนื้อหาของตำราส่วนใหญ่เป็นความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมปัจจุบันประเภทต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วยบันเทิงคดี สารคดี สารบันเทิง บทร้อยกรอง เรื่องแปล และบทละคร ความรู้

ดังกล่าวอาจจำแนกกว้าง ๆ ได้สามส่วน ส่วนแรกเป็นความรู้เรื่องลักษณะเฉพาะของวรรณกรรมแต่ละประเภท ส่วนที่สองเป็นความรู้เรื่องวิวัฒนาการและสภาพของวรรณกรรมแต่ละประเภท และส่วนสุดท้ายเป็นความรู้เรื่องการพิจารณาวรรณกรรมแต่ละประเภท ความรู้ทั้งสามส่วนแม้จะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน แต่มิใช่สิ่งเดียวกัน เพราะความสำคัญที่ความรู้แต่ละส่วนมีต่อการศึกษาวรรณกรรมแตกต่างกัน ความรู้ส่วนแรกกับส่วนสุดท้าย ทำให้ผู้ศึกษารู้จักและมีแนวทางในการพิจารณาวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ความรู้ส่วนที่สองทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจวิวัฒนาการและสภาพของวรรณกรรมตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงช่วงเวลาที่ผู้เขียนตำราแต่ละคนเรียบเรียงตำราขึ้น ความรู้ส่วนนี้คือสาระของวิชาซึ่งควรเป็นเนื้อหาหลักของตำรา แต่เมื่อพิจารณาสัดส่วนเนื้อหาของตำราส่วนใหญ่แล้ว ปรากฏว่าเนื้อหาหลักกลับกลายเป็นความรู้ส่วนแรกกับส่วนสุดท้าย ตำราส่วนใหญ่จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะแนะนำวรรณกรรมแต่ละประเภท รวมทั้งแนะแนวทางในการพิจารณาวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ซึ่งเป็นลักษณะของตำราการศึกษาวรรณกรรมเบื้องต้นทำนองเดียวกับตำราการศึกษาวรรณคดีเบื้องต้นของตะวันตก ประเภท Introduction to Literature หรือ Understanding Literature นั่นเอง สาระของตำราส่วนใหญ่ยังมิใช่สาระที่แท้จริงของตำราวรรณกรรมไทยปัจจุบัน ซึ่งควรให้ความรู้เรื่องวิวัฒนาการและสภาพของวรรณกรรมในช่วงเวลา "ปัจจุบัน" อย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง ทั้งนี้เพราะตำราวิชาวรรณกรรมไทยปัจจุบันเป็นผลงานทางวิชาการที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าลักษณะของวรรณกรรมในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง (a period) ซึ่งผู้ศึกษามุ่งค้นหาเอกลักษณ์ (an individuality) ของวรรณกรรมอันเป็นคุณลักษณะเฉพาะที่แยกแยะวรรณกรรมในช่วงเวลานั้นออกจากวรรณกรรมในช่วงเวลาอื่น (Wellek. 1956 : 18) ในบรรดาตำราทั้งหมด "สภาพของวรรณกรรมไทยปัจจุบัน" ของ อุดม รุ่งเรืองศรี มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับสาระวิชามากที่สุด เพราะผู้เรียบเรียงให้ความสำคัญกับความรู้ส่วนที่สองมากกว่าความรู้ส่วนแรกกับส่วนสุดท้าย ในเมื่อเนื้อหาของตำราส่วนใหญ่เป็นความรู้เรื่องลักษณะเฉพาะและการพิจารณาวรรณกรรมปัจจุบันแต่ละประเภท แต่ผู้เรียบเรียงกลับตั้งชื่อตำราว่า "วรรณกรรมไทยปัจจุบัน" หรือ "วรรณกรรมปัจจุบัน" หรือ "วรรณกรรมไทยร่วมสมัย" ชื่อตำราดังกล่าวจึงไม่สอดคล้องกับเนื้อหา ตำราส่วนใหญ่จึงเป็นตำราวรรณกรรมไทยปัจจุบันแต่ในนามเท่านั้น มีตำราเล่มเดียวที่ผู้เรียบเรียงตั้งชื่อได้ตรงกับเนื้อหาคือ "แนวทางศึกษาวรรณกรรมปัจจุบัน" ของ ธวัช ปุณโณทก

การพิจารณาเนื้อหาดังกล่าวข้างต้น ทำให้ลงความเห็นได้ว่า ผู้เรียบเรียงตำรา ส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจสาระของวิชาวรรณกรรมไทยปัจจุบันอย่างถ่องแท้ ที่เป็นเช่นนี้อาจมีสาเหตุมาจากอิทธิพลของตำราเล่มแรกคือ "วรรณกรรมไทยปัจจุบัน" ของ กระแสร์ มาลยาภรณ์ ซึ่งตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ.2512 ผู้เรียบเรียงกล่าวถึงจุดประสงค์ในการเรียบเรียงตำราเล่มนี้ไว้เมื่อคราวตีพิมพ์ครั้งที่ 2 ใน พ.ศ.2530 ว่า (กระแสร์ มาลยาภรณ์. 2530 : หน้าคำนำ) "เพียงแต่ว่าวรรณกรรมไทยปัจจุบันเล่มนั้น เป็นเล่มแรกในภาษาไทยที่มีการกระทำเป็นเชิงแนะนำวรรณกรรมปัจจุบันว่าประกอบขึ้นด้วยอะไรบ้าง แต่ละชนิดและชนิดนั้น ๆ มีหนังสืออะไรบ้าง เป็นต้น" และกระแสร์ มาลยาภรณ์ กล่าวถึงที่มาของชื่อตำราไว้ว่า (กระแสร์ มาลยาภรณ์. 2512 : หน้าคำนำ)

> "ในแง่ของชื่อหนังสือเองนั้น ผู้เขียนรู้สึกว่ายังหาคำที่กินความกว้างอย่างที่ต้องการมิได้ เพราะวรรณกรรมในที่นี้หมายเอาข้อเขียนทุกประเภทในปัจจุบัน ซึ่งก็มิได้เป็นปัจจุบันทั้งหมด หากต้องสืบย้อนไปหาอดีต ทั้งข้อเขียนนั้นเป็นร้อยแก้วเป็นส่วนใหญ่ เป็นร้อยกรองแต่น้อยนิด ด้วยเหตุว่าบัดนี้เป็นเวลาของยุคนวนิยายเต็มตัวแล้ว แถมข้อเขียนนั้นจักต้องเป็นหนังสือที่มิใช่ตำราเสียด้วย ส่วนบันทึกท่องเที่ยว ชีวประวัติ ฯลฯ นั้น เมื่อยังความเพลิดเพลินให้แก่เราได้ ก็ถือรวมอยู่ในชื่อนี้ด้วย ครั้นจะใช้นวนิยายเมืองไทย ข้อเขียนของไทย วรรณกรรมเมืองไทย ฯลฯ ก็เกิดความรู้สึกว่าวรรณกรรมไทยปัจจุบันดีกว่า แม้จะไม่ดีที่สุดก็ตาม"

จะเห็นว่าหนังสือเล่มนี้ อันเป็นตำราด้านวรรณกรรมไทยปัจจุบันยุคบุกเบิกผู้เรียบเรียงต้องการแนะนำผู้อ่านให้รู้จักหนังสือประเภทต่าง ๆ เป็นประการสำคัญ มิได้มุ่งหมายจะชี้ให้เห็นวิวัฒนาการและสภาพของวรรณกรรมแต่อย่างใด เผอิญผู้เรียบเรียงเอาชื่อวิชาไปตั้งเป็นชื่อตำราเข้าเท่านั้น ผู้เรียบเรียงตำราในเวลาต่อมา ส่วนใหญ่อาจพลงเข้าใจไปว่า ตำราวรรณกรรมไทยปัจจุบันควรมีเนื้อหาเหมือนกับตำราเล่มแรก จึงพากันยึดถือตำราเล่มนั้นเป็นต้นแบบอย่างเหนียวแน่นโดยมิได้ทำความเข้าใจกับสาระของวิชาให้ถ่องแท้เสียก่อน

ธรรมชาติของวิชาวรรณกรรมปัจจุบันแตกต่างกับวิชาวรรณคดีดั้งเดิมตรงที่เป็นวิชาที่ยังมีชีวิต ข้อมูลสั่งสมเพิ่มขึ้นตามเวลา ขอบข่ายของวิชาขยายตัวอยู่เรื่อย ๆ การศึกษาสภาพของวรรณกรรมกระทำได้โดยการศึกษาตัววรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ในช่วงเวลานั้น ๆ เท่านั้น ทว่าผู้เรียบเรียงตำราส่วนใหญ่มิได้ใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าดังกล่าว กลับใช้วิธีรวบรวมผลการศึกษาค้นคว้าของผู้อื่นเข้าไว้ด้วยกัน โดยมิได้มุ่งศึกษาตัวงานวรรณกรรมในช่วงเวลาที่ตนเรียบเรียงตำรา ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากการศึกษาเรื่องสั้นไทยปัจจุบัน ผู้เรียบเรียงตำราในช่วง พ.ศ.2518-2534 จำนวน 5 คน ล้วนกล่าวถึงบทความเรื่อง "ความเป็นมาและกลุ่มความคิดของเรื่องสั้นไทยสมัยใหม่" ซึ่งสุชาติ สวัสดิ์ศรี ศึกษาไว้ใน พ.ศ.2518 แต่มิได้พิจารณาสภาพของเรื่องสั้นในช่วงเวลาที่แต่ละคนเรียบเรียงตำราขึ้นแต่อย่างใด การที่ผู้เรียบเรียงตำราส่วนใหญ่ใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าที่ฝืนธรรมชาติของวิชาอย่างยิ่งเช่นนี้ ทำให้ตรีศิลป์ บุญขจร กล่าวว่า (ตรีศิลป์ บุญขจร. 2530 : 127)

> "ตำราและเอกสารประกอบการสัมมนาด้านวรรณกรรมปัจจุบันเท่าที่มีอยู่มักเป็นผลงานประเภทค้นคว้า รวบรวม เรียบเรียง มากกว่าจะเป็นผลของการวิเคราะห์วิจัยใหม่ ๆ ทั้งในด้านทฤษฎี วิธีการวิเคราะห์ วิจารณ์ และเนื้อหา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะตำราและหนังสือดังกล่าว มุ่งที่จะใช้เป็นตำราประกอบการเรียนการสอนในระดับพื้นฐานทั่วไป และรวบรวมมาจากบทความหรืองานเขียนอื่น ๆ นำมาเรียบเรียง"

อุปสรรคสำคัญสองประการในการเรียบเรียงตำราคือ ความไม่เข้าใจสาระของวิชาอย่างถ่องแท้ประการหนึ่ง กับการใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าที่ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาอีกประการหนึ่ง ทำให้ตำราวรรณกรรมไทยปัจจุบันซึ่งเป็นผลงานของนักวิชาการจำนวนมากถึง 8 คน ในช่วงเวลายาวนานถึง 2 ทศวรรษ กลับมีโครงสร้างและเนื้อหาที่คล้ายคลึงกันอย่างไม่น่าจะเป็น ดังที่ ตรีศิลป์ บุญขจร กล่าวว่า (ตรีศิลป์ บุญขจร. 2530 : 128) "ในด้านเนื้อหาตำราเหล่านี้ มักมีโครงสร้าง องค์ประกอบ รวมทั้งเนื้อหาคล้ายคลึงกัน อาจกล่าวได้ว่า ปัญหาสำคัญ

ของตำราด้านวรรณกรรมปัจจุบัน มีทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ" แม้แต่ผู้เรียบเรียงตำราด้วยกันเองก็อดไม่ได้ที่จะตั้งข้อสังเกตในทำนองเดียวกันว่า (กระแสร์ มาลยาภรณ์. 2530 : คำนำ) "ครั้นเวลาล่วงมา หนังสือทำนองนี้ก็เกิดขึ้นมากมาย ทั้งนี้เหมือนกับพิมพ์ออกมาอย่างเดียวกันยังกับแกะ" ตำราวรรณกรรมไทยปัจจุบันกำลังตกอยู่ในสภาพเดียวกับการผลิตผลงานทางวิชาการด้านอื่น ๆ ของชาติ ดังที่ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ กล่าวว่า (ไพฑูรย์ สินลารัตน์. 2533 : 22) "ผลงานวิชาการของอาจารย์มีลักษณะซ้ำซ้อนซ้ำซาก และลอกเลียนกันสูง"

ตราบใดที่ตำรายังคงมีลักษณะเช่นที่เป็นอยู่ในขณะนี้ ตราบนั้นความเป็นเลิศทางวิชาการด้านวรรณกรรมไทยปัจจุบันก็เกิดขึ้นได้ยาก ผู้เขียนบทความขอเสนอแนะข้อคิดเห็นสองประการที่คิดว่าจะเป็นประโยชน์ในการเรียบเรียงตำราต่อไปดังนี้

1. เนื้อหาของตำราวรรณกรรมไทยปัจจุบันควรเป็นความรู้เรื่องวิวัฒนาการและสภาพของวรรณกรรมเท่านั้น ไม่ควรนำความรู้เรื่องลักษณะเฉพาะและการพิจารณาวรรณกรรมแต่ละประเภทมารวมไว้ ความรู้เรื่องนี้ควรอยู่ในตำราวรรณกรรมวิจารณ์หรือวรรณคดีวิจารณ์

2. เนื่องจากวรรณกรรมไทยปัจจุบันมีอายุประมาณหนึ่งศตวรรษ การศึกษาค้นคว้าให้ครอบคลุมวรรณกรรมทุกประเภทย่อมเกินกำลังและสติปัญญาของนักวิชาการคนเดียว การเรียบเรียงตำราวรรณกรรมไทยปัจจุบันในขั้นต้น ควรเป็นการศึกษาค้นคว้าในแนวราบ เพื่อให้ได้ภาพรวมของวรรณกรรม ซึ่งจำเป็นต้องกระทำเป็นคณะ โดยแบ่งกันศึกษาวรรณกรรมแต่ละประเภทในแต่ละช่วงเวลา ต่อจากนั้นก็ควรศึกษาค้นคว้าในแนวดิ่ง โดยอาจศึกษาวรรณกรรมประเภทเดียวกันหรือหลายประเภท ในมิติใดมิติหนึ่งหรือในแง่ใดแง่หนึ่งอย่างลึกซึ้ง

ตำราวรรณกรรมไทยปัจจุบันเท่าที่มีอยู่ ยังมิใช่ตำราในความหมายที่แท้จริง จึงไม่มีบทบาทต่อวงวิชาการเท่าที่ควร เพราะมิได้ให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องวิวัฒนาการและสภาพของวรรณกรรมอย่างกว้างขวางลึกซึ้งอย่างที่ควรจะเป็น สิ่งนี้ถือเป็นความล้มเหลวด้านหนึ่งในการศึกษาวรรณคดีของชาติที่นักวิชาการด้านนี้ต้องร่วมมือกันหาทางปรับปรุงแก้ไขต่อไป ดังที่ ม.ร.ว.สุมนชาติ สวัสดิกุล นักประวัติศาสตร์และนักวรรณคดีผู้ยิ่งยง กล่าวว่า (คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2507 : 157)

"ความผิดพลาดเป็นของธรรมดาในการศึกษาค้นคว้า แต่ความผิดพลาดในด้านการศึกษาวรรณคดีนั้นเป็นความผิดทางใจ แม้จะผิดกันมานาน เมื่อรู้ว่าผิดก็มีทางแก้ไขได้ด้วยการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม อันตรายที่เกิดจากความผิดในทางนี้ แม้จะมีบ้างก็เล็กน้อย เวลาอาจช่วยให้แก้ผิดเป็นถูกได้ แต่ความผิดพลาดในด้านอื่น ๆ นั้น หากดำเนินโดยปราศจากความระมัดระวังและขาดหลักวิชาแล้ว อาจพาให้ชาติบ้านเมืองถึงกับสมจมได้"

หนังสืออ้างอิง

กระแสร์ มาลยาภรณ์. วรรณกรรมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2512.

_____. วรรณกรรมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2530.

จิตรลดา สุวัตถิกุล. วรรณกรรมไทยร่วมสมัย. นครปฐม : แผนกบริการกลาง สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ณ พระราชวังสนามจันทร์, 2526.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สุมนชาตินิพนธ์. กรุงเทพฯ : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2507.

ตรีศิลป์ บุญขจร. พัฒนาการการศึกษาค้นคว้าและวิจัยวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

ธวัช ปุณโณทก. แนวทางศึกษาวรรณกรรมปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2527.

ประทีป เหมือนนิล. วรรณกรรมไทยปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2523.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. อาจารย์มหาวิทยาลัยกับผลงานวิชาการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. วรรณกรรมปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ยูไนเต็ดโปรดักชั่น, 2523.

สมพร มันตะสูตร. วรรณกรรมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2525.

สายทิพย์ นุกูลกิจ. วรรณกรรมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : การพิมพ์พระนคร, 2534.

อุดม รุ่งเรืองศรี. สภาพของวรรณกรรมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาคาร, 2524.

Wellek, Rene and Warren, Austin. Theory of Literature. 3th ed. New York : Harcourt, Brace & World Inc., 1956.

สารบัญ

บทความพิเศษมติครู 10
"ควร" หรือ "ไม่ควร" ของการใช้วิชาชีพ ..... ศุข ณ บางช้อย 12
ครูบรรณารักษ์ (ไม่) ก้าวหน้าจริงหรือ ? ..... สมเชาว์ เกษประทุม 14
ช กับ ท รายงานตัว ..... พายัพ ยุทธชัย 17
จะทำอย่างไรเมื่อถูกฟ้อง ..... เฉลิมพร พชย์กุ่ 23
ขยายโอกาสทางการศึกษา เพื่อคุณภาพหรือปริมาณ ..... มะเดื่อ เสมา 25
หลักสูตรของเรารับได้ครับ ..... ดร. วัลลภ ันหรัพย์ 26
นักเรียนตีกัน ท่านผู้รับผิดชอบทำอะไรอยู่ ? ..... นาคบุตร 31
ธรรมะกับครู 33
จากปก 34
เหลียวมองรอบกาย ..... เหยี่ยว มรกต 36
ความหฤหรรษ์ของครูอยู่ที่ไหน ..... มติกร 40
การผลิตสื่อสำหรับชนกลุ่มน้อย ประสบการณ์จาก ACCU ..... วิสนี ศิลตระกูล 42
ชาวบ้านหิพุเย เรียกหา กศน. ปรารถนาเป็นคนไทยเต็มร้อย ..... สมหมาย วงศ์วิทยากูล 46
ภาษาไทย คือไทย ..... ส. เอื้อหอม 51
วรรณศิลป์สโมสร ..... ณรงค์ อิ่มเย็น 52
วรรณคดีศักดิ์ศรีชาติ ..... สมเกียรติ คู่หิรัญ 55
ฝึกเด็กให้รู้จักเลือก ตัดสิน วิจารณ์ผลงานทางศิลปะ ..... พรมารินทร์ สุทธจิตตะ 60
กระแสโลก ..... ภาษิต เหมะหิรัญ 64
ภาษาสัมพันธ์ ..... ดร. วิสิฐ 67
เพื่อนครูภาษาไทย (ห้าวแสนปม) ..... กนิษฐา รัตนโกสศล 68
ครูขั้งขอ ..... โรม บุนนาค 71
สังคมโลกจะพินาศเพราะโรคเอดส์ ..... นพ. ภานุมาศ รังสี 77
ชาตาในรอบเดือน ..... ดุสิตา 80
หางตัน ..... ชัยวัฒน์ พุทธชาลี 82
ประกวดเรื่องสั้น (สายลมหุ่งไม่เปลี่ยนแปลง) ..... โชติ ศรีสุวรรณ 86
ครูออกศึก (เยือนเย้าบนดอยขาว) ..... แรม เอกราช 89
สื่อมวลชนเยี่ยมชม อุทยานวิทยาศาสตร์ 97
ครัวมติครู (ขนมจีนน้ำพริก ตำรับไม่ตั้งไฟ) ..... ครูชิม 99
เก่าคิดน่าเขียน (เปิดเทอมใหม่) ..... สุพิน วีระเมฆศิหานิช 101
เรื่องสั้น น้ำใสใจสะอาด ..... ธนศ ชำเกิด 102
ดอกรักเปลี่ยนสี ..... เพชรพิมล 105
ครูหลังม้า ..... กาสตร ศักดา 109
เปิดซองสนหนา ..... สม ชัยสรรค์ 113
ข่าว มติครู 115
สังคมการศึกษา ..... สุพานี 120

อะไรคือปัญหาที่แท้จริงของการเรียนการสอนวรรณคดีไทยในระดับมัธยมศึกษา

(ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารมติครู ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 เมษายน 2537. หน้า 55-59.)

การดำรงชีวิตในสังคมที่กำลังผันแปรอย่างสับสนอลหม่านเช่นสังคมไทยปัจจุบัน คติที่ทุกคนควรยึดถือคงไม่มีอะไรจะเหมาะสมไปกว่าคำกล่าวที่ว่า "ชีวิตคือการแก้ปัญหา" คำกล่าวนี้สามารถนำไปใช้ได้ดีกับการดำเนินชีวิตด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านหน้าที่การงาน คนทุกอาชีพย่อมประสบปัญหาในการปฏิบัติงานด้วยกันทั้งนั้น อย่างไรก็ตามปัญหาที่เกิดขึ้นไม่น่าจะบั่นทอนจิตใจให้ท้อแท้จนหมดอาลัยตายอยากในชีวิต แต่ควรท้าทายสติปัญญาให้พัฒนาศักยภาพของตนไปสู่ความสำเร็จในอาชีพ ผู้ที่เป็นครู ไม่ว่าจะสอนวิชาอะไรในระดับใด มักหนีไม่พ้นปัญหาเรื่องหลักสูตร หนังสือเรียน วิธีสอน สื่อการเรียนการสอน ตลอดจนการวัดและการประเมินผล ผู้ที่จะประสบความสำเร็จในอาชีพนี้ จึงต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องดังกล่าวอย่างถ่องแท้ ทั้งในส่วนที่เป็นการศึกษาทั่วไป และเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิชาและระดับการศึกษาที่ตนสอนอยู่ ยิ่งกว่านั้นยังต้องสามารถนำความรู้ความเข้าใจเหล่านั้นซึ่งเป็นนามธรรมไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมในการเรียนการสอนที่เป็นจริงในชั้นเรียน เพื่อให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้และคุณสมบัติที่ต้องการ ตามที่กำหนดไว้ในจุดประสงค์ของบทเรียน ของวิชา จุดหมายของหลักสูตร และของแผนการศึกษาแห่งชาติ ตามลำดับ

คอลัมน์ "วรรณคดี ศักดิ์ศรีของชาติ" ของ "กาญจนศรินทร์" ในวารสาร "มติครู" ฉบับปฐมฤกษ์ ผู้เขียนเล่าเรื่อง "ขุนช้างขุนแผน" เพื่อให้ความรู้วรรณคดีไทยแก่ครูมัธยม นอกจากนี้กองบรรณาธิการและตัวผู้เขียนเองยังได้แสดงข้อคิดเห็นเรื่องปัญหาการเรียนการสอนวรรณคดีไทยระดับมัธยมศึกษาไว้อีกด้วย ปัญหาที่เกิดกับการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ ในสถานศึกษาทุกระดับจะพิจารณาตามความรู้สึกนึกคิดของผู้ที่พบเห็นโดยปราศจากหลักวิชาหาได้ไม่ แต่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องวินิจฉัยตามจุดมุ่งหมายหรือปรัชญาของการเรียนการสอนวิชานั้น ๆ ในแต่ละระดับการศึกษาโดยเฉพาะ จึงจะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้าใจสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ถูกต้อง เหมาะสม ซึ่งในที่สุดก็จะส่งผลให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพบรรลุจุดหมายที่วางไว้ในหลักสูตร

ปัญหาที่เกิดจากการเรียนการสอนภาษาและวรรณคดีของทุกชาติทุกภาษา จะต้องวินิจฉัยตามหลักการของภาษาศิลป์ที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า "The Language Arts" เท่านั้น ตามหลักการนี้ การสอนภาษามีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนานักเรียนด้านความสามารถที่จะคิดและใช้ภาษาสื่อสาร รวมทั้งด้านความเข้าใจคุณค่าของวรรณคดีที่มีต่อชีวิตมนุษย์ (The National Council of Teachers of English, the Commission on the English Curriculum. 1952 : 7 - 8) ด้วยเหตุนี้ทักษะการใช้ภาษาทั้งสี่อันได้แก่ การพูด การฟัง การเขียน และการอ่าน รวมทั้งความชื่นชมวรรณคดีจึงเป็นสิ่งที่ครูภาษาทุกระดับการศึกษา นับตั้งแต่อนุบาลประถมศึกษา มัธยมศึกษา จนถึงอุดมศึกษา มีหน้าที่สร้างเสริมให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ เพศ วัย และวุฒิภาวะของผู้เรียนแต่ละระดับ แต่ละคน ทั้งยังต้องตอบสนองความต้องการของสังคมอีกด้วย เพื่อที่ผู้เรียนจะได้มีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความหมายโดยสามารถใช้ภาษาสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ เข้าใจคุณค่าของมนุษย์ มีความเจริญเติบโตทั้งด้านอารมณ์ จิตใจ และสติปัญญาอย่างที่อารยชนพึงมี ครูภาษาซึ่งโดยบริยายหมายถึงครูวรรณคดีด้วยในแต่ละระดับการศึกษาในเบื้องต้นจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการเรียนการสอนภาษาและวรรณคดีระดับนั้น ๆ อย่างถ่องแท้เสียก่อน เพื่อที่จะดำเนินการเรียนการสอนให้บรรลุจุดหมายของหลักสูตรร่วมกับครูภาษาระดับอื่น ๆ ทั้งที่ต่ำกว่าและสูงกว่า ให้ต่อเนื่องสัมพันธ์กันไปในระบบการศึกษาของชาติทั้งระบบ

ทรรศนะทั้งของกองบรรณาธิการและของ "กาญจนศริน" ที่มีต่อการเรียนการสอนวรรณคดีไทยระดับมัธยมศึกษา ทำให้เกิดความคิดที่จะนำมาอภิปรายในแง่การเรียนการสอนภาษาตามหลักภาษาศิลป์เพิ่มขึ้นอีกหลายประเด็นทีเดียว ซึ่งคาดว่าคงมีประโยชน์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณคดีไทย และวรรณกรรมไทยร่วมสมัยในโรงเรียนมัธยมทั้งโดยตรง อันได้แก่ ผู้จัดทำหลักสูตร ผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าหมวดวิชา ครู และศึกษานิเทศก์ และโดยอ้อมซึ่งได้แก่ บรรณารักษ์ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ตลอดจนบุคคลทั่วไปที่รักและหวงแหนมรดกวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์อันล้ำค่าของชาติ

ปัญหาแรกที่กองบรรณาธิการกล่าวถึงคือ "บางทีผู้สอนก็ก้มหน้าก้มตาสอนลูกเดียวโดยไม่คำนึงถึงว่าผู้เรียนตามทันหรือไม่" (กาญจนศริน. 2537 : 46) ปัญหานี้แม้จะไม่

เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนวรรณคดีไทยโดยตรง และอาจเกิดขึ้นกับการสอนวิชาอื่น ๆ ได้ทุกวิชาก็ตาม แต่อย่างน้อยก็เป็นภาพสะท้อนความล้มเหลวของการฝึกหัดครูในเมืองไทยที่คมชัดภาพหนึ่งว่า ผู้ที่เป็นครูซึ่งเป็นอาชีพที่ต้องอาศัยความชำนาญ เชี่ยวชาญเช่นเดียวกับอาชีพอื่น ๆ ยังขาดคุณสมบัติขั้นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งในวิชาชีพของตน คำว่า "สอน" หากตีความจากข้อความแวดล้อมข้างต้น น่าจะหมายถึงการที่ครูตั้งหน้าตั้งตาบอกข้อความรู้ที่มีอยู่ในหนังสือเรียน ให้นักเรียนจดจำมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยไม่พยายามพลิกแพลงหาวิธีการอื่น ๆ ที่จะช่วยนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้เลยแม้แต่น้อย มิหนำซ้ำยังไม่สังเกตไม่เอาใจใส่ปฏิกิริยาตอบสนองของนักเรียนเสียอีก ครูที่สอนแบบนี้ไม่ว่าจะสอนวิชาอะไร ในระดับใด ก็ไม่อาจดึงดูดความสนใจของผู้เรียนได้ทั้งนั้น ความสำคัญของเขาที่มีต่อผู้เรียนอย่างมากที่สุดก็เป็นเพียง "หนังสือพูดได้" เท่านั้น มิใช่ "ผู้ที่พยายามทุกวิถีทางที่จะช่วยผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ง่ายดายขึ้น" อันเป็นความหมายที่แท้จริงของคำว่า "ครู" ตามหลักวิชาการศึกษา

หากสถาบันผลิตครูทั้งวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยได้ทำหน้าที่ของตนตามบทบาทที่มีต่อสังคมอย่างสมบูรณ์ โดยมุ่งฝึกหัดผู้ที่จะออกไปประกอบอาชีพครู อันเป็นวิชาชีพที่มีความหมายและความสำคัญต่อสังคมไม่ยิ่งหย่อนกว่าอาชีพอื่น ๆ ให้ถูกต้องตามหลักวิชาอย่างแท้จริงแล้ว ครูสาขาวิชาต่าง ๆ ที่สำเร็จการศึกษาออกมาก็จะมีความรู้ความเข้าใจกว้างขวางลึกซึ้งในเรื่องจุดมุ่งหมายหรือปรัชญาในการเรียนการสอน และเนื้อหาสาระของวิชาที่ตนเลือกเรียน รวมทั้งมีทักษะในการสอนวิชานั้น ๆ พอสมควรที่จะฝึกฝนให้เชี่ยวชาญต่อไปในภายหน้า โอกาสที่ตัวครูจะสร้างปัญหาในการเรียนการสอนก็มีน้อย แต่ความจริงมิได้เป็นเช่นนั้น ในการเรียนการสอนวรรณคดีไทยเรามักพบเห็นอยู่บ่อย ๆ ว่า **ครูภาษาไทยส่วนหนึ่งใช้วรรณคดีเป็นตำราประวัติศาสตร์หรือตำราศีลธรรม หรือตำรานิรุกติศาสตร์** แทนที่จะสอนนักเรียนให้รู้จักหาความเพลิดเพลินจากวรรณคดี เกิดความซาบซึ้งและชื่นชมวรรณคดีอันเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยสื่อภาษา การที่ครูเองก็ยังไม่เข้าใจจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนวรรณคดี ก่อให้เกิดปัญหาสืบเนื่องตามมาเป็นลูกโซ่ ที่สำคัญก็คือปัญหาด้านวิธีสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดการประเมินผล ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าครูเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของการเรียนการสอนวรรณคดีไทย ถ้าครูเป็นผู้ก่อปัญหาเสียเองผู้ที่จะต้องรับผิดชอบนอกจากตัวครูแล้ว ก็คือสถาบันฝึกหัดครูทั้งหลายนั่นแหละ

ปัญหาสำคัญของการเรียนการสอนวรรณคดีไทย กองบรรณาธิการเห็นว่าเกิดจาก "หลักสูตรการศึกษาที่ไม่สอนให้ผู้เรียนมีความรู้ตลอดเรื่อง เช่น ให้รู้เรื่องสามก๊กเฉพาะตอนโจโฉแตกทัพเท่านั้น ตอนอื่นไม่ให้เรียน เป็นอันว่านักเรียนอยากรู้แต่ครูไม่ยอมสอน เพราะนอกหลักสูตร" (กาญจนศริน. 2537 : 46) วรรณคดีไทยส่วนใหญ่เป็นเรื่องยาว อาทิ สามก๊ก รามเกียรติ์ ราชาธิราช พุนช้างพุนแผน ดังนั้นจึงเป็นไปไม่ได้ที่จะนำวรรณคดีเรื่องใดเรื่องหนึ่งมาให้นักเรียนเรียนทั้งเรื่อง เพราะนักเรียนจะต้องเรียนวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ อีกทั้งเก่าและใหม่ นักการศึกษาของไทยตระหนักถึงข้อจำกัดในการนำวรรณคดีไทยมาเป็นหนังสือเรียนเป็นอย่างดี ดังที่ วัลลภ กันทรัพย์ กล่าวไว้ในหนังสือ "ข้อคิดเบื้องต้นในการสอนและการสอนที่เน้นกระบวนการ" ว่า

> ดังนั้นวิธีการสอนจะต้องปรับใหม่คือเรียนเนื้อหาวิทยาการทั้งหลายเป็นเพียงตัวอย่างเลือกเอาตัวอย่างที่สำคัญ ๆ มาให้เรียน แล้วสอนวิธีการให้เด็กไปหาความรู้เพิ่มเติมในสิ่งที่เขาอยากรู้ เช่น การเรียนวรรณคดีไทยเดี๋ยวนี้เปลี่ยนไปแล้ว สมัยก่อนนี้เรียนหนังสือทีละเล่ม ๆ จบ ม.6 ไม่ได้กี่เล่ม ทั้ง ๆ ที่วรรณคดีไทยมีมากมาย เขาก็เปลี่ยนใหม่ว่า ให้เอาตัวอย่างของเรื่องมาสอน ให้เด็กชิมหลาย ๆ เรื่อง ผู้ใหญ่บางคนก็บอกว่าเด็กสมัยนี้เรียนวรรณคดีไทยไม่ได้เรื่องแล้ว รู้อะไรไม่ได้ชัดเจนสักอย่าง ความจริงเขาอยากให้เด็กได้ชิมหลาย ๆ เรื่อง ถ้าสนใจ ติดใจ หรือชอบเรื่องใดก็ไปหาอ่านต่อได้ สังข์ทองก็ไม่ต้องอ่านทั้งเรื่อง เอามาอ่านเฉพาะบางตอน เวนิสวาณิชบ้าง มหาชาติคำหลวงบ้าง เรียนอย่างละนิดหน่อย แล้วไปเรียนต่อเอาเอง นี่เป็นวิธีหนึ่งที่จะขยายวงกว้างให้เด็กรู้ได้หลายอย่าง แล้วไปหาเพิ่มเติมภายหลัง เพราะวรรณคดีไทยมีมากมายเหลือเกิน เรียนทีละเล่มคงจะไม่หมด (วัลลภ กันทรัพย์. 2534 : 3)

หลักสูตรวิชาภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในปัจจุบัน (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) การนำวรรณคดีไทยบางตอนมาเป็นหนังสือเรียนก็ยังคงมีอยู่ ดังจะเห็นได้จากเรื่อง "ราชาธิราช" ตอน "พลายประกายมาศ" อันที่จริงใช่แต่วรรณคดีโบราณเท่านั้น วรรณกรรมร่วมสมัยบางประเภทที่มีขนาดยาว เช่น นวนิยายก็อาจนำมาเป็นหนังสือเรียนในลักษณะดังกล่าวได้เช่นกัน ดังที่พบเห็นทั่วไปในหนังสือเรียนวรรณคดีของต่างประเทศ เช่น หนังสือเรียนวรรณคดี สำหรับนักเรียนระดับมัธยมชั้นต่าง ๆ ของสหรัฐอเมริกา เป็นต้น การตัดตอนวรรณคดีทั้งเก่าและใหม่มาให้นักเรียนเรียนนั้น เป็นวิธีการสากลวิธีหนึ่งที่มีประโยชน์และนิยมใช้กันแพร่หลายในการจัดทำหนังสือเรียนวรรณคดีของชาติต่าง ๆ ทั่วโลก

การนำวรรณคดีบางตอนมาเป็นหนังสือเรียนจึงไม่ใช่ปัญหา แต่สิ่งที่ควรจะพิจารณาก็คือ วรรณคดีไทยหรือวรรณกรรมร่วมสมัยตอนที่นำมาให้นักเรียนเรียนนั้น สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรหรือไม่ ถ้าหนังสือเรียนนั้นสอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตร ครูวรรณคดีที่ได้รับการฝึกฝนอบรมมาอย่างถูกหลักวิชาทุกคนก็สามารถใช้สอนนักเรียนให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ตามจุดหมายในหลักสูตร ในทางกลับกัน ถ้าหนังสือเรียนนั้นไม่สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตร ครูวรรณคดีที่มีความสามารถในการสอนอย่างเยี่ยมยอดคนใด ก็ไม่อาจใช้สอนนักเรียนให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ตามจุดหมายในหลักสูตร ความไม่สอดคล้องระหว่างหนังสือเรียน ซึ่งไม่ว่าจะจัดทำขึ้นในลักษณะใดก็ตามกับจุดหมายของหลักสูตร จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การเรียนการสอนวรรณคดีเกิดปัญหาขึ้นได้

นับเป็นเรื่องที่น่ายินดีและน่าภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง หากครูสอนวรรณคดีไทย เฉพาะบางตอนจบแล้ว เกิดมีนักเรียนคนใดคนหนึ่งอยากอ่านวรรณคดีเรื่องนั้นทั้งเรื่องขึ้นมา ถ้าโรงเรียนหรือผู้ปกครองตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาของเยาวชนจริง สิ่งนี้ก็มิใช่ปัญหา เพราะนักเรียนคนนั้นสามารถหาวรรณคดีฉบับเต็มอ่านได้จากห้องสมุดของโรงเรียน หรือที่บ้านได้อย่างง่ายดาย และหากมีข้อสงสัยก็อาจนำมาซักถามครูนอกชั่วโมงเรียนได้อีก การเรียนการสอนวรรณคดีไทยในสถานศึกษาก็มีลักษณะไม่แตกต่างกับการเรียนการสอนวิชาอื่น ๆ กล่าวคือ การศึกษาในระบบไม่อาจนำความรู้ทั้งหมดมาบรรจุไว้ในหลักสูตรได้ แต่เป็นเพียงการนำความรู้ส่วนหนึ่งเข้ามากระตุ้นยั่วยุให้นักเรียนแต่ละคนเกิดความสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าความรู้

นั้นต่อไปตลอดชีวิต ความสนใจของนักเรียนที่จะอ่านวรรณคดีไทยทั้งเรื่องดังที่ "กาญจนศริน" กล่าวไว้ในบทความนั้น ไม่เพียงแต่สะท้อนความสำเร็จของการเรียนการสอนวรรณคดีไทยวิชาเดียวเท่านั้น แต่ยังสะท้อนความสำเร็จของการจัดการศึกษาทั้งระบบเอาไว้ด้วย

โดยลักษณะตามธรรมชาติ ตัววรรณคดีไทยเองก็อาจก่อให้เกิดปัญหาการเรียนการสอนได้เช่นกัน ขอให้ลองพิจารณาเรื่อง "ขุนช้างขุนแผน" ที่ "กาญจนศริน" เล่าให้ครูฟังเป็นตัวอย่าง "กาญจนศริน" กล่าวถึงเหตุการณ์ ตอนขุนแผนฆ่านางบัวคลี่ว่า

> จำได้ว่าเมื่อตอนเด็ก ๆ อ่านขุนช้างขุนแผนถึงตอนนี้ก็ร้องไห้เสียแล้วเป็นวรรคเป็นเวร สยดสยองต่อเหตุการณ์และสยดสยองต่อการกระทำของตัวละคร กว่าจะอ่านเรื่องนี้ต่อไปได้ ผู้ใหญ่ในบ้านก็ต้องใช้เวลาอธิบายอยู่นาน แม้อ่านในขณะนี้อารมณ์ปีบคั้นก็มิได้ลดลงเลย นักเรียนวัยรุ่นทั้งชายและหญิงในชั้นมัธยมปลายทุกคนที่ได้วิเคราะห์เหตุการณ์ช่วงนี้ ก็ยอมรับว่าสะเทือนใจมาก นั่นคือ ความสามารถของกวีไทย (กาญจนศริน. 2537 : 46)

เหตุการณ์ตอนนี้อาจใช้สอนนักเรียนให้ตระหนักถึงความสามารถของกวีที่เลือกเฟ้นถ้อยคำให้นักเรียนสยดสยองได้ก็จริง แต่ในขณะเดียวกันนักเรียนในปัจจุบันซึ่งมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกับตัวละครโดยสิ้นเชิง ก็คงอดกังขาไม่ได้ว่าพฤติกรรมของขุนแผน ซึ่งตามสายตานักเรียนอาจเห็นว่าโหดเหี้ยมนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้หรือไม่ การที่กวีกล่าวถึงเหตุการณ์ตอนนี้เป็นการทำลายหรือเสริมคุณค่าวรรณคดีเรื่องนี้ แม้ครูที่มีความรู้ความเข้าใจวรรณคดีไทยอย่างทะลุปรุโปร่งก็จะต้องใช้เวลาอธิบายเหตุการณ์ตอนนี้ อาจจะมากกว่าที่ผู้ใหญ่ในบ้านของ "กาญจนศริน" เคยใช้ด้วยซ้ำ จึงจะทำให้นักเรียนเข้าใจได้ว่า วรรณคดีย่อมบันทึกชีวิตมนุษย์และสังคมแต่ละยุคสมัย การใช้ค่านิยมในสังคมของผู้อ่านในปัจจุบันไปตัดสินพฤติกรรมของตัวละครในเรื่องที่เกิดขึ้นในอดีตย่อมไม่เป็นธรรมกับวรรณคดีและผู้แต่ง เหตุการณ์ตอนนี้ช่วยเสริมคุณค่าของวรรณคดี เพราะผู้แต่งสะท้อนวิถีชีวิตส่วนหนึ่งของคนไทยในอดีตไว้อย่างที่น่าเชื่อว่าเป็นความจริง

เหตุการณ์อีกตอนหนึ่งในเรื่อง "ขุนช้างขุนแผน" ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหากับนักเรียนได้เช่นกัน คือ ตอนที่สร้อยฟ้าด่าศรีมาลา ดังคำประพันธ์ว่า

อย่าไปว่าเลยเจ้าเขาก็เห็น
สั่นรัวเป็นตัวเต้นเจนจัดจ้าน
จะว่าไรขึ้นไม่ได้เที่ยวไล่พาล
เสาวิหารก็ไม่แน่นแม้นเสานาง
ช้างคางคกตกบ่อลงร่อน้ำ
ที่มตำเอาเถิดเจ้าไม่ขัดขวาง
ยามคล่องก็จงล่องไปพลางพลาง
เชิญครองปรางค์ผัดหน้าให้นวลลอย
จริงแล้วเจ้านี่แลเสารพงพางปัก
จะเยื้องยักก็ไม่พ้นจึงรดน่อย
ช่างชะอ้อนวอนร่ำร้องสำออย
จึงปรอดปร้อยไม่รู้แห้งจุ๊บแจงเอย

(กาญจนศริน. 2537 : 47 - 48)

จะมีนักเรียนมัธยมปลายสักกี่คนที่เข้าถึงรสของคำประพันธ์ตอนนี้อย่างแท้จริง แม้นักเรียนวัยนี้จะเริ่มย่างเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ แต่ก็ยังไม่บรรลุวุฒิภาวะเท่าผู้ใหญ่พอที่จะเข้าใจถ้อยคำเสียดสีที่แฝงนัยทางเพศได้อย่างแจ่มแจ้ง "กาญจนศริน" ไม่ได้บอกความรู้สึกของตนเองเมื่ออ่านถึงเหตุการณ์ตอนนี้ จึงไม่ทราบว่า "กาญจนศริน" เข้าใจความหมายของคำประพันธ์อย่างแจ่มแจ้ง เมื่อครั้งอ่านตอนยังเป็นเด็กอยู่หรือเพิ่งมาเข้าใจเมื่ออ่านตอนเป็นผู้ใหญ่แล้ว

ตัวอย่างทั้งสองข้างต้นพอจะยืนยันได้ว่า วรรณคดีไทยส่วนใหญ่แต่งขึ้นนานนับร้อย ๆ ปี เมื่อนำมาเป็นหนังสือเรียนย่อมก่อให้เกิดอุปสรรคในการทำความเข้าใจกับนักเรียนอย่างแน่นอน จริงอยู่วรรณคดีไทยทุกเรื่องเป็นมรดกทางวรรณศิลป์อันล้ำค่าที่คนไทยทุกคนควรรักษาไว้สืบไป

แต่วรรณคดีไทยทุกเรื่องก็ไม่อาจนำมาใช้เป็นหนังสือเรียนได้ทั้งหมด การนำวรรณคดีไทยเรื่องใดเข้ามาบรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ ไม่ควรถือหลักการอนุรักษ์วัฒนธรรมเป็นเรื่องใหญ่ หากควรคำนึงถึงความสอดคล้องกับหลักสูตร ความเหมาะสมกับความสนใจและความต้องการของผู้เรียนแต่ละเพศแต่ละวัย รวมทั้งจะต้องจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกลมกลืนกันไปในแต่ละระดับการศึกษาทั้งขบวนการ นับตั้งแต่ หลักสูตร หนังสือเรียน ปรัชญาของการเรียนการสอน วิธีสอน สื่อการเรียนการสอน ตลอดจนการวัดและการประเมินผล ปัญหาของการเรียนการสอนวรรณคดีในสถานศึกษาแต่ละระดับ ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันอาจเกิดจากองค์ประกอบในการเรียนการสอนข้างต้น ส่วนใดส่วนหนึ่งหรือหลายส่วนก็ได้ และเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็จะส่งผลกระทบไปยังองค์ประกอบส่วนอื่น ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นเดียวกับกิจกรรมด้านอื่น ๆ ในชีวิตมนุษย์

วรรณคดีไทยที่สะท้อนประสบการณ์ของมนุษย์ ผู้แต่งล้วนมีประสบการณ์ในชีวิตอย่างจัดเจน เนื้อเรื่องเป็นประสบการณ์ที่สลับซับซ้อนของผู้ใหญ่ ถึงผู้ใหญ่เองก็ใช่ว่าจะอ่านวรรณคดีไทยเข้าใจทุกคน มาร์ค ทเวน นักเขียนนวนิยายชาวอเมริกันผู้มีชื่อเสียงโด่งดัง กล่าวถึงวรรณคดีรับราณไว้ว่า "วรรณคดีคลาสสิค คือ บางสิ่งบางอย่างที่ทุกคนต้องการให้คนอื่นอ่านและไม่มีใครอยากอ่านแม้แต่คนเดียว" (Carlsen. 1967 : 118) วรรณคดีไทยส่วนใหญ่จึงไม่จับใจเยาวชนซึ่งกำลังสนใจเรื่องผจญภัย เรื่องลึกลับโลดโผน ปัญหาวัยรุ่นและเรื่องรักหวือหวา นักเรียนวัยนี้ยังไม่เติบโตเป็นผู้ใหญ่อย่างเต็มที่ ยังไม่มีประสบการณ์เพียงพอที่จะตีความชีวิตอันสลับซับซ้อนของผู้ใหญ่ได้ การนำวรรณคดีไทยมาให้นักเรียนเรียนไม่ควรเป็นบันไดขั้นแรกของการศึกษาวรรณคดีในโรงเรียนมัธยม แต่ควรเป็นบันไดขั้นสุดท้าย บันไดขั้นแรก ๆ ที่น่าจะเป็นก็คือ ควรนำวรรณกรรมไทยร่วมสมัยประเภทต่าง ๆ ที่สะท้อนปัญหาชีวิตของผู้เรียนแต่ละวัย แต่ละเพศ โดยตรงมาสอนให้ผู้เรียนตระหนักถึงคุณค่าของศิลปะแขนงนี้ที่มีต่อชีวิตมนุษย์ให้ได้ ถ้าทำได้เช่นนี้วรรณคดีไทยก็คงหนีไม่พ้นความสนใจของนักเรียนไปได้ การยัดเยียดวรรณคดีไทยให้นักเรียนเรียน โดยมุ่งแต่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมอย่างไม่ลืมหูลืมตาแทนที่จะทำให้นักเรียนเกิดความเพลิดเพลินชื่นชมซาบซึ้ง กลับทำให้นักเรียนเบื่อหน่าย คับข้องใจ ถึงกับเกลียดชังวรรณคดีไทยในที่สุด การกระทำดังกล่าวก็เท่ากับเป็นการทำคุณบูชาโทษ นั่นเอง

หนังสืออ้างอิง

กาญจนศริน. "วรรณคดีศักดิ์ศรีชาติ," มติครู. 1(1) : 46 - 49 ; มกราคม 2537.

วัลลภ กันทรัพย์. ข้อคิดเบื้องต้นในการสอนและการสอบที่เน้นกระบวนการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2534.

Carlsen, G. Robert. Book and The Teen-Age Reader : A Guide for Teachers Librarians and Parents. New York : Harper & Row, 1967.

The National Council of Teachers of English, the Commission on the English Curriculum. The English Language Arts. New York : Appleton-Century-Crofts, Inc., 1952.

สารบัญ

ปก: ดร.ไกวัท วรพิพัฒน์ ผัดก๋วยเตี๋ยวชีวิต
กวาย สมเด็จพระเทพฯ เมื่อคราวไปเสด็จฯ ร้าน
นายกิวก บางปะกง

ชาญชัย อนันตยา...ถ่ายภาพ

บทความพิเศษของมติครู.....บรรจง ชูสกุลชาติ.....๑๒
พูดจาประสาดุ๋ย • *สื่อมวลชนกับครูไทยในยุค โลกานุวัตร* •.....ดุ๋ย ณ บางน้อย.....๑๔
ความก้าวหน้าของครู - อาจารย์.....สมเชาว์ เกษประทุม.....๑๖
มุมกฎหมาย • *ทุจริตยักย่อกมอเตอร์ไซค์* •.....เฉลิมพร พงษ์กู่.....๑๙
น่าคิด น่าเขียน • *ค่าของคนอยู่ตรงไหน* •.....สุทิน วิริยะพงษ์พานิช.....๒๑
การศึกษาพาเพลิน • *เราจะจัดโรงเรียนให้มีคุณภาพทัดเทียมกันได้อย่างไร* •.....มะเดื่อ เสมา.....๒๓
เวทีครู • *ครูประถมศึกษาไร้ค่าจริงหรือ* •.....พรชัย กาฬันธ์.....๒๕
กระแสโลก.....กาษิต เหมะหิรัญ.....๒๗
ภาษาสัมพันธ์ • *พี่ๆ เฮียๆ* •.....ดร.วิสกี้.....๓๐
จุดมุ่งหมายที่ควรจะเป็นในการสอนวรรณคดีไทย.....สมเกียรติ คู่กวีกุล.....๓๒
ธรรมะกับครู.....พระเทพปริยัติโมลี.....๓๕
ครูกับอาชีพเสริม • *รวยจากงานชุบโครเมี่ยม* •.....ปวีณ,กรต.....๓๖
โอละ-พ่อ-บอรีหาร • *(จอม) แผนการณ์ (ทำลาย)* •.....กำไลเงิน.....๓๙
ครูยุคใหม่คือกาวใจของครอบครัว.....สุกาวดี โรจนธรรมกุล.....๔๒
วรรณศิลป์สโมสร.....กรองแก้ว บูรณะกิจ.....๕๔
ภาษาไทยคือไทย • *ปีสืบทอดวัฒนธรรมไทยเลยไปถึง ดร.เบียร์* •.....ส. เชื้อหอม.....๕๕
วรรณคดีศักดิ์ศรีชาติ • *สังข์ศิลป์ชัย* •.....กาญจน์ศรีน.....๕๙
ประสบการณ์ครู • *ขอย้ายดีๆ ไม่ได้ก็ต้องใช้เล่ห์กล* .....ทองพากูมิ.....๖๓
ความก้าวหน้าทางวิชาการ • *ผลงานที่สอดคล้องกับชีวิตจริง* •.....ธเนศ ขำเกิด.....๖๖
คลินิกครู • *กาฬโรค ถล่มโลก* •.....น.พ. กานุมาศ รังสี.....๗๐
ชีวิตใหม่วัยหลังเกษียณของปลัดฯไกวัท วรพิพัฒน์.....ทีมมติครู.....๗๓
ครัวมติครู • *ก๋วยเตี๋ยวกระทะสำรับร้านนายกิวก* •.....ครูชิม.....๗๗
ครูออกศึก • *ดับตกเขา* •.....แรม เอกราช.....๗๙
เรื่องสั้น • *หยาดเหงื่อและความทรนง* •.....อิศรา อมันตกุล.....๘๖
เรื่องสั้นประกวด • *จิตใต้สำนึก* •.....ตะวัน สันติภาพ.....๙๗
ดอกรักเปลี่ยนสี.....เพชรพิมล.....๑๐๐
ครูหลังม่าน.....กราดร ศักดา.....๑๐๔
ชาดาในรอบเดือน.....ดุสิตา.....๑๑๐
เปิดของสนทนา.....สม ชัยสรรค์.....๑๑๒
ข่าวมติครู.....๑๑๘
สังคมการศึกษา.....สุพาที.....๑๒๐

จุดมุ่งหมายที่ควรจะเป็นในการสอนวรรณคดีไทย

(ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารมติครู ปีที่ 1 ฉบับที่ 11 ธันวาคม 2537. หน้า 31-34.)

วรรณคดีเป็นศิลปกรรมประเภทหนึ่งที่ใช้ภาษาเป็นสื่อ นักการศึกษาทั่วโลกตระหนักเป็นอย่างดีถึงความสำคัญของศิลปกรรมประเภทนี้ที่มีต่อชีวิตมนุษย์ จึงบรรจุเป็นวิชาเข้าไว้ในหลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ ของทุกชาติ ตามลักษณะวิชาวรรณคดีจัดเป็นส่วนหนึ่งของภาษาศิลป์ (The Language Arts) อันเป็นวิชาว่าด้วยทักษะทั้งสี่ในการใช้ภาษา ได้แก่ พูด ฟัง เขียน และอ่าน ในระบบการศึกษาไทย วรรณคดีโบราณหรือวรรณคดีแบบประเพณี เป็นวิชาที่มีอยู่ในหลักสูตรมาเป็นเวลาช้านาน ต่อมาก็เพิ่มงานประพันธ์ในปัจจุบันและวรรณกรรมท้องถิ่นเข้าไปอีก หลักสูตรปัจจุบันคือฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 ในระดับประถมศึกษา วิชาวรรณคดีไทยรวมอยู่กับวิชาภาษาไทยซึ่งเป็นวิชาหนึ่งของกลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ ในระดับมัธยมศึกษารวมอยู่กับวิชาภาษาไทยอันเป็นวิชาหนึ่งของกลุ่มวิชาภาษา

การเรียนการสอนวรรณคดีไทยในโรงเรียนมีสภาพไม่ต่างกับการเรียนการสอนวิชาอื่น ๆ ตรงที่ย่อมมีอุปสรรคเป็นธรรมดา ซึ่งหากไม่ได้รับการแก้ไขปรับปรุงให้ถูกจุดและทันท่วงทีก็อาจก่อความเสียหายให้แก่ระบบการศึกษาของชาติได้ ปัญหาการเรียนการสอนวรรณคดีไทยเกิดขึ้นกับองค์ประกอบในการจัดการเรียนการสอนได้ทุกส่วน แต่ในบทความนี้ผู้เขียนจะกล่าวเฉพาะปัญหาที่เกิดจากจุดมุ่งหมายในการสอนซึ่งน่าจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นเหตุที่ทำให้ส่วนอื่น ๆ เกิดตามมาเป็นผล เริ่มตั้งแต่การจัดรายวิชาหรือโปรแกรมการเรียนการสอน วิธีสอน สื่อการเรียนการสอน ตลอดจนการวัดและประเมินผล

จุดมุ่งหมายของการสอนวรรณคดีไทย หลักสูตรประถมศึกษาระบุว่าเพื่อให้นักเรียน "มีความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติที่ถูกต้องต่อการเรียนภาษาไทยและวรรณคดีทั้งในด้านวัฒนธรรมประจำชาติ และการสร้างเสริมความงดงามในชีวิต" (กรมวิชาการ. 2532 : 7) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นระบุว่า "เพื่อให้เห็นคุณค่าของวรรณคดีและงานประพันธ์ที่ใช้ภาษาอย่างมีรสนิยมในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมของชาติ" (กรมวิชาการ. 2533 : 9) และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายระบุว่า "เพื่อให้ตระหนักในคุณค่าของวรรณคดีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม และที่สร้างสรรค์ขึ้นในปัจจุบัน" (กรมวิชาการ. 2533 : 9)

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบจุดมุ่งหมายของการสอนวรรณคดีทั้งสามระดับข้างต้น จะเห็นว่า จุดมุ่งหมายระดับประถมศึกษา มีสาระสมบูรณ์กว่าระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย เพราะกล่าวถึงความสำคัญของการเรียนวรรณคดีทั้งด้านที่ตอบสนองความต้องการของสังคมและของตัวผู้เรียน ซึ่งเป็นคุณลักษณะของหลักสูตรที่ดี ส่วนจุดมุ่งหมายระดับมัธยมศึกษาตอบสนองแต่ความต้องการของสังคมเท่านั้น และกำหนดขึ้นอย่างลักลั่น นอกจากนี้ยังบ่งชี้ให้เห็นความพยายามในการพลิกแพลงข้อความให้แตกต่างกันโดยไม่จำเป็น กล่าวคือในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จุดมุ่งหมายกล่าวถึงประเภทของวรรณคดีที่นักเรียนต้องเรียนและคุณค่าที่นักเรียนได้รับ แต่จุดมุ่งหมายในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายกลับกล่าวถึงประเภทของวรรณคดีที่นักเรียนต้องเรียนเพียงอย่างเดียว วลี "วัฒนธรรมของชาติ" ในจุดมุ่งหมายระดับมัธยมศึกษาตอนต้นทำหน้าที่ขยายคุณค่าของวรรณคดี แต่วลี "มรดกทางวัฒนธรรม" ในจุดมุ่งหมายระดับมัธยมศึกษาตอนปลายทำหน้าที่ขยายประเภทของวรรณคดี

อย่างไรก็ตาม จุดมุ่งหมายทุกระดับล้วนให้ความสำคัญของการเรียนวรรณคดีในแง่ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติทั้งสิ้น การศึกษาวรรณคดีลักษณะนี้ มิใช่การศึกษาวรรณคดีที่แท้จริง ดังที่ วิทย์ ศิวะศริยานนท์ กล่าวไว้ว่า

> มีข้อควรสังเกตอยู่อีกข้อหนึ่งเกี่ยวกับการศึกษาวรรณคดีในสมัยนี้ คือ ในประวัติวรรณคดีก็ดี ในคำสอนของอาจารย์วรรณคดีก็ดี มักนิยมจัดให้วรรณคดีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม และมักสอนวรรณคดีกันในลักษณะที่เป็นวัฒนธรรมประเภทหนึ่งของชาติ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็มักมีการเน้นลักษณะต่าง ๆ ที่มิใช่สิ่งที่เป็นเนื้อหาของวรรณคดี เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ฯลฯ ความจริงสิ่งเหล่านี้เป็นแต่เพียงวัตถุดิบของวรรณคดีเท่านั้น วรรณคดีเป็นสิ่งที่สร้างความเพลิดเพลินและความอภิรมย์ มิใช่ให้ความรู้ทางขนบธรรมเนียมหรือประวัติศาสตร์ นักประวัติศาสตร์ที่มุ่งหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในวรรณคดี อาจผิดหวังหรือหลงผิดไปก็ได้ เพราะวรรณคดีมิได้มุ่งหมายความถูกต้องในเรื่องวันเดือนปี และตัวละครในวรรณคดี แม้จะได้เค้ามูลมาจากบุคคลในประวัติศาสตร์ก็อาจมีความเป็นอยู่ และนิสัยใจคอแตกต่าง

กับตัวจริง วรรณคดีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของชาติจริง แต่การศึกษาวรรณคดีในฐานะที่เป็นวัฒนธรรม จะทำให้ละเลยเนื้อหาที่แท้จริงของวรรณคดี ซึ่งเป็นศิลปะอันมีกฎเกณฑ์และขอบเขตโดยเอกเทศ (วิทย์ ศิวศริยานนท์. 2514 : 267)

การกำหนดจุดมุ่งหมายดังกล่าวทำให้ตั้งข้อสงสัยได้ว่าวรรณคดีซึ่งเป็นผลงานทางศิลปะไม่น่าจะมีความสำคัญต่อนักเรียนในแง่ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ถ้าเช่นนั้นจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่แท้จริงของวรรณคดีในฐานะที่เป็นวิชาในโรงเรียนคืออะไร และจุดมุ่งหมายของการสอนวรรณคดีไทยที่กำหนดไว้ในหลักสูตรฉบับปัจจุบันถูกต้องเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

จุดมุ่งหมายของการสอนวิชาใดก็ตามกำหนดขึ้นจากความสำคัญหรือหน้าที่ของวิชานั้นที่มีต่อชีวิตมนุษย์ ชาร์ลส์ ซี.ฟรีส์ นักภาษาศาสตร์ชาวอเมริกันกล่าวว่า วรรณคดีเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามทางศิลปะที่ตอบสนองความปรารถนาของจิตใจมนุษย์ ที่จะรับประสบการณ์ในชีวิตให้เต็มเปี่ยมสมบูรณ์ นักประพันธ์สามารถทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างมีความรู้สึก มีชีวิตจิตใจ มนุษย์ได้รับประโยชน์จากการหยั่งเห็นอย่างลึกซึ้ง และความสามารถในการสื่อความหมาย การเข้าถึงประสบการณ์อย่างมีชีวิตชีวาของนักประพันธ์ ด้วยเหตุนี้จุดมุ่งหมายสำคัญของการสอนวรรณคดี จึงมิใช่เพื่อให้ความบันเทิงหรือปลูกฝังรสนิยมความรักวรรณคดีแก่นักเรียน แต่เพื่อแนะนำนักเรียนให้ได้รับประสบการณ์ทางวรรณศิลป์ (Literary Experience) อันอุดมหลากหลาย และพัฒนาความสามารถของนักเรียนที่จะรับประสบการณ์ดังกล่าวในภายหน้าด้วยตนเอง โดยไม่ต้องมีการแนะนำอีกต่อไป ภายหลังที่ออกจากโรงเรียนไปแล้ว (Fries. 1949 : 211 - 218)

ดไวท์ แอล เบอร์ตัน นักวิชาการชาวอเมริกันด้านวรรณคดีศึกษาในโรงเรียนมัธยมก็มีความเห็นทำนองเดียวกับ ฟรีส์ เขากล่าวว่ามนุษย์ทุกวัยต่างมีความต้องการขั้นพื้นฐานที่จะมีชีวิตอยู่ให้เต็มเปี่ยมยิ่งกว่าที่ได้รับจากประสบการณ์ตรงอันมีขอบเขตจำกัด วรรณคดีเป็นสิ่งที่นำมนุษย์หลีกหนีจากประสบการณ์จริงไปสู่ประสบการณ์แทน (Vicarious Experience) วรรณคดีควรช่วยเยาวชนให้มีชีวิตที่ดีขึ้น มีความหมายขึ้นและเต็มเปี่ยมขึ้น เบอร์ตันจำแนกประสบการณ์แทนของมนุษย์ที่นักเรียนมัธยมควรได้รับจากการเรียนการสอนวรรณคดีออกเป็น

สี่ประเภท ได้แก่ 1. ความซับซ้อนด้านบุคลิกภาพของมนุษย์ 2. ความขัดแย้งด้านค่านิยม 3. ความมุ่งมาดปรารถนาและโศกนาฏกรรมของมนุษย์ และ 4. ความสำคัญและความงดงามของสิ่งต่าง ๆ ที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน (Burton. 1959 : 1 - 10)

สมาคมครูสอนภาษาอังกฤษแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา (The National Council of Teachers of English) ก็ให้ความสำคัญกับคุณค่าของวรรณคดีในด้านที่เพิ่มประสบการณ์ชีวิตแก่มนุษย์เหนือคุณค่าด้านอื่น ๆ เช่นเดียวกับ ฟรีส์ และเบอร์ตัน จนถึงกับนำไปตั้งเป็นจุดมุ่งหมายข้อแรกในจำนวนเจ็ดข้อของการสอนวรรณคดีว่า

"1. เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของวรรณคดีในฐานะที่เป็นกระจกเงาของประสบการณ์ของมนุษย์ที่สะท้อนแรงจูงใจ ความขัดแย้งและคุณค่าของมนุษย์"

ส่วนจุดมุ่งหมายอีก 6 ข้อ ที่นักเรียนควรได้รับจากการเรียนวรรณคดีมีดังนี้

2. สามารถสวมบทบาทของตัวละครในบันเทิงคดีในสถานการณ์ต่าง ๆ ในฐานะที่เป็นวิธีการติดต่อกับผู้อื่น และเกิดดุลยพินิจจากการที่ได้เกี่ยวข้องกับวรรณคดี
3. รู้จักนักเขียนคนสำคัญ ๆ ที่เป็นตัวแทน ภูมิหลัง และขนบอันหลากหลายของวรรณคดี
4. คุ้นเคยกับผลงานวรรณคดีชิ้นเอก ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน
5. พัฒนาแนวทางในการพูดและเขียนอย่างมีประสิทธิภาพเกี่ยวกับวรรณคดีประเภทต่าง ๆ
6. มีประสบการณ์ด้านวรรณคดีในฐานะที่เป็นวิถีทางที่จะเกิดความซาบซึ้งกับจังหวะและความงดงามของภาษา
7. พัฒนานิสัยการอ่านซึ่งจะต้องมีต่อไปจนถึงวัยผู้ใหญ่

(Norton. 1985 : 343)

จุดมุ่งหมายของการสอนวรรณคดีในทรรศนะของนักการศึกษาไทยแตกต่างกับทรรศนะของนักการศึกษาอเมริกันโดยสิ้นเชิงอย่างไม่น่าเชื่อ ความสำคัญของวรรณคดีในฐานะมรดกวัฒนธรรมของชาติที่นักการศึกษาไทยถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่งนั้น ไม่มีความหมายอันใดแก่นักการ

ศึกษาอเมริกันเลยแม้แต่น้อย ที่เป็นเช่นนี้มิได้หมายความว่าวรรณคดีอเมริกันเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของชาติน้อยกว่าวรรณคดีไทย เป็นที่ประจักษ์กันดีว่าวรรณคดีของทุกชาติต่างก็ผูกพันอยู่กับวัฒนธรรมของชาติตนอย่างแน่นแฟ้นเพียงใด น่าจะเป็นเพราะว่าวัฒนธรรมซึ่งแม้จะเป็นสิ่งที่ดีงาม เป็นที่พึงปรารถนาเช่นเดียวกับจริยธรรมหรือศีลธรรม แต่ก็มิใช่เป้าหมายของการสอนวรรณคดี เป็นเพียงผลพลอยได้ที่เกิดจากการสอนวรรณคดีอย่างถูกวิธีมากกว่า หากทรรศนะของนักการศึกษาอเมริกันถูกต้อง เหมาะสมเพราะสมเหตุสมผล ทรรศนะของนักการศึกษาไทยก็คับแคบ เพราะมิได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงในแง่ความสำคัญของวรรณคดีที่มีต่อชีวิตนักเรียน

ตามหลักการของการสอนภาษาศิลป์ (The Teaching of Language Arts) วรรณคดีที่นักเรียนแต่ละระดับต้องเรียนมีหลายประเภท มีทั้งงานประพันธ์ในอดีต งานประพันธ์ในปัจจุบัน และงานประพันธ์ที่สะท้อนชีวิตนักเรียนแต่ละเพศแต่ละวัย งานประพันธ์เหล่านี้จะมีความหมายต่อชีวิตนักเรียนในด้านที่แตกต่างกัน หลักสูตรวิชาภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาฉบับปัจจุบัน วรรณคดีที่นักเรียนต้องเรียนก็มีหลายประเภทเช่นกัน จุดมุ่งหมายของการสอนวรรณคดีระดับมัธยมศึกษาซึ่งยังมิได้กำหนดขึ้นจากความสำคัญที่วรรณคดีมีต่อชีวิตนักเรียนอย่างแท้จริง จึงไม่สอดคล้องกับงานประพันธ์ทั้งหมดที่กำหนดให้นักเรียนอ่าน อันที่จริงถ้านักการศึกษาไทยจะให้ความสำคัญกับมรดกวัฒนธรรมของชาติเป็นพิเศษในการสอนวรรณคดีเพื่อให้นักเรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญ และเกิดความหวงแหนก็น่าจะกระทำได้ แต่ถึงกระนั้นก็ไม่ควรนำมาเป็นจุดมุ่งหมายหลักของการสอนวรรณคดีอยู่ดี

เป็นไปได้หรือไม่ว่า ปัญหาการเรียนการสอนวรรณคดีไทยในโรงเรียนมัธยมที่เกิดขึ้นกับองค์ประกอบส่วนอื่น ๆ ของกระบวนการการเรียนการสอนตลอดมาตราบจนปัจจุบัน มีต้นเหตุมาจากจุดมุ่งหมายของการสอนในหลักสูตรซึ่งนักการศึกษาไทยกำหนดขึ้นอย่างไม่ถูกต้องเหมาะสม โดยไม่นำพากับคุณค่าที่แท้จริงของวรรณคดีที่มีต่อชีวิตนักเรียนวัยรุ่น เพราะตั้งหน้าตั้งตาที่จะอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของชาติท่าเดียว

หนังสืออ้างอิง

วิชาการ, กรม. หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2535.

_____. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2533.

_____. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2533.

วิทย์ ศิวะศริยานนท์. วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2514.

Burton, Dwight. L. Literature Study in the High Schools. New York : Henry Holt and Company, Inc., 1959.

Fries, Charles. C. Teaching of English. Michigan : The George Wahr Publishing Co., 1949.

Norton, Donna. E. The Effective Teaching of Language Arts. Ohio : Bell & Howell Company, 1985.

สารบัญ

บทความพิเศษของมติครู	บรรจง ชูสกุลชาติ	๘
ความก้าวหน้าของครู - อาจารย์	สมเชาว์ เกษประทุม	๑๐
ภาษาไทยเดินได้	เรณู	๑๓
มุมกฎหมาย "ครูถูกปล้ำย้ายได้จริงหรือ"	เฉลิมพร พงษ์ภู่	๑๔
โอละพ่อ บอริหาร "ข้อสงสัย"	ก่ำไลเงิน	๑๖
เวทีครู "สถาบันการศึกษา ถึงเวลาต้องยกเครื่อง"	อำนวย ปาอ้าย	๑๘
กระแสโลก	ภาษิต เหมะหิรัญ	๒๑
ก็สอนไม่เร้าใจใครจะอยากเรียน	พรชัย ภาพันธ์	๒๔
การศึกษาพาเพลิน "หลักสูตรการสอนกับคนไทยในอนาคต"	มะเดื่อ เสมา	๒๖
ประสบการณ์ครู "การศึกษาไทย กลับสู่ภูมิปัญญา ฯ"	วิศนี ศิลปตระกูล	๓๓
ธรรมะกับครู	พระพินิธธรรมสุนทร	๓๕
สามัญสัญจร "ชิมชับตำนานกะเหรี่ยงที่สวนพุ้ง"	สมหมาย วงศ์วิทยากูล	๓๖
การสร้างสังคมไทยในกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลง	สุพล วังสินธุ์	๔๔
ความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิทยาลัยครูเป็นราชภัฏ	วีระเทพ ฦาชาฤทธิ์	๔๕
การสอนบุคคลสำคัญ	นิพล รัตนพันธ์	๔๙
โลกสวยด้วยภาพ "สิบปากว่าไม่เท่าตาเห็น"	สงคราม โพธิ์วิไล	๕๔
วรรณศิลป์สโมสร	กรองแก้ว บูรณะกิจ	๕๗
ภาษาไทยคือไทย "รองศาตราจารย์สุนีย์ สินธุเดชะ"	ส. เชื้อหอม	๖๐
เมื่อครูไทยไปศึกษาและดูงานเกาหลี (ใต้)	สมคิด อ่อนนุ่ม	๖๒
น่าคิด-น่าเขียน "โรงเรียนตายแล้ว"	สุพิน วิริยะพงศ์พานิช	๖๕
เวทีครู "ความต่างในความเหมือน"	สมเกียรติ คู่ทวีกูล	๖๖
เยี่ยมโรงเรียน "โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เพชรบุรี"	สมหมาย วงศ์วิทยากูล	๖๙
ภาษาสัมพันธ์ "สโมสรสนามกอล์ฟ"	ดร.วิสกี้	๗๔
ครัวมติครู "ข้าวแช่รับลมร้อน"	ครูชิม	๗๖
คลินิกมติครู "พยาธิใบไม้ในตับ"	ภานุมาศ รังสี	๗๘
เหลียวมองรอบกาย	ไพฑูรย์ สุนทร	๘๐
เรื่องสั้น "ใบไม้ร่วงที่ปาดัง"	นง ดงตาล	๘๕
ทิ้งหนังสือ	กรองแก้ว บูรณะกิจ	๘๘
ครูออกศึก "คอมมูหน่อย"	แรม เอกราช	๙๐
ชาตาในรอบเดือน	ดุสิตา	๙๖
ครูกับคุณภาพชีวิต	ช่ออารีย์ สุวรรณมณี	๙๘
ดอกรักเปลี่ยนสี	เพชรพิมล	๑๐๐
ครูหลังม้า	ภราดร ศักดา	๑๐๔
เปิดซองสนทนา	สม ชัยสรรค์	๑๐๙
เจาะแจ๊ะสังคมการศึกษา	สุพาที	๑๑๖

จุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 : ความต่างในความเหมือน

(ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารมติครู ปีที่ 2 ฉบับที่ 15 เมษายน 2538. หน้า 66-68.)

ตามโครงสร้างของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 ภาษาไทยเป็นวิชาบังคับแกนที่มีจำนวนหน่วยการเรียนมากที่สุดถึง 12 หน่วย ครูภาษาไทยจึงควรภาคภูมิใจ แต่ขณะเดียวกันก็ควรตระหนักถึงภารกิจของตนที่มีต่อสังคมด้านการจัดการเรียนการสอนภาษาและวรรณคดีของชาติให้แก่นักเรียนมัธยม โดยต้องจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพของการเรียนการสอนเกิดจากการวางแผนอย่างรัดกุมรอบคอบ ในการวางแผนตระเตรียมการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย สิ่งที่ครูต้องปฏิบัติเป็นอันดับแรกก็คือ ศึกษาหลักสูตรโดยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรที่ลดหลั่นลงไป เริ่มจากหลักการของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายจนถึงโครงสร้างวิชาภาษาไทยมัธยมต้นและมัธยมปลายซึ่งประกอบด้วยรายวิชาต่าง ๆ ทั้งวิชาบังคับ และวิชาเลือก เพื่อให้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบกันเข้าเป็นหลักสูตรอันจะใช้เป็นข้อมูลส่วนหนึ่งกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ในการเรียนการสอนต่อไป

ในบรรดาส่วนประกอบของหลักสูตร จุดประสงค์วิชามีความสำคัญมากส่วนหนึ่ง เพราะเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ครูจะต้องสร้างให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียน อันเป็นจุดหมายปลายทางของการจัดการเรียนการสอนที่ครูจะต้องก้าวไปให้ถึง จุดประสงค์ของวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับซึ่งได้มาจากความสำคัญของวิชานั้น ๆ ที่มีต่อการดำเนินชีวิตในสังคมของนักเรียนแต่ละวัย จะต้องกำหนดขึ้นอย่างถูกต้องเหมาะสมตามความเป็นจริงซึ่งก็คือความพร้อม ความต้องการและความจำเป็นของนักเรียนแต่ละวัยในการเรียนรู้วิชานั้น ๆ จึงจะทำให้การเรียนการสอนวิชานั้น ๆ มีคุณค่ามีความหมายอย่างแท้จริงต่อชีวิตของนักเรียนในด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตต่อไปในสังคม

จุดประสงค์วิชาภาษาไทยระดับมัธยมต้นและมัธยมปลายหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 อาจไม่เป็นปัญหากับครูที่สอนระดับใดระดับหนึ่งระดับเดียว แต่ครูที่ต้องสอนทั้งสองระดับ

เมื่อเปรียบเทียบจุดประสงค์ดังกล่าวดูแล้ว คงอดตั้งคำถามไม่ได้ว่า จุดประสงค์ทั้งสองระดับแตกต่างกันอย่างแท้จริงหรือไม่ ข้อแตกต่างนั้นมีสาเหตุมาจากความแตกต่างด้านความพร้อม ความต้องการและความจำเป็นของนักเรียนแต่ละระดับซึ่งมีวัยต่างกันในการเรียนภาษาและวรรณคดีหรือไม่ การจำแนกจุดประสงค์ออกเป็นสองระดับ ทำให้มองเห็นแนวทางที่ชัดเจนที่จะจัดการเรียนการสอนแต่ละระดับให้แตกต่างกันได้หรือไม่

เพื่อให้เห็นข้อเหมือนและข้อต่างของจุดประสงค์วิชาภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนต้นกับตอนปลายอย่างเด่นชัด จะเปรียบเทียบจุดประสงค์ทั้งสองระดับไว้ในตารางดังนี้

จุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาภาษาไทย ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533

มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลาย
1. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักภาษา	1. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักภาษาและการใช้ภาษาในการสื่อสาร
2. เพื่อให้สามารถใช้ภาษาได้ถูกต้องเหมาะสมกับวัย	2. เพื่อให้สามารถใช้ภาษาติดต่อสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิผล
3. เพื่อให้สามารถฟังและอ่านได้อย่างมีวิจารณญาณ	3. เพื่อให้สามารถฟังและอ่านได้อย่างมีวิจารณญาณ
4. เพื่อให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีนิสัยรักการอ่าน การเขียน และมีรสนิยมในการเลือกอ่านหนังสือ	4. เพื่อให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีนิสัยรักการอ่าน การเขียน และมีรสนิยมในการเลือกอ่านหนังสือ
5. เพื่อให้เห็นความสำคัญของภาษาไทยในฐานะเป็นเครื่องมือสื่อสารของคนในชาติและเป็นปัจจัยในการสร้างเสริมเอกภาพของชาติ	5. เพื่อให้เห็นความสำคัญของภาษาไทยในฐานะเป็นเครื่องมือสื่อสารของคนในชาติและมีความภาคภูมิใจในภาษาไทย

จุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาภาษาไทย ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533

มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลาย
6. เพื่อให้เห็นคุณค่าของวรรณคดีและงานประพันธ์ที่ใช้ภาษาอย่างมีรสนิยมในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมของชาติ	6. เพื่อให้ตระหนักในคุณค่าของวรรณคดีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและที่สร้างสรรค์ขึ้นในปัจจุบัน
7. เพื่อให้สามารถใช้ภาษาเป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้เพิ่มเติม	7. เพื่อให้สามารถใช้ภาษาเป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้เพิ่มเติม

จากข้อมูลในตารางจะเห็นว่าจุดประสงค์วิชาภาษาไทยทั้งสองระดับมีจำนวนข้อเท่ากัน จุดประสงค์ข้อ 3,4 และ 7 เหมือนกันทุกประการ ส่วนข้อ 1,2,5 และ 6 แตกต่างกัน โดยจุดประสงค์มัธยมปลายแตกต่างกับมัธยมต้นดังนี้ ข้อ 1 เพิ่มข้อความ "และการใช้ภาษาในการสื่อสาร" ข้อ 2 เปลี่ยนข้อความจาก "ใช้ภาษาได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับวัย" เป็น "ใช้ภาษาติดต่อสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิผล" ข้อ 5 เปลี่ยนข้อความจาก "เป็นปัจจัยในการเสริมสร้างเอกภาพของชาติ" เป็น "มีความภาคภูมิใจในภาษาไทย" ข้อ 6 เปลี่ยนข้อความจาก "เห็นคุณค่า" เป็น "ตระหนักในคุณค่า" และข้อความ "วรรณคดีและงานประพันธ์ที่ใช้ภาษาอย่างมีรสนิยมในฐานะเป็นวัฒนธรรมของชาติ" เป็น "วรรณคดีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและสร้างสรรค์ขึ้นในปัจจุบัน"

จุดประสงค์ที่แตกต่างกันสามข้อแรกเป็นจุดประสงค์ด้านการเรียนการสอนหลักภาษาและการใช้ภาษา สาระที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละข้อไม่มีเหตุผลเพียงพอที่ทำให้เข้าใจว่าเหตุใดสิ่งนั้นจึงเป็นหรือไม่เป็นจุดประสงค์ของการเรียนการสอนหลักภาษาและการใช้ภาษาในระดับมัธยมต้นหรือมัธยมปลายโดยเฉพาะ กล่าวคือจุดประสงค์ข้อ 1 เหตุใดจึงสอนนักเรียนมัธยมต้นให้มีความรู้เรื่องหลักภาษาอย่างเดียว แต่ในมัธยมปลายกลับสอนนักเรียนให้มีความรู้ทั้งหลัก

ภาษาและการใช้ภาษา จุดประสงค์ข้อ 2 เหตุใดจึงสอนนักเรียนมัธยมต้นให้ใช้ภาษาได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับวัย แต่ในมัธยมปลายกลับสอนนักเรียนให้ใช้ภาษาติดต่อสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิผลและจุดประสงค์ข้อ 5 เหตุใดจึงสอนนักเรียนมัธยมต้นให้เห็นความสำคัญของภาษาไทยในฐานะที่เป็นปัจจัยในการเสริมสร้างเอกภาพของชาติ แต่ในมัธยมปลายกลับสอนนักเรียนให้มีความภาคภูมิใจในภาษาไทย

จุดประสงค์ที่แตกต่างกันข้อหลังสุดเป็นจุดประสงค์ด้านการเรียนการสอนวรรณคดี จุดประสงค์มัธยมต้นระบุประเภทวรรณคดีที่จะสอนและจุดมุ่งหมายในการสอน (ผู้เขียนบทความมีความเห็นว่าคุณค่าแท้จริงที่วรรณคดีมีต่อชีวิตนักเรียนมัธยมมิใช่คุณค่าด้านวัฒนธรรม โปรดอ่านบทความของผู้เขียนเรื่อง "จุดมุ่งหมายที่ควรจะเป็นในการสอนวรรณคดีไทย" ในวารสารมติครู ฉบับที่ 11 ธันวาคม 2537) ส่วนจุดประสงค์มัธยมปลายกลับกล่าวถึงประเภทวรรณคดีที่นักเรียนต้องเรียนอย่างเดียวเท่านั้น จุดประสงค์มัธยมต้นกล่าวว่าวรรณคดีและงานประพันธ์มีคุณค่าต่อนักเรียนเหมือนกันคือ มีคุณค่าในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมของชาติ แต่จุดประสงค์มัธยมปลายไม่ได้ขยายความว่าทั้งวรรณคดีมรดกและวรรณคดีปัจจุบันมีคุณค่าต่อนักเรียนอย่างไร ข้อแตกต่างของจุดประสงค์ด้านการเรียนการสอนวรรณคดีระหว่างมัธยมต้นกับมัธยมปลายไม่ได้กำหนดขึ้นจากความแตกต่างด้านอายุของนักเรียนสองระดับซึ่งย่อมมีความต้องการและความสนใจวรรณคดีแตกต่างกัน

ถึงแม้ว่าสาระของจุดประสงค์วิชาภาษาไทยทั้งด้านการเรียนการสอนหลักภาษา การใช้ภาษา และวรรณคดีระดับมัธยมต้นจะแตกต่างกับระดับมัธยมปลายก็ตาม แต่สาระที่จำแนกจุดประสงค์สองระดับออกจากกันมิได้เกิดจากความพร้อม ความต้องการและความจำเป็นของนักเรียนมัธยมแต่ละระดับในการเรียนภาษาและวรรณคดีเพื่อที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความหมายและมีประสิทธิภาพ สิ่งนี้คือความรู้เรื่องภาษาศิลป์ (The Language Arts) อันเป็นหลักวิชาที่นักการศึกษาและครูด้านภาษาและวรรณคดีของชาติต่าง ๆ ทั่วโลกยึดถือในการสร้างหลักสูตร ตลอดจนจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาและวรรณคดีสำหรับนักเรียนแต่ละระดับตั้งแต่ประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษา ด้วยเหตุนี้จุดประสงค์วิชาภาษาไทยระดับมัธยมปลายจึงมิได้แตกต่างกับระดับมัธยมต้นแต่อย่างใด โดยเนื้อแท้แล้วจุดประสงค์ทั้งสองระดับยังคงเป็น

สิ่งเดียวกันอยู่นั่นเอง การจำแนกจุดประสงค์ออกเป็นสองระดับจึงไม่เป็นผลและครูไม่สามารถนำจุดประสงค์ดังกล่าวไปจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในแต่ละระดับให้แตกต่างกันอย่างแท้จริงได้

จุดประสงค์วิชาภาษาไทยทั้งระดับมัธยมต้นและมัธยมปลายหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 บ่งชี้ว่า ผู้สร้างหลักสูตรมีทรรศนะว่า การเรียนการสอนภาษาไทยในโรงเรียนมัธยมแต่ละระดับมีจุดประสงค์ที่แตกต่างกัน จึงจำแนกจุดประสงค์ออกเป็นสองระดับ แต่ก็ไม่สามารถชี้ให้เห็นความแตกต่างที่แท้จริงของจุดประสงค์ระหว่างมัธยมต้นกับมัธยมปลายได้ เพราะมิได้นำความรู้เรื่องภาษาศิลป์ในโรงเรียนมัธยมมาใช้ในการกำหนดจุดประสงค์อย่างที่สมควรจะกระทำได้แต่ยึดถือจุดประสงค์มัธยมต้นเป็นหลัก แล้วเปลี่ยนแปลงและพลิกแพลงข้อความบางข้อสร้างเป็นจุดประสงค์มัธยมปลายขึ้นเพื่อให้ดูประหนึ่งว่าแตกต่างกันเท่านั้น การกระทำเช่นนี้จะเป็นอะไรไปไม่ได้ นอกจากการสร้างความต่างในความเหมือนซึ่งก็มองไม่เห็นเหตุผลอันใดที่ผู้มีหน้าที่สร้างหลักสูตรภาษาและวรรณคดีของชาติสำหรับนักเรียนมัธยมจะต้องกระทำ การจำแนกจุดประสงค์วิชาภาษาไทยระหว่างมัธยมต้นกับมัธยมปลายที่ยังไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมตามหลักวิชาของการสอนภาษาและวรรณคดีแก่นักเรียนมัธยมคืออุปสรรคที่ยิ่งใหญ่ประการหนึ่งของการเรียนการสอนภาษาและวรรณคดีไทยในโรงเรียนมัธยมในขณะนี้

หนังสืออ้างอิง

วิชาการ, กรม. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2533.

_____. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2533.

สารบัญ

บทความพิเศษของมติครู	บรรจง ชูสกุลชาติ	๖
มุมมอง "มหันตภัยในโรงเรียน"	เอนก แจ่มขำ	๘
การศึกษาพาเพลิน	มะเดื่อ เสมา	๑๑
ภาษาไทยคือไทย	ส.เชื้อหอม	๑๓
ภาษาสัมพันธ์	ดร.วิสกี้	๑๖
มุมกฎหมาย	เฉลิมพร พงษ์กู่	๑๘
กระแสโลก	พิเศษ สุรการ	๒๑
เสมา กทม.	พีรพงศ์ พุทธวงศ์	๒๗
"ไปได้หวันกับท่านเชาวริน"	อ.สมเชาว์ เกษประกุม	๒๙
ธรรมะกับครู	พระธรรมราชานุวัตร	๓๓
เยี่ยมโรงเรียน	สมหมาย วงศ์วิทยากูล	๓๕
ศิลปะการจัดสื่อการเรียนและสอน	ปานทิพย์ สุ่มสุวรรณ	๓๘
คลินิก มติครู	นพ.ภานุมาศ รังสี	๔๑
นามานุกรม	สุวิทย์ สารวัตร	๔๕
การเรียนการสอนหลักภาษา	สมเกียรติ คู่ทวีกุล	๔๘
เทคนิคการครองคน	พรชัย ภาพันธ์	๕๒
สัมภาษณ์พิเศษ	ทีมข่าวมติครู	๕๕
ชาไก	สนิทศักดิ์ สนิทศักดิ์ดี	๕๙
สารคดี "ท่าเสด็จ"	สมหมาย วงศ์วิทยากูล	๖๙
ชาตาในรอบเดือน	ดุสิตา	๗๒
เวทีนักกลอน	สมหมาย วงศ์วิทยากูล	๗๔
ศิลปวัฒนธรรม	ปฐมไชย ศิริเขต	๗๖
การสอนภาษาอังกฤษในชั้นป.๑ จำเป็นจริงหรือ?	ครูไก	๘๓
เรื่องสั้น "ป่าของใคร"	วงศ์ สุริยมาตย์	๘๗
ดอกรักเปลี่ยนสี	เพชรพิมล	๙๑
คู่เรียงเคียงหมอน	วลัย นวาระ	๙๖
คิดอย่างครู	สม ชัยสรรค์	๑๐๒
เปิดป้องสนทนา	สม ชัยสรรค์	๑๐๖
ข่าวมติครู	ทีมข่าวมติครู	๑๐๙
เจาะแจะสังคมการศึกษา	สุพาที	๑๑๒
บัจฉิมลิขิต		๑๑๖

ข้อแนะนำบางประการเรื่อง การเรียนการสอนหลักภาษาไทยในโรงเรียนมัธยม

(ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารมติครู ปีที่ 2 ฉบับที่ 22 ธันวาคม 2538. หน้า 48-51.)

ในหลักสูตรวิชาภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ.2521 และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ.2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) วิชาหลักภาษาไทยซึ่งเป็นความรู้เรื่องกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของภาษาเป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งของวิชาภาษาไทย ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น วิชาหลักภาษาไทยรวมอยู่กับวิชาภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1,2 และ 3 โดยมีหนังสือเรียนชุดหลักภาษาไทยแยกออกจากหนังสือเรียนชุดทักษสัมพันธ์อีกชุดหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยหนังสือเรียนหลักภาษาไทย เล่ม 1,2,3 ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย วิชาหลักภาษาไทยเป็นส่วนหนึ่งของวิชาภาษาไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และ 5 เช่นกัน แต่ไม่มีหนังสือเรียนแยกออกเป็นเอกเทศ ใช้หนังสือเรียนชุดเดียวกันคือ ชุดทักษพัฒนา

หนังสือเรียนหลักภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กับหนังสือเรียนชุดทักษพัฒนาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จัดทำขึ้นโดยถือหลักการอย่างเดียวกันคือ (กรมวิชาการ. 2534 : หน้า ก) "(ก) สอนภาษาเพื่อการสื่อสาร (ข) ให้นักเรียนหัดเป็นคนช่างสังเกต (ค) ฝึกให้นักเรียนตัดสินใจว่าควรใช้ภาษาอย่างไร เพราะเหตุใด (ง) ฝึกให้นักเรียนเข้าใจความแตกต่างระหว่างการรับสารและส่งสาร" หลักการ ข้อ (ก) คือ จุดประสงค์ที่แท้จริงของการเรียนการสอนหลักภาษาไทยในโรงเรียนมัธยม ส่วนข้ออื่น ๆ น่าจะเป็นเพียงผลพลอยได้จากการเรียนการสอนเท่านั้น อย่างไรก็ตาม หลักการข้อ (ก) นี้กินความกว้างขวางมากจนอาจทำให้ครูภาษาไทยไม่สามารถนำไปปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนได้ เพื่อผลประโยชน์ของครูภาษาไทย หลักการข้อนี้สมควรนำมาขยายความเพิ่มเติมว่าการสอนหลักภาษาเพื่อการสื่อสารก็คือการสอนหลักภาษาให้สัมพันธ์โดยตรงกับการใช้ภาษาของนักเรียนแต่ละคน ทั้งด้านการพูดและการเขียนนั่นเอง การขยายความเช่นนี้ทำให้เกิดคำถามสืบเนื่องติดตามมาว่า การจัดการเรียนการสอนหลักภาษาไทยตามหลักการดังกล่าว ควรมีลักษณะอย่างไร

ข้อแนะนำ 5 ประการต่อไปนี้ จะช่วยครูภาษาไทยให้มองเห็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนหลักภาษาให้บรรลุจุดประสงค์ข้างต้น (The National Council of Teacher of English, the Commission on the English Curriculum. 1952 : 376-381)

1. ความจำเป็นของการสอนที่สัมพันธ์โดยตรงกับการพูดและการเขียน

ครูควรกำหนดกฎเกณฑ์ทางภาษาที่นักเรียนมีความจำเป็นต้องเรียน จากการวิเคราะห์การพูด และการเขียนของนักเรียน ครูควรสอนกฎเกณฑ์เหล่านี้ด้วยการประยุกต์โดยตรงกับการใช้ภาษาทั้งที่มีประสิทธิภาพและไร้ประสิทธิภาพของนักเรียน ครูควรวัดความเจริญเติบโตของนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการพูดและการเขียน ในเวลาเดียวกันควรสอนนักเรียนให้ยอมรับการใช้ภาษาทั้งที่มีประสิทธิภาพและไร้ประสิทธิภาพของตนในการพยายามที่จะสื่อสาร ตั้งเป้าหมายในการปรับปรุง หาวิธีการที่จะพัฒนาการพูดและการเขียนให้ดีขึ้น และตั้งมาตรฐานในการประเมินค่าความสำเร็จในการใช้ภาษา

2. คุณค่าของการสอนกฎเกณฑ์ด้วยวิธีสอนแบบอุปนัย

วิธีสอนแบบอุปนัย (การค้นพบข้อสรุปจากการศึกษาตัวอย่างเฉพาะเจาะจงจำนวนมาก) ควรนำมาใช้เป็นส่วนใหญ่ในการแนะนำกฎเกณฑ์ใหม่ ๆ ทางหลักภาษา ถึงแม้ว่าไม่มีอะไรผิดที่จะกล่าวถึงกฎเกณฑ์ก่อนแล้วจึงยกตัวอย่างภายหลังก็ตาม การให้นักเรียนค้นพบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ตนจำเป็นต้องใช้ จากการวิเคราะห์ประโยคต่าง ๆ จำนวนหนึ่งที่ครูตระเตรียมไว้อย่างดี เป็นกระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพมากกว่า สิ่งสำคัญของการสอนหลักภาษาก็คือ นักเรียนไม่ควรถูกรบกวนด้วยคำบรรยาย แทนที่จะให้พัฒนาความคิดรวบยอดที่ชัดเจน นักเรียนต้องได้รับความช่วยเหลือให้มองเห็นว่าความรู้เรื่องหลักภาษาเป็นกรอบสำคัญสำหรับการวิเคราะห์ภาษาที่ตนใช้อยู่ทุกวัน ทั้งการพูด, การฟัง, การเขียน และการอ่าน

3. การหลีกเลี่ยงการเพียงแต่ให้คำนิยามหรือแยกแยะส่วนประกอบ

การเพียงแต่ให้คำนิยามหรือแยกแยะส่วนประกอบมีประโยชน์น้อยในการสอนหลักภาษา ถ้าการจำแนกแยกแยะด้านหลักภาษาเป็นไปเพื่อเป้าหมายในตัวเองก็นับว่าเป็นอันตรายอย่างยิ่ง แม้ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่นักเรียนต้องเรียนเพื่อพูดประโยคให้ถูกต้องตามหลักภาษา แต่ก็ไม่ใช่เรื่องสำคัญที่นักเรียนจะบอกได้หรือไม่ว่าคำนั้นทำหน้าที่อะไรในประโยค หรือสามารถให้คำนิยามชนิดต่าง ๆ ของคำในประโยคได้ การเน้นความสำคัญของสิ่งเหล่านี้เกินความจำเป็นในโรงเรียน

มัธยม จะทำให้นักเรียนเกิดเจตคติไม่ดีต่อวิชาหลักภาษาตั้งแต่แรก หลักฐานแท้จริงที่แสดงว่านักเรียนมีความคิดรวบยอดด้านหลักภาษาอยู่ที่ความสามารถในการ (1) เขียนประโยคที่ดีและถูกต้อง (2) ประกอบส่วนต่าง ๆ ของประโยคเข้าด้วยกันอย่างง่ายดาย และ (3) ปรับปรุงประโยคที่มีความจำเป็นต้องแก้ไข

4. การตอบสนองความต้องการของนักเรียนแต่ละคน

สติปัญญาของนักเรียนมีผลอย่างมากต่อความสามารถที่จะแสวงหากำไรจากการเรียนหลักภาษา นักเรียนที่เรียนอ่อนยากที่จะหาและนำข้อสรุปที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบต่าง ๆ ทางภาษาและการนำภาษาไปใช้ คำถามยิ่งใหญ่ที่ยังคงมีอยู่คือ ครูจะทำอย่างไรกับความแตกต่างเหล่านี้ในห้องเรียน การจำแนกชั้นเรียนตามความสามารถและจุดประสงค์ทางการศึกษา ทำให้ครูปรับโปรแกรมการเรียนการสอนให้เข้ากับนักเรียนที่มีระดับความสามารถและจุดประสงค์ทางการศึกษาที่แตกต่างกันได้ง่าย แต่ก็สกัดกั้นพลังในการสื่อสารที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในสังคมประชาธิปไตย การจำแนกชั้นเรียนไม่มีประโยชน์ต่อการเรียนการสอนหลักภาษาเท่าใดนัก เพราะจุดประสงค์หลักของการสอนการสื่อสารจะบรรลุผลได้ดีกว่าถ้ากระทำในกลุ่มนักเรียนซึ่งมีความสามารถและความสนใจแตกต่างกันอย่างหลากหลาย

เพื่อที่จะปรับโปรแกรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับนักเรียน ครูต้องรู้ว่านักเรียนแต่ละคนมีความสามารถในการใช้ภาษาอยู่ในระดับใด ขณะที่เขาเขียนและพูดกับเพื่อนร่วมชั้น แบบทดสอบการใช้ภาษาที่ดีซึ่งสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับประสบการณ์การพูดและการเขียนตามความเป็นจริงของวัยรุ่น และวัดการใช้ภาษาอันเป็นที่ยอมรับกันในเวลานั้น จะบ่งชี้สิ่งที่นักเรียนต้องการเรียน หลักฐานจากสถานการณ์การสื่อสารที่เป็นจริงและการทดสอบเหล่านี้ ครูสามารถใช้กำหนดสิ่งที่จะสอนเน้นนักเรียนทั้งชั้น นักเรียนกลุ่มเล็กที่มีปัญหาคล้ายคลึงกัน และนักเรียนแต่ละคน การแบ่งนักเรียนในชั้นออกด้วยวิธีการเช่นนี้ยังคงใช้ได้เสมอ

5. การวัดผล

การทดสอบความสามารถของนักเรียนด้านหลักภาษาอยู่ที่การพูดและการเขียน ครูและนักเรียนทั้งชั้นควรค้นหาหลักฐานของความเจริญเติบโตของนักเรียนโดยพิจารณาคำพูดและข้อเขียนของนักเรียน

การเรียนการสอนหลักภาษาในโรงเรียนมัธยมจะประสบความสำเร็จ ถ้าความสัมพันธ์ระหว่างการสอนกับพัฒนาการด้านความสามารถของนักเรียนในการพูดและการเขียนดำเนินไปด้วยดี ความสัมพันธ์ที่ดีดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ เมื่อโปรแกรมการเรียนการสอนได้รับการพัฒนาโดยคำนึงถึงข้อแนะนำขั้นพื้นฐาน 3 ข้อ ต่อไปนี้ (The National Council of Teacher of English, the Commission on the English Curriculum. 1952 : 363 - 370) ซึ่งครูและผู้จัดทำหลักสูตรวิชาหลักภาษาไทยในโรงเรียนมัธยมอาจนำไปใช้ปรับปรุงโปรแกรมการเรียนการสอน

1. ข้อสมมุติฐานอันมั่นคงที่ค้ำจุนโปรแกรมการเรียนการสอน

ในโรงเรียนมัธยม จุดประสงค์สำคัญของครูในการสอนหลักภาษาคือ การช่วยเหลือนักเรียนให้ฟัง พูด อ่าน และเขียนดีขึ้น และนั่นหมายความว่าครูกำลังพยายามค้นหาวิธีสอนที่ดีที่สุดในการสอนเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ดังกล่าว

2. การกำหนดเวลาในการเรียนการสอนที่สัมพันธ์กับความเจริญเติบโตและความต้องการของนักเรียน

คำถามสำคัญมีอยู่ว่าควรสอนหลักภาษาเมื่อไรและอย่างไร ครูที่มีความรู้ด้านภาษาศาสตร์และงานวิจัยเรื่องความเจริญเติบโตและพัฒนาการทางภาษาจะตอบคำถามนี้ได้ดีที่สุด ครูที่มีความรู้เรื่องภาษาและมีความรู้สึกไวต่อกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน สามารถตัดสินใจได้ว่า ความรู้ทางหลักภาษาเรื่องใดจะช่วยเหลือนักเรียนแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ให้เขียนและพูดอย่างมีประสิทธิภาพและถูกต้องยิ่งขึ้น ครูที่มีคุณสมบัติเช่นนี้ก็จะรู้ด้วยว่าจะสอนความรู้หลักภาษาเหล่านี้เมื่อไร และอย่างไร และจะส่งเสริมนักเรียนให้นำความรู้หลักภาษาไปใช้ในการปรับปรุงข้อเขียนหรือประเมินค่าคำพูดอย่างไร เมื่อได้ฟังคำพูดของตนที่บันทึกเสียงไว้

ครูที่มีความรู้ดีย่อมรู้ว่าความรู้หลักภาษาเรื่องใด เรื่องหนึ่ง จำนวนใด จำนวนหนึ่ง นักเรียนทุกคนไม่อาจเรียนในเวลาเดียวกันได้ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า ความรู้หลักภาษาไม่อาจนำมาสอนครั้งเดียวเพื่อนักเรียนทุกคนได้ ความรู้หลักภาษาจะไร้ประโยชน์ หากความรู้เรื่องนั้นแยกออกจากสถานการณ์ที่นักเรียนจะปรับปรุงการเขียนและการพูดของตนเอง ดังนั้นจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ครูต้องเข้าใจความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างการสอนหลักภาษากับการฝึกหัดอย่างตั้งอกตั้งใจและการได้รับแรงกระตุ้นที่จะใช้ภาษาให้ถูกต้องของนักเรียน

การสอนหลักภาษาไม่อาจกำหนดหรือจำกัดเวลาอยู่ภายใน 1 ภาคเรียน หรือ 1 ปี ด้วยเหตุผลสองประการ ประการแรก ในช่วงวัยเรียน นักเรียนกำลังเจริญเติบโตจากวัยรุ่นตอนต้นสู่วัยรุ่นตอนปลาย นักเรียนไม่สามารถเรียนทุกสิ่งทุกอย่างในเรื่องหลักภาษาที่ตนจำเป็นต้องรู้ในตอนเริ่มต้นวัยเรียน และนักเรียนก็ไม่ต้องรอคอยจนถึงตอนท้ายของวัยเรียนที่จะเรียนสิ่งต่าง ๆ ที่ตนต้องการจะรู้เรื่องภาษาที่ตนจำเป็นต้องใช้ตลอดระยะเวลาที่อยู่ในโรงเรียน ประการที่สอง ความต้องการของนักเรียนที่เฉลียวฉลาดในการทำความเข้าใจภาษาที่ตนกำลังใช้อยู่อย่างเป็นระบบเพิ่มขึ้น เมื่อนักเรียนมีอายุมากขึ้น ประสบการณ์และความคิดของนักเรียนจะสลับซับซ้อนมากขึ้น ความต้องการของนักเรียนที่จะแสดงความคิดให้ชัดเจนด้วยภาษาที่สลับซับซ้อนยิ่งขึ้น มีเพิ่มขึ้น

การสอนหลักภาษาจึงควรสัมพันธ์กับ (1) ความสามารถของนักเรียนที่จะเข้าใจความรู้หลักภาษาที่กำลังเรียนอยู่ (2) ความต้องการของนักเรียนที่จะทำความเข้าใจและใช้ความรู้หลักภาษาเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของตน ในการฟัง พูด อ่าน และเขียน ครูควรตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาที่จะรับรู้ความต้องการของนักเรียนด้านความรู้หลักภาษา และควรมีความรู้เพียงพอเรื่องหลักภาษาและจิตวิทยาที่จะช่วยเหลือนักเรียนตามความพร้อมแต่ละระยะของแต่ละคน

3. วิธีสอนต่างวิธีสำหรับนักเรียนที่แตกต่างกัน

ความรู้หลักภาษาที่เป็นระบบจะมีประโยชน์มากที่สุดกับนักเรียนที่มีความสามารถมากกว่านักเรียนด้อยความสามารถ ในการเรียนหลักภาษาที่เป็นระบบ นักเรียนต้องจับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ ในการใช้ความรู้หลักภาษาที่เป็นระบบ นักเรียนต้องนำกฎเกณฑ์ไปใช้กับการพูดและการเขียนของตนเองและของผู้อื่น ความสามารถที่จะจับกฎเกณฑ์ ตลอดจนนำไปใช้กับข้อเท็จจริงใหม่เช่นนี้ นักเรียนมีไม่เท่าเทียมกัน นักเรียนที่ฉลาด ความสามารถนี้เป็นลักษณะเฉพาะที่สังเกตเห็นได้ชัดเจน ส่วนนักเรียนที่เรียนอ่อน จะไม่มีความสามารถเช่นที่ว่านี้ ในโรงเรียนมัธยมนักเรียนที่ฉลาดตามปกติจะเป็นคนที่อ่านมาก และมีประสบการณ์ด้านภาษาอย่างกว้างขวาง และจะมีปัญหาน้อยเรื่องการใช้ภาษา ดังนั้นนักเรียนที่เรียนหลักภาษาได้ง่ายดายจึงเป็นนักเรียนที่มีความจำเป็นน้อยที่ครูจะสอน นักเรียนที่มีปัญหามากด้านการใช้ภาษาจะพบว่าหลักภาษาที่เป็นระบบเป็นสิ่งที่เรียนยาก ไม่ว่าจะใช้วิธีสอนแบบค่อยเป็นค่อยไปและเป็นรูปธรรมสักเพียงใดก็ตาม

เป็นไปได้เสมอที่ความรู้หลักภาษาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จะมีประโยชน์แก่นักเรียนคนใดคนหนึ่งเป็นเวลานาน ก่อนหรือหลัง เพื่อนร่วมชั้นเรียนคนอื่น ๆ นักเรียนแต่ละคนหรือเป็นกลุ่มมีอัตราและทิศทางของความเจริญเติบโตด้านภาษาแตกต่างกันอย่างมากมาย ดังนั้นความรับผิดชอบของครูแต่ละคนจึงอยู่ที่การใช้วิธีสอนของตนเองในการสอนความรู้หลักภาษา ให้ตอบสนองความต้องการของนักเรียนแต่ละคนอย่างสัมพันธ์โดยตรงกับการพูดและการเขียนของเขา

หนังสือเรียนหลักภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ตามหลักสูตร ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 ได้มีการปรับปรุงให้ทันสมัยโดยใช้วิชาภาษาศาสตร์อันเป็นการศึกษาภาษาด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาอธิบายภาษาไทย นับเป็นความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของวิวัฒนาการด้านตำราหลักภาษาไทยในโรงเรียนมัธยม ทำให้นักเรียนรู้จักลักษณะภาษาไทยที่แท้จริงมากกว่าตำราชุดก่อน ๆ อย่างไรก็ดีการเรียนการสอนหลักภาษาไทยในโรงเรียนมัธยมคงมีปัญหาอยู่ร่ำไป ตราบใดที่การเรียนการสอนยังไม่สามารถทำให้นักเรียนพบว่าความรู้หลักภาษาที่ตนได้รับจากโรงเรียนกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับภาษาที่คนทั่วไปในสังคมใช้สื่อสารกัน มิใช่สวนทางกัน รวมทั้งไม่อาจตอบสนองความต้องการความจำเป็นของตนอย่างแท้จริงในการใช้ภาษาสื่อสารเพื่อดำรงชีวิตอยู่ในสังคม

หนังสืออ้างอิง

วิชาการ, กรม. หนังสือเรียนภาษาไทยชุดทักษพัฒนาเล่ม 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2534.

The National Council of Teachers of English, the Commission on the English Curriculum. The English Language Arts in the Secondary School. New York : Appleton-Century-Crofts, Inc., 1956.

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1
ประจำเดือน ตุลาคม 2535
ราคาเล่มละ 40 บาท

นิตยสารสำหรับนักอ่าน, นักเขียนและคนหนุ่มสาวร่วมสมัย
สำนักงาน: 170/63 หมู่บ้านอินโดไทย ถ.รัตนาธิเบศร์ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000 โทรศัพท์ 580-2478

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ: ม.ร.ว. คำหอม, รงค์ วงษ์สวรรค์, สุชาติ สวัสดิ์ศรี, เรืองเดช จันทร์คีรี

ที่ปรึกษาฝ่ายศิลปะ: สุเทพ สุวิไล, กฤษฎิ์ ราธี
บรรณาธิการ: ขจรฤทธิ์ รักษา
กองบรรณาธิการ: ปาริชาติ ณ สุวรรณ, อุริสรา เอียดนุ่ม, ประภัสสร เจริญรัตน์, วิไล สุขเกษม

พิสูจน์อักษร: สุภาทิตย์ เกลี่ยงสงค์

ภาพปก: ผลงานวาดของ อุกฤษณ์ ทองระอา
จัดจำหน่ายทั่วประเทศ: บริษัทชนบรรณ จำกัด โทร. 434-8270
แยกสี: โปรเซท โทร. 433-9433
พิมพ์สีและข้างใน: บริษัท 21 เซ็นจูรี่ โทร. 434-9447
เรียงพิมพ์: อุดมศิลปการพิมพ์ โทร. 437-1941

"อย่าให้รางวัลทำให้นักเขียนแตกสามัคคีกัน

สารบาญ

เรื่องจากปก

จตุรัสความคิด/จำลอง · ฝั่งชลจิตร,ประกาย ปรัชญา,กนกพงศ์ สงสมพันธ์,ชีวี ชีวา,เสี้ยวจันทร์ แรมไพร,สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ - วิพากษ์ซีไรท์และคนวรรณกรรม...32

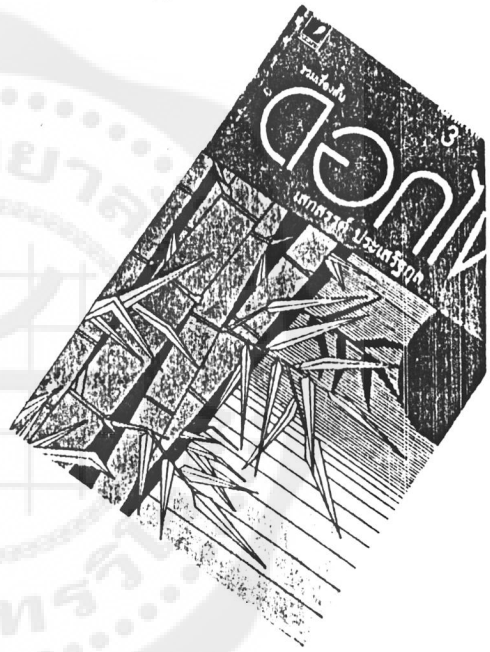

วิเคราะห์วรรณกรรม ผลงานของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล โดยสมเกียรติ คู่ทวีกุล...64

หมายเหตุ: นักศึกษาทั่วไปสั่งซื้อได้ในราคาเล่มละ 25 บาท และสมัครเป็นสมาชิก ปีละ 300 บาท โดยแนบสำเนาบัตรประจำตัวนักศึกษาทุกครั้งที่มีการติดต่อ บรรณาธิการ

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ในโลกวรรณกรรม

(ตีพิมพ์เผยแพร่ในนิตยสารไรเตอร์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2535. หน้า 64-91)

เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ.2531 นิตยสารสู่อนาคตจัดพิมพ์หนังสือเล่มหนึ่งชื่อ "ปากคำประวัติศาสตร์" ในคำนำของหนังสือ นิตยา มาศะวิสุทธิ์ นักวิจารณ์วรรณกรรมกล่าวถึงใครคนหนึ่งไว้ว่า "เขาอาจจะเป็น "นักคิดเอกเทศ" หรือเป็น "วีรชนเอกชน" เกินไป ในทัศนะของคนบางกลุ่ม การต่อสู้ในสนามรบของเขาจึงไม่สบผล แต่ในสนามวรรณกรรม ซึ่งเขาเชื่อว่านักประพันธ์ ไม่ได้สะท้อนแต่โลกเท่านั้น ยังสร้างโลกอีกด้วย..." "เขา" คนนั้นมิใช่ใครอื่น คือ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล อดีตผู้นำนักศึกษาในเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ 14 ตุลาคม 2516 นั่นเอง เขาอาจแตกต่างกับคนอื่น ๆ ตรงที่มีชีวิตสองสนาม คือ สนามรบกับสนามวรรณกรรม หรือมีชีวิต 2 โลกคือ โลกมนุษย์กับโลกวรรณกรรม เรื่องราวชีวิตในโลกมนุษย์ เขาให้สัมภาษณ์ไว้ในหนังสือเล่มนั้นแล้ว ส่วนเรื่องราวชีวิตในโลกวรรณกรรมยังไม่มีผู้ใดกล่าวถึงอย่างละเอียด ผู้วิจารณ์จึงใคร่ที่จะนำผู้อ่านเข้าไปสู่โลกวรรณกรรมของเขา เพื่อพิจารณาว่า เสกสรรค์ สร้างโลกใบนี้ขึ้นอย่างไร สัมพันธ์กับโลกมนุษย์ของเขาในลักษณะใด และมีคุณค่าอย่างไร

ในโลกวรรณกรรม เสกสรรค์ สร้างสรรค์ผลงานไว้จำนวนหนึ่ง ซึ่งเรียงลำดับตามปีที่ตีพิมพ์ดังนี้ พ.ศ.2516 "สงครามอินโดจีน" พ.ศ.2517 "เอียงข้างประชาชน" พ.ศ.2524 "ฤดูกาล" พ.ศ.2527 "ดอกไฝ" "มาจากป่าชายเลน" "จากทะเลถึงดงดอย" พ.ศ.2531 "เพลงน้ำระบำเมฆ" "มหาวิทยาลัยชีวิต" "ปากคำประวัติศาสตร์" พ.ศ.2532 "เดินป่าเสาะหาชีวิต" "เร่ร่อนหาปลา" พ.ศ.2533 "บันทึกวรรณกรรม" ผลงานวรรณกรรมของเสกสรรค์ ที่นำมาวิเคราะห์วิจารณ์ครั้งนี้ เป็นวรรณกรรมร้อยแก้วที่มีลักษณะทางวรรณศิลป์เท่านั้น ได้แก่ สารคดีเชิงอัตชีวประวัติชุดวรรณนิพนธ์แห่งชีวิต ซึ่งประกอบด้วย "มหาวิทยาลัยชีวิต" "เดินป่าเสาะหาชีวิต" และ "เร่ร่อนหาปลา" เรื่องสั้นชุด "ฤดูกาล" "ดอกไฝ่" และนวนิยายเรื่อง "คนหาปลา" อนึ่ง สารคดีเรื่อง "มาจากป่าชายเลน" และ "เพลงน้ำระบำเมฆ" มิได้นำมาแยกศึกษาอย่างเอกเทศ เพราะเนื้อหาของหนังสือทั้งสองเล่มส่วนใหญ่ตีพิมพ์รวมอยู่ในชุด "วรรณนิพนธ์แห่งชีวิต" ส่วนผลงานเรื่องอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้ มิได้นำมาพิจารณาเพราะถือว่าเป็นผลงานวิชาการ ไม่มีคุณค่าเชิงศิลปะการประพันธ์แต่อย่างใด

"วรรณนิพนธ์แห่งชีวิต" เป็นวรรณกรรมชุดอัตชีวประวัติ มีสามเล่มคือ "มหาวิทยาลัยชีวิต" "เดินป่าเสาะหาชีวิต" และ "เร่ร่อนหาปลา"

"มหาวิทยาลัยชีวิต : จากคืนวันวัยเยาว์ถึงวันคืนแห่งชะตากรรม 14 ตุลาคม 2516

"มหาวิทยาลัยชีวิต" เป็นเรื่องราวชีวิตวัยเด็กของเสกสรรค์ ที่บางปะกง ฉะเชิงเทรา เขาเกิดในครอบครัวที่ยากจน พ่อเป็นช่างเครื่องเรือตังเก ซึ่งต่อมาตกงาน ส่วนแม่มีอาชีพขายผลไม้ หลังจากเรียนจบมัธยมปลายจากโรงเรียนประจำจังหวัดชลบุรี ใน พ.ศ.2510 ก็สอบเข้าเรียนมหาวิทยาลัยได้ที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปีเดียวกันได้ไปศึกษาที่สหรัฐอเมริกา ในฐานะนักเรียนทุนอเมริกัน ฟิลด์เซอร์วิส ใน พ.ศ.2511 กลับมาเรียนซ้ำชั้นปีที่หนึ่งที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สมัครเป็นผู้สังเกตการเลือกตั้งในเขตทหาร พบเห็นการทุจริตในการเลือกตั้ง เมื่อขึ้นชั้นปีที่สอง สมัครเข้าเรียนแผนกรัฐศาสตร์ศึกษา ถูกนักศึกษารุ่นพี่ข่มเหงรังแก เพราะไม่ยอมอ่อนข้อให้ เขาเริ่มเปื่อหน่ายบรรยากาศมหาวิทยาลัย จึงจัดกิจกรรมสนทนาเกี่ยวกับปัญหาบ้านเมือง และก่อตั้งสภาหน้าโดมขึ้น ในชั้นปีที่สามได้รับเลือกเป็นประธานชุมนุมสัมมนารัฐศาสตร์ เป็นกรรมการนักศึกษาของคณะและจัดนิทรรศการการเมืองขึ้น เมื่อขึ้นชั้นปีที่สี่เรียนไม่จบทั้ง ๆ ที่มีสิทธิ์ทำปริญญาเกียรตินิยม ใน พ.ศ.2515 ออกหางานทำ ได้งานที่หนังสือวิทยาสาร พ.ศ.2516 กลับไปเรียนต่อ และเข้าร่วมเรียกร้องประชาธิปไตยในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม กับศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย

เดินป่าเสาะหาชีวิต : จากวันคืนสู่ราวไพรถึงคืนวันกลับนาคร

"เดินป่าเสาะหาชีวิต" เป็นเรื่องราวในช่วงห้าปีที่เสกสรรค์ใช้ชีวิตอยู่ในป่ากับจิระนันท์ พิตรปรีชา ภรรยา หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม เขาถูกเจ้าหน้าที่บ้านเมืองเพ่งเล็งมาก ผู้คนในสังคมพากันรังเกียจ หมดสิ้นหนทางทำมาหากินจึงตัดสินใจเข้าร่วมขบวนการปฏิวัติพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย พ.ศ.2518 ไปใช้ชีวิตอยู่ในป่าและภูเขาบริเวณภูร่องกล้า หลวงน้ำทา สุ่มแม่น้ำจัน ป่าลึกพะเยาและแม่สอด ครั้นพบเห็นสภาพที่แท้จริงของขบวนการปฏิวัติก็ผิดหวังและเสื่อมศรัทธา จึงตัดสินใจออกจากป่าพร้อมกับภรรยามามอบตัวกับทางบ้านเมืองใน พ.ศ.2523

เร่ร่อนหาปลา : คืนวันแสวงหาของนักเดินทางผู้ว้าเหว่

"เร่ร่อนหาปลา" เป็นเรื่องราวช่วงหลังจากออกจากที่เสกสรรค์ป่าแล้ว เดินทางไปศึกษาต่อปริญญาโทและปริญญาเอก ที่มหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ สหรัฐอเมริกา

หากพิจารณาด้านเนื้อหาสาระ "วรรณนิพนธ์แห่งชีวิต" ชุดนี้ถือว่าเป็นข้อเขียนประเภทอัตชีวประวัติ กล่าวคือ ผู้เขียนเป็นผู้เรียบเรื่องราวและเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตด้วยตนเอง ข้อเขียนประเภทนี้โดยทั่วไปมีคุณประโยชน์แก่ผู้อ่านในด้านที่ทำให้รู้จักคนเพิ่มขึ้น มีประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตเพิ่มขึ้น ถือเป็นการชีวิตที่มีค่ายิ่ง จากชีวิตของเจ้าของประวัตินั้น ๆ ผู้อ่านยังอาจได้ข้อคิด และข้อสังเกตต่าง ๆ ซึ่งอาจมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ชีวิตของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล นักศึกษาผู้มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในเหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตย 14 ตุลาคม 2516 ที่เขาเล่าไว้ในวรรณกรรมชุดนี้เป็นชีวิตมนุษย์อีกแง่มุมหนึ่งที่น่าสนใจและให้ข้อคิดบางประการที่นักอ่านไม่ควรมองข้าม

บุคลิกภาพของเสกสรรค์ที่ลอยเด่นออกมาจากตัวหนังสือของเขา ทำให้ผู้อ่านรู้ว่าเขาเป็นคนที่มีอารมณ์อ่อนไหวกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ช่างคิด ช่างสังเกต รักความถูกต้อง ความยุติธรรม เชื่อมั่นในตัวเอง และเลือดร้อน เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับเขาคือผลสะท้อนของบุคลิกภาพที่มีต่อสภาพแวดล้อม ถ้าไม่มีคนชื่อเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ถ้าเมืองไทยไม่ตกอยู่ในสภาพเช่นที่กล่าวไว้ในหนังสือชุดนี้ "วรรณนิพนธ์แห่งชีวิต" ก็ไม่สามารถอุบัติขึ้น บุคลิกภาพของเสกสรรค์ ส่วนหนึ่งกับสภาพแวดล้อมของสังคมอีกส่วนหนึ่งคือปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เขาประสบกับชะตาชีวิตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นับตั้งแต่เมื่อเริ่มสนใจการเมืองเป็น "เอดทิวิสต์" คนสำคัญในธรรมศาสตร์ เป็นผู้นำนักศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม เป็นนักปฏิวัติในป่าร่วมกับขบวนการคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และตัดสินใจออกจากป่าในที่สุด ชะตากรรมในชีวิตของเสกสรรค์ประหนึ่งว่าเป็นสิ่งประหลาด มหัศจรรย์จนทำให้เขาต้องรำพึงรำพันว่า "ชีวิตคืออะไร...ผมเฝ้าถามตัวเองซ้ำแล้วซ้ำเล่า ทำไมเราจึงเป็นเสมือนเครื่องเล่นเครื่องทดลองของบางสิ่งบางอย่างที่ไม่อาจสัมผัสได้ ทำไมหลายคนจึงต้องเกิดมาและจากไปอย่างไร้เหตุผล มันเป็นเช่นนี้มานานและดูเหมือนจะไม่มีท่าที่สิ้นสุดลง หรือว่านี่คือหยาดน้ำตาบนแผ่นแก้มของกาลเวลา" ไม่เพียงแต่เสกสรรค์คนเดียวเท่านั้นที่ตั้งคำถามเช่นนี้ ผู้อ่านบางคนอาจเคยตั้งคำถามนี้มาก่อนก็ได้ ชีวิตของเสกสรรค์เป็นสิ่งตอกย้ำและพิสูจน์ให้เราตระหนักว่าชีวิตมนุษย์ช่างแปลกประหลาดและเหลือเชื่อยิ่งกว่านิยายเสียอีก

เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 ทำให้นิสิตนักศึกษาจำนวนหนึ่งต้องเข้าป่าเพื่อต่อสู้กับรัฐบาล บุคคลบางกลุ่มประณามนักศึกษาเหล่านั้นว่าเป็น "คอมมิวนิสต์" เสกสรรค์ชี้แจงเรื่องนี้ไว้อย่างน่าฟังและน่าเชื่อถือว่า "ปัญญาชนและคนหนุ่มสาวที่เข้าไปร่วมขบวนการของพรรคคอมมูนิสต์หลังจากกรณี 6 ตุลาคม 2519 นั้น ส่วนใหญ่ที่สุดแล้ว มีความปรารถนาที่จะแก้ไขปัญหาของประเทศชาติด้วยความจริงจังและจริงใจ ไม่ว่าใครจะตราหน้าพวกเขาว่าเป็นอะไรก็ตาม สิ่งหนึ่งที่ไม่อาจปฏิเสธได้คือทางเลือกของเขาไม่ใช่การแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว บางคนเป็นนักเรียนแพทย์ในชั้นปีสูง ๆ บางคนเกือบจบวิศวกรรมศาสตร์อยู่แล้ว หลายคนเรียนบัญชีและมีไม่น้อยที่สำเร็จมาทางด้านพยาบาล ยังมิพักต้องพูดถึงผู้ที่เรียนนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ซึ่งมีอยู่เกือบทุกดงดอย คนเหล่านี้ทิ้งทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นของตนเองใช้ชีวิตนับเดือนปี อดมื้อกินมื้ออยู่ในป่าใหญ่ไพรเปลี่ยว บางคนจากไปอย่างไม่มีวันกลับและเกือบทุกคนก็ทรุดโทรมลงด้วยโรคภัยไข้เจ็บนานาประการ"

ผู้อ่านที่ควรเป็น "กลุ่มเป้าหมาย" ของ "วรรณนิพนธ์แห่งชีวิต" ชุดนี้อย่างแท้จริงคือนิสิตนักศึกษาที่ปรารถนาจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาบ้านเมือง ชะตากรรมชีวิตที่เสกสรรค์เรียนรู้มิได้เป็นบทเรียนอันล้ำค่าแก่ตัวเขาเพียงผู้เดียวเท่านั้น นิสิตนักศึกษาในปัจจุบันน่าจะยึดถือ "วรรณนิพนธ์แห่งชีวิต" เป็นอุทาหรณ์ว่า ปัญหาของสังคมไทยสลับซับซ้อนและยากที่แก้ไขได้ด้วยคนเพียงหยิบมือเดียว ไม้ซีกหรือจะงัดไม้ซุง คนหนุ่มสาวที่เป็นปัญญาชนจึงไม่สมควรที่จะ "หักด้ามพร้าด้วยเข่า" ก่อนที่จะทำอะไรลงไปควรใช้สติไตร่ตรองใคร่ครวญให้รอบคอบ ในเมื่อวิธีการที่เสกสรรค์และบรรดานิสิตนักศึกษาที่เข้าป่าใช้นั้นไม่ได้ผล แต่กลับยังความสูญเสียให้บังเกิดขึ้นอย่างคาดไม่ถึง จะมีวิธีใดที่เป็นหนทางแห่งสันติสุขที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาในสังคมไทยอันเป็นที่รักและหวงแหนของคนไทยทุกคนโดยมิต้องสูญเสียชีวิต เลือดเนื้อและน้ำตาอย่างที่นิสิตนักศึกษาบางกลุ่มประสบ ชีวิตของเสกสรรค์แม้เป็นชีวิตที่ "ชำรุดทางประวัติศาสตร์" ก็จริง แต่เป็นชีวิตที่ยังประโยชน์ให้แก่นิสิตนักศึกษารุ่นหลัง ๆ ไม่ให้ทำสิ่งที่เรียกว่า "ประวัติศาสตร์ซ้ำรอย" ขึ้นอีกในสังคมไทย

"วรรณนิพนธ์แห่งชีวิต" ของเสกสรรค์ นอกจากจะมีคุณค่าด้านชีวิตและสังคมแก่ผู้อ่านทั่วไปและนิสิตนักศึกษาแล้ว ยังมีคุณค่าทางด้านวรรณศิลป์อีกด้วย หนังสือชุดนี้มิได้เป็นเพียง

สารคดีอัตชีวประวัติแท้ ๆ หากแต่ยังมีลักษณะเด่นทางการประพันธ์ เสกสรรค์มิได้เล่าเรื่องราวต่าง ๆ ตามข้อเท็จจริง เขาสามารถเลือกใช้ท่วงทำนองแต่งและกลวิธีในการแต่งอย่างมีศิลปะผสมผสานเนื้อหาสาระเข้าด้วยกันอย่างเหมาะเจาะ ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ สมตามเจตนาของเขา

ในด้านท่วงทำนองแต่งอันได้แก่การเลือกเฟ้นถ้อยคำ ข้อความ และสำนวนโวหาร เสกสรรค์แสดงออกอย่างงดงาม กลมกลืนกับเนื้อหาสาระ ถ้อยคำที่ใช้ในการบรรยายและพรรณาสิ่งต่าง ๆ จะไม่เป็นคำนามหรือกริยาลุ่น ๆ หรือห้วน ๆ แต่จะมีคำขยายหรือคำวิเศษณ์ตกแต่งคำนามหรือคำกริยานั้น ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพอย่างละเอียดลออเกิดความรู้สึกคล้อยตามผู้เขียน ดังตัวอย่าง "สายน้ำนั้นแผ่กว้างขึ้นเรื่อย ๆ และตีวงโค้งสุดสายตาลงสู่มหานที ที่เรียกกันว่าอ่าวไทย ทิวจากและพันธุ์พืชน้ำเค็มสารพัดชนิดเสียบแซมหาดเลนทั้งสองฝั่ง มันรยกพลิ้วตามจังหวะรบกพัดของลมทะเล ดุจจะเยาะเย้ยและท้าทายผู้ดูแคลนว่า ณ ที่นี้ชีวิตยังงอกงาม ละอองคลื่นซัดสาดละเลียดไล้รากโกงกางสีคล้ำ เหมือนฝ่ามือผู้อารีที่เฝ้าขัดสีเด็กยากไร้ในอ้อมอุปถัมภ์ รลมาผูงน้อยโดดตัดแสงตะวันอยู่สิบ ๆ หน้าสันดอนกลางปากอ่าว เสียงเป่าเขาสัตว์ดังแทรกเสียงร้องของนกนางนวลคืนรัง ครู่เดียวใบเรือสีน้ำมันมะเตาก็โผล่พ้นทิวลำพูออกมาเป็นแถวเรียงราย"

ในการบรรยายเหตุการณ์หรือพรรณาความรู้สึก เสกสรรค์มักจะแฝงความคิดเชิงปรัชญาเอาไว้เสมอ ดังตัวอย่าง "เธอไม่เข้าใจว่าทำไมขุนทองน้อยจึงต้องจากไปและผมก็ได้แต่บอกตัวเองว่า มันจากไปเพื่อจะอยู่ในความทรงจำของเรา" คำที่เสกสรรค์เลือกมาใช้บางคำแฝงความหมายไว้ให้ชวนขบคิดถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวพัน ไม่ใช่คำที่มีความหมายตรงไปตรงมา ดังตัวอย่าง "ผมมองสีหน้าแววตาของมันแล้ว อดรู้สึกไม่ได้ว่ามีเลศนัยชอบกลคล้าย ๆ มันจะบอกว่าเห็นไหม แกเสียรู้ข้าอีกแล้ว อย่าเพิ่งภูมิใจอะไรกันนักหนา ยังมีเหวใหญ่อีกเหวหนึ่ง ซึ่งพวกแกก็โผล่ขึ้นมาไม่ได้เหมือนกัน"

นอกเหนือจากบรรยายโวหารและพรรณาโวหาร เสกสรรค์ยังใช้โวหารชนิดต่าง ๆ อีกคือ โวหารแบบอุปมา อุปลักษณ์ บุคลาธิษฐานและสัญลักษณ์ ดังตัวอย่าง "แม้ในยามที่ฝนขาดเม็ด ป่าทั้งป่าก็ยังครึ้มชื้นราวกับโรงละครที่ถูกทิ้งร้าง กลิ่นใบไม้เก่าและขอนผุอุ้มน้ำอบร่ำจมูกพวกเรามาตลอดทาง (อุปมาโวหาร) "ไม่รู้ว่าอีกนานเท่าใดที่ผมจะถูกตรึงไว้ริมสายธารแห่ง

ความทรงจำ ซึ่งน่าสะพรึงกลัวเสียยิ่งกว่าสายน้ำเชี่ยวในลำห้วยขาแข้ง รู้เพียงว่า ณ ที่นั้น ผมคงต้องดิ้นรนสร้างสะพานอยู่ริมลำพัง ("สายธารแห่งความทรงจำ" เป็นโวหารแบบอุปลักษณ์ "สะพาน" เป็นโวหารแบบสัญลักษณ์) "กระแสน้ำเย็นเยียบพัดผ่านข้อเท้าของผมราวกับจะผลักไสให้ไปจากที่นี่เสียโดยเร็ว ขณะเดียวกันลำสะพานก็โยกไกวไปมาคล้ายจะรังเกียจก้าวย่ำของผู้ปราชัย" (เป็นโวหารแบบบุคลาธิษฐาน) การเลือกใช้โวหารต่าง ๆ เสกสรรค์กระทำได้อย่างเหมาะสม ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพ เกิดความคิดและความรู้สึกร่วมกับผู้เขียน

ในการเรียบเรียงข้อความ เสกสรรค์มีท่วงทำนองเขียนเป็นแบบเฉพาะของตนเอง เขามักบรรยายหรือพรรณนาสิ่งต่าง ๆ ที่พบเห็นแล้วสรุปสาระสำคัญหรือขมวดประเด็นสำคัญไว้ตอนท้ายเพื่อตอกย้ำหรือทิ้งท้ายไว้ให้ผู้อ่านขบคิด ดังตัวอย่าง "เหตุการณ์วันนั้นยุติลงด้วยดี เพราะประสกสีกานับร้อยไม่ยอมปล่อยให้ใครเลือดตกยางออกต่อหน้าต่อตา และแม้ผมจะวางท่อนไม้ลงแล้ว คู่ปรับของผมก็เก็บรับข่าวสารไปอย่างถูกต้องครบถ้วน เพื่อนไม่เคยมาตอแยด้วยอีกเลย บทเรียนชีวิตท่านองนี้ ผมได้มาค่อนข้างเร็ว"

ท่วงทำนองเขียนที่เสกสรรค์สร้างขึ้นในวรรณกรรมชุดนี้ นอกจากจะเป็นชั้นเชิงการใช้ภาษาที่สามารถถ่ายทอดสิ่งต่าง ๆ ที่เขาพบเห็นมาสู่ผู้อ่านให้เกิดประสบการณ์ จินตนาการ และอารมณ์สะเทือนใจได้อย่างดีแล้ว ยังสะท้อนบุคลิกภาพบางประการของเขาว่าเป็นคนช่างสังเกต ช่างพินิจพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ที่ตนพบเห็น ช่างคิด ช่างฝัน และมีอารมณ์หวั่นไหวกับสิ่งที่มากระทบโดยง่าย

กลวิธีในการประพันธ์ที่เสกสรรค์ใช้สร้างสรรค์วรรณกรรมชุดนี้ เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้ข้อเขียนชวนอ่านชวนติดตาม ทำให้เนื้อหามีรสชาติไม่จืดชืดแห้งแล้งแตกต่างกับสารคดีอัตชีวประวัติทั่ว ๆ ไป เขานำประสบการณ์ชีวิตแต่ละด้านมาเรียบเรียงเป็นเรื่องสั้น ๆ แต่ละเรื่องมีความสมบูรณ์ในตัวเอง ชื่อเรื่องที่ตั้งคมคายสอดคล้องกับสาระของเนื้อเรื่อง ชวนให้ติดตามอ่าน เช่น "มาจากป่าชายเลน" "อิฐก้อนนั้น มอบให้ความหวังดี" และ "หยาดน้ำตาบนแผ่นแก้มของกาลเวลา" เป็นต้น การเล่าเรื่องก็มิได้ใช้บรรยายโวหารหรือพรรณนาโวหารโดยตลอด แต่ใช้บทสนทนาประกอบทำให้เรื่องราวมีชีวิตชีวาดูเป็นธรรมชาติ และน่าสนใจยิ่งขึ้น เช่น เรื่อง "แลไปข้างหลัง : ลำเนาชีวิตจากช่วงแสวงหา" เป็นต้น บางเรื่องเสกสรรค์นำกลวิธีของบันเทิงคดี

เข้ามาใช้ด้วย เช่น เรื่อง "สะพานไผ่เหนือสายน้ำเชี่ยว" ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องย้อนหลังและเรื่อง "หยาดน้ำตาบนแผ่นแก้มของกาลเวลา" ใช้กลวิธีเล่าเรื่องแทรกซ้อน เสกสรรค์เล่าเรื่องของ "หมี่เอ๋อ" เด็กสาวผู้อาภัพแทรกซ้อนไว้ในเหตุการณ์ที่เป็นประสบการณ์ชีวิตของตนเอง "วรรณนิพนธ์แห่งชีวิต" จึงมิได้เป็นเพียงอัตชีวประวัติที่น่าสนใจที่มีคุณค่าต่อชีวิตและสังคมเท่านั้น แต่ยังเป็นผลงานด้านวรรณศิลป์ที่มีคุณค่าด้านความสะเทือนอารมณ์อย่างสูงอีกด้วย

ฤดูกาล : ชะตากรรมของคนยากไร้ผู้ตกเป็นเหยื่อเศรษฐกิจ

"ฤดูกาล" เป็นหนังสือรวมเรื่องสั้นและกวีนิพนธ์ เรื่องสั้นส่วนใหญ่เป็นสภาพชีวิตของผู้ยากไร้ในสังคม หากพิจารณาเนื้อเรื่องและแนวคิดเรื่องสั้นชุดนี้ อาจจำแนกได้สามประเภท ได้แก่ เรื่องสั้นแนวปรัชญาชีวิต เรื่องสั้นแนวชีวิตครอบครัว และเรื่องสั้นแนวปัญหาสังคม

เรื่องสั้นแนวปรัชญาชีวิต มีสามเรื่อง ได้แก่ "พลเมืองดี" "ผู้เดือดร้อน" และ "เด็กน้อยกับคนเฝ้าศาลเจ้า" "พลเมืองดี" เป็นเรื่องของชายขี้เรื้อนซึ่งนั่งขอทานอยู่ที่วัดมหาธาตุ ขณะที่นั่งขอทานอยู่ ผู้หญิงวัยกลางคนที่มาทำบุญถูกคนร้ายกระชากสร้อย ชายขอทานอยากช่วยเหลือ จึงยื่นขาขัดขาคนร้ายที่กำลังวิ่งผ่านไป ทำให้ตำรวจจับตัวคนร้ายไว้ได้ ปรากฏว่าคนร้ายคือลูกชายป้าคำ แม่ค้าข้าวแกงหาบเร่ที่ให้ข้าวราดแกงตนกินเป็นประจำ "ผู้เดือดร้อน" เป็นเรื่องช่างเครื่องเรือตังเกกับนายท้ายกินเหล้าเมาแล้วฆ่ากันตาย เถ้าแก่เรือตังเกมาดูศพแล้วด่าคนทั้งสองว่าทำให้เขาต้องเสียทั้งเงินและเวลา "เด็กน้อยกับคนเฝ้าศาลเจ้า" เป็นเรื่องของเด็กขายหนังสือพิมพ์กับคนเฝ้าศาลเจ้าที่อาศัยอยู่ด้วยกันที่ศาลเจ้ารูปปั้นสิงโต ตรงทางสามแพร่ง คนทั้งสองมีความรู้สึกนึกคิดต่อเจ้าพ่อสิงโตแตกต่างกัน เด็กน้อยเห็นว่าเจ้าพ่อสิงโตเป็นเพียงรูปปั้นธรรมดา ๆ ซึ่งตนรู้มาว่าเป็นรูปปั้นใช้ถ่วงเรือมาจากเมืองจีน แต่คนเฝ้าศาลเจ้าเชื่อว่ารูปปั้นสิงโตคือเจ้าพ่อที่มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เด็กน้อยชี้แจงความเป็นมาของรูปปั้นสิงโตให้คนเฝ้าศาลเจ้าฟัง ในที่สุดคนเฝ้าศาลเจ้าก็เชื่อตามคำบอกเล่านั้น และนำความไปบอกคนที่มากราบไหว้บูชารูปปั้นสิงโต คนเหล่านั้นไม่เชื่อคำของคนเฝ้าศาลเจ้ากลับทำร้ายและขับไล่เขาออกไปจากศาลเจ้าแห่งนั้น เด็กน้อยก็ไร้ที่พักพิง

เรื่องสั้นสามเรื่องดังกล่าวข้างต้น เชื่อว่าเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ประพันธ์ขึ้นเพื่อชี้ให้ผู้อ่านตระหนักถึงลักษณะบางสิ่งบางอย่างที่แฝงเร้นอยู่ในชีวิตมนุษย์และแง่มุมชีวิตดังกล่าวนั้นบุคคล

ทั่วไปอาจมองไม่เห็น ไม่ทันสังเกตหรือมองข้ามไป ในเรื่อง "พลเมืองดี" ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า "พลเมืองดี" นั้นอาจกลับกลายเป็น "ผู้ร้าย" ก็ได้ ชายขอทานขี้เรื้อนแม้จะต่ำต้อยเพียงใดก็ตาม เขาก็อยากเป็นคนดีเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ครั้นพบว่าการทำความดีของเขาแท้ที่จริงเป็นการอกตัญญูต่อป้าคำผู้มีพระคุณ เขาเสียใจมากและคิดไม่ถึงว่าเหตุการณ์จะกลับตาลปัตรเช่นนั้น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้ชายขอทานรู้สึกอับอายเป็นครั้งแรกในชีวิตจนต้องพุบหน้าลงกับพื้น ไม่กล้าเลยหน้าขึ้นมองหญิงกลางคนที่กลับมาทำทานทับ เรื่องสั้นเรื่องนี้น่าจะเป็นเรื่องดีเด่นที่สุดในรวมเรื่องสั้นชุดนี้ทั้งด้านเนื้อหาและศิลปะการประพันธ์ เสกสรรค์คงไม่ต้องการให้ผู้อ่านเข้าใจสภาพจิตใจอันว้าวุ่นและปวดร้าวของชายขอทานขี้เรื้อนแต่เพียงผู้เดียวเท่านั้น แต่ยังต้องการให้ผู้อ่านได้เข้าใจความรู้สึกนึกคิดที่แท้จริงของเขาอีกด้วย สภาพขัดแย้งภายในจิตใจของชายขอทานซึ่งต้องการเป็นพลเมืองดี ชวนให้คิดไปถึงสภาพจิตใจที่ขัดแย้งของเสกสรรค์ เมื่อคราวที่ต้องประสบกับชะตากรรมที่ขมขื่นในชีวิต ดังที่เขากล่าวว่า "ผมล้มแรง ๆ มาหลายครั้ง ก็นึกทุกครั้งว่ามันน่าจะตายนะ แต่มันก็ไม่ตาย คือ มันเกือบจะบ้า แต่มันก็ไม่บ้า คิดดูก็แล้วกัน ในสภาพที่วิทยุรัฐบาลเขาว่าเราเป็นคอมมิวนิสต์ เป็นผกค. อะไรแบบนั้น แต่ในป่าก็ว่า เราเป็นพวกแปลกปลอมเป็นพวกที่เข้ากับเขาไม่ได้ อะไรอย่างนี้ ตัวเราก็ไม่มีสิทธิจะเลือกไปไหน ความรู้สึกแบบนี้มันบ้าเอาง่าย ๆ ได้ หรืออย่างคุณทะเลาะกับฝ่ายนำในป่าเกือบถึงขั้นต้องลงไม้ลงมือ อาศัยสมัครพรรคพวกเดินทางมาสี่ห้าวัน รอนแรมมาอดมื้อกินมื้อพอโผล่มาถึง เขาก็คุมตัวคุณขึ้นศาลากาชาด แล้วก็เอาหมายเลขแขวนคอ คนมามุงดูเหมือนจับขุนโจรห้าร้อยอะไรสักคนได้ ไอ้ความรู้สึกไม่เป็นที่ต้อนรับจากฝ่ายไหนสักแห่งนี้ ผมว่ามันเป็นความรู้สึกที่แย่ ถ้าคุณทนกับมันได้ ผมว่าคุณทนกับอะไรก็ได้" ถ้าเสกสรรค์ไม่เคยเกิดความรู้สึกดังกล่าวมาก่อน เขาคงไม่สามารถสร้างตัวละครชายขอทานขี้เรื้อนให้จับใจผู้อ่านได้เช่นนี้ เรื่อง "พลเมืองดี" จึงเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ศึกษาวรรณกรรมประจักษ์ความจริงประการหนึ่งในการสร้างสรรค์วรรณกรรมว่า ประสบการณ์ชีวิตของนักเขียนย่อมมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้ไม่ว่าเขาจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม

"ผู้เดือดร้อน" เป็นเรื่องสั้นอีกเรื่องหนึ่งที่เสกสรรค์ประพันธ์ขึ้นเพื่อตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับชีวิตที่มีความขัดแย้งกันอยู่ในตัวเอง ในโลกแห่งเงินตราและผลประโยชน์เช่นสังคมทุกวันนี้ ชีวิตมนุษย์ไร้ค่าและไร้ความหมาย การตายของลูกเรือจึงทำให้เถ้าแก่ "เดือดร้อน" เพียงตรงที่เขา

ต้องเสียเงินและงานเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากคำด่าที่ว่า "ไอ้ห่า ลูกเรือของกูทั้งนั้น คนหนึ่งช่างเครื่อง คนหนึ่งนายท้าย แล้วนี่จะทำยังไงกันวะ เรือจะออกห้าทุ่มอยู่แล้ว...ฉิบหายเอ๊ย ให้เปิกล่วงหน้าไม่ได้ต้องมาแดกเหล้าทุกที เมาแล้วกัดกันฉิบหายเสียทั้งเงินทั้งงาน..." ในตอนต้นเรื่องภาพการต่อสู้ของชายทั้งสอง ผู้เขียนได้แนะเป็นนัย ๆ ให้เห็นว่าผู้กล้าหาญในสายตาของชาวบ้านแท้ที่จริงก็คือคนขี้ขลาดดี ๆ นี่เอง คนทั้งสองจึงจด ๆ จ้อง ๆ อยู่ไม่ทำร้ายกันเสียที ทำให้ชาวบ้านที่มามุงดูขัดใจถึงกับร้องด่าออกมา เหตุการณ์ในเรื่องจึงมีความขัดแย้งกันเองอยู่ในตัวเช่นเดียวกับเรื่อง "พลเมืองดี" เรื่อง "ผู้เดือดร้อน" นี้ ถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งก็จะเห็นได้ว่า การตายของลูกเรือทั้งสองนั้นแม้จะทำให้เถ้าแก่ "เสีย" ผลประโยชน์ แต่ก็มีส่วนทำให้ชาวบ้านที่พากันมามุงดู "ได้" ประโยชน์ ความสัมพันธ์ของบุคคลในเรื่องจึงขึ้นอยู่กับ "ผลประโยชน์" เหนือสิ่งอื่นใด ผลประโยชน์ที่เข้าครอบงำจิตใจมนุษย์ทุกวันนี้ได้บดบังความมีน้ำจิตน้ำใจ ซึ่งมนุษย์ควรจะมีให้ซึ่งกันและกันให้เหือดแห้งไปในที่สุด สังคมไทยกำลังตกอยู่ในสภาพเช่นนี้

เรื่อง "เด็กน้อยกับคนเฝ้าศาลเจ้า" เด็กน้อยกับคนเฝ้าศาลเจ้ามีความรู้สึกนึกคิดต่อรูปปั้นสิงโตแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง อากัปกิริยาที่เด็กน้อยแสดงต่อรูปปั้นสิงโตอันเป็นปกติวิสัยของตน สร้างความกระวนกระวายใจให้แก่คนเฝ้าศาลเจ้าเป็นอย่างยิ่งเพราะเขาเชื่อว่าการกระทำดังกล่าวของเด็กน้อยเป็นการลบหลู่ดูหมิ่นเจ้าพ่อผู้ศักดิ์สิทธิ์ และอาจมีอันตรายต่อชีวิตของเด็กน้อยได้ แต่เด็กน้อยก็มิได้สนใจไยดีคำทัดทานที่เต็มไปด้วยความห่วงใยของคนเฝ้าศาลเจ้าเลยแม้แต่น้อย ในตอนจบแม้ความรู้สึกนึกคิดของคนเฝ้าศาลเจ้าจะเปลี่ยนแปลงคล้อยตามเด็กน้อย แต่ความขัดแย้งก็ยังคงมีอยู่ เพราะผู้คนที่พากันมากราบไหว้รูปปั้นสิงโตไม่เชื่อคำพูดของคนเฝ้าศาลเจ้ากลับทำร้ายร่างกายและขับไล่เขาออกไปจากศาลเจ้าแห่งนั้นอีกด้วย เรื่อง "เด็กน้อยกับคนเฝ้าศาลเจ้า" เป็นอุทาหรณ์ในเรื่องชีวิตมนุษย์ดีว่า "ความมีเหตุผล" หรือ "ความจริง" อาจมี "ความงมงาย" หรือ "ความลวง" แฝงเร้นอยู่ด้วย และบางครั้ง "ความมีเหตุผล" หรือ "ความจริง" อาจต้องพ่ายแพ้ "ความงมงาย" หรือ "ความลวง" ด้วยซ้ำ

เรื่องสั้นแนวชีวิตครอบครัว ได้แก่เรื่อง "ลมอุ่นเมื่อใกล้ค่ำ" "พ่อไม่ผิดหรอกครับ" "ความรับผิดชอบ" และ "สมชาย" เรื่องสั้นเหล่านี้ล้วนแต่สะท้อนความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัวทั้งสิ้น

เรื่อง "ลมอุ่นเมื่อใกล้ค่ำ" "พ่อไม่ผิดหรอกครับ" เป็นเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกของครอบครัวที่ยากจน "ลมอุ่นเมื่อใกล้ค่ำ" เนื้อเรื่องเป็นความในใจของเด็กชายที่อยากให้แม่ซื้อแจ็กแก็ตแทนเสื้อตัวเก่าให้ แต่แม่ไม่มีเงิน ความหงอยเหงาของเขาเปลี่ยนไปเป็นความอบอุ่นใจเมื่อถูกพ่อรอบอุ้มและกอดรัด ส่วนเรื่อง "พ่อไม่ผิดหรอกครับ" พ่อตกงานและกำลังเจ็บป่วยอยู่ ทุบตีลูกเพราะขายหวานเย็นไม่ได้ ครั้นตามไปดูพ่อก็พบว่าผู้หญิงคนหนึ่งห้ามลูกชายตนเข้าไปขายหวานเย็นบริเวณนั้น เพราะเธอไม่มีเงินซื้อให้ลูก ๆ ที่รบเร้าจะกิน พ่อสงสารเด็กเหล่านั้นจึงแจกหวานเย็นให้แก่เด็ก ๆ จนทั่ว พ่อสำนึกความผิดที่ตบตีลูกจึงขอโทษลูก

"สมชาย" เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับความใฝ่ฝันที่จะมีพ่อของเด็กคนหนึ่งซึ่งอาศัยอยู่กับแม่ สมชายมักพูดถึงพ่อด้วยความชื่นชมให้คนอื่นฟังเสมอ สมชายสนิทสนมกับนักศึกษาธรรมศาสตร์คนหนึ่งซื่อแทน สมชายล้มป่วยเพราะเป็นวัณโรค เขาขอร้องแม่ให้ไปตามนักศึกษาคนนั้นมาพบเขาที่บ้าน ในที่สุดสมชายก็บอกความจริงแก่แทนว่าตนไม่มีพ่อ แทนสะเทือนใจมาก

"ความรับผิดชอบ" เป็นเรื่องที่กล่าวถึงปัญหาเศรษฐกิจในครอบครัวของคนจนครอบครัวหนึ่ง เด็กชายเปลวได้รับมอบหมายจากแม่ซึ่งออกไปขายของที่งานวัดเป็นเวลาหลายวัน ให้เป็นผู้ดูแลน้อง ๆ เงินและอาหารที่มีอยู่ก็ค่อย ๆ ร่อยหรอลง เปลวจึงตัดสินใจไปถอนผักจากแปลงเพาะชำที่โรงเรียนมาทำอาหารให้น้อง ๆ กิน เมื่อประกาศผลสอบ เขาสอบตกเพราะไม่มีคะแนนช่วยจากวิชาเกษตร

เรื่องสั้นสองเรื่องแรก เสกสรรค์สะท้อนความผูกพันระหว่างพ่อกับลูกซึ่งน่าจะเป็นเหตุการณ์ในชีวิตจริงของเขา โดยชี้ให้เห็นว่าแม้ชีวิตของผู้คนในครอบครัวยากจนจะอัตคัดขัดสนแต่ความสัมพันธ์ ความผูกพันทางใจระหว่างพ่อกับลูกเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงจิตใจของเด็กผู้ชายและสิ่งนี้นี่แหละที่ยังหลงเหลืออยู่ แม้บุคคลเหล่านั้นจะยากจนก็ตามแต่เขาก็ไม่ขาดแคลนความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจที่มีต่อกัน เรื่อง "ความรับผิดชอบ" เรื่องเดียวเท่านั้นในบรรดาเรื่องสั้นแนวชีวิตครอบครัว ที่ผู้เขียนหยิบยกปัญหาความยากจนมาเน้นเป็นพิเศษ เรื่องสั้นเรื่องนี้สะท้อนความจริงเกี่ยวกับความยากจนให้เห็นว่า ตราบใดที่คนยากไร้ยังหิวอยู่ ตราบนั้นเขาก็ไม่มีทางเลือกในชีวิตการตัดสินใจกระทำบางอย่างแม้จะเป็นการทำลายอนาคต แต่ก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ สภาพความเป็นอยู่จึงมีปัญหาต่าง ๆ ทับถมเข้ามาเรื่อย ๆ ทางออกของผู้คนเหล่านี้ช่างตีบตันสิ้นดี

สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้คนยากไร้ต้องประสบชะตากรรมต่าง ๆ อย่างหนีไม่พ้น

เรื่องสั้นแนวปัญหาสังคมมีสามเรื่อง ได้แก่ "วันหนึ่งในชีวิตของหนานอิน" "คนร้าย" และ "ค่าแรงของสำรวย" เรื่องสั้นทั้งสามผู้เขียนสะท้อนปัญหาเรื่องการเอารัดเอาเปรียบชาวนาชาวไร่โดยเฉพาะ

เรื่องสั้นสองเรื่องแรกเนื้อเรื่องคล้ายคลึงกันเป็นเรื่องราวของชาวนาที่ต้องเช่าที่นาคนอื่นปลูกข้าว มีหนี้สิน ข้าวที่ปลูกได้ก็ถูกคนอื่นตักตวงเอาไปจนเหลือไม่พอกิน ในเรื่อง "วันหนึ่งในชีวิตของหนานอิน" หนานอินดีใจมากที่ทำนาได้ข้าวเปลือกถึงสองร้อยยี่สิบถัง เจ้าของนาที่หนานอินเช่าให้คนมาเอาข้าวเปลือกไปครึ่งหนึ่ง เจ้าของควายมาเอาข้าวเปลือกไปหกสิบถัง เจ้าหนี้คนอื่น ๆ พากันมาตักตวงข้าวเปลือกไป ในที่สุดหนานอินมีข้าวเปลือกเหลืออยู่เพียงสามถังเท่านั้น เขาเสียใจมากเมื่อบัวเรียงภรรยาเอาข้าวมาส่งและเห็นข้าวเปลือกหายไปหมด ก็ร้องไห้ออกมาว่าควายยังได้ข้าวมากกว่าหนานอินเสียอีก หนานอินจึงคลานไปรอบ ๆ ลานตีข้าวแล้วส่งเสียงร้องเลียนแบบควายด้วยความชอกช้ำใจ ในเรื่อง "คนร้าย" เฒ่าอินสอนยักยอกเอาข้าวที่ทำนาได้ไปซ่อนไว้ในโพรงไม้แห่งหนึ่ง ก่อนถึงวันที่จะแบ่งข้าวกับเจ้าของที่นาเพราะทุกปีที่ผ่านมาแกไม่มีข้าวเหลือพอกินเลย เจ้าหนี้มาทวงเอาไปหมด ขณะที่แกกำลังนั่งพักเหนื่อยอยู่นั้น ลูกชายเจ้าของที่นากับพรรคพวกก็ตามมาเอาข้าวคืน เฒ่าอินสอนโกรธแค้นมากและยืนหยัดต่อสู้กับคนพวกนั้นอย่างกล้าหาญ ทั้ง ๆ ที่แกมีกำลังวังชาน้อยกว่า และไม่มีทางต่อสู้กับคนพวกนั้นได้เลย

ในเรื่อง "ค่าแรงของสำรวย" สำรวยกรรมกรไร่ข้าวโพดได้ค่าแรงงานจากการเป็นหุ้นส่วนกับเจ้าของไร่เป็นเงินสองพันบาทกับนาฬิกาหนึ่งเรือน เขาจึงเดินทางเข้าตัวจังหวัดเพื่อหาความสำราญ สำรวยเข้าไปกินเบียร์ในร้านแห่งหนึ่ง ถูกจี้กรรโชกกลุ่มหนึ่งทำร้ายร่างกายจนหมดสติ เมื่อรู้สึกตัว นาฬิกาและเงินทองที่มีอยู่หายไป เขาไปแจ้งความที่สถานีตำรวจ สิบเวรไม่ยอมรับแจ้งกลับหาว่าเขากินเหล้าเมาแล้วหาเรื่องชกต่อยกัน สำรวยนึกเสียดายเงิน เขาไม่มีค่ารถกลับบ้านจึงคิดจะเอาเสื้อและรองเท้าคู่ใหม่ไปจำนำ ระหว่างทางสำรวยพบกับวัยรุ่นกลุ่มนั้น วัยรุ่นคนหนึ่งคืนนาฬิกาให้สำรวย เขาเอ่ยปากทวงเงินแต่ถูกปฏิเสธและถูกหัวเราะเยาะ เมื่อไปถึงโรงรับจำนำเถ้าแก่ส่งเสียงเอะอะไม่รับจำนำนาฬิกาเพราะเป็นของปลอม

เรื่องสั้นทั้งสามคือภาพสะท้อนชะตากรรมอีกด้านหนึ่งของชาวนา ชาวไร่ ผู้เสียเปรียบทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม สภาพแวดล้อมทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ปิดกั้นคนเหล่านี้ให้จำนนกับชะตากรรมอันทารุณโหดร้ายต้องมีชีวิตอยู่อย่างลำบากยากแค้นและขมขื่น และตราบใดที่สภาพความเป็นอยู่ในชีวิตของเขายังไม่ได้รับการแก้ไขและพัฒนา เขาก็จะถูกผู้ที่มีอำนาจต่อรองเหนือกว่าเอารัดเอาเปรียบอย่างไร้ความยุติธรรมอยู่ร่ำไป เป็นไปได้หรือไม่ถ้าเราจะคิดว่าเสกสรรค์ประพันธ์เรื่องราวเหล่านี้ขึ้นเพื่อชี้ให้ผู้คนในสังคมไทย รวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารบ้านเมืองได้รับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้ยากไร้ในสังคม เพื่อหาทางแก้ไขให้บุคคลเหล่านั้นมีความเป็นอยู่และมีชีวิตที่ดีขึ้น ทำให้ผู้ที่มีความเป็นอยู่ที่ดีกว่าตระหนักคุณค่าในความเป็นมนุษย์ของเขาเหล่านั้นให้มากขึ้น เสกสรรค์ กล่าวไว้ในคำนำในรวมเรื่องสั้นชุดนี้ว่า "งานเขียนชุดนี้อาจจะทำให้บางฝ่ายรีบยัดเยียดข้อหาปลุกระดมให้กับข้าพเจ้า เพราะว่าเนื้อหาหลักของมันพูดถึงผู้ยากไร้จากซอกมุมต่าง ๆ ขณะเดียวกันอีกฝ่ายหนึ่งก็อาจจะไม่รั้งรอที่จะประทับตราแปลก ๆ ให้กับข้าพเจ้าด้วยเช่นกัน เนื่องจากข้าพเจ้าได้เสนอคุณค่าทางจิตใจบางประการซึ่งอยู่นอกกรอบสำเร็จรูปของพวกเขา" เรื่องสั้นชุดนี้ ถ้าผู้อ่านทั่วไปจะตั้งข้อหาผู้เขียนว่า "ปลุกระดมมวลชน" ก็คงไม่กระไรนัก เพราะเขาอาจไม่สามารถ "รับ" หรือ "เข้าถึง" สิ่งที่เสกสรรค์ต้องการจะ "สื่อ" ก็ได้ แต่ผู้อ่านที่มีวิจารณญาณไม่น่าจะเกิดความรู้สึกนึกคิดดังกล่าว ถ้าเราอ้างเหตุผลแต่เพียงที่ผู้เขียนหยิบยกชีวิตผู้ยากไร้ในแง่มุมต่าง ๆ มาเสนอเป็นข้อกล่าวหาผู้เขียนว่า "ปลุกระดม" ก็ไม่ยุติธรรมเป็นอย่างยิ่ง ผู้เขียนย่อมมีสิทธิ์ที่จะสะท้อนชีวิตผู้คนในสังคมที่ตนรู้จัก คุ้นเคยดี ข้อสำคัญอยู่ตรงที่ว่าเขาสามารถสะท้อนสภาพชีวิตนั้น ๆ ในแง่มุมที่น่าสนใจได้สมจริงและมีศิลปะหรือไม่

"ฤดูกาล" เป็นผลงานสร้างสรรค์ทั้งด้านเนื้อหาและกลวิธีในการประพันธ์ ด้านเนื้อหาแม้เสกสรรค์จะสะท้อนสภาพชีวิตผู้ยากไร้เช่นเดียวกับนักเขียนคนอื่น ๆ ในปัจจุบันก็ตาม แต่แง่มุมชีวิตและทัศนคติต่าง ๆ เกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ที่เขาหยิบยกมาแสดงเป็นสิ่งแปลกใหม่และน่าสนใจ เป็นชีวิตมนุษย์สองด้านซึ่งขัดแย้งกันอย่างกลมกลืน ดังเรื่อง "พลเมืองดี" "ผู้เดือดร้อน" และ "เด็กน้อยกับคนเฝ้าศาลเจ้า" เป็นทรรศนะที่แปลกใหม่มีมุมมองใหม่ สึกซึ้งไม่ซ้ำกับใคร สิ่งนี้ทำให้ผู้อ่านไม่ลังเลใจที่จะเรียกเสกสรรค์ว่า "ศิลปิน"

กลวิธีในการประพันธ์อันแสดงให้เห็นถึงความสามารถหรือฝีมือของผู้ประพันธ์ที่ดีเด่นและงดงามในเรื่องสั้นชุดนี้คือ ความผิดแผกและการจบแบบหักมุม เสกสรรค์สื่อแนวคิดเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ที่มีสองด้านได้สำเร็จโดยใช้กลวิธีของความผิดแผก หรือความแตกต่างได้อย่างแนบเนียนและแยบยล ความผิดแผกที่เขานำมาใช้นี้มีหลายลักษณะ เช่นความผิดแผกภายในจิตใจของตัวละครดังที่ปรากฏในตัวละครชายขอทานขี้เรื้อนในเรื่อง "พลเมืองดี" ที่อยากทำ "บุญ" แต่ในที่สุดกลับได้ "บาป" ความผิดแผกระหว่างตัวละคร ดังเรื่อง "เด็กน้อยกับคนเฝ้าศาลเจ้า" ความรู้สึกนึกคิดและการกระทำของตัวละครทั้งสองแตกต่างกันราวขาวกับดำโดยสิ้นเชิง ความผิดแผกของเหตุการณ์ในเรื่อง "พลเมืองดี" หญิงวัยกลางคนมาทำบุญ แต่ถูกกระชากสร้อย ความผิดแผกของถ้อยคำ ดังที่หญิงกลางคนกล่าวออกมาว่า "ทำบุญกลับได้บาป" ความผิดแผกในลักษณะต่าง ๆ เสกสรรค์นำมาสอดประสานร้อยรัดเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดเป็นเรื่องราวต่าง ๆ ขึ้นอย่างมีเอกภาพ

เรื่อง "พลเมืองดี" และ "ค่าแรงของสำรวย" พิสูจน์ให้เราประจักษ์ว่า การจบเรื่องแบบหักมุมนั้นยังมิได้เลือนหายไปจากวรรณกรรมปัจจุบันดังที่นักวิจารณ์บางคนเข้าใจ และยังทำให้เราตระหนักอีกด้วยว่า ชะตากรรมในชีวิตมนุษย์ที่เกิดจากสภาพแวดล้อมทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจอันเป็นเนื้อหาเด่นของวรรณกรรมไทยปัจจุบัน หากผู้เขียน "มือถึง" แล้ว การจบแบบหักมุมยิ่งช่วยชูรสวรรณศิลป์ให้หอมหวานยิ่งขึ้น และประทับใจผู้อ่านตลอดไป นักประพันธ์ในปัจจุบันไม่จำเป็นที่จะต้องไปหลงเชื่อคารมนักวิจารณ์บางคนที่กล่าวว่า เรื่องสั้นจบแบบหักมุมไม่มีโอกาสคืนชีพในวงการประพันธ์อีกต่อไป เรื่องสั้นทั้งสองยืนยันให้เห็นว่าที่มีผู้กล่าวว่าเรื่องราวชีวิตผู้คนในปัจจุบันซึ่งเกี่ยวพันกับสภาพแวดล้อมทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ ไม่เหมาะสมกับการจบแบบหักมุมนั้นไม่เป็นความจริงแต่ประการใด ทั้งนี้มิได้หมายความว่าเรื่องสั้นที่มิได้จบแบบหักมุมจะไม่มีคุณค่าทางวรรณศิลป์ นักเขียนซึ่งเป็นศิลปินเท่านั้นที่รู้ดีว่าจะให้เรื่องของตนจบลงอย่างไรในลักษณะใด จึงก่อให้ผู้อ่านเกิดความสะเทือนใจสูง เรื่องสั้นบางเรื่องในชุดนี้เช่นเรื่อง "วันหนึ่งในชีวิตของหนานอิน" เป็นต้น มิได้จบแบบหักมุม แต่ก็ทำให้ผู้อ่านสะเทือนใจและประทับใจได้เช่นกัน ภาพที่หนานอินคลานไปมาบนท้องนาพร้อมกับส่งเสียงร้องเหมือนควาย อาจเป็นภาพที่ทำให้ผู้อ่าน "ขันไม่ออก" "ความขบขัน" เช่นนี้แท้ที่จริงคือ "ความขมขื่น" นั่นเอง

ดอกไผ่ : มนุษย์ผู้ตกเป็นเหยื่อของสังคม

"ดอกไผ่" เป็นหนังสือรวมเรื่องสั้นซึ่งประกอบด้วยเรื่องสั้น 14 เรื่อง แม้ผู้เขียนมิได้เน้นความบีบคั้นทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อชีวิตผู้ยากไร้เช่นชุดแรกก็ตาม เนื้อหาส่วนใหญ่ยังคงเป็นชะตากรรมของผู้คนในสังคมระดับล่าง ทั้งที่เป็นชะตากรรมของมนุษย์แต่ละคน และที่เป็นผลมาจากสภาพแวดล้อม เรื่องสั้นชุดนี้อาจจำแนกออกเป็น 2 ประเภทคือ เรื่องสั้นที่สะท้อนชีวิตมนุษย์แต่ละคน กับเรื่องสั้นที่สะท้อนชีวิตมนุษย์ที่ผูกพันอยู่กับสภาพแวดล้อม

เรื่องสั้นที่สะท้อนชีวิตมนุษย์แต่ละคนได้แก่เรื่อง "ไหมลี" "เหตุเกิดเมื่อเที่ยงวัน" "ความเคยชิน" "ปากซอย" "เพียงความรู้สึก" "บุคคลภายนอกและความหวังของบัญชา" ในเรื่อง "ไหมลี" "ความหวังของบัญชา" "ความเคยชิน" และ "เหตุเกิดเมื่อเที่ยงวัน" ผู้เขียนมุ่งสะท้อนความขัดแย้งภายในใจของผู้คนในลักษณะต่าง ๆ กันมากกว่าที่จะมีเจตนาอย่างอื่น "ไหมลี" เป็นเรื่องของสามีภรรยาใบ้ชาวม้ง มีลูกชายคนหนึ่ง คนทั้งสองรักลูกมาก คืนหนึ่งไหมลีนอนหลับด้วยความอ่อนเพลีย พลิกตัวไปทับลูกตาย ไหมลีเฝ้าพยายามที่จะขุดศพลูกชายจากหลุมฝังศพกลางไร่ผืน ฝ่ายผัวก็คอยยื้อยุดไว้ "ความหวังของบัญชา" บัญชา สีหะบัญชาราษฎร์ อดีตรองผู้ว่าราชการจังหวัดเข้าไปนั่งอยู่ในสวนเทศบาลเฝ้าครุ่นคิดถึงเรื่องที่เกิดขึ้นในอดีตซึ่งเป็นสาเหตุให้เขากินเนื้อสัตว์ไม่ได้ เมื่อยี่สิบปีที่แล้วเขากับเพื่อนปลัดหลงเข้าไปในป่า เพื่อนปลัดล้มตายไป บัญชาจุดไฟเผาศพเพื่อนและกินเนื้อเพื่อนด้วยความหิวโหย เขาอยากเล่าเรื่องนี้ให้ผู้คนฟังจึงไปนั่งอยู่ที่สวนแห่งนั้นเป็นประจำ "ความเคยชิน" ชายหนุ่มคนหนึ่งอาศัยอยู่ในสลัม บาดทูดที่ตาตุ่มทั้งผนตกหนักน้ำท่วมขัง เขาต้องถอดรองเท้าลุยน้ำ ชายหนุ่มอับอายเกรงว่าผู้คนจะมองเห็นแผลทูด เขานึกรักรถเจ้าหน้าที่ที่ปล่อยให้น้ำท่วมขัง ต่อมาเขาได้เห็นทูดเปลี่ยนไปดูดีขึ้น เขากลับนึกขอบคุณน้ำครำที่ท่วมขังอยู่ "เหตุเกิดเมื่อเที่ยงวัน" คนขับรถโดยสารประจำทางขับรถอย่างรวดเร็ว เพราะรักรถแค้นคนรักที่ตีจากไป ทำให้ผู้คนและยวดยานบนถนนได้รับความเดือดร้อน ในที่สุดผู้โดยสารในรถคันนั้นก็พากันรุมทำร้ายคนขับจนหมดสติ

ความดีเด่นของเรื่องสั้นข้างต้นอยู่ที่การสร้างตัวละครได้สมจริงและจับใจผู้อ่าน เรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตของตัวละครในสภาพต่าง ๆ ชวนให้ผู้อ่านครุ่นคิดถึงความจริงบางประการในชีวิตมนุษย์ ทำให้ผู้อ่านรู้จักชีวิตมนุษย์ดีขึ้น ในเรื่อง "ไหมลี" ดูเหมือนว่ารักช่างเล่นตลกกับเธออย่างโหดร้ายทารุณยิ่งนัก ลูกซึ่งเป็นความหวังสิ่งเดียวในชีวิตต้องพลัดพรากตายจากไปด้วย

น้ำมือของเธอเองอย่างไม่ตั้งใจ รักไม่อนุญาตให้เธอมีความสุขนานนัก เรื่อง "ความหวังของบัญชา" ทำให้เราเข้าใจความหมายของสัญชาตญาณแห่งการเอาตัวรอดดีขึ้น เมื่อถึงเวลาคับขันมนุษย์ย่อมเห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าสิ่งอื่นใด แม้คำว่ามิตรภาพก็ไร้ความหมาย เรื่อง "ความเคยชิน" ผู้ประพันธ์มุ่งพรรณาความรู้สึกของชายเป็นหลักที่เปลี่ยนแปลงไปเพราะความคุ้นเคย ส่วนเรื่อง "เหตุเกิดเมื่อเที่ยงวัน" นั้น เป็นการชี้ให้เห็นความก้าวร้าว ความโกรธแค้นของมนุษย์เมื่อมีสิ่งต่าง ๆ รอบตัวมากระตุ้น

เรื่อง "ปากซอย" "เพียงความรู้สึก" และ "บุคคลภายนอก" เป็นเรื่องจิตใจและความสัมพันธ์ทางใจของมนุษย์ในสังคม "ปากซอย" เป็นเรื่องของเด็กชายสองคนที่คอยเฝ้ามองรถยนต์วิ่งมาทับลูกฟุตบอลด้วยความตื่นเต้นระทึกใจ เรื่องสั้นเรื่องนี้สะท้อนความก้าวร้าวรุนแรงของเด็ก "เพียงความรู้สึก" เป็นเรื่องของแม่ลูกคู่หนึ่ง ลูกน้อยมีความผูกพันกับกระรอกที่เลี้ยงมาเป็นเวลานาน แต่แม่ต้องการนำไปปล่อยแก้บนที่พ่อพ้นโทษ ลูกเสียใจมากเมื่อพ่อพ้นโทษออกมาแล้วแม่ขอร้องพ่อให้ซื้อกระรอกตัวใหม่ให้ลูก "บุคคลภายนอก" เป็นความสัมพันธ์ของนักเขียนหนุ่มที่เข้าไปใช้ห้องสมุดกับเจ้าหน้าที่สาวผู้พิการ

เรื่องสั้นที่สะท้อนชีวิตมนุษย์ที่ผูกพันอยู่กับสภาพแวดล้อม ได้แก่เรื่อง "ดอกไผ่" "สิ้นเสียงซึง" "สี่แยก" "อั้งฮวย" "เมืองหลวง" "บ้านเกิด" และ "เลือดใหม่" เรื่องสั้นดังกล่าวผู้ประพันธ์มุ่งชี้ให้เห็นชะตากรรมของผู้คนในสังคมซึ่งเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมเป็นสำคัญ

เรื่อง "ดอกไผ่" ชาวนาชราอาศัยอยู่กับลูกชายลูกสาว ลูกชายนำเงินที่ได้จากการขายข้าวเปียวสามพันบาทไปติดสินบนเจ้าหน้าที่เพื่อที่จะสอบเป็นภารโรง แต่เขาก็สอบไม่ได้ มิหนำซ้ำยังถูกโกงเงินสินบนนั้นด้วย ต่อมาลูกชายต้องหนีจากบ้านเพราะไปทำร้ายเจ้าหน้าที่คนนั้น เหลือชายชรากับลูกสาวเพียงสองคน คืนหนึ่งแกออกไปนากับหมา ถูกหมูป่ากัดจนล้มลงหมดสติไป

เรื่อง "สิ้นเสียงซึง" หนุ่มอีสานตกงานหลงใหลเสียงซึงของขอทานตาบอดที่นั่งขออยู่ ณ ศูนย์การค้าแห่งหนึ่ง เขามีเงินอยู่สี่บาท และตัดสินใจทำทานชายตาบอดไปหนึ่งบาท ขณะที่กำลังเงี่ยหูคอยฟังเพลงอยู่นั้น เขาก็ได้เห็นหญิงขอทานปากแหว่งกับเด็กชายคนหนึ่งนำเงินมาให้ชายขอทานเขาเสียดายเงินจึงเดินไปหยิบเงินคืนจากขัน ขอทานร้องให้คนช่วย ผู้คนแถวนั้นกรูเข้ามารุมทำร้ายเขาหาว่าเขาเป็นขโมย

เรื่อง "สี่แยก" ส้มลิ้ม แม่ค้าขายข้าวเหนียว หาบข้าวเหนียวหนีตำรวจ ถูกรถเมล์ที่เสียหลักพุ่งเข้าชน ขณะที่ส้มลิ้มใกล้จะหมดสตินั้นก็มีผู้มาดึงเข็มขัดนากไปจากร่างของเธอ

เรื่อง "อั้งฮวย" รสเภณีชื่อรุ่งถูกชายแมงดาบังคับให้ปัสสาวะออกมาให้มีเลือด เพื่อให้แขกมาเที่ยวเห็นว่าเธอเป็นสาวบริสุทธิ์ เธอไม่ยอมทำตามจึงถูกชายคนนั้นตบตีอย่างโหดร้ายทารุณจนเลือดไหลออกมา ชายคนนั้นดีใจมากรีบเรียกให้แขกมาดูเลือดนั้น

เรื่อง "เมืองหลวง" ผู้ขายคนหนึ่งมักนอนตื่นสายเป็นประจำ คืนหนึ่งเขานอนไม่หลับเปิดวิทยุฟังเพลง เสียงมอเตอร์ไซค์ดังเข้ามารบกวน ต่อมาเขาก็ได้ยินเสียงรถยนต์สองคันขับแข่งกันมาด้วยความเร็วสูง ตกตึกเขาออกไปเดินเล่นและหยิบปืนออกไปด้วยเพื่อป้องกันตัว ขณะที่เดินเล่นอยู่นั้นเขาได้ยินเสียงรถวิ่งมา เขาจึงยิงปืนสวนออกไป วันรุ่งขึ้นเขาอ่านหนังสือพิมพ์พบข่าวผู้หญิงคนหนึ่งถูกยิงขณะขับรถพาลูกไปหาหมอ

เรื่อง "บ้านเกิด" ชายหนุ่มคนหนึ่งติดคุกคดีเฮโรอีนถึงแปดปี เมื่อออกจากคุกได้ข่าวเพื่อนคนหนึ่งร่ำรวยเพราะถูกหวยจากเลขข้างโลงที่เขาซื้อใส่คนติดเฮโรอีนที่มาตายในบ้านเขา

เรื่อง "เลือดใหม่" เสรีพนักงานใหม่ของบริษัทแห่งหนึ่งทำตัวคล้อยตามความเห็นของคนอื่น ๆ อยู่เสมอ บางครั้งเขาวุ่นวายใจ แต่ก็ต้องทำเพื่อความอยู่รอด บริษัทจัดงานเลี้ยงขึ้น เสรีได้รับเลือกให้ทำหน้าที่ต้อนรับ เขาดีใจมาก แต่ในงานไม่มีผู้ใหญ่คนใดสนใจเขาเลย เสรีจึงผิดหวังมาก ขณะที่เดินกลับตอนงานเลิก เสรีเห็นผู้ชายคนหนึ่งปีนบันไดหนีไฟลงมา เขาตรงเข้าไปรวบตัวชายคนนั้นไว้ เสรีได้รู้ความจริงว่าผู้จัดการของเขากำลังหนีภรรยาลงมาเพราะเธอจับได้ว่าเขาแอบไปหลับนอนกับพนักงานหญิงคนหนึ่ง ผู้จัดการขอร้องให้เสรีเป็นพยานให้ตน เพื่อให้ภรรยาเห็นว่าเขามิได้เข้าไปหลับนอนกับพนักงานคนนั้น เสรีนึกชิงชังผู้จัดการแต่ก็ต้องยอมรับคำขอร้อง และทำตามคำขอร้องนั้น ทั้ง ๆ ที่ใจจริงเขาไม่ต้องการทำเช่นนั้นเลย

สภาพแวดล้อมอันมีผลกระทบต่อชีวิตของมนุษย์ที่ผู้ประพันธ์นำมาสะท้อนไว้ในเรื่องสั้นชุดนี้มีลักษณะหลากหลายและซับซ้อนกว่าที่ปรากฏในเรื่องสั้นชุด "ฤดูกาล" สภาพแวดล้อมดังกล่าว คือ ปัญหาสังคมทั้งในเมืองหลวงและชนบทที่ทำให้ตัวละครต้องประสบกับชะตากรรมต่าง ๆ บางเรื่องผู้ประพันธ์กล่าวถึงสภาพแวดล้อมเพื่อเป็นภูมิหลังของตัวละครเท่านั้น แต่บางเรื่องก็นำมาสร้างเป็นเนื้อหาของเรื่องโดยตรง ปัญหาสังคมที่เป็นเพียงภูมิหลังของตัวละคร ได้แก่ การทุจริตของ

ข้าราชการ ในเรื่อง "ดอกไฝ่" ปัญหาการว่างงาน ในเรื่อง "สิ้นเสียงซึง" ปัญหาเรื่องหาบเร่ ในเรื่อง "สี่แยก" และปัญหาเรื่องยาเสพติด ในเรื่อง "บ้านเกิด" ส่วนปัญหาสังคมที่เป็นเนื้อหาของเรื่อง ได้แก่เรื่อง "สิ้นเสียงซึง" "อั้งฮวย" "เมืองหลวง" และ "เลือดใหม่"

เรื่อง "สิ้นเสียงซึง" เป็นเรื่องความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละครเองและความขัดแย้งกับสังคม ชายหนุ่มตกงานมีเงินอยู่เพียงสี่บาท แต่ด้วยความสงสารขอทานตาบอด เขาจึงทำทานไปหนึ่งบาท ครั้นพอพบว่าแท้จริงคนขอทานมีเงินมากกว่าเขาเสียอีก เขาจึงหยิบเงินคืนจากขัน ผู้คนในบริเวณนั้นพากันรุมทำร้ายเขาเพราะปักใจเชื่อว่าเขาเป็นขโมย เขาจำต้องยอมรับสภาพเช่นนั้นโดยไม่มีทางเลี่ยง เสกสรรค์ชี้ให้เห็นว่าผู้คนในสังคมไทยจำนวนหนึ่งมักจะกล่าวหาบุคคลอื่นตามความรู้สึกนึกคิดของตนมากกว่าที่จะพิจารณาสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยใจเป็นธรรม ตัวละครเอกจึงเกิดความขัดแย้งกับสภาพเช่นนั้นและในที่สุดก็ต้องเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ ผู้คนที่เห็นเหตุการณ์ไม่มีใครเลยที่รู้ว่าชายหนุ่มตั้งใจจะทำทานช่วยเหลือขอทานตาบอดด้วยความเมตตาสงสารทั้ง ๆ ที่เขาก็มีสภาพไม่ต่างกับขอทานเท่าใดนัก ในที่สุดชายหนุ่มตกงานก็ตกเป็นเหยื่อของคนในสังคมอย่างดิ้นไม่หลุด เรื่องสั้นเรื่องนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับเรื่อง "พลเมืองดี" ในชุด "ฤดูกาล" ชายหนุ่มตกงานในเรื่อง "สิ้นเสียงซึง" กับ ชายขอทานขี้เรื้อนในเรื่อง "พลเมืองดี" มีลักษณะตรงกันและตกอยู่ในสภาพอย่างเดียวกัน การทำความดีของตนอาจเป็นการทำความชั่วในสายตาของคนอื่น ๆ เรื่องสั้นสองเรื่องนี้ทำให้เรายิ่งมั่นใจว่าเสกสรรค์ต้องการให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงสภาพชีวิตมนุษย์ที่มีสองด้าน และรับรู้สภาพจิตใจของคนที่ตกอยู่ในสภาพดังกล่าว ซึ่งแท้ที่จริงก็คือสภาพจิตใจของเสกสรรค์นั่นเอง

เรื่อง "เลือดใหม่" เป็นเรื่องสั้นอีกเรื่องหนึ่งที่เสกสรรค์ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์ในสังคมไทยปัจจุบันต้องตกเป็นเหยื่อของสังคม และถูกสังคม "กลืน" หายไปในที่สุด เสรีตัวละครเอกมีความขัดแย้งอยู่ในใจตลอดเวลา เขาต้องยอมคล้อยตามความคิดเห็นของคนอื่น ๆ ในบริษัทหลายครั้ง ๆ ที่บางครั้งเขาเห็นว่าการยอมรับความคิดนั้น ๆ ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม และการกระทำเช่นนั้นแม้จะทำให้เขาไม่สบายใจ แต่สามารถทำให้เขา "เอาตัวรอด" ได้ เหตุการณ์ตอนท้ายซึ่งเป็นจุดสุดยอดของเรื่อง เมื่อผู้จัดการขอร้องให้เขาเป็นพยานกับภรรยาว่า ตนมิได้อยู่ในห้องกับพนักงานสาว เสรีรู้สึกขยะแขยงผู้จัดการมาก แต่ในที่สุดเขาก็ตกลงทำตามคำขอร้องของ

ผู้จัดการเพื่ออนาคตที่ก้าวหน้าในตำแหน่งการงานของตน เรื่องสั้นเรื่องนี้ เสกสรรค์ชี้ให้เห็นภัยอันตรายอย่างหนึ่งในสังคมไทยปัจจุบันที่คนทั่วไปอาจมองไม่เห็นว่า การคล้อยตาม การยอมรับการกระทำหรือความคิดที่ไม่ถูกต้องในสังคม ทำให้มนุษย์ต้องสูญเสียคุณค่าบางประการในตัวของเขาไปอย่างน่าเสียดาย

เรื่อง "อั้งฮวย" เป็นเรื่องปัญหารสเภณีโดยตรงและเสกสรรค์ชี้ให้เห็นว่าค่านิยมเรื่องความบริสุทธิ์ของหญิงสาวได้นำความทุกข์กายและทุกข์ใจมาสู่มนุษย์อย่างแสนสาหัสเพียงใด การกระทำของชายแมงดาอย่างโหดร้ายทารุณยืนยันว่าความเสื่อมโทรมทางด้านจิตใจของมนุษย์นั้นมิได้เกิดมาจากสิ่งใด มนุษย์ด้วยกันเองนั่นแหละเป็นผู้สร้างขึ้น

กลวิธีในการประพันธ์ในเรื่องสั้นชุด "ดอกไผ่" นี้ เสกสรรค์แสดงฝีมือไว้ไม่แพ้ชุด "ฤดูกาล" มีการจบแบบหักมุมอยู่หลายเรื่อง เช่นเรื่อง "สิ้นเสียงซึง" "เมืองหลวง" และ "เลือดใหม่" เป็นต้น เรื่อง "อั้งฮวย" เสกสรรค์ใช้กลวิธีเล่าเรื่องย้อนหลังสลับกับเหตุการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา

คนหาปลา : ผู้ค้นพบสัจธรรมแห่งชีวิต

"คนหาปลา" นวนิยายขนาดสั้นเรื่องแรกของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล เป็นชีวิตช่วงหนึ่งของเฉียบ หนุ่มหาปลาผิวคล้ำแห่งวังน้ำเขียว เขาเข้าไปทำมาหากินที่วังน้ำแห่งนั้นโดยการชักนำของน้าสิงห์ญาติข้างแม่ เฉียบกับแตงอ่อนพักอาศัยอยู่ในเพิงบนแพไม้ไผ่ เขามีเพื่อนชาวอีสานคนหนึ่งเป็นหมอลำ น้าสิงห์ไม่ชอบหมอลำคนนี้ เฉียบเห็นใจและสงสารหมอลำจึงขอร้องให้น้าสิงห์เลิกรังแก เฉียบรู้ความจริงว่าน้าสิงห์มิได้เกลียดหมอลำโดยส่วนตัว เพียงแต่ไม่ต้องการให้ชาวอีสานเข้ามาแย่งที่ทำกินเท่านั้น แม้เฉียบจะเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของน้าสิงห์ แต่เขาก็สงสารหมอลำ ต่อมาไฟป่าก็ลุกไหม้ขึ้นลามมาเกือบถึงเพิงพักของเฉียบ หมอลำช่วยเหลือแตงอ่อนหนีไฟ เฉียบพาแตงอ่อนซึ่งใกล้คลอดเข้าไปในตัวจังหวัด ถูกพวกด่านกลั่นแกล้งและรีบเอาเงินที่มีอยู่ไป เฉียบโกรธแค้นเถ้าแก่ชัยมาก เพราะรู้ว่าเถ้าแก่นำเรื่องที่เขาไม่ขายปลายี่สกซึ่งพวกด่านชอบไปบอกคนพวกนั้น น้าสิงห์เตือนเฉียบให้ระวังหมอลำจะมีความสัมพันธ์กับแตงอ่อน เขาหึงหวงพาลหาเรื่องแตงอ่อน เธอโกรธมาก เถ้าแก่ชัยมาขอโทษเฉียบที่ตนทำให้เฉียบเดือดร้อน พร้อมทั้งชี้แจงให้เฉียบเข้าใจว่าตนจำเป็นต้องติดสินบนของพวกด่าน เฉียบโกรธเถ้าแก่ชัย และไม่ยอม

รับเงินเถ้าแก่หยิบยื่นให้ แต่ในที่สุดเฉียบก็เข้าใจเถ้าแก่ชัย แตงอ่อนทะเลาะกับเฉียบพาลูกไปเลี้ยงที่ลานหน้าถ้ำของชาวอีสาน น้าสิงห์มาต่อว่าหมอลำหาว่าขโมยปลา คนทั้งสองทะเลาะกัน แตงอ่อนเข้าไปห้าม น้าสิงห์รักรถแตงอ่อนหาว่าเข้าข้างหมอลำ เฉียบมาพบเหตุการณ์ แตงอ่อนขอร้องให้เขาช่วยหมอลำ เฉียบไม่ยอมทำตาม ต่อมาหมอลำก็ย้ายออกไปจากวังน้ำเขียว เฉียบรู้ข่าวเข้าก็เสียใจมาก เขานึกเสียใจที่ไม่ได้เข้าไปช่วยหมอลำในวันที่เกิดเหตุ เฉียบรักและสงสารหมอลำ แต่น้าสิงห์รังแกหมอลำบ่อย ๆ แม้เฉียบจะเกรงใจน้าสิงห์ แต่ในที่สุดเขาก็ตัดสินใจขอร้องน้าสิงห์ไม่ให้รังแกหมอลำอีก น้าสิงห์บอกเฉียบว่าการที่ตนรังแกหมอลำนั้น แท้จริงแล้วตนมิได้เกลียดหมอลำแต่อย่างใด หากแต่ต้องการขับไล่คนอีสานทั้งหมดออกไปจากวังน้ำเขียวเพื่อให้พวกตนทำมาหากินได้สะดวกขึ้น และเหตุที่หมอลำเป็นหัวหน้าของชาวอีสาน ตนจึงต้องสร้างศัตรูกับหมอลำโดยเฉพาะ เฉียบไม่เคยคิดมาก่อนเลยว่าน้าสิงห์จะมีความคิดเช่นนี้ เมื่อได้ฟังคำชี้แจง เฉียบก็เห็นใจน้าสิงห์ น้าสิงห์ได้พูดกับเฉียบว่า "ไอ้เฉียบเอ๋ย มึงน่ะยังอ่อนหัด สมัยนี้จะมีเรื่องกับใครน่ะไม่จำเป็นต้องเกลียดกันหรอกวะ กูไม่ใช่เด็กรุ่นกระทง ทำอะไรต้องมีแผนเสมอ ที่ยิงปืนตะกี้ไม่ใช่อยากจะฆ่าจะแกง ถ้าทำจริงมันตายไปแล้ว...กูหวังผลอย่างอื่นโว้ย... คำชี้แจงของน้าสิงห์ทำให้เฉียบเริ่มเข้าใจและเรียนรู้ชีวิตดีขึ้น เฉียบได้รู้จักชีวิตมนุษย์ดีขึ้นอีก ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างเฉียบกับเถ้าแก่ชัย เฉียบเคยชกต่อยเถ้าแก่ชัยเพราะรักรถที่แกนำเรื่องที่เขาไม่ยอมขายปลายี่สกไปบอกพวกด่าน ทำให้พวกด่านมากลั่นแกล้งเฉียบ ต่อมาเถ้าแก่ชัยมาขอโทษและหยิบยื่นเงินจำนวนหนึ่งให้เฉียบ เฉียบไม่ยอมรับกลับดูถูกเถ้าแก่ว่าไม่รักศักดิ์ศรี ติดสินบนพวกด่านและขับไล่เถ้าแก่ออกไปจากเพิง เถ้าแก่เตือนสติเฉียบ เฉียบได้สติและเสียใจมาก แต่ไม่ทันได้พูดอะไรออกมา เถ้าแก่ก็ผลุนผลันออกไปจากเพิง การกระทำของน้าสิงห์กับเถ้าแก่ชัย ทำให้เฉียบคิดได้ว่า บางครั้งมนุษย์จำเป็นต้องกระทำสิ่งที่ผู้อื่นตำหนิติเตียนว่าชั่วร้ายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยเหตุผลบางอย่าง อย่างไรก็ตามเฉียบก็ยังมิได้ประจักษ์สิ่งนี้อย่างถ่องแท้ จนกระทั่งเขาประสบกับตัวเอง เหตุการณ์ในตอนท้ายอันเป็นตอนที่ตื่นเต้นเร้าใจผู้อ่านมากที่สุด เฉียบได้มาเห็นเหตุการณ์ที่น้าสิงห์กำลังทะเลาะกับหมอลำอย่างรุนแรง แตงอ่อนก็อยู่ในเหตุการณ์ด้วย น้าสิงห์หาว่าหมอลำขโมยปลา แตงอ่อนขอร้องเฉียบให้ช่วยห้ามปรามคนทั้งสองและช่วยเหลือหมอลำ เฉียบปฏิเสธคำขอร้องของแตงอ่อน ไม่ยอมช่วยเหลือหมอลำซึ่งเป็น

เพื่อนสนิทและเคยช่วยเหลือตนให้ผ่านพ้นวิกฤตการณ์ในชีวิตมาหลายครั้ง เฉียบพาแตงอ่อนกลับบ้าน โดยไม่ได้ช่วยหมอลำ ต่อมาเฉียบอยากจะไปพูดจาอะไรบางอย่างกับหมอลำ แต่หมอลำย้ายออกไปจากวังน้ำเขียวแล้ว เฉียบเสียใจมากที่ไม่มีโอกาสพบหมอลำอีก

นวนิยายเรื่อง "คนหาปลา" นี้ เสกสรรค์เขียนขึ้นเพื่อชี้ให้เห็นแนวคิดที่ว่า การกระทำบางอย่างในชีวิตมนุษย์นั้น แม้จะเป็นสิ่งที่ผู้อื่นเห็นว่าเลวร้าย แม้จะเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความเจ็บปวดรวดร้าวและขมขื่นใจแก่ตัวผู้กระทำเองก็เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นที่เฉียบตัวละครเอกของเรื่องประสบด้วยตัวเอง และพบเห็นการกระทำของผู้อื่นคือ น้าสิงห์และเถ้าแก่ชัยอันเป็นตัวละครประกอบในเรื่อง มิใช่เพียงแต่เฉียบเท่านั้นที่ประสบกับภาวะเช่นนี้ ผู้อ่านหรือแม้แต่ผู้วิจารณ์เองก็อาจประสบภาวะดังกล่าวได้ เป็นไปได้หรือไม่ที่เสกสรรค์ เขียนนวนิยายเรื่อง "คนหาปลา" ขึ้นโดยมีเจตนาจะสะท้อนประสบการณ์บางอย่างที่เกิดขึ้นในชีวิตช่วงหนึ่งของเขาให้ผู้อ่านรับรู้ ผู้วิจารณ์คิดว่า "เฉียบ" หนุ่มหาปลาผิวคล้ำและเลือดร้อนแห่งวังน้ำเย็นนั้นมิใช่ใครอื่น แท้ที่จริงก็คือตัวผู้เขียนนั่นเอง เสกสรรค์คงไม่ต้องการให้เราได้อ่าน "นวนิยาย" อย่างเดียวเท่านั้น แต่เขายังปรารถนาให้เราได้อ่าน "ชีวิต" ของเขาอีกด้วย เสกสรรค์ชี้ให้เห็นเป็นนัย ๆ ว่า การที่เขาตัดสินใจไปใช้ชีวิตนักปฏิวัติร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในป่า แม้คนทั่วไปจะกล่าวหาและประณามว่าเขาเป็น "คอมมิวนิวสต์" แท้ที่จริงเขามีเจตนาบริสุทธิ์ที่จะแก้ไขปรับปรุงสภาพสังคมไทยให้ดีขึ้น โดยมิได้หวังผลประโยชน์อื่นใด และผลแห่งการกระทำดังกล่าว ได้นำมาซึ่งความเจ็บปวดรวดร้าวทั้งทางกายและทางใจ ทั้งทางครอบครัวและสังคม ต้องถูกกล่าวหาว่าทรยศต่อบ้านเมือง ต้องละทิ้งพ่อแม่และครอบครัวที่ฝากความหวังว่าเขาผู้ซึ่งเรียนจบมหาวิทยาลัยเพียงคนเดียวจะทำให้พ่อแม่มีความสุขในชีวิตได้ และต้องตกระกำลำบากทั้งทางกายและทางใจขณะที่ใช้ชีวิตนักปฏิวัติอยู่ในบริเวณเทือกเขาและป่าลึก นวนิยายเรื่อง "คนหาปลา" นี้ นอกจากจะทำให้ผู้อ่านรู้จักและเข้าใจชีวิตมนุษย์บางแง่มุมดีขึ้นแล้ว ยังทำให้ผู้อ่านรู้จักและเข้าใจชีวิตของผู้เขียนดีขึ้นอีกด้วย

นอกจากจะมีคุณค่าด้านประสบการณ์ชีวิตแล้ว นวนิยายเรื่องนี้ยังมีคุณค่าด้านวรรณศิลป์อีก ผู้ประพันธ์มิได้ตั้งหน้าตั้งตาที่จะชี้ข้อคิดเกี่ยวกับชีวิต แต่แนวคิดเหล่านั้นเกิดขึ้นมาจากผลแห่งความขัดแย้งที่กลมกลืนกันทั้งที่เป็นความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์

กับสังคม และมนุษย์กับจิตใจของตนเอง เนื้อเรื่องทั้งหมดจึงเกาะเกี่ยวกันอย่างแนบสนิทและกระชับรัดกุม เรื่องดำเนินไปด้วยบทสนทนาอย่างเป็นธรรมชาติมีชีวิตชีวา ดังข้อความสนทนาระหว่างเฉียบกับหมอลำตอนหนึ่งว่า

"ไม่ได้เอ็งข้าคงทำอะไรไม่ถูก หวังว่าคงมีโอกาสช่วยอะไรเอ็งบ้าง" ศิลปินตกอับเงียบไปอึดใจหนึ่งก่อนจะจับไหล่เฉียบไว้

"ไม่ต้องห่วงหรอก ข้ามีเรื่องให้เอ็งช่วยอยู่แล้ว"

"เรื่องอะไร"

"ก็เรื่องนั้นแหละ"

หนุ่มผิวคล้ำคิดอยู่สักครู่จึงนึกออก เขาพยักหน้าช้า ๆ

"ข้ายืนข้างเอ็งเต็มที่"

ในตอนท้ายเรื่องเมื่อหมอลำตกอยู่ในภาวะคับขัน เฉียบก็ไม่ได้ช่วยเหลือเขาดังที่เคยให้คำมั่นสัญญาไว้ เหตุการณ์ตอนท้ายเรื่องจึงพลิกผันตรงกันข้ามกับเหตุการณ์ตอนต้นโดยสิ้นเชิง มีผลให้ผู้อ่านประทับใจและสะเทือนใจยิ่ง ดังข้อความที่ว่า

"พี่เฉียบรู้มั้ย น้าสิงห์เขาหาว่าหมอลำขโมยปลาจากตาช่าย" หยอยพูดเสียงดังขึ้นเพราะเรือเริ่มลอยห่างจากกัน

เฉียบไม่ตอบ และหยอยก็ไม่ได้รอให้เขาตอบ

"หมอลำมันขโมยจริง ๆ"

"เอ็งรู้ได้ยังไง" หนุ่มผิวคล้ำถามอย่างไม่เชื่อหู รู้สึกเลือดที่แผลเริ่มไหลย้อยลงมาอีก

"รู้สิ ฉันช่วยดูต้นทางให้มัน" เพื่อนรุ่นน้องตอบ

"เอ็งไม่กลัวข้าไปบอกน้าสิงห์เรอะ" เฉียบตะโกนถามเพราะเรือลอยห่างจากกันมากแล้ว

"ฉันไม่เชื่อว่าคนอย่างพี่จะทำเพื่อน" หยอยตะโกนกลับมา "ถึงบอกก็ไม่มีประโยชน์อะไร แกไม่เชื่ออยู่แล้วว่าใครจะกล้าขโมยปลาของแก"

เฉียบรู้สึกสะท้านวูบอยู่ในทรวงอก เสียงเครื่องเรือสองลำดังขึ้นเกือบพร้อมกัน ฝนฟูเขาทิ้งเม็ดลงมาเปาะแปะแล้วเปลี่ยนเป็นสาดกระหน่ำอย่างรวดเร็ว เรือทั้งสองวิ่งออกจากจุดนั้นไปยังทิศทางที่ต่างกัน

สายฝนที่มแทงแผลของเฉียบราวกับเข็มแหลม มันเจ็บจนกลายเป็นซ่า คนหาปลากัดฟันเร่งเครื่องเต็มที่ เรือลำน้อยของเขาฝ่าลิ้วไปในม่านฝนอันทึบเทา

ฉากและบรรยากาศในตอนจบจึงสอดคล้องกลมกลืนกับสภาพจิตใจของตัวละครอย่างงดงาม ธรรมชาติในขณะนั้นดูราวกับว่าพลอยหม่นหมองและอับเฉาตามความรู้สึกของเฉียบ

ภาพที่ผู้เขียนบรรยายเหตุการณ์ตอนที่เฉียบสื่นไถลหกล้มคิ้วแตกเป็นพฤติกรรมเชิงสัญลักษณ์ ผู้เขียนบรรยายว่า "ชายหนุ่มรีบกร่างมาข้างหลังมากกว่าทุกครั้ง กะให้แหร่อนไปทางเหนือน้ำให้ไกลที่สุด เพื่อจะได้ปลาที่เพิ่งปล่อยตัวตามน้ำลงมา แต่ในจังหวะที่เขาปล่อยแหออกไปนั้นเอง ชายแหซึ่งจีบไว้ไม่เรียบร้อยได้เกี่ยวเอาส้นเท้าของเขาไว้เต็มที่ หนุ่มผิวคล้ำขืนตัวไว้ไม่ให้เสียหลักหัวทิ่มไปข้างหน้า แต่ก้อนหินซึ่งเปียกลื่น ทำให้เขาเซแฉลบไปทางด้านข้างแล้วล้มฟาดลงอย่างแรง แหซึ่งถูกเหวี่ยงผิดท่าสะบัดกลับมาคลุมลำตัวท่อนล่างเอาไว้ เขานอนนิ่งอยู่ครู่ใหญ่ เลือดแดงข้นไหลรินมาจากเหนือปลายคิ้ว มันย้อยคดเคี้ยวไปตามหยักหินก่อนจะหยดลงสู่สายน้ำที่คึกคะนองคนหาปลาค่อย ๆ ผงกหัวขึ้นเอามือคลำแผล จากนั้นก็เหม่อมองร่องน้ำเชี่ยวอย่างงุนงง" บาดแผลทางกายที่เฉียบได้รับจากการลื่นหกล้ม แท้ที่จริงคือบาดแผลทางใจที่เฉียบได้รับจากอุบัติเหตุในชีวิตของเขานั่นเอง การที่เฉียบไม่ได้ช่วยเหลือหมอลำ ขณะที่หมอลำถูกน้ำสิงห์รังแก เป็นสาเหตุให้หมอลำต้องออกไปจากวังน้ำเขียวในเวลาต่อมา ทำให้เฉียบต้องสูญเสียเพื่อน ต้องสูญเสียความรู้สึกที่ดีต่อมนุษย์ไปอย่างน่าเสียดาย เป็นแผลทางใจที่ไม่มีวันจะเยียวยาให้หายได้ ต่างกับแผลทางกายที่เขาได้รับในขณะนั้น การหาปลากับการเรียนรู้ความจริงของชีวิตคือสิ่งเดียวกัน

วรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ทั้งสารคดี เรื่องสั้น และนวนิยาย แม้จะมีรูปแบบแตกต่างกัน แต่มีความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สะท้อนให้บุคลิกภาพของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล อย่างชัดเจนทั้งประสบการณ์ชีวิต ทัศนคติที่มีต่อชีวิตและสังคม ท่วงทำนองแต่งและกลวิธีในการประพันธ์ ในด้านประสบการณ์ชีวิตและทัศนคติที่มีต่อชีวิตและสังคม เสกสรรค์ นำสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับชีวิตของเขา และชีวิตของผู้คนที่เขาพบเห็นมาผูกเป็นเรื่องราวต่าง ๆ ขึ้น เพื่อชี้ให้เห็นข้อสังเกตบางประการในชีวิตและสังคมมนุษย์ที่คนในสังคมอาจมองข้ามไป วรรณกรรมของเขา นอกจากจะทำให้ผู้อ่านเกิดความสะเทือนอารมณ์แล้ว ยังทำให้รู้จักชีวิตมนุษย์และสังคมดีขึ้น เขาชี้ให้เห็นข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และศีลธรรม อันอาจนำ

ไปสู่การแก้ไขปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของคนในสังคมให้ดีขึ้น ในด้านท่วงทำนองแต่งและกลวิธีในการประพันธ์ เสกสรรค์ได้แสดงอัจฉริยภาพทางการประพันธ์ให้ปรากฏ เขามีความสามารถในการเลือกเฟ้นถ้อยคำสำนวนโวหาร และกลวิธีการนำเสนอเรื่องให้สอดคล้องกับเนื้อหา ซึ่งมีผลให้ผู้อ่านเกิดความสะเทือนอารมณ์ ด้วยเหตุนี้วรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล จึง "ไม่ได้สะท้อนแต่รอยเท่านั้น ยังสร้างรอยอีกด้วย" เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วเหตุใดเล่า เขาจึงต้องรำพึงรำพันว่า "อ่านหนังสือมานับพันเล่ม เดินทางมาหลายหมื่นลี้ แต่ก็ไม่อาจทำให้คนเพียงหยิบมือเดียวมีชีวิตที่ดีขึ้น" ในรอยมนุษย์ บางช่วงของชีวิตที่ผ่านมา เสกสรรค์ อาจพบกับความล้มเหลว แต่ในรอยวรรณกรรม เขาประสบความสำเร็จ

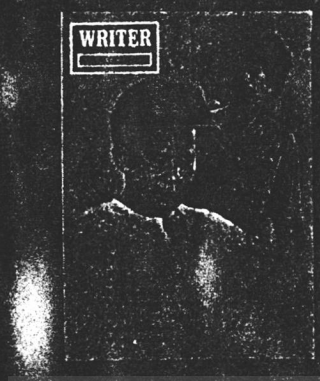

ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน พฤศจิกายน 2535

ราคาเล่มละ 40 บาท

นิตยสารเพื่อนักอ่าน, นักเขียน และคนหนุ่มสาวร่วมสมัย

สำนักงาน : 70/63 หมู่บ้านอินโดไทย ถ.รัตนาธิเบศร์ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000 โทร. 580-2978

คณะที่ปรึกษากองบรรณาธิการ : ลาว คำหอม, วงศ์วงษ์สวรรค์, สุชาติ สวัสดิ์ศรี, เรืองเดช จันทร์คีรี, นิรันดร์คัทธี บุญจันทร์, จำลอง ฝั่งชลจิตร, แคน สาริกา

ที่ปรึกษาฝ่ายศิลปกรรม : กฤษฎา ราธี, สุเทพ สุดวิไล

บรรณาธิการ : ขจรฤทธิ์ รักษา

กองบรรณาธิการ : ประภัสสร เจริญรัตน์, ปาริชาติ ณ สุวรรณ, อริสรา เอียดนุ่น

พิสูจน์อักษร : วิไล สุขเกษม

ภาพปก : ผลงานของ อุกฤษณ์ ทองระอา

จัดจำหน่ายทั่วประเทศ : บ.อนุบรรณา จำกัด โทร. 434-8270-1

พิมพ์สีและขาวดำ : บ. 21 เซ็นจูรี่ โทร. 434-9447

เรียงพิมพ์ : A.S. คอมพิวส์ กราฟฟิค โทร. 437-1941

หมายเหตุ : นักศึกษาทั่วไปสั่งซื้อได้ในราคาเล่มละ 25 บาท และสมัครเป็นสมาชิกปีละ 300 บาท โดยแนบสำเนาบัตรประจำตัวนักศึกษาทุกครั้งที่มีการติดต่อกับกองบรรณาธิการ

ยศศักดิ์ทำให้เสื่อมเกียรติ ตำแหน่ง

สารบาญ

เรื่องจากปก

สัมภาษณ์พิเศษ สุรชัย จันทิมาธร.....74

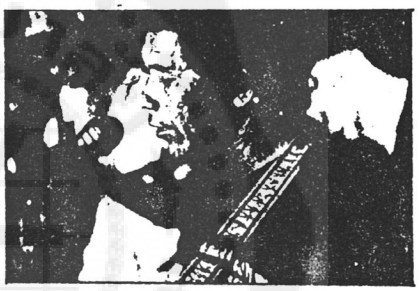

คอลัมน์ประจำ

วิเคราะห์วรรณกรรม ผลงานของสุรชัย จันทิมาธร โดย สมเกียรติ คู่ทวีกุล.....56

หน้าที่ทำให้ตกต่ำ หน้าที่การงาน ทำให้โง่เง่า

กุสตาฟ โพลแบรด์

จดหมายจากผู้อ่าน.....6
สองข้างทาง/มุกหอม.....8
คนบนถนนนักเขียน/'รงค์ วงษ์สวรรค์.....10
ผู้มาเยือน/สนานจิตต์ บางสพาน.....18
จตุรัสความคิด/วิพากษ์คนวรรณกรรมและรางวัล
ซีไรท์/สมใจ สมคิด, อัตถากร บำรุง, เกษม
จันทร์ดำและกรณ์ ศิริวัฒโน.....24
โรงเรียนนักเขียน/จุดมุ่งหมายในทางวรรณกรรม
โดย สาย ประชินทร์.....51
บันทึกการเยือน/ดีเรค วอลคอตต์ เมื่อนายลิงได้
โนเบลทางวรรณกรรม โดยสิงห์ สนามหลวง...113
ปริทรรศน์หนังสือ.....124

เรื่องสั้น

ฝึกเหยี่ยวให้เป็นเหยี่ยว/เริงศักดิ์ กำธร.....100
มิคสัญญี แดนสนธยา/นากิบ มาห์ฟูซ, แคน
สังคีต แปล.....106

บทกวี

คนเรือหวัง ณ ฝั่งใฝ่ฝัน/เรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์
โปรดอย่าเอ่ยคำลา/กระดาษแก้ว
ห้องสมุดประชาชน/ประกาย ปรัชญา

สุรชัย จันทิมาธร : นักเขียนเสรีนิยม

(ตีพิมพ์เผยแพร่ในนิตยสารไรเตอร์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ.2535. หน้า 56 - 72)

ในวงการเพลงและดนตรีเพื่อชีวิต คงไม่มีใครไม่รู้จัก "หงา คาราวาน" หรือ สุรชัย จันทิมาธร ผลงานของเขาในโลกดนตรีเป็นที่ประจักษ์แก่คนทั่วไปดีอยู่แล้ว แต่นักร้องโด่งดังผู้นี้ยังมีโลกวรรณกรรมอีกโลกหนึ่งซึ่งบางคนอาจไม่รู้จักดีพอ ในโลกแห่งจินตนาการด้านอักษรศิลป์เขาสร้างผลงานไว้จำนวนหนึ่งประกอบด้วยเรื่องสั้นสี่ชุด ได้แก่ "มาจากที่ราบสูง" (พ.ศ.2509-2511) "เดินไปสู่หนไหน" (พ.ศ.2512) "ความข้ามาเยือน" (พ.ศ.2513-2516) และ "ข้างถนน" (พ.ศ.2517-2531) บทกวีหนึ่งเรื่องคือ "บันทึกผู้ผ่านทาง" (พ.ศ.2518) ซึ่งตีพิมพ์รวมกับบทกวี "จารึกบนหนังสือ" ของประเสริฐ จันดำ และนวนิยายหนึ่งเรื่องคือ "ก่อนฟ้าสาง" (พ.ศ.2524) ผลงานทั้งหมดสะท้อนจินตนาการ ประสบการณ์ บุคลิกภาพ ทัศนคติ เจตนารมณ์ รวมทั้งความสามารถด้านการประพันธ์ของสุรชัยไว้อย่างน่าสนใจ สมควรนำมาพินิจพิจารณาเพื่อที่จะได้รู้จักนักเขียนผู้นี้ให้ถ่องแท้

มาจากที่ราบสูง : ก้าวแรกที่ย่างเข้าสู่บรรณพิภพ

เรื่องราวในเรื่องสั้นชุดแรก ส่วนใหญ่เป็นชีวิตคนอีสานทั้งในชนบทแท้ ๆ และในเมืองหลวง เรื่องราวที่เกิดขึ้นในชนบทสะท้อนความเป็นไปที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านในลักษณะต่าง ๆ กัน เรื่อง "มือเพชฌฆาต" กรอย นักมวยร่างบึกบึนชาวสุรินทร์พาหลานชายหนีคนรักเก่าของพี่สะใภ้ที่ตามมาคุกคามขึ้นไปอยู่บนเพดาน ใช้มือบีบปากและจมูกหลานชายจนขาดใจตาย เป็นเหตุให้เขาต้องหลบหนีออกจากบ้านไปเป็นกรรมกรตัดไม้ที่ศรีราชา เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรอย ทำให้เราได้แง่คิดว่าบางครั้งมนุษย์กลับเป็นผู้ทำลายสิ่งที่ตนรักและหวงแหนด้วยน้ำมือของตนเอง โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือไม่เจตนา เรื่อง "โพนแต้" กับ "บุพการี" ชี้ให้เห็นผลที่มนุษย์แต่ละคนได้รับจากกรรมที่ตนก่อขึ้น เรื่องแรก เดื่อลอบเล่นชู้กับเทศพี่สะใภ้ คนทั้งสองถูกฟ้าผ่าตายขณะสมสู่กันในกระท่อมบนเนินใต้ต้นแต้ เรื่องหลัง ลูกชายคนเล็กของแม่หม้ายเป็นลมตาย สภาพตอนที่เขาสิ้นใจไม่ผิดกับสภาพของหมูที่เขาฆ่าเป็นอาชีพอยู่ทุกวัน ส่วนลูกชายคนโตกำลังเป็นโรค "ไก่ชนขึ้นสมอง" มีลักษณะและอาการกิริยาคล้ายไก่ชนที่เขาเลี้ยงเข้าไปทุกที เรื่อง "แล้งเข็ญ"

ผากเกือบจะตบหน้าต่วนลูกชายเพราะโกรธที่ลูกแอบกินกบปิ้งที่ตนตั้งใจจะเก็บไว้กินเอง แต่เขายั้งมือไว้ได้ เรื่อง "วันรับเงินเดือน" ครูรองได้รับเงินเดือนที่เหลือเพียงร้อยห้าสิบบาท และหลังจากแวะเวียนจ่ายหนี้คนอื่น ๆ แล้ว เขามีเหรียญบาทเหลืออยู่ไม่กี่อันเท่านั้น ทั้งสองเรื่องสะท้อนปัญหาความยากจนทั้งที่เกิดจากสภาพธรรมชาติอันแห้งแล้ง และที่เกิดจากสภาพเศรษฐกิจฝืดเคืองที่ปิบคั้นจิตใจของผู้ที่ตกอยู่ในสภาพเช่นนั้นอย่างทารุณ ทำให้เขาเกือบกระทำสิ่งเลวร้ายลงไปโดยไม่ตั้งใจ เรื่อง "บนที่ราบสูง" ฉายภาพชีวิตที่ตรงกันข้ามของคนสองวัยระหว่างชายชราที่ความทรงจำเลอะเลือนกับเด็กน้อยหลานชายที่มีจินตนาการอันแจ่มใสและกว้างไกล ชายชราเสียใจที่แกไม่อาจตอบคำถามของหลาน ซึ่งอยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับทะเล

เรื่องราวของคนอีสานในเมืองหลวง แสดงให้เห็นความเป็นอยู่ของคนอีสาน ในเมืองหลวง เรื่อง "บนรถไฟชั้นสาม" เป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดที่แตกต่างกันของคนอีสานขณะเดินทางด้วยรถไฟจากอุบลราชธานีเข้ากรุงเทพฯ อันเป็นจุดหมายปลายทางที่พวกเขาใฝ่ฝัน เรื่อง "นครใบ้" เสนเด็กหนุ่มอีสานที่เข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ รู้สึกอ้างว้างและว้าเหว่ จึงหันไปดื่มเหล้าครั้นได้รับโทรเลขว่าย่าตาย เขาครุ่นคิดถึงความแก่ ความตาย และจุดมุ่งหมายในชีวิต ชายหนุ่มสองคนในเรื่อง "คนว้าเหว่" ก็มีความรู้สึกบางอย่างเหมือนกับเสน ชายอายุน้อย ซึ่งยากจนไปหลงรักลูกสาวเจ้าของร้านกาแฟ เขาเหงาคิดถึงบ้าน และรู้สึกขมขื่นกับชีวิตตัวเองจนร้องไห้ ตัวละครสองเรื่องนี้มีความรู้สึกเหงา อ้างว้างและว้าเหว่ ซึ่งแท้ที่จริงก็คือความรู้สึกของสุรชัยนั่นเอง ดังที่ขรรค์ชัย บุนปาน กล่าวถึงเขาไว้ว่า "มีความเหงา ความว้าเหว่ ความอ้างว้างแทรกอยู่ระหว่างลมหายใจ" เรื่อง "นกพิราบ" และ "กลับบ้าน" กล่าวถึง ความรู้สึกของผู้คนที่เข้ามาใช้ชีวิตในเมืองหลวงกลับบ้านเกิดพบว่าสภาพของบางสิ่งบางอย่างได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ทำให้เขาเกิดความเศร้าสลดใจ ชายหนุ่มอีสานในเรื่องแรกเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ เห็นนกพิราบที่วัดราชบพิธ เขาหวนคิดถึงนกพิราบของน้าพูนเพื่อนบ้าน ครั้นกลับบ้านเกิดเขาพบว่าทุกสิ่งทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไป นกพิราบของน้าพูนก็ไม่มีเหลืออยู่อีก ส่วนหญิงสาวในเรื่องหลังเข้ามาเป็นพาร์ทเนอร์ในไนท์คลับที่กรุงเทพฯ กลับไปเยี่ยมแม่เฒ่าในหมู่บ้าน สภาพหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก สายตาของชาวบ้านที่จ้องมองมาทำให้หญิงสาวรู้สึกอ้างว้าง ว้าเหว่

นอกจากนี้สุรชัย ยังสะท้อนชีวิตผู้ยากไร้ในเมืองหลวงเอาไว้ด้วย เรื่อง "คุณยาย" เป็นเรื่องของหญิงชราที่สติไม่ดี พักอยู่ในกระท่อมท้ายสวนกับตุ๊กตาซึ่งแกคิดว่าเป็นลูกชาย แกอุ้มตุ๊กตาตัวนั้นขึ้นรถเมล์ไปตามที่ต่าง ๆ เป็นประจำ ผู้คนที่พบเห็นพากันขบขัน เรื่อง "จบกริมห้วย" แปลกไปจากเรื่องอื่น ๆ เป็นเรื่องแบบบุคลาธิษฐาน จบกต้นหนึ่งขึ้นอยู่ริมห้วยน้ำกัดเซาะดินจนถึงราก กิ่งก้าน ตาไม้ พากันหวั่นวิตกถกเถียงกันถึงสิ่งที่ตนพบเห็น ต่อมาพายุพัดต้นจบกล้ม มีผู้ชายมาตัดต้นจบกทำฝาน สุรชัยอาจเจตนาชี้ให้เห็นว่า หากมนุษย์พากันแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น สังคมก็จะพบกับความหายนะในที่สุด

เนื้อหาเรื่องสั้นชุดนี้ โดยส่วนรวมบ่งชี้เจตนาของสุรชัยว่า ต้องการสะท้อนชีวิตของคนอีสานในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งในชนบทและที่เข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองหลวง ในขณะเดียวกัน สุรชัยก็สะท้อนชีวิตของตนเอาไว้ด้วย มีแนวโน้มที่สื่อให้เห็นว่าสุรชัยต้องการสะท้อนชีวิตของผู้ยากไร้ดังจะเห็นได้จากเรื่อง "คนและคนบ้า" และ "คุณยาย" กลวิธีในการประพันธ์ที่สุรชัยใช้ มีหลายแบบราวกับว่าเขากำลังค้นหาวิธีการเขียนที่ตนถนัดอยู่ เรื่อง "มือเพชฌฆาต" และ "โพนแต้" เป็นเรื่องเน้นเหตุการณ์เน้นการผูกเรื่อง ซึ่งสุรชัยไม่ค่อยสันทัด ดังจะเห็นได้จากเรื่อง "มือเพชฌฆาต" สุรชัยให้ตัวละครสองตัวซักถามโต้ตอบกันเพื่อที่จะเล่าเรื่องราวสู่ผู้อ่านแทนที่จะให้เรื่องราวเกิดขึ้นและดำเนินไปเอง กลวิธีที่สุรชัยทำได้ดีคือ การพรรณนาความรู้สึกของตัวละคร ดังเรื่อง "แล้งเข็ญ" "วันรับเงินเดือน" "กลับบ้าน" และ "บุพการี" เรื่องสั้นดังกล่าวมิได้เป็นการพรรณนาความรู้สึกของตัวละครโดยไม่มีจุดหมายปลายทาง แต่เป็นการพรรณนาสภาพจิตใจของตัวละครที่เปลี่ยนแปลงไปจากสภาพหนึ่งสู่อีกสภาพหนึ่ง

เดินไปสู่หนไหน : ภาพสะท้อนความสับสนในชีวิตของผู้เขียน

เรื่องสั้นชุดที่สองแม้ยังคงมีเรื่องราวของคนอีสานอยู่ เช่น เรื่อง "รถไฟ" ซึ่งสะท้อนภาพผู้คนจากต่างจังหวัดที่พากันเดินทางเข้าสู่กรุงเทพฯ ด้วยขบวนรถไฟที่มีผู้โดยสารแออัดยัดเยียดคล้ายเรื่อง "บนรถไฟชั้นสาม" ในชุดก่อน แต่ดูเหมือนผู้เขียนจงใจกล่าวถึง เรื่องความรัก และกามารมณ์เป็นพิเศษ จึงมีเรื่องทำนองนี้อยู่หลายเรื่อง เรื่อง "วันหนึ่งมีหญิงสาว" ชายหนุ่มพบหญิงสาวซึ่งมีลักษณะตรงกับที่เขาใฝ่ฝันไว้ในร้านหนังสือ เขาตามเธอเข้าไปในร้านกาแฟแห่งหนึ่ง ต่อจากนั้นก็เดินตามเธอไปจนถึงบ้าน เธอเข้าบ้าน เขามีความสุขที่ได้ทำเช่นนั้น เรื่อง "สุนทรี

กับทองเสน" ทองเสนรู้จักกับสุนทรีซึ่งแต่งงานและมีลูกแล้ว เขาแวะไปหาเธอที่ที่ทำงานเป็นประจำ ต่อมาเธอลาออกจากงานไปเรียนต่อต่างประเทศ เขาผิดหวังและว้าเหว่ เรื่อง "ฤดูดอกไม้โรย" เสนเขียนจดหมายถึงคนรักเล่าเรื่องชีวิตการเล่าเรียนศิลปะให้เธอฟัง แต่เขาก็ไม่ได้ส่งจดหมายฉบับนั้น เรื่อง "นกสีเหลือง" ทองเสน เจนจัด ฝันเห็นเทพธิดามาคุยด้วย เขาหลงรักเทพธิดา ทั้งสี่เรื่องเป็นเรื่องความรักของชายหนุ่มที่มีต่อหญิงสาวอย่างบริสุทธิ์ไม่เกี่ยวข้องกับกามารมณ์

ตัวละครที่เป็นชายหนุ่มในเรื่องสั้นข้างต้นเป็นคนคนเดียวกันใช้ชื่อว่า เสนบ้าง ทองเสนบ้าง ทองเสน เจนจัด บ้าง เป็นคนจังหวัดสุรินทร์ เข้ามาศึกษาวิชาศิลปะในกรุงเทพฯ เชื่องชึมเหงา และว้าเหว่ ติดบุหรี่ ติดเหล้า ต่อมาตกงาน สับสนงุนงงเรื่องชีวิตและสังคม ตัวละครตัวนี้มิใช่ใครอื่น ที่แท้ก็คือ สุรชัย จันทิมาธร นั่นเอง เรื่องสั้นทั้งสี่จึงสะท้อนบุคลิกภาพของผู้เขียนและประสบการณ์ชีวิตช่วงหนึ่งของเขาไว้อย่างชัดเจน ชี้ให้เห็นสภาพจิตใจของผู้เขียนในช่วงเวลานั้นได้เป็นอย่างดี ความรักด้านที่งดงามบริสุทธิ์อาจเป็นจินตนาการที่สุรชัยสร้างขึ้นเพื่อชดเชยความรู้สึกอ้างว้างที่เกิดขึ้นกับเขาในเวลานั้นก็เป็นได้

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับกามารมณ์มีอยู่หลายเรื่อง เรื่อง "คืนพักผ่อนของนางสาวผิว" ผิวไปเป็นโสเภณีที่กรุงเทพฯ กลับมาเยี่ยมบ้านพบเพื่อนเก่า เขาชวนเธอไปหลับนอนด้วย เธอไม่ปฏิเสธ เรื่อง "ไพเปลี่ยว" ทานุ ช่วยเหลือพิมพาเพื่อนนักเรียนในอดีตเอาไว้ได้ ขณะที่เธอถูกผู้ชายกลุ่มหนึ่งลวนลามที่สนามหลวง คนทั้งสองขึ้นรถเมล์นั่งเบียดกัน ทานุเกิดความใคร่ เรื่อง "กิเลส" เด็กหนุ่มโรงพิมพ์สามคนชวนกันไปเที่ยวโสเภณีที่โรงแรม แม้สุรชัยมิได้แสดงตัวตนของเขาให้ปรากฏอย่างโจ่งแจ้งเท่าเรื่องสั้นกลุ่มแรกก็ตาม ความใคร่กามารมณ์ของผู้ชายในเรื่องสั้นทั้งสามก็เป็นภาพสะท้อนประสบการณ์ชีวิตในช่วงเวลานั้นของเขา แสดงว่าสุรชัย รู้จักคุ้นเคยกับชีวิตโสเภณีเป็นอย่างดี ตัวอักษรที่เขาใช้บรรยายภาพชี้ให้เห็นว่าสุรชัยมีประสาทไวต่อการสัมผัสกับผู้หญิงประเภทนี้เป็นพิเศษ "โสเภณีคนหนึ่งลงบันไดมาที่หน้าโรงแรม หล่อนสวยอย่างน่าเสียดายทีเดียว ผมเผ้ายาวสลวยและกลิ่นโสเภณีฉุนออกในระยะ 2-3 วา" ภาพโสเภณีในเรื่องสั้นของสุรชัยจึงมิใช่ภาพที่ผู้เขียนนึกฝันเอา แต่เป็นภาพที่เขาได้สัมผัสมาอย่างใกล้ชิด เช่น ภาพโสเภณี

ตาบอดที่เป็นโรคซิฟิลิสในเรื่อง "สะพานสูง" และโรสเภณีในโรงแรมที่มีลูกชายติดตามไปด้วยในเรื่อง "กิเลส"

บางครั้งสุรชัยมิได้ปรากฏตัวอย่างชัดเจน เขามักแอบซ่อนตัวอยู่ตามตัวละครต่าง ๆ ชายหนุ่มผิวขาวเคราดกที่ตกงานเจ้าของแมวสีเทาในเรื่อง "แมวและคนสันโดษ" ก็ดี สมพร บุญเที่ยง เด็กหนุ่มที่ถูกคุมขังบนโรงพัก ผู้เหงาหงอย ในเรื่อง "จดหมาย" ก็ดี สุรชัยสร้างขึ้นจากบุคลิกภาพภาคหนึ่งของตัวเขาทั้งสิ้น ตัวละครในเรื่องสั้นชุดนี้ จึงสะท้อนบุคลิกภาพของผู้เขียนไว้มากกว่าชุดอื่น ๆ แสดงให้เห็นว่าผลงานชุดนี้สุรชัย แต่งขึ้นในช่วงชีวิตที่เขากำลังอ้างว้าง ว้าเหว่และสับสนจนไม่รู้ว่าจะดำเนินชีวิตของตนอย่างไร ด้วยเหตุนี้เองเขาจึงตั้งชื่อเรื่องสั้นชุดนี้ว่า "เดินไปสู่หนไหน"

แม้ตัวละครส่วนใหญ่ยังวนเวียนอยู่กับชีวิตของผู้เขียนก็ตาม แต่บางเรื่องผู้เขียนก็นำชีวิตมนุษย์ในแง่มุมอื่น ๆ มาสะท้อนไว้ด้วย เช่น สนเด็กรับใช้สติไม่ดีผู้จงรักภักดีต่อนายในเรื่อง "วันเกิด" เด็กชายแดงในเรื่อง "ความหวัง" สามีที่กระโดดตึกตายเพราะทะเลาะกับภรรยาในเรื่อง "นาฏกรรม" โรสเภณีตาบอดที่เป็นโรคซิฟิลิส ตัวละครเหล่านี้มักเป็นผู้คนต่ำต้อยในสังคมที่อยู่ในสภาพที่น่าเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง เนื่องจากเนื้อหาหลักเป็นความรู้สึกนึกคิดมากกว่าการกระทำ รูปแบบของเรื่องสั้นชุดนี้ จึงมักเป็นข้อความยาว ๆ ทำนองบันทึก และจดหมาย ซึ่งต่างกับชุดแรกที่ส่วนใหญ่ใช้บทสนทนาเดินเรื่อง เรื่องสั้นชุดนี้ ผู้เขียนมักใช้มุมมองแบบบุรุษที่หนึ่งในการเล่าเรื่อง หากเปรียบเทียบกับเรื่องสั้นชุดแรกแล้ว ชุดนี้ออกจะแห้งแล้ง และอ่านเข้าใจยากกว่า

ความป้ามาเยือน : สัจธรรมในธรรมชาติ ชีวิต และสังคม

เรื่องราวประสบการณ์ในชีวิตของสุรชัยที่สะท้อนผ่านตัวละครชื่อ "เสน" หรือตัวละครที่ใช้คำสรรพนามบุรุษที่หนึ่ง ยังคงมีอยู่ในเรื่องสั้นชุดนี้ ดังจะเห็นได้จากเรื่อง "เขาพ่านอยู่พักหนึ่ง" "เรามาเล่นเกมกันเถอะ" "ชนชั้นเรา" "ช่างมันเถิด" "สังขารา" "คนจรและหมาไม่มีชื่อ" "และ "คนไม่เอาถ่าน" เรื่องสั้นดังกล่าวสะท้อนชีวิตประจำวันของชายหนุ่มคนหนึ่งกับเพื่อน ๆ ที่มีความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น อัตคัด ขัดสน อันเป็นประสบการณ์ของสุรชัยเอง

สิ่งที่แตกต่างไปจากเรื่องสั้นสองชุดแรกก็คือสุรชัยสะท้อนความนึกคิดที่ตัวละครมีต่อชีวิตและสังคมมากกว่าที่จะระบายความรู้สึกอ้างว้าง ว้าเหว่ ในเรื่อง "พยายามหยิบความจริง" ท. เสน เจนจัด เฝ้าครุ่นคิดถึงชีวิตของตนเองเกิดความสับสนและไม่เข้าใจตัวเอง "แล้วเราก็จะหยิบบุหรี่ขึ้นมาสูบอัดเอาควันของมัน ไม่อ่านหนังสือพิมพ์ เราจะนั่งคิด นั่งนึก นั่งดูผู้คนว่าเขาเป็นอย่างไรกัน แม้กระทั่งดูตัวเองว่าเป็นอย่างไรยังดูไม่รู้รู่งชัดด้วยซ้ำ ตกตอนนี้เรามักจะสับสนอย่างน้อยก็สับสนตรงที่ว่า เรามาจากไหน มาทำไม จะทำอะไร และอยู่ทำอะไร และ และ และ" เขาจึงถูกเอื้องอุมา เพื่อนหญิงหาว่าเขาเป็น "คนบ้า"

เรื่อง "คำถามครึ่งรหัส" เป็นการตอบคำถามหกข้อระหว่าง "คุณ" กับ "ผม" ตัวละครเอกเบื่อหน่ายสังคมที่เป็นอยู่ เขาไม่ต้องการให้สังคมมาบงการชีวิต ไม่ยินยอมเข้าไปอยู่ในระบบการศึกษา ต้องการเป็นตัวของตัวเอง มีสิทธิ์จะกระทำสิ่งต่าง ๆ โดยไม่ต้องอธิบายเหตุผลให้ผู้อื่นฟัง ในเรื่อง "ค่ำคืนอันหม่นหมองและร้าย" ช่างเขียนหนุ่มประจำสำนักพิมพ์แห่งหนึ่งมีความคิดเห็นขัดแย้งกับนายทุนและเพื่อนร่วมงาน ซึ่งมีเป้าหมายในชีวิตอย่างเดียวกันคือเงินตรา "ชายหนุ่มผู้รู้สึกผิดหวังต่อสิ่งแวดล้อมและเบื่อที่จะอธิบายให้ใครต่อใครฟังถึงสิ่งที่เขาคิด สิ่งที่เขาหวัง มันเป็นความบริสุทธิ์เสรีและสวยงามเหลือเกินต่อชีวิต" เขาอยากจะกินเหล้าให้เมาจะได้ด่าว่านายทุนจะได้ต่อยหน้าเพื่อนให้เข้าใจชีวิตให้ถูกต้อง แต่เขาก็ทำไม่ได้ เพียงแต่คิดเท่านั้น

ความนึกคิดของชายหนุ่มทั้งสามเรื่องแท้ที่จริงคือความนึกคิดอิสระที่สุรชัยมีต่อชีวิตและสังคม ซึ่งอาจทำให้คนที่ไม่เข้าใจหาว่าเขา "บ้า" อันเป็นสาเหตุที่ทำให้เรื่องสั้นชุดนี้มีชื่อว่า "ความบ้ามาเยือน" ทรรศนะดังกล่าวยังแอบแฝงอยู่ในพฤติการณ์ของตัวละครอื่น ๆ อีก ชายกลางคนที่เฝ้าถามเวลาผู้คนที่ป้ายรถโดยสารอย่างซ้ำซากในเรื่อง "เอกสิทธิชน" ก็มีสิทธิ์ที่จะทำเช่นนั้นได้โดยไม่จำเป็นต้องอธิบายเหตุผลให้ผู้อื่นฟัง เช่นเดียวกับความนึกคิดของชายหนุ่มในเรื่อง "คำถามครึ่งรหัส" ที่ว่า "มันก็เหมือนกับว่าคุณเดินไปตามถนนหนทาง พบใครสูบบุหรี่คุณก็ถามว่าสูบบุหรี่ทำไม พบใครกินเหล้า คุณก็ถามว่ากินเหล้าทำไม มันเป็นเอกสิทธิ์ของบุคคลที่คุณทำก็เป็นเอกสิทธิ์ของคุณ" การถามเวลาอย่างซ้ำซากของชายกลางคนจึงมิได้มีความหมายเฉพาะตัวเองเท่านั้น หากกินความกว้างไปถึงการกระทำทุกอย่างที่มนุษย์แต่ละคนมีสิทธิ์อันชอบธรรมที่จะแสดงออก โดยไม่จำเป็นต้องชี้แจงเหตุผลแก่ผู้อื่น แม่หม้ายวัยสามสิบที่ผิดนัดชายหนุ่มเพราะรถ

ยางแตกขณะที่พาลูกไปเที่ยวในเรื่อง "บนถนนสายหนึ่ง" ก็รู้สึกสับสนกับชีวิตของเธอ ไม่ต่างกับ ท.เสน เจนจัด ในเรื่อง "พยายามหยิบหาความจริง" ดังความคิดคำนึงที่ว่า "ลูกรักของแม่ ลูกน่ารักน่าเอ็นดู ลูกเป็นชีวิตของแม่ กระไรหรือชีวิตเราถึงวุ่นวายอย่างนี้ เราผิดหรือเปล่าหนอ เรากำลังค้นหาอะไรนะ ไม่ใช่เหล้า อาหารชั้นสูง การเต้นรำ ไม่ใช่หรอก อ้อมกอดผู้ชายที่ดี ความคุ้มครองจากเขา ความอบอุ่นของลูก ง่ายไหมหนอ เกียรติยศชื่อเสียง การครองชีพและสังคมดีที่สุดแล้วหรือ กลิ่นภูเขา ไอทะเล ดื่มพระจันทร์ ดมดอกไม้ ประดับเพชร จีรังหรือเปล่าหนอ เราหวังอะไรนะ" ตัวละครตัวนี้จึงเป็นเสียงสะท้อนทรรศนะของสุรชัยอีกเสียงหนึ่ง

ถึงแม้ว่าสุรชัยจะมีความเห็นขัดแย้งกับสภาพสังคมที่เป็นอยู่ แต่เขาก็ไม่ปรารถนาที่จะใช้วิธีการแก้ไขปัญหาที่รุนแรงแต่อย่างใด การห้ำหั่นประหัตประหารกันจึงควรขจัดให้หมดสิ้นไป ดังความนึกคิดของชายหนุ่มในเรื่อง "คำถามครึ่งโหล" ที่ว่า "แต่ที่แน่ที่สุดคือไม่อยากเป็นผู้ถือศาสตราวุธเข้าห้ำหั่นผู้อื่น เพื่อความสงบราบคาบ การเป็นฆาตกรไม่ยากนักหรอกที่จะกระทำตนให้เป็น ถ้าผมจะฆ่าใครสักคน แต่คงฆ่าไม่ลงหรอก เลิกคิดถึงมันดีกว่า" เพราะเหตุนี้ พิมกับบดินทร์ ในเรื่อง "สองคม" จึงฆ่าชายขี้เมาไม่ลง ทั้ง ๆ ที่ได้ซักซ้อมกันมาอย่างดีแล้ว ยิ่งกว่านั้นพิมยังพูดถึงความชั่วร้ายที่เกิดขึ้นในใจตนเองออกมาอย่างคมคายว่า "แล้วเรามาสร้างมันขึ้นมาทำไม ฉันคิดว่ามันเหมือนกับการติดคุกนั่นแหละ คุกที่เราขังเราเอง" นี่คือคำตอบของสุรชัยที่ให้แก่คำถามที่ว่า เหตุใดตัวละครของเขาจึงไม่หาทางออกที่เลวร้ายให้กับชีวิตอันคับแค้นขมขื่นของตนด้วยการทำลายล้างชีวิตผู้อื่น ความขัดแย้งระหว่างอำนาจฝ่ายสูงกับฝ่ายต่ำที่เกิดขึ้นภายในจิตใจเป็นการลงโทษมนุษย์โดยอัตโนมัติอยู่แล้ว ตัวละครของสุรชัยจึงยับยั้งตัวเองเอาไว้ได้ ไม่ก่ออาชญากรรมอันนำไปสู่การลงโทษของบ้านเมือง ซึ่งสุรชัยไม่ต้องการพานพบ ดังที่เขากล่าวไว้ในคำนำของเรื่องสั้นชุด "ข้างถนน" ว่า "เกิดมาชาตินี้ทั้งชาติ ผมจะไม่ยอมติดคุกติดตะราง จะดิ้นรนทุกวิถีทาง มนุษย์ไม่ใช่สัตว์"

ทางออกในการแก้ไขปัญหาชีวิตมนุษย์จึงไม่มีอะไรดีไปกว่าความเข้าอกเข้าใจกัน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ที่มนุษย์จะมีให้แก่กันเช่นเดียวกับสรรพสิ่งในธรรมชาติที่สอดประสานสัมพันธ์กัน สุรชัยเคยชี้ทางออกเช่นนี้ให้เห็นเป็นนัย ๆ มาแล้วในเรื่อง "จบกริมห้วย" ในเรื่องสั้นชุดแรก ในเรื่องสั้นชุดนี้ สุรชัยได้ชี้ทางออกดังกล่าวไว้ในสภาพภูมิประเทศที่หญิงสาวในเรื่อง "บนถนน

สายหนึ่ง" พบเห็นว่า "สายลมล้อต้นไม้ใบหญ้ารบยตีแต่เพียงแผ่วเบา ต้นหญ้าจะหัวเราะกระซิกกระซี้ ต้นไม้จะเย็นสบาย ขอบคุณต่อสายลม ธรรมชาติย่อมสัมพันธ์ต่อกันและไม่ให้ร้ายแก่กัน ทุกอย่างจะจีรังความสวยงามแห่งตน บทเพลงลึกลับรชยเสียงมาจากก้นเหวรลดลิ่วสู่ปากเหว และแผ่สยายไปตามสายใยแห่งอากาศ บางกลุ่มก็เกาะก้อนเมฆสีเทา หล่นลงมาพร้อมเม็ดฝน เสียงเพลง สายเพลง เสียงลม สายลม กับชีวิต กับดวงตาวาวไหวบริสุทธิ์แรกเกิดแลขุ่นมัวขมขื่นในเวลาต่อมา" ฉากนี้มิได้เป็นเพียงการพรรณนาสภาพธรรมชาติอันงดงามที่หญิงสาวพบเห็นขณะขับรถพาลูกไปเที่ยวเท่านั้น แต่แฝงไว้ด้วยปรัชญาชีวิตอันล้ำค่าแก่มวลมนุษย์ ชี้ให้เห็นสัจธรรมประการหนึ่งว่า ชีวิตมนุษย์ที่มีความบริสุทธิ์เช่นเดียวกับธรรมชาติในตอนแรกนั้น บัดนี้ถูกสภาพแวดล้อมผลักดันไปสู่ความมัวหมองเสียแล้ว ชีวิตมนุษย์แต่ละคนจึงขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม ยากที่จะวินิจฉัยลงไปให้แน่นอนว่าดีหรือชั่ว ดังทรรศนะของ "ผม" ในเรื่อง "พยายามหยิบความจริง" ที่ว่า "ผมว่าคนเราเกิดมา บวกกับความเป็นอยู่ ก็ย่อมคลุกคลีกับสิ่งต่าง ๆ อย่างที่เรียกว่าสิ่งแวดล้อม และเราได้เรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมนี่เอง ไม่มีดีไม่มีเลว ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข ขณะชีวิตเราเป็นอยู่ เราเพียงอยู่ในอ่างน้ำอ่างหนึ่ง และเมื่อเราตายไปวิญญาณเราเป็นอิสระ นั่นแหละเราจะได้คิดว่าควรจะอยู่ในอ่างน้ำไหน" ภาพธรรมชาติอันรื่นรมย์ในเรื่อง "ลมหายใจของท้องทุ่ง" สุรชัยสร้างขึ้นโดยมีเจตนาที่จะชี้ให้เห็นความสอดประสานกลมกลืนของทุกสิ่งในธรรมชาติเช่นกัน

เรื่องสั้นชุดนี้สะท้อนทรรศนะของสุรชัยที่มีต่อชีวิตและสังคมเอาไว้ชัดเจนกว่าชุดอื่น ๆ เรื่องสั้นหลายเรื่องจึงมีลักษณะคล้ายความเรียง กลวิธีในการประพันธ์ สุรชัยใช้ความรู้สึกนึกคิดของตัวละครดำเนินเรื่องแทนคำพูดของตัวละคร คล้ายคลึงกับเรื่องสั้นชุดที่สอง

ข้างถนน : แนวการเขียนที่เปลี่ยนแปลงไป

ในคำนำของเรื่องสั้นชุดแรก สุรชัย เรียกเรื่องสั้นของเขาว่า "แนวสัจนิยมกึ่งภาพประทับใจ" สัจนิยมเป็นคตินิยมทางวรรณกรรมที่สะท้อนชีวิตมนุษย์ตามความเป็นจริง และมักเป็นชีวิตด้านอัปลักษณ์ หากนำเรื่องสั้นชุดนี้ไปเปรียบเทียบกับสามชุดข้างต้น เป็นที่น่าสังเกตว่าเรื่องสั้นชุดล่าสุดนี้สุรชัยมุ่งสะท้อนชีวิตมนุษย์ที่ตกอยู่ในสภาพเลวร้ายยิ่งขึ้นกว่าเดิม พ่อเฒ่าขอทานในเรื่อง "เสื้อตัวสุดท้าย" สิ้นใจด้วยโรคร้ายโดยที่ไม่มีโอกาสได้สวมเสื้อที่แกไฝฝัน ชายหนุ่ม

ในเรื่อง "หนึ่งบวกหกเท่ากับสูญ" ทนสภาพแร้นแค้นไม่ได้จนถึงกับฆ่าลูกฆ่าเมีย ฆ่าตัวเอง และเผาบ้าน ภาพผู้ยากไร้ทั้งสองเป็นภาพที่อัปลักษณ์ที่สุดในบรรดาภาพที่สุรชัยเคยนำมาสะท้อนไว้ ทางออกของผู้ยากไร้ในเรื่องสั้นชุดนี้จึงตีบตันกว่าในชุดก่อน ๆ

เรื่องสั้นบางเรื่องมีลักษณะเป็นเรื่องแนวแฟนตาซี เป็นการนำเอาสิ่งที่เกินจริงเข้ามาผสมผสานกับสิ่งที่เป็นจริง เรื่อง "เช้าวันหนึ่งและความเป็นไป" ตัวละครเอกซึ่งตายไปแล้วเล่าเรื่องของเขาเอง การตายของเขามีความหมายด้านนามธรรมมากกว่าด้านรูปธรรม ซึ่งหมายถึง การเลือนหายไปจากความทรงจำของผู้อื่น แทนที่จะหมายถึงการสิ้นลมหายใจ ในเรื่องเดียวกัน ตัวละครเอกกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวเขากับคนขอทานครึ่งตัวไว้ว่า "บางคืนที่ผมว่างอย่างน่าสังเวช เขานั่นเองหมั่นมาเยี่ยมอยู่เสมอ ทะลุผ่านผ้าห้องเข้ามา รถเข็นหายไป คงมีเพียงโลงศพสั้น ๆ กว้าง ๆ พาร่างของเขาเข้ามาในลักษณะอาการแน่นิ่ง มีเพียงสองแขนแข็งแรงของเขาเท่านั้นยื่นออกมาแสดงอาการทักทาย" เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นจินตนาการของตัวละครมิใช่เรื่องจริง ในเรื่อง "บันทึกยามบ่าย" ตัวละครเอกเข้าไปซื้อของที่ร้าน "แฮร์" ซึ่งเป็นร้านเล็กที่สุดในย่านนี้ก็ว่าได้ ขายอะไรแปลก ๆ เป็นต้นว่า เส้นผม ขน เลือดเก่าในขวดโหล ดราบของงู แมลงปีกแข็งประเภทตัวด้วง สะเก็ดแผลที่ไม่จำเป็นต้องรู้ที่มา ขายดะไปหมดแม้กระทั่งเล็บ ฟัน และที่สำคัญ มีน้ำเยี่ยวที่หมักผสมกับอัตราส่วนของเบียร์ ผ่านกระเพาะปัสสาวะในปริมาณ 3 ขวดขึ้นไป" ภาพที่ตัวละครเห็นน่าจะเกิดจากฤทธิ์ยาที่เขากินเข้าไป

ในเรื่อง "เสียงเพลง เส้นเลือด และคนขายเวลา" ตัวละครเอกได้ยินเสียงเด็กร้องขายเวลาและอากาศ "เวลาครับเวลา...สามบาทครับ เวลาสามบาท และมีเสียงเด็กผู้หญิงน้อย ๆ ร้องแหวกกังวานสวนขึ้นมาว่า อากาศค่ะ อากาศค่ะ สองบาทเท่านั้น อากาศหอมสดชื่นและสะอาดค่ะ ถูกละสองบาท อากาศค่ะ อากาศค่ะ ซื้อไหมคะ" ลักษณะการเสนอเรื่องแบบนี้ สุรชัยนำมาสอดแทรกไว้ในเรื่องบางส่วนเท่านั้น จึงไม่น่าจะทำให้ผู้อ่านสับสนงุนงงเท่าใดนัก การที่เด็กร้องขาย "เวลา" กับ "อากาศ" ในเรื่อง "เสียงเพลง เส้นเลือด และคนขายเวลา" ก็น่าจะสะท้อนให้เห็นว่า ในชีวิตและสังคมไทยปัจจุบัน สองสิ่งนี้เป็นสิ่งที่จำเป็นและขาดแคลน จนถึงกับต้องซื้อหากัน เรื่องสั้นเรื่องนี้จึงนับเป็นเรื่องที่สะท้อนและวิพากษ์

วิจารณ์ชีวิตคนไทยในปัจจุบันได้แยบยลเรื่องหนึ่ง อย่างไรก็ตามวิธีการเสนอเรื่องดังกล่าว ทำให้ผู้อ่านต้องอ่านเรื่องสั้นชุดนี้ด้วยความเพ่งเล็งมากกว่าชุดอื่น ๆ

การนำเรื่องราวในชีวิตของตนเองมาสร้างเป็นงานเขียนซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งในงานประพันธ์ของสุรชัยยังคงมีอยู่ เรื่อง "ฟันเฟือง" สะท้อนชีวิตการทำงานในโรงพิมพ์ เรื่อง "ลูกบอลล์" กล่าวถึงชีวิตของชาวลัวะที่สุรชัยพบเห็นขณะที่เข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในป่า และเรื่อง "ผู้หญิงบนสะพาน" เป็นเรื่องประสบการณ์เกี่ยวกับรสเภณี เรื่อง "เสียงเพลง เส้นเลือด และคนขายเวลา" กล่าวถึงชีวิตกองโจรบนภูเขา

สุรชัยสะท้อนสภาพเมืองหลวงอันสับสนอลหม่านไว้ในเรื่องสั้นหลายเรื่อง เรื่อง "ข้างถนน" สะท้อนชีวิตคนเมืองหลวงที่ผูกพันอยู่กับโทรศัพท์ และเรื่อง "ONE WAY" กล่าวถึงศูนย์การค้าและท้องถนนที่มีการจราจรคับคั่ง

แม้ชีวิตของตัวละครในเรื่องสั้นชุดนี้จะโน้มเอียงไปในทางเลวร้ายกว่าชุดแรก ๆ แต่สุรชัยก็ยังมิได้ละเลยที่จะสะท้อนชีวิตชาวชนบทที่เรียบง่ายหว่ามีความหมาย เรื่อง "คนหาบน้ำ" สุรชัยวาดภาพอีนางน้อย สาวหาบน้ำชาวอีสานได้อย่างตรึงใจ รูปลักษณ์ภายนอกของเธอที่ผู้คนพบเห็น เปรียบได้กับความขุ่นของน้ำในตอนแรก ส่วนจิตใจที่มุ่งมั่นตักน้ำไปให้คนอื่นดื่มกิน เปรียบได้กับความใสของน้ำที่ตกตะกอนในเวลาต่อมา "สองถังวางสงบนิ่งอยู่ข้างโอ่งดินอันเย็นฉ่ำ เจ้าวิ่งหายเพื่อจะทำธุระอื่น ๆ สักพักใหญ่ก็กลับมาที่สองถัง ซึ่งแม้น้ำจะไม่เต็มดี เพราะการหกกระฉอกระหว่างเส้นทาง แต่บัดนี้น้ำกลับใสแจ๋วปานกระจกส่องหน้า มองลงไปที่ก้นถัง ตะกอนขาวนวลนอนสงบนิ่งราวกับพื้นทรายละเอียดที่สวยงาม เจ้าค่อย ๆ บรรจงเทลงโอ่งดิน...รอการดื่มกิน...อันกระหายร้อนจากผู้คน" เรื่องสั้นเรื่องนี้ควรยกย่องให้เป็นผลงานชิ้นเอกชิ้นหนึ่งของสุรชัย

บันทึกผู้ผ่านทาง : บทกวีปฏิรูปสังคมแบบสูตรสำเร็จ

"บันทึกผู้ผ่านทาง" เป็นบทกวีประเภทกลอนเปล่า มีสี่ตอน ได้แก่ "ภาพนิ่ง" "สู่เส้นทาง" "อยู่เรียงเคียงข้างกันไป" และ "ภาพนิ่ง" มีบทเพลงวงคาราวานแทรกเป็นเรื่องราวของชายหนุ่มที่ไปใช้ชีวิตกองโจรปฏิวัติบนภูเขาเพื่อที่สร้างสรรค์สังคมใหม่ให้ผู้ยากไร้ชาวอีสานซึ่งถูกรังแกข่มเหง ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สุรชัยกล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการแต่งบทกวีชุดนี้ไว้

ว่า "เรายังมีเสือกินคนอีกหลายหลาก อยู่ในถ้ำ ในห้องหับ อยู่ในหน้ากากของนักบุญ อยู่ในคราบของผู้ดีตีนแดง เสือร้ายเหล่านี้ละร้ายกาจอย่างไม่มีวันเพียงพอ คอยสูบเลือดเนื้อเถือหนังมวลมนุษย์ผู้เคราะห์ร้าย ความประสงค์ของนักเขียนทั้งสองซึ่งเปรียบเสมือน "นักล่า" ผู้มีกำลังน้อย แต่มุ่งมั่นทางจิตใจ ก็คือ ป่าวประกาศหา "นักล่าเสือ" เพิ่มเติมขึ้น จากสิบเป็นแสน จากร้อยเป็นล้าน เมื่อกำลังมีมากขึ้น ๆ เสือร้ายทั้งหลายก็จะรู้สึกขยาดย่านและแหยงไปในที่สุด"

บทกวีชุดนี้ตีพิมพ์ในปี 2518 ในช่วงเวลานั้นมีบทกวีทำนองนี้เกิดขึ้นมากจนกลายเป็น "สูตรสำเร็จ" ที่หาเอกลักษณ์ของผู้ประพันธ์ไม่พบ สุรชัยซึ่งเป็นนักเขียนคนหนึ่งในยุคสมัยนั้นย่อมหนีไม่พ้นภาวะดังกล่าว อย่างไรก็ตามหากพิจารณางานประพันธ์ชิ้นนี้ควบคู่กันไปกับเรื่องสั้นทั้งสี่ชุดก็จะมองเห็นแนวทางในการประพันธ์ของสุรชัยชัดเจนขึ้นว่าการที่เขาสะท้อนชีวิตคนอีสาน รวมทั้งผู้ยากไร้อื่น ๆ ไว้นั้น เพื่อเรียกร้องคนในสังคมให้มีเมตตาธรรมต่อคนเหล่านั้น ซึ่งโชคร้ายที่เกิดมาในดินแดนแห่งความอดอยาก ยากแค้น หรือตกอยู่ในสภาพที่อัตคัดขัดสน มนุษย์ในสังคมจึงไม่ควรกดขี่ข่มเหงรังแกกัน ความอยุติธรรม ความชั่วร้ายจึงควรขจัดให้หมดไป ถ้าทำได้เช่นนี้แล้วสังคมมนุษย์ก็จะสงบ ร่มเย็น สิ่งนี้มิใช่เป็นเจตนารมณ์ของสุรชัยคนเดียวเท่านั้น หากแต่เป็นความปรารถนาของมนุษย์ผู้ใฝ่สันติสุขทุกคน ทรรศนะเช่นนี้มิได้มีคุณค่าแก่สังคมใดสังคมหนึ่งเท่านั้น หากมีความหมายแผ่ขยายไปถึงมนุษย์ทั้งโลกอีกด้วย

ก่อนฟ้าสาง : นวนิยายโฉมหน้าชวนเชื่อ

"ก่อนฟ้าสาง" เป็นเรื่องราวของการต่อสู้และความรักของชาวลัวะ บ่วงศ์หนุ่มชาวลัวะอพยพครอบครัวจากลาวมาอยู่ที่ห้วยฮี บริเวณภูเขาทางภาคเหนือของไทย หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ต่อมาเขากับเพื่อนบ้านอีกห้าครอบครัวก็โยกย้ายไปตั้งถิ่นฐานที่ห้วยชนินทร์ ตำบลบ่อหลวง ทางการให้กำนันถีมาเก็บภาษี สิบปีต่อมาลูก ๆ ของบ่วงศ์เติบโตขึ้น อีพอง ลูกสาวคนโตออกเรือนไปกับบ่คำ กำนันถีมาขอแรงชาวบ้านสร้างโรงเรียนประจำตำบล ก่อนโรงเรียนเปิด กำนันถีมาเก็บภาษีโรงเรียนจากชาวบ้าน บ่ตอนลูกชายบ่วงศ์ไปลาวกลับมาบอกข่าวเรื่องเจ้าต้นบุญผู้ปราบความทุกข์ยาก บ่วงศ์เอาความคิดเรื่องนี้ไปเผยแพร่แก่ชาวบ้าน บ่เอ้อเพื่อนสนิทของบ่วงศ์อพยพชาวบ้านมาอาศัยที่ห้วยชนินทร์เพื่อบูชาเจ้าต้นบุญ กำนันถีปรักปรำบ่วงศ์ว่าเป็นคอมมิวนิสต์คิดล้มล้างรัฐบาล กำนันถีเรียกบ่วงศ์ไปตักเตือน บ่วงศ์ชี้แจงว่าพวกตนนับถือเจ้าต้นบุญเพื่อต่อสู้

กับความอยุติธรรมที่ได้รับจากทางการ เขาได้เถียงอย่างฉะฉานไม่เกรงกลัวท่าทีข่มขู่ของกำนันถึงชาวบ้านสร้างโรงพิธีบูชาเจ้าต้นบุญ ทางการส่งทหารมาปิดกั้นชายแดน ไม่ให้ชาวบ้านติดต่อกับลาว ทหารเข้ามารังแกชาวบ้าน บ่วงศ์กับบ่คำถูกนำตัวไปพบนายอำเภอ นายอำเภอตักเตือนให้เขาเลิกนับถือเจ้าต้นบุญ คนทั้งสองกลับบ้าน ชาวบ้านพากันต้อนรับอย่างเนืองแน่น บ่วงศ์เดินทางไปเผยแพร่ความคิดเรื่องเจ้าต้นบุญตามหมู่บ้านชาวลัวะ ตำรวจเข้าล้อมบ้านบ่วงศ์ จับลูกชายลูกเขยบ่วงศ์ และบ่คำ บ่วงศ์กลับบ้านถูกตำรวจจับ เขาเตือนสติชาวบ้านให้ช่วยกันดูแลหมู่บ้านและต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมต่อไป

นวนิยายเรื่องนี้ไม่แตกต่างกับวรรณกรรมเพื่อชีวิตสูตรสำเร็จเรื่องอื่น ๆ ในเวลานั้นเท่าใดนัก เพราะเป็นเรื่องที่ชี้ให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจไม่เป็นธรรม กดขี่ ข่มเหงรังแก ราษฎรผู้ยากไร้ คนเหล่านั้นคับแค้นใจทนไม่ได้ต้องลุกขึ้นต่อสู้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งโดยมีชัยชนะรออยู่เบื้องหน้า จะแปลกไปบ้างก็ตรงที่ผู้ยากไร้ที่ถูกรังแกในนวนิยายเรื่องนี้เป็นชาวลัวะ ชนกลุ่มน้อยทางภาคเหนือเท่านั้น ตัวละครทั้งสองฝ่าย สุรชัยสร้างขึ้นให้แตกต่างกันอย่างขาวกับดำ โดยเข้าข้างฝ่ายบ่วงศ์อย่างเห็นได้ชัด สุรชัยวิเคราะห์พฤติการณ์ชั่วร้ายของกำนันถีอย่างละเอียดลออ รวมทั้งให้ตัวละครฝ่ายตรงข้ามผลัดกันระบายความคับแค้นใจที่ได้รับจากการกดขี่ข่มเหงของกำนันถีอย่างยืดยาว หากสุรชัยปล่อยให้เรื่องดำเนินไปและคลี่คลายลงด้วยตัวเอง โดยให้ตัวละครทั้งสองฝ่ายแสดงพฤติการณ์ของตนออกมา แล้วให้ผู้อ่านอนุมานบุคลิกภาพของตัวละครจากพฤติการณ์ต่าง ๆ นวนิยายเรื่องนี้จะเรียกร้องความสนใจจากผู้อ่านได้มากกว่า และเรื่องก็จะดูสมเหตุสมผลน่าเชื่อถือกว่านี้ ตัวละครฝ่ายบ่วงศ์จึงเป็น "กระบอกเสียง" ของสุรชัย ส่วนตัวละครฝ่ายกำนันถีก็เป็น "หุ่น" ให้สุรชัยเชิดอยู่เบื้องหลัง ตัวละครในนวนิยายเรื่องนี้จึงไม่เป็นตัวของตัวเอง ไม่จับใจผู้อ่าน และไม่มีชีวิตชีวา ไม่มีบุคลิกภาพที่ซับซ้อนที่จะดึงดูดผู้อ่านเอาไว้ได้ เป็นตัวละคร "แบบฉบับ" ที่เราพบเห็นกันดาษดื่นในวรรณกรรมประเภท "ปลุกระดมมวลชน" ทั้งหลาย ซึ่งไม่อาจดำรงอยู่ได้เมื่อบรรยากาศทางการเมืองการปกครองเปลี่ยนแปลงไป เพียงแต่ได้รับความนิยมชั่วคราวเท่านั้น "ก่อนฟ้าสาง" จึงกลายเป็นวรรณกรรมโฆษณาชวนเชื่อไปโดยปริยาย

ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะบรรยากาศทางการเมืองในช่วงที่สุรชัยแต่งนวนิยายเรื่องนี้ รวมทั้งความรู้สึกของสุรชัยที่มีต่อรัฐบาลกำลังเข้มข้น รุนแรง อย่างหนึ่ง และอาจเป็นเพราะสุรชัยได้รับอิทธิพลการสร้างสรรค์วรรณกรรมำนองนี้จากนักเขียนร่วมสมัยอีกอย่างหนึ่ง น่าเสียดายที่ข้อมูลเกี่ยวกับชาวลัวะที่สุรชัยมีอยู่ไม่สามารถำให้เขาสร้างสรรค์นวนิยายที่ยิ่งใหญ่ขึ้นได้ ความทุกข์ยากของมนุษย์แต่ละกลุ่ม แต่ละเผ่าย่อมแตกต่างกัน เพราะชีวิตมนุษย์ไม่เหมือนกัน ปัญหาที่ชาวลัวะที่สุรชัยสะท้อนไว้จึงไม่คมชัด และดูเป็นธรรมดาเช่นเดียวกับที่ผู้ยากไร้ในสังคมไทยทุกท้องที่ประสบอยู่ อย่างไรก็ตาม อย่างน้อยนวนิยายเรื่องนี้ก็สะท้อนให้เห็นความใฝ่ฝันในความยุติธรรมที่สุรชัยมีต่อผู้ยากไร้หรือมนุษย์ทั้งมวลอย่างไม่เสื่อมคลาย เช่นที่เขาเคยแสดงไว้ในวรรณกรรมเรื่องสั้นและบทร้อยกรองตลอดมา

วรรณกรรมที่สุรชัยสร้างสรรค์ขึ้นทั้งหมด ล้วนเป็นผลมาจากความรู้สึกนึกคิดที่เขามีต่อตัวเอง ผู้คนรอบข้าง และสังคมทั้งสิ้น งานประพันธ์ประเภทเรื่องสั้นของสุรชัย หากมองผิวเผินแล้วก็ดูประหนึ่งว่าเป็นวรรณกรรมที่สะท้อนชีวิตผู้ยากไร้ธรรมดา แต่หากพิจารณาให้ลึกซึ้งจะเห็นได้ว่าสุรชัยมีความเป็นตัวของตัวเอง ทั้งในด้านเนื้อหาและกลวิธีในการประพันธ์ ทรรศนะของสุรชัยที่มีต่อชีวิตและสังคม เป็นทรรศนะที่เรียกว่า "เสรีนิยม" ซึ่งเขาแสดงออกมาอย่างเปิดเผยและจริงใจ เรื่องสั้นของเขาเป็นประเภทเพ่งเล็งตัวละครและประเภทภาพชีวิตที่เขาประทับใจมากกว่าที่จะเป็นเรื่องสั้นแบบเน้นโครงเรื่อง ส่วนงานประพันธ์บทร้อยกรองและนวนิยาย สุรชัยยังติดยึดอยู่กับแบบของนักเขียนร่วมยุคสมัยของเขา และแสดงแนวคิดอย่างไม่แยบยลนัก งานประพันธ์สองประเภทหลังจึงไม่ดีเด่นเท่างานประพันธ์ประเภทแรก แม้กระนั้นผลงานวรรณกรรมทั้งหมดของเขาก็มีเป้าหมายร่วมกันคือ เรียกร้องให้ผู้ยากไร้ในสังคมได้รับสิทธิ์ในความเป็น "มนุษย์" เท่าเทียมกัน สุรชัยคงไม่ต้องการให้ผู้อ่านผลงานของเขาเกิดความสะเทือนอารมณ์อย่างเดียวเท่านั้น หากยังปรารถนาที่จะให้ผู้อ่านนำเอาเจตนารมณ์ของเขาไปสร้างสรรค์ชีวิตและสังคมให้มีสันติสุข เช่นที่เขากล่าวไว้ว่า "งานเขียนหนังสือเป็นศิลปวัฒนธรรมของชาติของประเทศ มันเป็นสิ่งคู่บ้านคู่เมือง ไม่เพียงแค่นั้น ข้าพเจ้าคิดว่ามันเป็นสิ่งสร้างบ้านแปลงเมืองได้ด้วย"

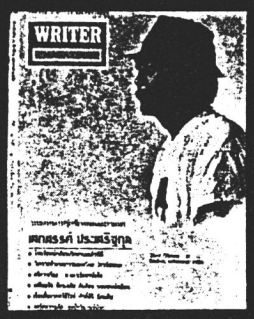

ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนธันวาคม 2535

ราคาเล่มละ 40 บาท

นิตยสารเพื่อนักอ่าน. นักเขียน และคนหนุ่มสาวร่วมสมัย

สำนักงาน : 70/63 หมู่บ้านอินโดไทย ถ.รัตนาธิเบศร์ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000 โทร. 580-2978

คณะที่ปรึกษากองบรรณาธิการ : ลาว คำหอม. วงศ์วงษ์สวรรค์. สุชาติ สวัสดิ์ศรี. เรืองเดช จันทร์คีรี. นิวันดร์ศักดิ์ บุญจันทร์. จำลอง ฝั่งชลจิตร. แคน สาริกา

ที่ปรึกษาฝ่ายศิลปกรรม : กฤษฎ์ ราธี. สุเทพ สุดวิไล

บรรณาธิการ : ยจรยุทธ์ รักษา

กองบรรณาธิการ : ประภัสสร เจริญรัตน์. ปาริชาติ ณ สุวรรณ. อริสรา เอียดนุ่น

พิสูจน์อักษร : วิไล สุขเกษม

ภาพปก : ผลงานของ อุกฤษณ์ ทองระอา

จัดจำหน่ายทั่วประเทศ : บ.อินบรรณ จำกัด โทร. 434-8270-1

พิมพ์สีและขาวดำ : บ. 21 เอ็นกรุ๊ป โทร. 434-9447

เรียงพิมพ์ : ว.ร. คอมพิวท์ กราฟฟิค โทร. 437-1941

หมายเหตุ : นักศึกษาทั่วไปสั่งซื้อได้ในราคาเล่มละ 25 บาท และสมัครเป็นสมาชิก 6 เดือน 150 บาท โดยแนบสำเนาบัตรนักศึกษา หมดอายุ ทางกองบรรณาธิการจะส่งให้ทางไปรษณีย์ ก่อนวันที่

■ บางครั้งนักวิจารณ์รุนแรงต่อหนังสือ อีกด้วย นักวิจารณ์ควรเป็น ตัวเชื่อมให้แก่

สารบาญ

เรื่องจากปก

สัมภาษณ์พิเศษ /

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล.....62

สัมภาษณ์

ศักดิ์สิริ มีสมสืบ.....14

ฉัตรเฉลิม ตันติสุข.....18

บางเล่มด้วยความจำเป็น มิใช่เพราะไม่น่า อ่านอย่างเดียว หนังสือนั้น ๆ ไม่สมควร เขียนขึ้นมา วรรณคดี เพื่อให้คนอ่าน วรรณคดีอย่างมีสุนทรีย์ยิ่งขึ้น

วิลเลี่ยม โกลดิ้ง

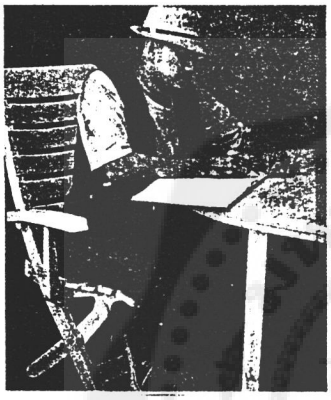

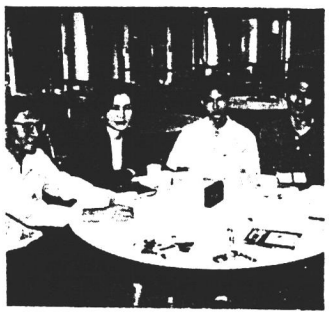

คอลัมน์ประจำ

จดหมายจากผู้อ่าน.....6

สองข้างทาง / มุกหอม.....12

ผู้มาเยือน / จำลอง ฝั่งชลจิตร.....24

เสียงสะท้อน / นักอ่านกำลังปรารถนาอะไร / บุญโฮม อิงชัยภูมิ.....32

ภาพเป็นข่าว /.....37

จตุรัสความคิด / ขอนักวิจารณ์บ้าง / ศ.ดร.กุสุมา รักษมณี, สมเกียรติ คู่ทวีกุล, ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์, และ ธเนศ เวศร์ภาดา.....40

วิเคราะห์วรรณกรรม วิมล ไทรนิ่มนวล โดย สมเกียรติ คู่ทวีกุล.....78

เล่าเรื่องหนังสือ / ศรีดาวเรือง.....92

โรงเรียนนักเขียน / เพลินตา.....116

ปริทรรศน์หนังสือ.....123

เรื่องสั้น

ศิลปินกับงานหรือเรื่องของโจนาส / อัลแบร์ กามู เขียน, กรรณิกา จรรย์แสง แปล.....98

ภาพเหมือน / ศักดิ์สิริ มีสมสืบ.....112

บทกวี

จากดวงตาถึงดวงใจ / พจนาถ พจนาพิทักษ์.....1

ไพศาล / เดือนวาด พิมวนา.....110

ฤดูหนาว คือสีสันของความเศร้า / ประกาย ปรัชญา.....111

วิมล ไทรนิ่มนวล : นักเขียนผู้ตีแผ่ความฉ้อฉลของมนุษย์

(ตีพิมพ์เผยแพร่ในนิตยสารไรเตอร์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 ธันวาคม พ.ศ.2535. หน้า 78-91)

วิทย์ ศิวะศริยานนท์ ปรมาจารย์ทางวรรณคดี กล่าวไว้ว่า "วรรณคดีไทยและโลกหนังสือของไทยไม่นิยมที่จะเสนอความขี้ริ้ว ขี้เหร่ ความยากจนข้นแค้น ความเดือดร้อนที่เกี่ยวข้องกับการครองชีพ ความสามะเลเทเมา และความเสื่อมทรามทั้งในด้านสังคมและส่วนตัว ซึ่งอาจเรียกว่า ด้านไม่พึงอภิรมย์ของชีวิต" วรรณคดีหรือวรรณกรรมอันเป็นผลงานสร้างสรรค์ด้านวรรณศิลป์ก็มีสภาพเดียวกับสรรพสิ่งในโลกซึ่งย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ถ้าเราพิจารณาวรรณกรรมไทยปัจจุบัน จะเห็นว่าสิ่งที่โลกหนังสือไทยไม่นิยมในอดีตกลับกลายมาเป็นลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของโลกหนังสือไทยในปัจจุบัน ภาพสะท้อนชีวิตมนุษย์ในวรรณกรรมเวลานี้ส่วนใหญ่มักเป็นชีวิตด้านไม่น่าอภิรมย์หรือความอัปลักษณ์มากกว่าด้านงดงาม นักเขียนที่นำมาสะท้อนชีวิตลักษณะดังกล่าวมากขึ้น ในบรรดานักเขียนเหล่านั้น วิมล ไทรนิ่มนวล เป็นนักเขียนที่มีชื่อเสียงโด่งดังผู้หนึ่ง ผลงานประพันธ์ของเขาประกอบด้วยเรื่องสั้นสองชุด ได้แก่ "กระแสลมที่พัดกลับ" (พ.ศ.2526) และ "วันฟ้าหม่น" (พ.ศ.2533) และนวนิยายอีกหกเรื่อง ได้แก่ "งู" (พ.ศ.2527) "คนจน" (พ.ศ.2531) "คนทรงเจ้า" (พ.ศ.2531) "โคกพระนาง" (พ.ศ.2532) "ดวงเดือนในห้วงน้ำ" (พ.ศ.2534) และ "ผู้ไขว่คว้า" (พ.ศ.2534) ผลงานเหล่านี้ นอกจากจะสะท้อนชีวิตมนุษย์ในสังคมไทยปัจจุบันแล้ว ยังชี้ให้เห็นทรรศนะคติที่วิมลมีต่อชีวิตมนุษย์และสังคมเอาไว้อีกด้วย

กระแสลมที่พัดกลับ : ชะตากรรมของผู้ยากไร้ซึ่งตกเป็นเหยื่อของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ และสังคม

"กระแสลมที่พัดกลับ" เรื่องสั้นชุดแรกเนื้อเรื่องส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวของผู้ยากไร้ทั้งในชนบทและเมืองหลวง ผู้ยากไร้ในชนบทคือชาวนาชาวไร่ ซึ่งวิถีชีวิตขึ้นอยู่กับธรรมชาติ ครั้นฝนแล้ง นาไร่ทำไม่ได้ผล ต้องกู้หนี้ยืมสิน และบางครอบครัวต้องสูญเสียไร่นาให้กับเจ้าหนี้ ผู้คนเหล่านี้ต้องเผชิญกับความทุกข์ยากในสภาพต่าง ๆ กัน หญิงกลางคนในเรื่อง "เหี้ย" จำใจ

ให้ลูกชายขายไก่ที่นางตั้งใจจะฆ่าให้ลูกสะใภ้กินเป็นยาประสะน้ำนม เพื่อซื้อขวดนม และน้ำตาลทรายมาชงกับน้ำข้าวให้หลานกิน ไก่ถูกกดราคา ลูกชายซื้อน้ำตาลได้ไม่ถึงกิโลกรัม นางเศร้าใจในความอับจน และเสียใจที่ไม่อาจฆ่าไก่ให้ลูกสะใภ้กินอย่างที่ตั้งใจ "บุญคอย" ในเรื่อง "เชือกที่ขวั้นคอ" ต้องยอมกู้เงินเถ้าแก่อีกครั้งทั้ง ๆ ที่ตนเป็นฝ่ายเสียเปรียบ เพื่อนำเงินไปรักษาเมียที่ป่วยด้วยโรคมาเลเรีย ชายชราในเรื่อง "กระแสลมที่พัดกลับ" อดอยากยากแค้นถึงกับยิงนกกระยางมากิน ทั้ง ๆ ที่หยุดยิงนกมาหลายปี หญิงชราในเรื่อง "ความตาย" เจ็บป่วยจนสิ้นชีวิตโดยไม่ได้รับการรักษา นางยากจนมากไม่มีแม้แต่เงินซื้อโลง ชาวบ้านต้องช่วยกันต่อโลงและเผาศพให้

ผู้ยากไร้ในเมืองหลวงยิ่งอัตคัดขัดสนและลำบากยากแค้นกว่าผู้คนในชนบทเสียอีก เรื่อง "ขยะสังคม" ชายขอทานหิวโหย จนถึงกับกินเศษอาหารก้นจาน โดยไม่ใส่ใจเจ้าของร้านที่เข้ามาขับไล่ ขอทานชราขี้เรื้อนในเรื่อง "ค่าแห่งชีวิต" นอนตายอยู่ตรงมุมตึกแถวอย่างอนาถา เรื่อง "อาชญากรรมและการลงทัณฑ์" เด็กหนุ่มที่อพยพพร้อมครอบครัวเข้ามาอาศัยอยู่ในซอกตึกแถวที่สถานีขนส่ง หางานทำเป็นครั้งสุดท้ายก่อนที่จะตัดสินใจทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อให้ชีวิตอยู่รอดโดยไม่คำนึงถึงความดีงามใด ๆ อีกต่อไป

แม้ความยากจนจะเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ผู้คนเหล่านี้ต้องมีชีวิตที่ขับแค้น แต่วิมลชี้ให้เห็นว่า มนุษย์ด้วยกันเองเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากคำพูดของ "วีรา" เพื่อนของครูที่พบเห็นหญิงชราตายอย่างอนาถาในเรื่อง "ความตาย" ว่า "ไม่ใช่หรอก ความจนไม่ได้ฆ่าคนเหล่านี้ แต่คนด้วยกันต่างหาก คนที่ละโมบโลภมาก เห็นแก่ตัวเอารัดเอาเปรียบ กอบโกยฉวยโอกาสพัดท่า เพื่อเอาตัวรอด เพื่อความมั่งคั่งเสวยสุขแต่เฉพาะตัว เฉพาะวงศาคณาญาติ โดยไม่คำนึงถึงความทุกข์ยาก ความอดอยากและความเจ็บปวดของใคร ๆ คนพวกนี้แหละคือฆาตกร" ภัยจากมนุษย์ด้วยกันจึงสร้างความเจ็บปวดและขมขื่นให้มนุษย์ยิ่งกว่าภัยจากธรรมชาติเสียอีก หญิงกลางคนในเรื่อง "เหี้ย" โกรธแค้นข้าราชการจากตัวจังหวัดที่มาประชุมในหมู่บ้านเป็นเหตุให้ผู้ใหญ่บ้านมาขอไก่ที่นางตั้งใจจะฆ่าให้ลูกสะใภ้กินเพื่อให้มีน้ำนมเลี้ยงลูกไปเลี้ยงต้อนรับ "นางคิดไปถึงไก่สองตัวผัวเมีย ซึ่งเป็นความหวังสุดท้ายที่จะให้ลูกสะใภ้กิน เพื่อจะได้มีน้ำนมให้หลายชาย แต่นางก็ไม่อาจจะรักษาไว้ได้ ภาพที่พวกจังหวัดพวกอำเภอและผู้ติดตามเกือบยี่สิบคน

กินเหล้ากินเบียร์และอาหารที่ว่างเต็มโต๊ะอย่างฟุ่มเฟือยนั้น ทำให้นางโกรธแค้นมากขึ้น พลันนางก็เริ่มเห็นตัวเหี้ยตัวจริง และเห็นมันมากขึ้นเต็มบ้านเต็มเมือง ล้วนเป็นเหี้ยลิ้นงู ๆ แต่ชโมยทุกสิ่งทุกอย่างจากชีวิตของนางไปกินอย่างหน้าด้าน ๆ และเลือดเย็นกว่าเหี้ยลิ้นแฉกมากมายนัก" นักเรียนหนุ่มในเรื่อง "โจร" ก็ตกอยู่ในสภาพเดียวกับหญิงกลางคน เขาขัดขืนตำรวจไม่ยอมให้ค้นตัว จึงถูกกลั่นแกล้งหาว่ามีเฮโรอีนไว้ในครอบครอง พ่อต้องเอาบ้านไปจำนองเพื่อนำเงินสามหมื่นบาทมาให้ตำรวจ ชายหนุ่มเคียดแค้นตำรวจมาก "มันเป็นความเจ็บปวดครั้งแรกในชีวิตของผม และคงจะเป็นของพ่อและแม่ด้วย ผมอดที่จะคิดถึงคำพูดของพ่อและใครต่อใครไม่ได้ว่าโจรปล้นนั้นดีกว่าไฟไหม้มากมายนัก เพราะมันยังเหลือบ้านเหลือที่ดินไว้ให้ แต่ถ้าไฟไหม้ละก็ผ้าขี้ริ้วก็ไม่เหลือ บัดนี้เมื่อเราถูกโจรในเครื่องแบบปล้น เราก็แทบจะไม่เหลืออะไรเลย แม้แต่บ้านและที่ดินที่พ่อกับแม่ช่วยกันสร้างสมขึ้นมาด้วยความเหนื่อยยากด้วยเวลาอันยาวนานเกือบเท่าอายุของผม"

ความเหลื่อมล้ำของมนุษย์ในสังคมที่วิมลสะท้อนไว้ในเรื่องสั้นชุดนี้ เป็นปัญหาเศรษฐกิจหนักหน่วงที่สังคมไทยกำลังประสบอยู่ ยากที่ใครคนใดคนหนึ่งจะแก้ไขได้ วิมลเองก็ยอมรับสภาพเช่นนี้ ดังคำพูดของ "วีรา" ในเรื่อง "ความตาย" ว่า "ไม่ว่าเราจะมีชีวิตอยู่หรือตายไปแล้ว ช่องว่างระหว่างความเป็นคนก็ไม่อาจสอดสานเข้ากันได้เหมือนกับว่าเรามิใช่คนเหมือนกัน" และครูหนุ่มในเรื่องเดียวกันก็พูดว่า "มันไม่มีวันจะสอดสานกันได้หรอก ตราบใดที่เรายังไม่ร่วมกันทำลายช่องว่างนี้อย่างจริง ๆ จัง ๆ เสียที" แม้เวลาจะล่วงมาจากที่เรื่องสั้นชุดนี้ตีพิมพ์ออกมาเป็นครั้งแรก จนเกือบสิบปีแล้ว ช่องว่างช่องนี้นับวันก็ขยายใหญ่ขึ้นทุกที และคงไม่มีผู้ใดสามารถทำลายได้ สิ่งที่ผู้อ่านพอจะทำได้บ้างก็คือ พยายามช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสกว่าเท่าที่สามารถจะทำได้เท่านั้นเอง แม้จะตระหนักถึงเจตนารมณ์ของวิมลดีว่า "ชีวิตทุกชีวิตมีค่า... ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะมีชีวิตอยู่เท่าเทียมกันและมีกินมีใช้เท่ากัน"

วิถีชีวิตของชาวบ้านเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่วิมลนำมาสะท้อนไว้ในเรื่อง "แก้วกับเกด" พระแก้วต้องตรอมใจเพราะสูญเสียพิกุลสาวคนรักให้ปลัดอำเภอรูปหล่อ ส่วนเรื่อง "โคกพระนาง" ชายหนุ่มวัยสามสิบจะโค่นต้นโพธิ์ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งขึ้นอยู่ในนาของตน แต่กำนันคัดค้าน แต่ในที่สุดเขาก็เปลี่ยนใจและขอขมาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านเชื่อกันว่าสิงสถิตอยู่ ณ ที่นั้น

ถึงแม้ว่าเรื่องสั้นส่วนใหญ่ชุดนี้จะเป็นเรื่องแนว "เพื่อชีวิต" ซึ่งเป็นที่นิยมกันในสมัยหนึ่งก็ตาม แต่บางเรื่องก็แสดงเอกลักษณ์ในการประพันธ์ของวิมลอย่างชัดเจนว่า เขามีความสามารถในการสร้างสรรค์วรรณกรรมประเภท "เบิดรปง" พฤติการณ์ฉ้อรกงของผู้คนในสังคม เช่นเรื่อง "เหี้ย" และ "รจร" เป็นต้น และวรรณกรรมที่สะท้อนวิถีชีวิตและคุณค่าบางประการของชาวบ้าน ดังเรื่อง "รดกพระนาง" แนวการประพันธ์ดังกล่าวทำให้นักเขียนผู้นี้มีชื่อเสียงรด่งดังในบรรณพิภพในเวลาต่อมา

วันฟ้าหม่น : ความหม่นหมองอันหลากหลายของผู้คนในสังคม

"วันฟ้าหม่น" เป็นเรื่องสั้นอีกชุดหนึ่ง เนื้อเรื่องหลากหลายกว่าชุดแรก ภาพชีวิตผู้ยากไร้ยังคงมีอยู่ ในเรื่อง "คนเกิน" ปองต้องไปกู้เงินเถ้าแก่ ซื้อผ้าห่มให้ลูก ๆ ได้เพียงสามผืน เมื่อเขากลับถึงบ้านพบลูกชายเสียชีวิตเพราะทนความหนาวไม่ได้ "วิมล" ตีแผ่ชีวิตผู้ยากไร้ในแง่มุมที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น มิได้เน้นเฉพาะชีวิตด้านที่เศร้าหมองเพราะความอัตคัดขัดสนของชาวนาชาวไร่ดังชุดแรก ในเรื่อง "คนบ้ากับชะตากรรมของเขา" วิมลตั้งคำถามว่าระหว่างคนบ้ากับคนดี ใครมีคุณค่าต่อสังคมมากกว่ากัน ในเรื่อง "ยุคสมัย" ชายหนุ่มชนบทถูกบริษัทจัดหางานหลอกลวง จนสิ้นไร้ต้องปล้นแม่ค้าขนมจึงถูกพลเมืองดีทำร้ายร่างกาย ชี้ให้เห็นปัญหาเศรษฐกิจที่รยงใยกันไปเป็นวงจรไม่รู้จบ เรื่อง "เพียงธุลีดิน" "รงเรียนและหมา สร้างสรรค์แห่งชาติ" และ "หมา" วิมลเขียนขึ้นเพื่อประชดประชันความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันลิบลับระหว่างหมากับคน

สิ่งที่แตกต่างจากเรื่องสั้นชุดแรกอีกอย่างหนึ่งก็คือ วิมลสะท้อนชีวิตส่วนหนึ่งของเขาเอาไว้ด้วย ดังจะเห็นได้จากเรื่อง "ผู้ตามหาความสุข" และ "ผู้พ่ายแพ้" เรื่องทั้งสองเป็นปัญหาในครอบครัวของชายหนุ่มนักเขียน เรื่องแรกนักเขียนหนุ่มกู้เงินมาลงทุนตั้งสำนักพิมพ์ทุ่มเทกับการงานจนไม่มีเวลาให้ครอบครัว เขากลุ้มใจที่แก้ปัญหาไม่ตก จึงยืมเงินเพื่อนสามร้อยบาท ตั้งใจจะพาเมียและลูกไปกินอาหารนอกบ้าน แต่เมียกับลูกไม่อยู่บ้าน เขาจึงไปนั่งคุยกับผู้หญิงหาเงินในรงแรมและซื้อเหล้าเลี้ยงผู้หญิงพวกนั้นเป็นการชดเชยความตั้งใจดีที่มีต่อครอบครัว เขาขมขื่นที่ต้องดิ้นรนตั้งตัวสร้างฐานะ แต่กลับทำลายความสุขของครอบครัว เรื่องหลังชายหนุ่มนักเขียนใช้เวลาถึงสิบห้าปีสร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณค่าต่อสังคม ทำให้

ครอบครัวประสบกับปัญหาเศรษฐกิจ ในที่สุดเขาก็ต้องพ่ายแพ้ต่ออุดมคติ หันไปเขียนเรื่องยั่วยุกามารมณ์ ลูกเมียมีความเป็นอยู่ดีขึ้น เขาผิดหวังมาก แต่ก็คิดว่าสักวันหนึ่งคงปรับใจให้ยอมรับสภาพนั้นได้

เรื่อง "ความตายของความทรงจำ" เป็นเรื่องที่แปลกกว่าเรื่องอื่น ๆ ทั้งในชุดเดียวกันและชุดก่อน เป็นเรื่องแนวทดลองเชิงจิตวิทยา ชายหนุ่มถูกผู้ชายสองคนข่มขืน เขาเผ้าครุ่นคิดจนประสาทเครียด ถึงกับต้องกินยาระงับประสาท ต่อมาเขาข่มขืนน้องเมียเป็นการแก้แค้น หญิงคนนั้นยิงเขา ชายหนุ่มสมน้ำหน้าที่ "ตัววายร้าย" ซึ่งแอบแฝงอยู่ในร่างของเขาถูกฆ่า

ชีวิตมนุษย์อีกด้านหนึ่งที่วิมลสะท้อนไว้คือ ความทุกข์อันเกิดจากความผิดหวังในความรักของหนุ่มสาวชาวบ้าน ในเรื่อง "วันฟ้าหม่น" ชบา สาวบ้านนาเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ เวลาล่วงเลยไปเธอก็ยังไม่กลับบ้าน ชายคนรักเฝ้ารอด้วยความชอกช้ำระกำใจ

งู : นวนิยายแนวสัญลักษณ์เปิดโปงพฤติการณ์ของผู้อาศัยผ้าเหลืองเพื่อแสวงหาอำนาจและเงินตรา

"งู" เป็นเรื่องราวของชาวบ้านตำบลโคกพระนางซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีงูชุม หลวงพ่อเนียนพระหนุ่มวัยสามสิบเจ้าอาวาสองค์ใหม่คิดจะจัดงานเพื่อหาเงินสร้างกุฏิใหม่โดยมีกำนันฤทธิ์ เป็นหัวเรี่ยวหัวแรง ยี่สุ่นสามีเก่าของแตงภรรยากำนัน ซึ่งต้องโทษคดีฆ่าคน พ้นโทษกลับมาบ้าน แตงอยากกลับมาอยู่กับเขา แต่กำนันไม่ยอมหย่า ยี่สุ่นมีอาชีพใหม่โดยจับงูไปขาย แม่ของยี่สุ่นกับลุงจรคะยั้นคะยอให้เขาชกมวยช่วยงานวัด พระพุทธรูปในศาลาการเปรียญถูกตัดเศียร เจ้าอาวาสเรียกยี่สุ่นมาถามเรื่องคนแปลกหน้า ยี่สุ่นโกรธเจ้าอาวาสที่ดูหมิ่นตน จันทร น้องเขยยี่สุ่น ลูกลุงจรกลับมาจากกรุงเทพฯ ยี่สุ่นแนะนำจันทรให้บวชอุทิศส่วนกุศลให้แม่ เมื่อถึงวันงาน ยี่สุ่นขึ้นชกมวยแต่ไม่ยอมล้มคู่ต่อสู้ เพราะต้องการแก้แค้นชาวบ้านที่พากันรังเกียจเขา แต่กลับหวังผลประโยชน์จากตัวเขา จันทรบวช ลุงจรผู้เป็นพ่อล้มป่วยและเสียชีวิต กำนันเปิดร้านขายอาหารป่าให้แม่ยายกับน้องเมีย เตย น้องเมียถูกกำนันข่มขืน เธอโกรธแค้นเขามาก เจ้าอาวาสดำริที่จะสร้างเมรุและศาลาการเปรียญต่อไป เจ้าอาวาสไม่ยอมให้พระจันทรสึก โดยขอร้องให้มาเป็นเลขานุการ และมอบเงินให้พระจันทรเอาไปจุนเจือครอบครัว ต่อมาพระประธานในโบสถ์มีเลือดเปื้อนที่ปาก ผู้คนหลั่งไหลมาดู พร้อมทั้งถวายเงินบูชา วัดได้เงินมาเป็นจำนวนมาก หลวงตาเต่

เห็นเจ้าอาวาสร่วมรักกับพระจันทร เจ้าอาวาสลอบใส่พิษงูลงในกาน้ำชา หลวงตาเต๋มรณภาพ ผู้คนมาเคารพศพและบริจาคเงินให้วัด แตงทะเลาะกับกานัน เธอถูกเขาตบตีจนสลบ แตงกระโดดน้ำฆ่าตัวตาย วัดจัดพิธีพุทธาภิเษกพระผงอัฐิหลวงตาเต๋ ผู้คนเช่าพระผงไปบูชาอย่างล้นหลาม กานันจะสมัครผู้แทนขอความช่วยเหลือจากเจ้าอาวาสให้บอกชาวบ้านเลือกตนโดยจะสร้างกำแพงโบสถ์ให้วัด เจ้าอาวาสจะจัดงานกฐิน ผ้าป่า สร้างโบสถ์ และศาลาการเปรียญ เตยรับรักยี่สุ่น วัดจัดงานกฐิน ยี่สุ่นตัดเศียรพระพุทธรูป เพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่าพระพุทธรูปไม่ได้กินคนตามที่ชาวบ้านเชื่อ เขาถูกกานันจับตัว ครั้นงานกฐินเสร็จสิ้น เจ้าอาวาสสารภาพกับพระพุทธรูปว่าตนทำสิ่งทุกอย่างลงไปเพื่อพัฒนาวัดโคกพระนางให้เจริญรุ่งเรือง

นวนิยายเรื่องนี้เป็นเรื่องอื้อฉาวที่สุดของวิมล เพราะเนื้อเรื่องพาดพิงศาสนา เขาสามารถนำพฤติการณ์ของพระและผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นมาเทียบเคียงกับงูได้อย่างแยบยล อาชีพจับงูของยี่สุ่นตัวละครเอกกับพฤติกรรมที่เขาแสดงโต้ตอบหลวงพ่อเนียนและกำนันฤทธิ์ คือสิ่งเดียวกัน ลักษณะเด่นของเรื่องมิได้อยู่ที่พฤติการณ์แสวงหาเงินตราและอำนาจของบุคคลสองฝ่ายเท่านั้น แต่อยู่ที่วิมลสามารถเชื่อมโยงพฤติการณ์ดังกล่าวเข้ากับวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างแนบเนียน การสร้างฉากเชิงสัญลักษณ์เป็นวรรณศิลป์ที่โดดเด่นของนวนิยายเรื่องนี้

ตัวละครมีสองฝ่าย "กำนันฤทธิ์" "หลวงพ่อเนียน" รวมทั้งชาวบ้านโคกพระนาง เป็นฝ่าย "กระทำ" ส่วนยี่สุ่น แตง เตย และหลวงตาเต๋ เป็นฝ่าย "ถูกกระทำ" ตัวละครทั้งสองฝ่ายในลักษณะรวม ๆ วิมลสร้างได้อย่างน่าสนใจ แต่มีบางสิ่งบางอย่างทำให้ตัวละครดังกล่าวไม่สามารถเรียกความสนใจจากผู้อ่านได้เท่าที่ควร ตัวละครฝ่ายแรกต่างมีวิธีการแยบคายในการแสวงหาผลประโยชน์ของตน กลเม็ดในการหาเงินเข้าวัดของหลวงพ่อเนียนไม่มีใครล่วงรู้ แม้กำนันฤทธิ์จะสงสัยอยู่ครามครัน เช่น เมื่อครั้งที่พระพุทธรูปถูกตัดเศียร ส่วนกำนันฤทธิ์เองก็ช่วงชิงแตงภรรยาของยี่สุ่นมาโดยวางแผนให้ยี่สุ่นต่อสู้กับนักเลงคุ้งเหนืออย่างแยบยล แต่พฤติการณ์ของตัวละครทั้งสอง บางครั้งออกจะโหดร้ายและทารุณเกินไป วิมลสร้างตัวละครทั้งคู่ขึ้นอย่างโหดเหี้ยมเกินความจำเป็น การที่หลวงพ่อเต๋เห็นหลวงพ่อเนียนร่วมรักกับพระจันทร ไม่น่าจะเป็นชนวนสำคัญให้หลวงพ่อเนียนฆ่าหลวงตาเต๋อย่างเลือดเย็น วิมลน่าจะหาวิธีกำจัดหลวงพ่อเต๋ได้แนบเนียนกว่านี้ เป็นต้นว่า ให้หลวงตาเต๋ถูกงูที่เลี้ยงไว้กัด หรือให้มรณภาพด้วยโรคกระเพาะ

เรื้อรังที่หลวงตาเต๋เป็นอยู่ หลังจากนั้นหลวงพ่อเนียนจะใช้ศพหลวงตาเต๋เป็นเครื่องมือหาเงินเข้าวัดอย่างไรก็ย่อมจะกระทำได้

กำนันฤทธิ์เป็นตัวละครที่มีสีสันจัดจ้าอีกตัวหนึ่ง ตัวละครตัวนี้ค่อนข้างจะมีสติปัญญาฉลาดแกมโกงอยู่มิใช่น้อย สามารถช่วงชิงสิ่งที่ตนปรารถนามาได้โดยไม่ประเจิดประเจ้อ เช่น เมื่อคราวที่พระพุทธรูปถูกตัดเศียร กำนันเป็นผู้แนะให้เจ้าอาวาสระแวงยี่สุน ครั้นยี่สุนมาพบเจ้าอาวาสกำนันกลับพูดจาไกล่เกลี่ยประนีประนอม แต่กำนันผู้นี้กลับข่มขืนแตงน้องเมียอย่างทารุณและไร้ศักดิ์ศรีตบตีเตยภรรยาอย่างป่าเถื่อน ทำนองเดียวกับผู้ขาดสติสัมปชัญญะทั้งหลาย ผิดวิสัยนักเลงบ้านนอก การสร้างตัวละครฝ่าย "ผู้กระทำ" เช่นนี้กระมังที่ทำให้ผู้อ่านบางคนเคยตั้งข้อสังเกตว่า วิมลนำเสนอนวนิยายเรื่องนี้อย่างลำเอียง แทนที่จะสะท้อนภาพสังคมที่เป็นอยู่ด้านหนึ่งตามธรรมดาเยี่ยงนักเขียนร่วมสมัยทั่ว ๆ ไป

ตัวละครฝ่าย "ผู้ถูกกระทำ" โดยเฉพาะตัวละครเอก วิมลยังสร้างได้ไม่แนบเนียนนัก ผู้ที่ยี่สุนถือว่าเป็นศัตรูก็คือกำนันฤทธิ์ หลวงพ่อเนียนและชาวบ้าน กำนันฤทธิ์ช่วงชิงแตงภรรยาของเขาไป หลวงพ่อเนียนมีทีท่าว่าจะปรักปรำเขาว่าเป็นคนตัดเศียรพระและเป็นผู้ที่ทำให้แม่ของยี่สุนมีความหลงงมงายในศาสนา ส่วนชาวบ้านก็ถือว่ายี่สุนเป็นนักโทษอำมหิต เมื่อคราวที่เขาขึ้นชกมวยในงานวัดครั้งแรก ยี่สุนได้แก้แค้นชาวบ้านสมใจ เขาถือว่าการที่เขาแพ้มวย เป็นการชนะชาวบ้านเพราะทำให้คนเหล่านั้นผิดหวัง การกระทำของเขาครั้งนั้นทำให้ลุงจรถึงกับหาว่า เขา "เมาหมัด" และเขาต้องการเอาชนะชาวบ้านอีกครั้งหนึ่งด้วยการตัดเศียรพระพุทธรูปมาได้โดยไม่ได้รับอันตราย แต่ครั้งนี้เขากลับเป็นผู้แพ้ เพราะชาวบ้านพากันเชื่อว่าที่ยี่สุนรอดชีวิตมาได้นั้น เพราะเจ้าอาวาสตอกตะปูไว้ที่ปากและมือของพระพุทธรูป ยี่สุนจึงเป็น "มารศาสนา" ในสายตาของชาวบ้าน เหตุการณ์ฉากนี้จึงเป็นภาพที่งดงามที่สุด เป็นจุดสุดยอดของนวนิยาย ที่วิมลชี้ให้เห็นเป็นนัย ๆ ว่าความงมงายในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวบ้าน ยากจะลบล้างได้ ความพ่ายแพ้ของยี่สุน อีกนัยหนึ่งก็คือความพ่ายแพ้ของวิมลนั่นเอง

บุคคลทั้งสามฝ่ายจึงเป็น "งู" ที่ช่วงชิงบางสิ่งบางอย่างในชีวิตของยี่สุนไป จากประสบการณ์ในการจับงู เขาได้ประจักษ์ว่า "งูที่น่ากลัวที่สุด ก็คืองูที่สงบเสงี่ยมเชื่องช้า ดูไม่มีพิษมีภัยอย่างงูสีเหลืองนี่เอง" แม้ยี่สุนจะเกลียดงู แต่เขาก็กินเนื้องู และมีรายได้มาจุนเจือครอบครัว

จากการขายงู แม้เขาจะรังเกียจหลวงพ่อเนียน แต่เมื่อแม่ขอร้องให้เขาบวช เขาก็รับปาก พฤติกรรมของยี่สุ่นจึงขัดแย้งกันในตัวเอง ทำให้ความหมายของเรื่องพร่าเลือนไป

คนจน : นวนิยายวิพากษ์วิจารณ์สังคมแนวธรรมชาตินิยม

"คนจน" เป็นเรื่องราวของชาวนาครอบครัวหนึ่งที่อาศัยอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรมในเมืองหลวง พ่อเป็นคนขายถ่าน แม่ทำข้าวต้มผัดให้ลูกชายขากะเผลกเดินขาย ส่วนลูกสาวซึ่งเป็นกระเป๋ารถเมล์ทิ้งลูกสองคนไว้ให้พ่อแม่ดูแล ลูกชายได้เสียกับหญิงม่ายลูกติด ต่อมาพ่อตกบันไดแฟลตกลายเป็นคนพิการ หญิงม่ายตั้งครรภ์ แต่ไม่บอกชายหนุ่มเพราะรู้ว่าเขายากจน เธอไปบอกเรื่องนี้แก่เจ้าหนี้ซึ่งหลับนอนด้วยกันเป็นประจำ ชายเจ้าหนี้ไม่ยอมรับ ให้เงินเธอไปทำแท้ง หญิงม่ายเสียใจและขมขื่นกับชีวิตจึงฆ่าตัวตายโดยผูกคอลูกและตัวเอง ชายหนุ่มขายข้าวต้มผัดถูกพวกอันธพาลรุมทำร้าย แม่โกรธแค้นจะไปฆ่าพวกอันธพาล กลับถูกคนกลุ่มนั้นทำร้ายได้รับบาดเจ็บสาหัส แม่ทะเลาะกับลูกชาย ลูกชายหนีออกจากบ้าน แม่เกิดอาการคลุ้มคลั่ง ฆ่าหลานทั้งสองอย่างโหดเหี้ยมและเผาบ้าน พ่อแม่และหลานทั้งสองเสียชีวิตในกองไฟ

นวนิยายเรื่องนี้สะท้อนชะตากรรมของมนุษย์ที่ตกเป็นเหยื่อของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่เลวร้ายโดยไม่มีทางต่อสู้ ครอบครัวแรกซึ่งเป็นชาวนาที่อพยพเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ ความยากจนทำให้ครอบครัวต้องแตกสลาย ทุกคนต้องทำงานหนัก แม่กลายเป็นคนอารมณ์ร้าย บ่นเพ้อเจ้อราวกับคนเสียสติ "ไม่ใช่แม่อยากเป็นคนฉุนเฉียว เกรี้ยวโกรธ แต่มันมีตัวอะไรบางอย่างหลบ ๆ ซ่อน ๆ อยู่ในใจของแม่ มันเหมือนกับมีวิญญาณของผีห่าซาตานเข้ามาสิงเพื่อทำลายครอบครัวให้พังพินาศหลาย ๆ ครั้งแม่ไม่เข้าใจเหมือนกันว่า "ทำ" ไปได้อย่างไร เมื่อรู้ตัวว่าได้ทำสิ่ง "เลวร้าย" ไปแล้ว แม่ก็ได้แต่เสียใจ เคียดแค้นชิงชังตัวเอง และสิ่งที่ซ่อนอยู่ในใจของแม่ บางครั้งแม่อยากจะร้องบอกให้ทุกคนรู้ว่าการกระทำอันเลวร้ายนั้น ไม่ใช่แม่เป็นผู้กระทำ แต่ใครจะเข้าใจ" และเมื่อสิ่งรอบข้างบีบคั้นอย่างสุดที่จะทนได้ แม่คลุ้มคลั่งถึงกับฆ่าหลานและเผาบ้าน

ส่วนอีกครอบครัวหนึ่งหญิงม่ายลูกติดอดอยากยากแค้นต้องหันไปพึ่งการพนัน จนต้องเสียตัวให้เจ้าหนี้ และเด็กหนุ่มขายข้าวต้มผัด โดยหวังที่จะได้เงินจากเขา ครั้นนางตั้งครรภ์กับเด็กหนุ่มก็ไม่ได้บอกเขาเพราะรู้ดีว่าสภาพความเป็นอยู่ของเขาไม่อาจทำให้ชีวิตของนางดีขึ้น นางหวังจะให้ชายเจ้าหนี้ที่หลับนอนด้วยกันรับผิดชอบ แต่เขาปฏิเสธให้เงินนางไปทำแท้ง นางรอเด็กหนุ่ม

แต่เขาก็ไม่มา นางสิ้นหวังทุกสิ่งในชีวิต จึงตัดสินใจผูกคอตายพร้อมลูกในที่สุด "หล่อนถามตัวเองหลายครั้งว่าอะไรหนอทำให้โชคชะตาเป็นเช่นนี้ จะมีสักวันไหมที่จะได้พบกับความสุขสบาย แล้วหล่อนก็ตอบตัวเองว่าเกิดอีกสักกี่ชาติมันก็ไม่ดีไปกว่านี้ และหากเลือกได้ ไม่ว่าชาติไหนหล่อนขอไม่เกิดอีกแล้วไม่ว่าจะเป็นอะไรทั้งสิ้น โลกมนุษย์ในความคิดของหล่อนก็คือขุมนรก ทุกคนถูกขังและดิ้นพล่านเชือดเฉือนและเข่นฆ่ากันเองเพื่อจะมีชีวิตอยู่ในขุมนรกนี้ให้นานเท่านาน ใจของคนไม่มีอะไรมากไปกว่าความเห็นแก่ตัว เอาเปรียบแม้กระทั่งคนที่ตัวเองบอกรัก"

ชีวิตอันรันทดของแม่และหญิงม่ายที่ประสบความหายนะ แสดงให้เห็นว่าสภาพจิตใจและพฤติกรรมของมนุษย์ถูกสภาพแวดล้อมบีบบังคับโดยไม่มีทางดิ้นรนต่อสู้ ทรรศนะเช่นนี้เป็นคตินิยมทางวรรณกรรมที่เรียกว่า "ธรรมชาตินิยม" ที่ฉายภาพชีวิตที่เป็นจริงด้านหนึ่งว่ามนุษย์ต้องตกเป็นเหยื่อของสภาพแวดล้อมอย่างดิ้นไม่หลุด ตัวละครทั้งสองมีชีวิตที่อัปลักษณ์และขมขื่นที่สุดเท่าที่มนุษย์จะพึงมี นวนิยายเรื่องนี้จึงบีบคั้นอารมณ์ของผู้อ่านอย่างรุนแรง ทำให้ผู้อ่านสลดใจสยดสยองต่อภาพที่พบเห็นและสังเวชใจในชะตากรรมของมนุษย์

คนทรงเจ้า : ชัยชนะของผู้แพ้

"คนทรงเจ้า" เป็นเรื่องราวของชาวบ้านตำบลโคกพระนาง ขามจะขนย้ายสัตว์เลี้ยงหนีน้ำไปไว้บนโคกพระไทรอันเป็นที่สิงสถิตของเจ้าพ่อที่ชาวบ้านเคารพ ผู้ใหญ่ทองมารู้เข้าจึงมาห้ามปรามแต่เขาไม่เชื่อฟัง ลูกชายขามตกน้ำตาย ชาวบ้านเชื่อว่าเขาถูกเจ้าพ่อลงโทษ ขามโค่นต้นไทรอ่อนแรงหมดสติไป ชาวบ้านก็เชื่อกันอีกว่าเป็นอิทธิฤทธิ์ของเจ้าพ่อ กาหลงภรรยาของขามคลอดลูกยาก ยายเมี้ยนหมอตำแยบอกขามให้ขอขมาเจ้าพ่อและยอมตัวเป็นคนทรง ขามยอมทำตามฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้นเรื่อย ๆ ผู้ใหญ่ร่ำรวยขึ้นเพราะมีรายได้จากการขายข้าวของเครื่องใช้ในพิธี พเยียภรรยาของเมฆ คนรักเก่าของขามมาให้เจ้าพ่อทำเสน่ห์เพราะเมฆไปหลงรักนงพงาลูกสาวผู้ใหญ่ ขามได้เสียกับพเยีย เมฆรักรธขามมากไปบอกผู้ใหญ่ว่าเขาจะฆ่าขาม เมฆดื่มเหล้าจนเมามายและรังแกปี๊กหลานชายสติไม่ดีของผู้ใหญ่ เขาจ้างปี๊กฆ่าขาม ปี๊กไปบอกผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ปรึกษาหารือเรื่องนี้กับขาม เมฆลวนลามนงพงา ผู้ใหญ่แค้นใจ ยุแหย่ปี๊กให้เกลียดเมฆและสอนเขาให้ใช้ปืนเป็น ปี๊กยิงเมฆตายและถูกตำรวจจับ ผู้ใหญ่ร้อนตัวเรื่องคดีจึงไปขอความช่วยเหลือจากขามโดยถวายเงินให้เจ้าพ่อสามหมื่นบาทและคืนรถนดที่ขามจำนองไว้ ขามบอกผู้ใหญ่ว่าญาติ

ของเมฆกำลังปองร้ายผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่จะต้องออกไปจากหมู่บ้านชั่วคราว ผู้ใหญ่ตกลงทำตามโดยฝากเมียและลูกสาวไว้กับขาม

นวนิยายเรื่องนี้มีแนวเรื่องอย่างเดียวกันกับเรื่อง "งู" วิมลเขียนขึ้นเพื่อชี้ให้เห็นว่าความเชื่อเรื่องศาสนาและไสยศาสตร์อย่างงมงายเปิดช่องทางให้มนุษย์แสวงหาผลประโยชน์จากมนุษย์ด้วยกันเอง แตกต่างกันตรงที่เรื่องแรกยี่สุ่นไม่สามารถเอาชนะความเชื่อศาสนาอย่างงมงายของชาวบ้านได้ ทั้ง ๆ ที่เขาสามารถตัดเศียรพระพุทธรูปมาได้โดยไม่ถูกพระพุทธรูปกินตามที่ชาวบ้านเชื่อกัน ส่วนเรื่องนี้ ขามซึ่งพ่ายแพ้แก่ความเชื่อไสยศาสตร์ของชาวบ้าน ในตอนต้นเป็นผู้ได้รับชัยชนะในที่สุด เรื่อง "งู" วิมลเสนอเรื่องในลักษณะของการต่อต้านคัดค้านโดยตรง แต่เรื่องนี้เขาเสนอเรื่องกลับตาลปัตรกัน แยบยลและซับซ้อนกว่า เป็นการประชดประชันกลาย ๆ ความรู้สึกของขามที่ยอมเป็นคนทรงของเจ้าพ่อ ไม่ต่างกับความรู้สึกของนักเขียนหนุ่มในเรื่องสั้น "ผู้พ่ายแพ้" ในชุด "วันฟ้าหม่น" "ข้าไม่อยากแข็งขืนกับอะไรทั้งนั้นแล้ว มันมีแต่เดือดร้อนไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อชาวบ้านและเจ้าพ่ออยากให้ข้าเป็นข้าก็เป็น อีกอย่างข้าบนไว้... ขามย้ำ ข้ออ้างให้ตัวเองอีก...ขามลุกออกมาที่นอกชาน รู้สึกเหมือนกินอาจมเข้าไปเต็มคำ เขายืนพะอืดพะอมรอเวลาอ้วกอยู่นาน" ขามจึงมิใช่เจ้าพ่อพระไทรธรรมดา แต่เป็นเจ้าพ่อผู้กำชะตากรรมของชาวบ้านทั้งตำบล ดังความรู้สึกของเขาในตอนท้ายเรื่องว่า "ขณะเดินผ่านเขาลอบมองทุกคนนิดหนึ่ง เห็นตาผันกับยายเมี้ยนนั่งพับเพียบก้มหน้านิ่ง ส่วนกาหลงแสร้งทำเป็นไม่เห็น ขามอยากจะหัวเราะให้ผู้คนได้ยินกันไปทั้งตำบล เขาบอกตัวเองอย่างลำพองว่าในที่สุด ถูก็อยู่เหนือกว่าทุกคน "ถูนี่แหละเจ้าพ่อ""

ขามอาจพ่ายแพ้ความรู้สึกของตนเองแต่เขาก็เอาชนะชาวบ้านได้ เช่นเดียวกับความรู้สึกของยี่สุ่นในเรื่อง "งู" ที่แพ้มวย แต่สามารถฉีกหน้าชาวบ้าน "ฉันยอมเจ็บเพื่อแลกกับอะไรบางอย่าง อย่างน้อยวันนี้ฉันก็ได้สอนให้ทุกคนรู้จักเจ็บกันได้ทั้งตำบล ไม่งั้นเขาจะไม่รู้หรอกว่ารสชาติมันเป็นยังไง" พฤติการณ์ของขามจึงถือเป็นการ "ตลบหลัง" ชาวบ้านโดกพระนางอย่างเจ็บแสบที่สุด

โคกพระนาง : ความยากแค้นของตัวละครหรือความอับจนของผู้เขียน

โคกพระนางเป็นเรื่องราวของบัวลอยหนุ่มชาวนาที่ต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ทั้งที่เกิดจากสภาพธรรมชาติและสภาพเศรษฐกิจ ขณะที่น้ำเหนือกำลังไหลท่วมที่นา เฟื่องฟ้าผู้เป็นภรรยาเจ็บท้อง บัวลอยจึงพาเธอไปคลอดลูกที่โรงพยาบาลในเมือง เขาไปกู้เงินพระจันทรสามพันบาทโดยเสียดอกเบี้ยร้อยละสิบ ลูกสาวถูกรถบรรทุกอ้อยชนตายขณะที่เขาพาไปเยี่ยมภรรยา บัวลอยได้เงินค่าเสียหายจากสารวัตรใหญ่สามหมื่นบาท และออกเงินช่วยทำบุญกฐินให้สารวัตรหนึ่งพันบาท เขาต้องเสียค่าดอกเบี้ยหนี้เจ้าพ่อขามไปหนึ่งหมื่นบาท หลังงานศพลูกสาว บัวลอยเอาเงินไปใช้หนี้พระจันทรก่อนกำหนดโดยหวังว่าจะได้เสียดอกเบี้ยน้อยลง พระจันทรตัดพ้อ เขาจึงต้องเสียค่าดอกเบี้ยตามที่ระบุไว้ในสัญญา เถ้าแก่บุญชัยเจ้าหนี้เก่าให้คนมาทวงหนี้ บัวลอยมีเงินเหลืออยู่น้อย เขารู้ว่าสารวัตรรับเงินค่าเสียหายที่ลูกสาวเขาถูกรถชนไปจำนวนห้าหมื่นบาท เฟื่องฟ้าเอาเงินไปทำบุญซ่อมศาลาตั้งศพ ตามคำขอร้องของหลวงพ่อเนียนอีกหนึ่งพันบาท ในที่สุดเงินเหลืออยู่เพียงหนึ่งพันบาทเท่านั้น เจ้าพ่อขามให้ลุงผันมาขอหมูจากบัวลอยไปจัดงานไหว้ครู เขาอยากเก็บหมูไว้ทำพันธุ์ จึงบริจาคลูกหมูแทน

นวนิยายขนาดสั้นเรื่องนี้เป็นวรรณกรรมแนวสัญลักษณ์เช่นเดียวกับ "งู" แต่เมื่อเทียบกันแล้ว เรื่องนี้ด้อยกว่า แนวคิดของเรื่องยังคงวนเวียนอยู่แต่การเอารัดเอาเปรียบของผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าในวงการ "ผ้าเหลือง" และ "สีกากี" ที่ต่างไปบ้างก็คือวิมลได้ใช้ "เหี้ย" เป็นสัญลักษณ์แทนบุคคลเหล่านั้น "ผู้คนที่น้อฉลและเอารัดเอาเปรียบบัวลอย ก็มีสภาพไม่ต่างกับเหี้ยที่เขาปราบในตอนท้ายเรื่อง "เขาเดินไปยังต้นไทรท้ายโคกมองหาเหี้ยที่ล่ามไว้ แต่ไม่เห็นมัน เขาแปลกใจเมื่อคิดว่ามันดิ้นหลุดไปได้ พลันนั้นเขาก็เห็นมันอยู่ใกล้ตัวเขานั่นเอง ถ้ามันไม่เคลื่อนไหวเขาคงไม่เห็นมัน เขานึกชมที่มันสามารถปรับเปลี่ยนสีสันพรางตาได้แนบเนียน จนสายตาของเขาแยกไม่ออกระหว่างตัวมันกับสิ่งที่มันอาศัยอยู่" อันที่จริงวิมลเคยใช้สัญลักษณ์นี้มาแล้วในเรื่อง "เหี้ย" ในรวมเรื่องสั้นชุดแรก พฤติการณ์น้อโกงของตำรวจ วิมลเคยสะท้อนไว้ในเรื่อง "โจร" ในรวมเรื่องสั้นชุดเดียวกัน ความยากแค้นในชีวิตของผู้คนในชนบทที่วิมลกล่าวถึงอย่างซ้ำซากอีกนัยหนึ่งก็คือความอับจนในการประพันธ์ของเขานั่นเอง

ดวงเดือนในห้วงน้ำ : นวนิยายแนวพุทธปรัชญา

"ดวงเดือนในห้วงน้ำ" เป็นเรื่องรักสามเส้า แก้วกับพิกุลรักกัน กาเหว่าพี่ชายแก้วก็หลงรักพิกุลเช่นกัน กาเหว่าสารภาพรักกับพิกุล ครั้นรู้ว่าเธอรักแก้ว กาเหว่าผิดหวังจึงแกล้งหาเรื่องกับชายกลุ่มหนึ่งให้ทำร้ายตน กำนันนำสินพ่อของพิกุล ต้องการให้เธอแต่งงานกับอารยะปลัดอำเภอหนุ่มรูปหล่อ แก้วตรอมใจจึงไปบวช แก้วลอบเข้าหาพิกุลทั้ง ๆ ที่ยังเป็นพระ แก้วฉุดพิกุลในคืนแต่งงาน โดยฆ่าตำรวจคนหนึ่ง เขาพาเธอไปอยู่ในตัวเมือง แก้วไปเป็นกรรมกรก่อสร้าง พิกุลตั้งครรภ์ แก้วระแวงไปว่าเธอมีท้องกับปลัดอารยะ จึงหาเรื่องทะเลาะกับพิกุล พิกุลหนีกลับบ้าน แก้วตามมา และให้เกดทำอุบายนัดแนะให้พิกุลออกไปพบตน ปลัดอารยะวางแผนฆ่าแก้ว แก้วกับกาเหว่าบุกขึ้นบ้านพิกุล กาเหว่าถูกปลัดอารยะยิงตาย เพราะเข้าใจว่าเป็นแก้ว แก้วถูกทำร้ายหมดสติและถูกตำรวจจับ

นวนิยายเรื่องนี้ วิมลดำเนินเรื่องด้วยกลวิธีเล่าเรื่องย้อนหลังทั้งเรื่อง โดยเปิดและปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์เดียวกัน ซึ่งเป็นการสนทนาระหว่างพระหนุ่มกับแก้ว ตัวละครเอกผู้เป็นพี่ในตอนต้นชายหนุ่มเป็นทุกข์เพราะฝังใจอยู่กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อยี่สิบปีที่แล้ว ในตอนท้ายพระหนุ่มได้ชี้แจงสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ว่า "ทุกคนในโลกนี้เป็นทุกข์เหมือนกันหมด และความทุกข์นั้นก็เกิดมาจากความกลัว กลัวจะไม่ได้ กลัวจะน้อยหน้า กลัวจะไม่ได้ความรัก ไม่ได้รับความสำคัญ กลัวไม่มีจะกิน ไม่มีจะใช้ ซึ่งทั้งหมดของความกลัวก็จะชักจูง หรือผลักรุนจิตใจเราให้ทะเยอทะยานให้ไขว่คว้า เพื่อให้ได้ทุกสิ่งมาครอบครอง ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นคนหรือทรัพย์สินเงินทอง เพื่อเอามันมาสนองจิตใจของเราให้มีความรู้สึกมั่นคง รู้สึกปลอดภัยทั้งทางด้านจิตใจและร่างกาย...ซึ่งพูดไปแล้วก็คือความปรารถนาในอำนาจของคนเรานั่นเอง แล้วความปรารถนาในอำนาจก็เกิดมาจากความกลัว ความกลัวเกิดมาจากความคิด ความคิดเกิดมาจากประสบการณ์ที่เราได้พบได้เห็น สิ่งที่เราได้พบได้เห็นนั้นก็ได้รับมาจากประสาทสัมผัสทั้งห้า หู ตา จมูก ลิ้น และกายสัมผัสอย่างที่ฉันบอกแต่แรกแล้ว ฉะนั้นไม่ว่าพี่จะทุกข์เรื่องอะไร หรือใครทั้งโลกจะทุกข์เรื่องอะไร มันมีต้นเหตุมาจากความคิดอย่างเดียวเท่านั้น" หลังจากได้ฟังคำสอนของพระหนุ่ม ความรู้สึกเป็นทุกข์ของผู้เป็นพี่ก็เปลี่ยนไปเป็นความสุขสงบ คำสอนของพระหนุ่มข้างต้นคือ สาระของนวนิยายเรื่อง "ดวงเดือนในห้วงน้ำ" บ่งชี้ให้เห็นทัศนคติของวิมลที่มีต่อชีวิตมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมว่า ความ

ทุกข์ยากของมนุษย์ส่วนหนึ่งเกิดจากสภาพจิตใจของตนเองอันเป็นสาเหตุภายใน มิได้เกิดจากสาเหตุภายนอกเสมอไป ดังเช่นที่เขาเคยตอกย้ำไว้ในนวนิยายทุกเรื่องก่อนหน้านี้ จิตใจมนุษย์นั่นแหละคือสาเหตุที่แท้จริงของการเอารัดเอาเปรียบและความฉ้อฉลทั้งปวงหาใช่สิ่งอื่นใดไม่

หากนำนวนิยายเรื่องนี้ไปเปรียบกับเรื่อง "งู" เห็นได้ว่าวิมลสะท้อนภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ไว้ทั้งด้านบวกและด้านลบ น่าเสียดายที่คนไทยส่วนหนึ่งมองไม่เห็น "ของดี" ในศาสนาประจำชาติ กลับไปสุมหลงแต่สิ่งที่เป็นเพียง "เปลือก" เป็นการเปิดโอกาสให้ "มาร" อาศัยศาสนาบังหน้าแสวงหาผลประโยชน์อย่างน่าละอาย

ลักษณะทางวรรณศิลป์ที่ดีเด่นในนวนิยายเรื่องนี้อยู่ที่การสร้างฉาก วิมลสามารถนำปรากฏการณ์ธรรมชาติมาเชื่อมโยงกับสาระบางด้านของชีวิตมนุษย์ได้อย่างกลมกลืน ดังตัวอย่างในตอนปิดเรื่องที่ว่า "หนุ่มใหญ่ระบายลมหายใจแล้วสูดเอาอากาศเย็นยามดึกเข้าไว้เต็มอก เขารู้สึกสดชื่น ผัสสะของเขาเริ่มรับรู้ความรู้สึกตามธรรมชาติขึ้น เขาทอดสายตาออกไปยังฟ้าอันกระจ่าง บัดนี้เดือนลอยดวงขึ้นมาอยู่กลางฟ้าแล้ว ทอดเงาลงในพื้นน้ำดูงดงามประดุจมีมนต์ขลัง สะกดอารมณ์ให้ดื่มด่ำหลงใหล แต่เมื่อลมหนาวโบกโบยผ่านผิวน้ำ ดวงเดือนในห้วงน้ำก็แตกพร่างเป็นประกายสีเงินเลื่อมพรายไร้รูป" แต่วิมลยังมีข้อบกพร่องในการสร้างตัวละครและการให้รายละเอียดบางอย่าง ในเหตุการณ์ตอนท้าย ๆ แก้วเถียงกับเกดน้องชายวัยสิบกว่าขวบซึ่งยังไว้ผมเปียอยู่ว่า

"ถูรักพิกุล" แก้วยืนยันหนักแน่น

"ไม่ใช่! พี่สุมหลงจนบ้าตะหาก พี่สุมหลงเขา อยากได้เขา เมื่อไม่ได้อย่างใจพี่ก็บ้า มันไม่ใช่ความรักหรอก มันไม่ใช่" เกดใช้เสียงเอาชนะ

"มึงจะคิดยังไงก็เรื่องของมึง แต่กูต้องการพิกุล กูรักพิกุล พิกุลเป็นเมียกู" เสียงแก้วดังไม่แพ้

"พี่คิดเอาเองทั้งนั้น พี่ไม่ได้รักหรอก พี่อยากได้เขา"

"นั่นแหละความรัก" แก้วสวนทันควัน

แม้เด็กชายเกดผู้นี้กับพระหนุ่มที่สั่งสอนแก้ว อีกยี่สิบปีต่อมาจะเป็นคนคนเดียวกันก็ตาม แต่คำพูดของเกดในขณะนั้นดูออกจะเกินตัวและแผงไว้ด้วยปรัชญาอันลุ่มลึกซึ่งเกินสติปัญญาของเด็ก

วัยนั้น และเหตุการณ์อีกตอนหนึ่งเมื่อแก้วพาพิกุลหนีไปอยู่กาญจนบุรี ตัวเขาไปเป็นกรรมกรก่อสร้าง "รีสอร์ท" เรื่องราวทั้งหมดในนวนิยายเรื่องนี้เกิดขึ้นยี่สิบปีมาแล้ว สิ่งก่อสร้างชนิดนี้ยังไม่น่าจะเป็นที่นิยมกันในเวลานั้น

ผู้ไขว่คว้า : มนุษย์ผู้ตกเป็นทาสของตัวเอง

"ผู้ไขว่คว้า" เป็นเรื่องราวชีวิตครอบครัวของคนชั้นสูงในกรุงเทพฯ พลโทพิชิตกับคุณภาวนี มีลูกสามคน คนโตชื่อนาครี เธอถูกพ่อแม่เลี้ยงดูอย่างประคบประหงมและกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ไว้อย่างเคร่งครัด เธอกลายเป็นเด็กเศร้าซึม ขาดความรักความอบอุ่น ติดเพื่อนผู้หญิงด้วยกันจนความสัมพันธ์กลายเป็นรักร่วมเพศ พ่อไล่เธอออกจากบ้าน เธอดิ้นรนต่อสู้ชีวิตด้วยตัวเอง มีงานทำ มีสามี และเรียนรู้ชีวิตมากขึ้น ลูกคนรองคือเดชชาติ เขาเรียนจบโรงเรียนนายร้อย ไปเป็นทหารชายแดนและเสียชีวิตในสนามรบ ส่วนลูกคนเล็กคือ ณชัย เขาสอบเข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้ พ่อโกรธมาก ตบตีดุด่าเขา ณชัยหนีออกจากบ้านไปอยู่กับป้าที่ต่างจังหวัด แม่กับพี่สาวซึ่งรู้ข่าวภายหลังไปตามเขากลับบ้าน พ่อตามไป ดุด่าและตบตีณชัยอีก ป้าเข้ามาห้ามและตบหน้าพ่อ พ่อกลับไปอย่างโกรธแค้น ณชัยไม่ยอมกลับ คิดจะใช้ชีวิตอยู่ในชนบทตลอดไป

ปัญหาในนวนิยายเรื่องนี้เกิดจากความขัดแย้งระหว่างพ่อแม่กับลูก พลโทพิชิตประสบความสำเร็จในชีวิต มีทรัพย์สมบัติ ชื่อเสียงเกียรติยศ จึงต้องการให้ลูก ๆ มีความสำเร็จในชีวิตเหมือนตน เขาจึงบังคับลูก ๆ ให้มีชีวิตที่เป็นไปตามความต้องการของเขา โดยให้เรียนหนังสือสูงที่สุดเพื่อจะได้มีชื่อเสียงเช่นเดียวกับตัวเขา พลพิชิตโกรธแค้นมากที่นาครีลูกสาวหนีออกจากบ้านทั้ง ๆ ที่เรียนหนังสือไม่จบ และณชัยก็สอบเข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้ ความทุกข์ของพลโทพิชิตจึงอยู่ที่เขาไม่สามารถจะบงการชีวิตของลูก ๆ ให้เป็นไปตามความปรารถนาของตนได้ นวนิยายเรื่องนี้วิมลเขียนขึ้นเพื่อชี้ให้เห็นสาระด้านหนึ่งของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูก ความผิดหวังความทุกข์ของพ่อแม่ แท้ที่จริงมิได้เกิดมาจากลูก เกิดจากตัวพ่อแม่เองต่างหาก ดังที่นาครีพูดกับแม่ขณะไปตามณชัยที่บ้านป้าว่า "หนูอยากให้พ่อได้สำนึกบ้างว่า สิ่งที่พ่อทำกับทุกคนมาตลอดชีวิตครอบครัวนั้น มันไม่ถูกต้อง และคนที่ทำลายครอบครัวให้พินาศลงไปก็คือพ่อ โดยมีแม่เป็นผู้รู้เห็นเป็นใจด้วย" และจากคำชี้แจงของพระตอนที่แม่กับนาครีไปทำบุญที่วัดว่า "อย่าห่วงกังวลว่าลูกหลานบริวารจะเป็นปัญหา ไม่ใช่หรอกโยม ตัวเราต่างหาก

ที่เป็นปัญหา เป็นต้นตอของปัญหาทั้งหมด ถ้าตัวเรายังเป็นปัญหาอยู่อย่างนี้ จะไปแก้ไขให้คนอื่นหมดปัญหาได้อย่างไร"

วิมลยังชี้ให้เห็นต่อไปอีกว่าความทุกข์ของพ่อแม่เกิดมาจากความกลัวเช่นเดียวกับความทุกข์ของแก้วที่หลงรักพิกุลในเรื่อง "ดวงเดือนในห้วงน้ำ" ดังคำชี้แจงของพระแก่แม่และนาครีว่า "การที่รยมอยากให้ลูกกลับไปเรียน ไม่ว่าจะเพื่ออนาคตหรือกลัวเสียเวลาหรืออะไรอีกสารพัดก็ตาม ที่แท้แล้วมันเกิดจากความกลัวของตัวรยมเองนั่นแหละ รยมกลัวจะไม่มีหน้ามีตา กลัวจะจนกลัวจะรวยน้อยไป กลัวรรคภัยไข้เจ็บ และอีกสารพัด ไอ้เจ้าความกลัวนี่แหละที่ทำให้ทุกคนพลาดกันไปทั้งบ้านทั้งเมืองหาความสงบไม่ได้ เมื่อหาความสงบไม่ได้จะหาความสุขได้ยังไง" นวนิยายเรื่องนี้วิมลสามารถผสมผสานปัญหาชีวิตครอบครัวกับสาระด้านปรัชญาและศาสนาได้อย่างกลมกลืนเช่นเดียวกับเรื่อง "ดวงเดือนในห้วงน้ำ" เป็นหนังสือที่พ่อแม่ผู้ "หวังดี" ทุกคนควรอ่านอย่างยิ่ง

ตัวละครในเรื่องสั้นและนวนิยายของวิมลจำแนกเป็นผู้กระทำกับผู้ถูกกระทำ ในผลงานช่วงแรก วิมลมุ่งชี้ให้เห็นว่าความทุกข์ยากของผู้ถูกกระทำ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านและผู้ยากไร้เกิดจากปัจจัยภายนอก อันได้แก่ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติทางเศรษฐกิจและความฉ้อฉลของมนุษย์ด้วยกันเอง ผลงานในช่วงหลังวิมลชี้ให้เห็นว่าความฉ้อฉลหรือความทุกข์ยากของมนุษย์แท้ที่จริงเกิดมาจากการที่มนุษย์แต่ละคนรู้ไม่เท่าทันจิตใจของตน จึงเป็นเหตุสำคัญที่ก่อความยุ่งยากความทุกข์ให้แก่ตัวเอง คนในครอบครัวและผู้คนในสังคม ผู้กระทำ กับผู้ถูกกระทำ ในผลงานช่วงแรก ๆ เป็นคนละคน แต่ในช่วงหลังเป็นคนเดียวกัน ทัศนคติของวิมลที่มีต่อความทุกข์ยากของมนุษย์พัฒนาจากปัจจัยภายนอกเข้าหาปัจจัยภายใน นวนิยายช่วงแรก ๆ จึงเป็นนวนิยายแนวเศรษฐกิจและสังคม ส่วนช่วงหลังเปลี่ยนไปเป็นแนวปรัชญาและศาสนา

ผลงานทั้งหมดชี้ให้เห็นว่าวิมลมีฝีมือในการประพันธ์รยเฉพาะยิ่งการตีแผ่ความฉ้อฉลของมนุษย์ที่มีต่อมนุษย์ด้วยกัน วิมลมีอารมณ์หวั่นไหวกับสิ่งนี้เป็นพิเศษเหนือนักเขียนคนอื่น ๆ ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากประสบการณ์ส่วนหนึ่งในชีวิต กลวิธีในการสร้างฉากนับเป็นความสามารถทางวรรณศิลป์อย่างหนึ่งของเขา แต่บางครั้งวิมลสร้างตัวละครไม่แนบเนียน อาจเป็นเพราะอดไม่ได้ที่จะแสดงความรู้สึกของตน ชีวิตมนุษย์ที่ปรากฏในวรรณกรรมของวิมล มิใช่ชีวิตมนุษย์รยทั่วไป แต่เป็นชีวิตที่ผ่านสายตาของวิมลเท่านั้น อย่างไรก็ตามวรรณกรรมของเขาก็ทำให้ผู้อ่านรู้จักสังคมไทยบางแง่มุมดีขึ้น

WRITER
MAGAZINE

ปีที่ 1 ฉบับที่ 6 ประจำเดือนมีนาคม 2536
ราคาเล่มละ 40 บาท

นิตยสารเพื่อนักอ่าน, นักเขียน และคนหนุ่มสาวร่วมสมัย

สำนักงาน : 70/63 หมู่บ้านอินโดไทย ถ.รัตนาธิเบศร์ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000 โทร. 580-2978

คณะที่ปรึกษากองบรรณาธิการ : ลาว คำหอม, รงค์ วงษ์สวรรค์, สุชาติ สวัสดิ์ศรี, เรืองเดช จันทรคีรี, นิรันศักดิ์ บุญจันทร์, จำลอง ฝั่งชลจิตร, แคน สาริกา

ที่ปรึกษาฝ่ายศิลปกรรม : สุเทพ สุดวิไล

ฝ่ายศิลปกรรม : สุธารา นุชแจ้ง

บรรณาธิการ : ขจรฤทธิ์ รักษา

ผู้ช่วยบรรณาธิการ : ประภัสสร เจริญรัตน์

กองบรรณาธิการ : แววเพชร โกมลวัฒน์, ประนอม ยืนยง, ภาสินี ศรีไชยติช่วง, อริสรา เอียดนุ่น

พิสูจน์อักษร : วิไล สุขเกษม

ภาพปก : ผลงานของอุกฤษณ์ ทองระอา

ฝ่ายการเงินและสมาชิก : สุดาพร รักษา

จัดจำหน่ายโดย : บริษัทโสมัคคีสาส์น จำกัด โทร.466 0519

เพลทสีและขาวดำ : เลย์ โปรเซท, โทร. 433 5433

พิมพ์สีและขาวดำ : บริษัท 21 เซ็นจูรี่ โทร. 434 9447

เรียงพิมพ์ : AS. คอมพิวเตอร์พับลิค โทร. 437 1941

หมายเหตุ : ห้องสมุดและนักศึกษาทั่วไปสั่งซื้อได้ในราคาเล่มละ 25 บาท และสมัครเป็นสมาชิกปีละ 300 บาท โดยแนบสำเนาบัตรประจำตัวนักศึกษาทุกครั้งที่มีการติดต่อ กองบรรณาธิการ/ธนาณัติสั่งจ่าย ปท. นนทบุรี 11000

สารบัญ

เรื่องจากปก

สัมภาษณ์พิเศษ/นิรมล เมธีสุวกุล 22

ตามไปดูเบื้องหลังการถ่ายทำ 'ทุ่งแสงตะวัน' 59

☐ การเรียกร้องสิทธิสตรีมิใช่เกิดมาจากมีเวลาว่างมากเกินไป หากเกิดขึ้นเพราะความสำนึกและมีความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นผู้มีชีวทัศน์อันแจ่มใสและถูกต้อง เพื่อนหญิงที่รักทั้งหลาย จึงศึกษาชีวทัศน์ และปฏิบัติชีวทัศน์ให้ถูกต้องเสียเถิด เพื่อชัยชนะอันยิ่งใหญ่และภาคภูมิของปวงชนผู้ทุกข์ยาก

แสงทอง

คอลัมน์ประจำ

จดหมายจากผู้อ่าน 6

คนบนถนนนักเขียน/
เอิร์ธ สายสว่าง 13

สองข้างทาง/*มุกหอม* 18

วิเคราะห์วรรณกรรม/
สมเกียรติ คู่ทวีกุล 68

เล่าเรื่องหนังสือ/*ศรีดาวเรือง* 75

วิจารณ์วรรณกรรม/*ชามา* 82

จตุรัสความคิด/ทัศนะสองกวี,
เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์,
ไพวรินทร์ ขาวงาม 88

ผู้มาเยือน/*วัฒน์ วรรลยางกูร* 110

เสียงสะท้อน/*ศักดิ์ชัย สัคนาวิเชียร* 119

ปริทรรศน์หนังสือ 123

บัตรสั่งหนังสือ 126

เรื่องสั้น

ภาพสุดท้าย/สุริยนต์ จองลีพันธ์ เขียน
..... 114

บทกวี

ถึงอัศวินม้าก้านกล้วย/ *วรภ วรภา* ...1

เพลงเที่ยงคืน/*ประกาย ปรัชญา* 20

กล่อมขวัญ/*รุญ ระโนด* 21

ความเชื่อมั่นและตำนานประชาชน/
สีมันต์ ณ นาคร 107

กรงเกียรติยศ/สุดตา ฟ้าไกล 108

แพรกทาง/ธัช ธาดา 109

วรรณกรรมสารบันเทิงของนิรมล เมธีสุวกุล : ภาพสะท้อนมนุษย์ผู้วิ่งตามเงาตัวเอง

(ตีพิมพ์เผยแพร่ในนิตยสารไรเตอร์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 6 มีนาคม พ.ศ.2536. หน้า 68-74)

ถ้าเรามองย้อนไปถึงภูมิหลังและความเป็นมาของวรรณกรรมไทยก็จะเห็นว่าหนังสือพิมพ์เป็นสื่อมวลชนที่มีความสัมพันธ์กับวงวรรณกรรมอย่างแน่นแฟ้น นักประพันธ์ผู้ยิ่งยงในอดีตต่างก็เป็นนักหนังสือพิมพ์ด้วยกันแทบทั้งนั้น สังคมไทยปัจจุบัน แม้จะมีสื่อมวลชนชนิดใหม่คือโทรทัศน์เกิดขึ้นก็ตาม ปรากฏการณ์ดังกล่าวก็ยังคงมีอยู่ ผู้สื่อข่าวและพิธีกรโทรทัศน์หลายคนที่มีชื่อเสียงโด่งดังหันมาสร้างสรรค์งานประพันธ์ด้วย นิรมล เมธีสุวกุล คือหนึ่งในจำนวนนั้น เธอเขียนหนังสือที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับหน้าที่การงานไว้สองเล่มคือ "อยากให้เป็นอย่างนี้ทุกวัน" (พ.ศ.2532) และ "บินตามตะวัน" (พ.ศ.2533) ข้อเขียนทั้งสองชุดนี้ย่อมสะท้อนชีวิตของผู้คนปัจจุบันบางแง่มุม ซึ่งแตกต่างกับผลงานของนักเขียนคนอื่น ๆ ในเวลาเดียวกันก็บ่งชี้ทัศนคติรวมทั้งฝีมือในการประพันธ์ของผู้เขียนด้วย

อยากให้เป็นอย่างนี้ทุกวัน : สารบันเทิงแนวอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นวัตถุดิบหรือข้อมูลที่สำคัญอย่างหนึ่งในการสร้างสรรค์วรรณกรรมปัจจุบัน "อยากให้เป็นอย่างนี้ทุกวัน" ผลงานชิ้นแรกของนิรมล เมธีสุวกุล เป็นวรรณกรรมสารบันเทิงแนวอนุรักษ์ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่น่าสนใจชิ้นหนึ่ง ผู้เขียนนำสื่อต่าง ๆ ที่พบเห็นในการจัดทำรายการโทรทัศน์ "ทุ่งหญ้าป่าใหญ่" ซึ่งเป็นรายการเกี่ยวกับเด็กและธรรมชาติมาประพันธ์เป็นบทสั้น ๆ รวมสิบหกเรื่อง เนื้อหาสาระจึงเป็นพฤติกรรมของเด็กและธรรมชาติ

เนื้อหาสาระที่กล่าวถึงเด็กเป็นเรื่องการผลิตหัตถกรรมพื้นเมือง การวาดภาพ รวมทั้งการละเล่นบางอย่าง เรื่อง "ขอให้จินตนาการบรรเจิด" กล่าวถึงการปั้นดินของเด็ก ๆ หมู่บ้านด่านเกวียน นครราชสีมา เรื่อง "หนาวลมแล้ง" เป็นเรื่องของเด็กหญิงสานกระติบ หมู่บ้านโพนร้อยเอ็ด เรื่อง "หมู่บ้านสามขา" เป็นเรื่องภาพวาดบนใบตองของ "เด็กชาวส่วย" อำเภอปรางค์กู่ ศรีสะเกษ เรื่อง "ว่าวขาดลอย" เป็นการเล่นว่าวของเด็ก ๆ ที่ท้องสนามหลวง และเรื่อง "ขบวนการตีผึ้งรุ่นจิ๋ว" เป็นเรื่องของเด็กตีรังผึ้งในอำเภอโชคชัย นครราชสีมา

เนื้อหาสาระอีกอย่างหนึ่งเป็นเรื่องธรรมชาติ เรื่อง "เก็บหอยที่หัวหิน" กล่าวถึงทะเลหัวหิน เรื่อง "คิดถึงวันพรุ่งนี้" เป็นเรื่องธรรมชาติบนเกาะสมุย เรื่อง "ใต้ทะเลที่สิมิลัน" กล่าวถึงธรรมชาติใต้ทะเลเกาะสิมิลัน พังงา เรื่อง "บัวงามยามเดือนเพ็ญ" เป็นเรื่องนาบัวหลวงที่บางกรวย นนทบุรี เรื่อง "ปิน" เป็นเรื่องท้องฟ้ากับนก เรื่อง "อยากให้เป็นอย่างนี้ทุกวัน" เป็นเรื่องป่าไม้ทางภาคอีสาน และเรื่อง "หิวน้ำ" กล่าวถึง ป่าขุนสุมน ต้นน้ำแห่งหนึ่งของจังหวัดน่าน

นอกจากจะสะท้อนความบริสุทธิ์ของเด็กและความงดงามของธรรมชาติแล้ว นิรมล ยังชี้ให้เห็นผลกระทบที่สังคมสมัยใหม่มีต่อวิถีชีวิตพื้นบ้านและธรรมชาติในเรื่อง "ขอให้จินตนาการบรรเจิด" ธุรกิจอุตสาหกรรมได้เข้าไปกีดกั้นจินตนาการของช่างปั้นด่านเกวียน ทำให้พวกเขาสูญเสียบางสิ่งบางอย่างที่มีคุณค่าทางจิตใจไป เพราะต้องผลิตเครื่องปั้นดินเผาตามใจตลาด "ช่างปั้นรุ่นก่อนเรียนรู้การปั้น ด้วยเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่สวยงามและเป็นอิสระ แต่เด็ก ๆ ปัจจุบันมีโอกาสและเวลาอย่างนั้นน้อยเต็มที" ในเรื่อง "หิวน้ำ" ป่าซึ่งเป็นต้นน้ำในจังหวัดน่านถูกทำลายไปมากกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่และในเรื่อง "นกกระเรียนคืนถิ่น" นกกระเรียนพันธุ์ไม้ป่าจังหวัดชัยภูมิสูญพันธุ์ไปนานแล้ว

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ธรรมชาติกำลังถูกทำลาย หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาลก็พยายามพิทักษ์และอนุรักษ์ธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อมเอาไว้ ในเรื่อง "ใต้ทะเลที่สิมิลัน" เรือเร็วของกรมป่าไม้ต้องวิ่งรอบเกาะวันละหนึ่งรอบเพื่อตรวจการป้องกันการระเบิดปลา ทำให้ต้องเสียเงินค่าน้ำมันถึงวันละ 200 ลิตร และในเรื่อง "นกกระเรียนคืนถิ่น" มูลนิธิสากลเพื่อการอนุรักษ์สัตว์นกกระเรียนมาให้หกตัว เพื่อนำไปเลี้ยงที่ทุ่งกะมัง ภูเขียว ชัยภูมิ มิใช่แต่รัฐบาลเท่านั้นที่ตระหนักถึงปัญหานี้ ประชาชนก็รณรงค์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากการจัดค่ายอนุรักษ์ธรรมชาติของผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเจริญ เจ้าของสวนสมุนไพรแห่งหมู่บ้านห้วยหิน อำเภอสนามชัยเขต ฉะเชิงเทรา ในเรื่อง "วนเกษตร"

ข้อเขียนชุดนี้แม้จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับเด็ก ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่บางเรื่องผู้เขียนสอดแทรกข้อคิดที่มีคุณค่าในการดำรงชีวิตของผู้คนในปัจจุบันไว้อย่างแยบยล ในเรื่อง "วนเกษตร" ชีวิตของผู้ใหญ่วิบูลย์เป็นชีวิตที่ให้อุทาหรณ์แก่ผู้ที่หายใจเข้าออกเป็น "เงินตรา"

ได้ดี ผู้ใหญ่วิบูลย์เล่าถึงเรื่องการปลูกสมุนไพรไว้ว่า "ถ้าจะปลูกเพื่อร่ำรวย ผมปลูกไปนานแล้ว แต่เราจะไม่มีเวลาทำอย่างอื่นถ้ามัวอยากร่ำรวย เอาแค่พออยู่พอกิน" การดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบันเราจำเป็นต้องพึ่งพาเงินตรา แต่ถ้าเราปล่อยให้สิ่งนี้เข้ามามีอิทธิพลเหนือชีวิตมากเกินความจำเป็นดังที่คนจำนวนหนึ่งในสังคมนิยมทำกัน เราอาจต้องสูญเสียบางสิ่งบางอย่างไปโดยไม่มีวันเรียกกลับคืนมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณค่าด้านจิตใจ คนไทยทุกวันนี้ตกอยู่ในสภาพเช่นนี้มิใช่หรือ ทำอย่างไรคนร่ำรวยเงินทองจึงจะไม่ยากจนน้ำใจ นี่คือคำถามของสังคมไทยที่ต้องการคำตอบอย่างเร่งด่วนอยู่ในเวลานี้

เนื้อหาสาระทั้งหมดของวรรณกรรมชุดนี้เป็นข้อเท็จจริงมิใช่เรื่องสมมุติ แต่นิรมลสามารถนำเสนอสู่ผู้อ่านด้วยกลวิธีการประพันธ์ของบันเทิงคดีได้อย่างน่าสนใจ ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินเรื่องด้วยบทสนทนาหรือการใช้ถ้อยคำสำนวนอย่างมีอรรถรส จึงทำให้ผู้อ่านรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ อย่างได้อารมณ์ ทำให้ตระหนักในคุณค่าอันสูงส่งของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อมวลมนุษย์และช่วยกันหาวิธีการที่จะรักษาสมบัติธรรมชาติให้คงอยู่ในสภาพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปรไป โดยส่วนรวมเนื้อหาสาระกับกลวิธีการประพันธ์สอดประสานกันอย่างกลมกลืนแทบไม่มีที่ติ

สำนักพิมพ์ กล่าวไว้ในคำนำหนังสือว่า ลักษณะเด่นของข้อเขียนชุดนี้อยู่ที่ความเป็น "โรแมนติก" ซึ่งใช้ในความหมายของอารมณ์ที่อ่อนไหวและตัวผู้เขียนเองก็บอกว่าเธอเป็นคนที่ "รับความรู้สึกไวแต่ว่าเป็นคนที่มีเหตุผลไวเหมือนกัน" ผลงานชุดนี้ของนิรมลสะท้อนบุคลิกภาพของเธอได้อย่างเด่นชัด ว่าเธอเป็นคนรักธรรมชาติและมีความรู้สึกอ่อนไหวไปกับสิ่งที่พบเห็นทั้งธรรมชาติและผู้คน แต่ข้อเขียนบางตอนชวนให้ตั้งข้อสังเกตว่าบางครั้งอารมณ์ของนิรมลก็อ่อนไหวโดยไม่สมเหตุสมผลนัก ดังจะเห็นได้จากเรื่อง "รอยเล็กในใจลึก" เรื่องนี้เขียนขึ้นใน พ.ศ. 2532 ตอนต้นเรื่อง นิรมลเล่าถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นยี่สิบปีมาแล้ว โดยพรรณนาสภาพบ้านไว้ว่า "หน้าบ้านเรามีคูน้ำเล็ก ๆ ไหลเลียบไปกับถนนเป็นถนนที่พาแม่ไปตลาด สายหมอกยามเช้าแต้มเรื่อยตามต้นไม้ใบหญ้าและหลังคาบ้านข้างเคียง ข้างม้านั่งริมคูน้ำดอกชบาหนูกลีบสีแดงจัด มีน้ำค้างเกาะปลายเกสรอ่อนหวาน นาน ๆ จึงมีรถจักรยานผ่านหน้าบ้านไปช้าช้า เห็นเป็นเงาตะคุ่มไหว ๆ หน้าหนาวอย่างนี้กว่าหมอกจะจางไปก็เห็นตะวันเหนือยอดไม้ไปแล้วเท่านั้น "ไม่

น่าเชื่อว่าเวลาล่วงไปถึงยี่สิบปีแล้ว นิรมลจะยังจดจำบรรยากาศยามเช้าได้ละเอียดลออถึงเพียงนั้น นิรมลรัก "ธรรมชาติ" มากเกินไป จนทำให้เรื่องราวตอนนี้ไม่เป็น "ธรรมชาติ" เท่าที่ควร โดยเหตุนี้คำว่า "โรแมนติก" ในวงวรรณกรรม ควรหมายความถึงอารมณ์ ซึ่งแม้จะหวั่นไหวง่ายก็ตาม แต่ต้องเกิดขึ้นอย่างมีเหตุมีผลด้วย วรรณกรรมโรแมนติกในความหมายที่แท้จริง "อารมณ์" กับ "เหตุผล" ต้องสอดคล้องกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มิได้ขัดแย้งกันตามความเข้าใจของคนทั่ว ๆ ไป

อันที่จริงคำว่า "ธรรมชาติ" ไม่ควรมีความหมายจำกัดเฉพาะภูมิประเทศ พืชและสัตว์เท่านั้น น่าจะกินความไปถึงมนุษย์ รวมทั้งความสัมพันธ์ของมนุษย์ด้วย เรื่อง "รอยเล็กในใจลึก" เรื่องสุดท้ายของชุดซึ่งเป็นเหตุการณ์ตอนหนึ่งในชีวิตของนิรมลเอง เมื่อมองอย่างผิวเผินก็มิอาจจัดเข้าแนวใดแนวหนึ่งข้างต้นได้ หากพิจารณาให้ลึกซึ้ง เรื่องนี้มีแนวคิดที่คมคายเกี่ยวกับธรรมชาติแอบแฝงอยู่ เนื้อเรื่องมีว่า วันหนึ่งผู้เขียนเก็บขนมห่อที่มีคนทำตกกลางทางไปคืนเจ้าของด้วยความปรารถนาดี แต่กลับถูกผู้หญิงคนนั้นคาดคั้นจะเอากระเป๋าเงินคืนให้ได้ ผู้เขียนจึงเสียใจมาก อีกยี่สิบปีต่อมาเธอก็ประสบเหตุการณ์เดียวกันอีก โดยเป็นคนทำกระเป๋าเงินหายในร้านขายรองเท้า ครั้นเธอกลับมาที่ร้าน เด็กหนุ่มขายรองเท้าคืนกระเป๋าเงินให้ เธอยิ้งปากไม่กล่าวโทษเขา มนุษยสัมพันธ์กับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติแท้ที่จริงเป็นสิ่งเดียวกันคือ ความสัมพันธ์ของชีวิตที่ตั้งอยู่บนความดี ความงาม และความบริสุทธิ์ที่ปรากฏแก่โลก ปัจจุบันสองสิ่งนี้กำลังตกอยู่ในสภาพที่ "เสียดุล" ด้วยกันทั้งคู่ มนุษย์ในสังคมมิได้ทำลายเพียงทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้น แต่ยังทำลายความสัมพันธ์อันดีงามที่มนุษย์มีต่อกันอีกด้วย โลกมนุษย์ในปัจจุบันจึงสับสนวุ่นวาย เพราะเหตุนี้กระมังสิ่งแวดล้อมที่ควรรักษาไว้จึงมิได้มีเพียงความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ แต่ยังรวมถึงความสัมพันธ์อันดีงามที่มนุษย์มีต่อกันซึ่งมีคุณค่าทางจิตใจอย่างสูงส่ง ดุจความรื่นรมย์ที่ธรรมชาติมอบให้แก่มนุษย์นั่นเอง

บินตามตะวัน : สารบันเทิงแนวการเมืองและสังคม

สารบันเทิงเรื่อง "บินตามตะวัน" เป็นผลงานอีกชิ้นหนึ่งของนิรมล เมธีสุวกุล ซึ่งเธอเขียนขึ้นจากสิ่งต่าง ๆ ที่พบเห็นขณะเดินทางไปทำข่าวการเมืองและสงครามทั้งในและต่างประเทศ เนื้อหาสาระจึงเป็นเรื่องการเมืองการปกครอง สงคราม และสภาพบ้านเมือง

เมื่อเอ่ยถึงเรื่องการเมือง การปกครอง ย่อมหลีกเลี่ยงที่จะกล่าวถึงผู้นำทางการเมืองของแต่ละประเทศไม่ได้ บุคคลสำคัญ ๆ ทางการเมืองระดับโลกที่ผู้เขียนพบเห็นได้แก่ เติ้งเสี่ยวผิง คิม อิล ซุง และเจ้านโรดม สีหนุ ในเรื่อง "มังกรใหญ่ เหมาน้อย และเจ้าชาย" ซอน ซาน ฮุนเซ็น และเขียว สัมพัน ในเรื่อง "ว่าด้วยปัญหากัมพูชาที่ปารีส" และผู้นำบางคนแม้ไม่ได้พบเห็น ผู้เขียนก็นำมากล่าวไว้ด้วยคือ คอราซอน อาคิโน และมาร์คอส ใน "คอรีที่รัก" และอินทิรา คานธี ในเรื่อง "ผู้หญิงร้องไห้" ผู้เขียนบรรยายเอกลักษณ์ของผู้นำบางคนอย่างละเอียด ว่า คิม อิล ซุง มีก้อนเนื้อนูนใหญ่เกือบเท่ากำปั้นบริเวณท้ายทอย และพระหัตถ์ของเจ้านโรดม สีหนุนิ่มมาก ชีวิตของผู้นำบางคนผู้อ่านอาจนำมาเป็นอุทาหรณ์ในการดำเนินชีวิตได้ เช่น คิม อิล ซุง ซึ่งเติบโตในครอบครัวที่ยากจน ได้เสียสละเพื่อชาวเกาหลี ชาวเมืองเปียงยางส่วนใหญ่จึงติดเข็มกลัดรูปประธานาธิบดีไว้ที่หน้าอกด้านซ้าย

ความขัดแย้งทางการเมืองการปกครองทั้งภายในและภายนอกประเทศที่เกิดขึ้น หากแก้ไขไม่ได้ก็จะนำไปสู่การประหัตประหารกันในที่สุด "สงครามไม่เคยให้ความรู้สึกที่ดีต่อใคร ไม่ว่า ผู้ชนะหรือผู้แพ้ ผู้ฆ่าหรือผู้ถูกฆ่า" ในเรื่อง "ศึกแหวกประวัติศาสตร์ หมายเลข 1" ชาวฟิลิปปินส์ฆ่ากันเอง ในเรื่อง "หมู่บ้านด่านพระเจดีย์สามองค์" มอญถูกพม่าแย่งชิงแผ่นดินต้องเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย ในเรื่อง "หลังเงิน 1428 เดือนกุมภาพันธ์" ทหารไทยรบกับทหารลาวบริเวณชายแดนบ้านร่มเกล้า พิษณุโลก และในเรื่อง "กระสุนจำ จากพม่าหรือกระเหรี่ยง" กระเหรี่ยงกับพม่าที่อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ปัญหาสงครามบางปัญหาสลับซับซ้อนมาก แม้แต่คนในชาติเองก็ยังแก้ไม่ได้ จนกลายเป็นปัญหานานาชาติไป ดังปัญหาการสู้รบในเขมร ในเรื่อง "ว่าด้วยปัญหากัมพูชา ที่ปารีส"

เมื่อไปทำข่าวทั้งในประเทศและต่างประเทศแต่ละครั้ง ณ ที่ใด ผู้เขียนก็จะเล่าถึงเมืองนั้น ๆ เมืองที่ผู้เขียนกล่าวถึงคือ ด่านเจดีย์สามองค์ ในเรื่อง "หมู่บ้านด่านพระเจดีย์สามองค์" ชายแดนพิษณุโลก ในเรื่อง "หลังเงิน 1428 เดือนกุมภาพันธ์" อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ในเรื่อง "กระสุนจำ จากพม่าหรือกระเหรี่ยง" หลวงพระบาง ในเรื่อง "นักข่าวในมะลิน่า" โตเกียว ในเรื่อง "นินทาโตเกียว" นิวเดลี ในเรื่อง "เลือกตั้งอินเดีย" ปักกิ่ง ในเรื่อง "มองฉาบ" ไคโร ในเรื่อง "ค่ำคืนในไคโร" ปารีส ในเรื่อง "ปารีสร้อน" และ

โคเปนเฮเกน ในเรื่อง "โคเปนเฮเกนหกชั่วโมง" สภาพบ้านเมือง ความเป็นอยู่ และภูมิประเทศที่แปลกตา ซึ่งผู้เขียนบันทึกไว้ตามที่พบเห็น ช่วยแต่งแต้มข้อเขียนให้มีสีสันต่าง ๆ กันไป

เหตุการณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นอันเป็นผลมาจากความขัดแย้งทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ และทางสังคม ทำให้ข้อเขียนซึ่งเป็นข้อเท็จจริงมีอรรถรสกระทบใจผู้อ่านราวกับว่ากำลังอ่านบันเทิงคดีอยู่ ในเรื่อง "ศึกแหวกประวัติศาสตร์หมายเลข 1" สงครามในฟิลิปปินส์ ทำให้สิบรโท โรเบิร์ต ชาลวาดอร์ ต้องฆ่า โรเจอร์ ชาลวาดอร์ ทหารฝ่ายกบฏ ผู้ที่เป็นพี่ชายโดยที่เขาไม่รู้ความจริงมาก่อน ในเรื่อง "ผู้หญิงร้องไห้" นักเรียนหญิงชั้นมัธยมปลายชาวอินเดียเผาตัวตายเพราะถูกลุงข่มขืน และในเรื่อง "หลากหลายในมะนิลา" ผู้หญิงชาวฟิลิปปินส์ มีความจำเป็นต้องส่งลูกสาวไปเป็นพนักงานเต้นในบาร์ที่โตเกียว เรื่องราวของผู้คนเหล่านี้เป็นสิ่งที่ยืนยันให้เราได้ประจักษ์ว่า ที่บางคนกล่าวว่า ชีวิตจริงเหลือเชื่อยิ่งกว่านิยายหลายเท่านัก ก็เห็นจะไม่ผิด นอกจากนั้นสิ่งนี้ยังทำให้เราได้ประจักษ์ความจริงอีกประการหนึ่งว่า ชีวิตมนุษย์คือ วัตถุดิบหรือข้อมูลที่นักเขียนเอามาปรุงแต่งเป็นวรรณกรรมได้ไม่มีวันหมดสิ้น โลกมนุษย์คือนิยายเล่มที่อ่านไม่รู้จบ

ข้อเขียนสองชุดนี้แม้จะมีรายละเอียดแตกต่างกัน แต่เนื้อหาหลักคือสิ่งเดียวกัน นั่นคือสภาพแวดล้อมของมนุษย์ เพียงแต่ชุดแรกกล่าวถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติซึ่งเกิดขึ้นเอง ส่วนชุดหลังเป็นเรื่องสภาพแวดล้อมทางสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้น ปัญหาต่าง ๆ ในโลกปัจจุบันล้วนเกิดจากความไม่ลงรอยกันระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทั้งสิ้น สารบันเทิงของนิรมล มิได้กล่าวถึงปัญหาของผู้คนในประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ หากแต่สะท้อนปัญหาร่วมของคนทั้งโลกซึ่งบ่งชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ผู้มีสติปัญญาอันล้ำเลิศ มนุษย์ผู้หยิ่งผยองทะนงตัวว่าสามารถเอาชนะทุกสิ่งทุกอย่าง แท้ที่จริงกลับเป็นผู้พ่ายแพ้โดยสิ้นเชิง มิอาจมีอำนาจเหนือสิ่งใดได้เลย แม้แต่สิ่งที่ตนสร้างขึ้นมาเองแท้ ๆ มนุษย์ทั้งโลกในปัจจุบันจึงตกอยู่ในสภาพดังที่นิรมลกล่าวไว้ในเรื่อง "บิน" ข้อเขียนชุดแรกว่า "มนุษย์ชอบที่จะเอาชนะธรรมชาติและหลงคิดไปว่าเมื่อชนะในสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ นั้นยิ่งใหญ่ กว่ามนุษย์จะรู้ตัวว่าการต้องวิ่งตามเงาของตัวเองนั้นมันอ่อนล้าสาหัสขนาดไหน" ได้แต่หวังว่าสักวันหนึ่งมนุษย์ก็คงวิ่งไล่ทันเงาของตัวเอง เมื่อถึงวันนั้นโลกคงจะสงบร่มเย็นลงบ้างกระมัง

สารบัญ

ราคาจำหน่ายเล่มละ : 40 บาท

สำนักงาน : 70/63 หมู่บ้านอินโดไทย ถ.รัตนาธิเบศร์ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000 โทรศัพท์ : 580-2978

คณะที่ปรึกษากองบรรณาธิการ : ลาว คำหอม, รังค์ วงษ์สวรรค์ สุชาติ สวัสดิ์ศรี, เรืองเดช จันทรคีรี, จำลอง ฝั่งชลจิตร นิรันศักดิ์ บุญจันทร์, แคน สาริกา

บรรณาธิการ : ขจรฤทธิ์ รักษา

กองบรรณาธิการ : บริรักษ์ นิลนาคะ, สุนีรัตน์ ไม้หิม, [illegible] พูพิมาย, จตุพร ศักดิ์ทิพยรัตน์

ศิลปกรรม : สุธารา นุชแจ้ง

พิสูจน์อักษร : วิไล สุขเกษม

ภาพปก : ผลงานสีน้ำของอุกฤษณ์ ทองระอา

ฝ่ายการเงินและสมาชิก : สุดาพร รักษา

เพลทสีและขาวดำ : เลย์ โปรเซท โทรศัพท์ 433-5433

พิมพ์สีและขาวดำ : บ.21 เซ็นจูรี่ จำกัด โทรศัพท์ 434-9447

เรียงพิมพ์ : AS คอมพิวส์ กราฟฟิค โทรศัพท์ 437-1941

จัดจำหน่ายทั่วประเทศไทย : บ.สามัคคีสาร (ดอกหญ้า) จำกัด โทรศัพท์ 466-0519

หมายเหตุ : อัตราค่าสมาชิก 1 ปี (12 ฉบับ) 400 บาท, ห้องสมุด และนิสิต, นักศึกษาทั่วไป สั่งซื้อได้ในราคาเล่มละ 25 บาท และสมัครเป็นสมาชิกปีละ 300 บาท โดยแนบสำเนาบัตรประจำตัวนักศึกษาทุกครั้งที่มีการติดต่อกองบรรณาธิการ/ธนาณัติ สั่งจ่าย ปท.นนทบุรี 11000

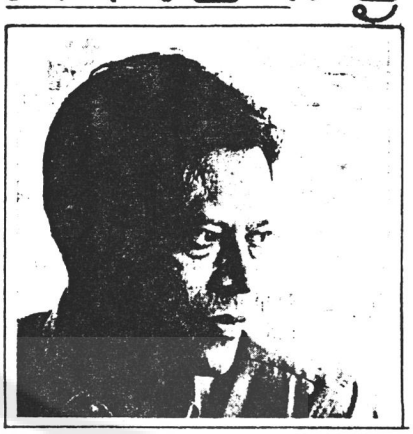

เรื่องจากปก

สัมภาษณ์พิเศษ/*ศิลา โคมฉาย* 44

สัมภาษณ์พิเศษ/*คำพูน บุญทวี* 14

คอลัมน์ประจำ

จดหมายจากผู้อ่าน 6

เยี่ยมสำนักพิมพ์ดบไฟ 10

สองข้างทาง/*บุกหอม* 20

ซีไรท์รอบสุดท้ายปี 2536 24

ผมไม่ใช่คนที่เอาสีข้างเข้าถู ผมเพียงแต่ชอบเถียง ถ้าคุณเอาผมให้อึ้งผมก็จะหยุด การวิจารณ์เป็นเรื่องของการให้เหตุผล ถ้าผมมีเหตุผลเหนือกว่าคุณต้องยอม เหตุผลมันทำให้คนเรารู้จักคิด

วาณิช จรุงกิจอนันต์

ผู้มาเยือน/*ณรงค์ พัว ประพนธ์พันธุ์* 36
คนบนถนนนักเขียน (1) *เฉลิมศักดิ์ แหงมงาม* 39
คนบนถนนนักเขียน (2) *ประเสริฐ จันดำ* 42
วิจารณ์วรรณกรรม (1) *ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์* 64
วิจารณ์วรรณกรรม (2) *สมเกียรติ คู่ทวีกุล* 70
วิจารณ์วรรณกรรม (3) *วัลยา วิวัฒน์ศร* 73
จะส่งเรื่องสั้นไปที่ไหนดี 78
เสียงสะท้อน/*คนอ่าน หนังสือน้อย* 82
โรงเรียนนักเขียน/*เพลินตา* 85
เล่าเรื่องนักเขียน/*สมรม สทิงพระ* 86
บันทึกนักเขียน/*ลุยส์ ลามูร์* 90
หนัง-หนังสือ/*วาริน* 100
ปริทรรศน์หนังสือ 120

เรื่องสั้น

25 สิงหาคม 1983/*บอร์เกส* 106
ระหว่างการเดินทาง/*รักษ์ มนัญญา* 112

บทกวี

กวีเพียรเขียนคำ-เขียนทำไม/*ประมวล มณีโรจน์* 1
ในบ้านพักแรม (4)/*ประกาย ปรัชญา* 35
ขณะนาน/*กานติ ณ ศรัทธา* 80
คอย/*พจนาถ พจนาพิทักษ์* 99

ครอบครัวกลางถนน : จินตนาการที่หนีไม่พ้นตัวตน ของศิลา โคมฉาย

(ตีพิมพ์เผยแพร่ในนิตยสารไรเตอร์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ.2536. หน้า 70-72)

นักเขียนเรื่องสั้นร่วมสมัยส่วนใหญ่มักใช้ชีวประวัติของตนเองเป็นวัตถุดิบในการสร้างสรรค์ผลงาน จนงานเขียนทำนองนี้กลายเป็นรูปแบบหนึ่งของวรรณกรรมไทยไปเสียแล้ว เรื่องสั้นชุด "ครอบครัวกลางถนน" ของศิลา โคมฉาย วรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียนประจำปี 2536 มีหลายเรื่องที่มีลักษณะดังกล่าว บางเรื่องเป็นชีวิตของผู้เขียนล้วน ๆ คือ "ขาซ้ายของแม่" และ "ครอบครัวกลางถนน" บางเรื่องเป็นเรื่องของคนอื่น แต่มีตัวตนของผู้เขียนปะปนอยู่ด้วย เช่น "ดอกเลือด" "ผู้เข้าใจ" "มรนกรรม" เป็นต้น เรื่องสั้นแบบแรกแม้จะเป็นเรื่องราวในชีวิตจริงของตน แต่ผู้เขียนก็ปรุงแต่งอย่างได้อรรถรส จับใจผู้อ่าน ส่วนเรื่องสั้นอีกแบบหนึ่งบางเรื่องตัวตนที่ผู้เขียนแสดงออกในผลงาน ยังไม่กลมกลืนกับตัวละคร และเนื้อเรื่องเท่าที่ควร ทำให้เกิดข้อด้อยทางวรรณศิลป์ซึ่งเป็นเครื่องบั่นทอนคุณค่าของงานประพันธ์อันควรแก่การยกย่องชุดนี้โดยใช่เหตุ

ในเรื่อง "ดอกเลือด" ชายหนุ่มนักเขียนบทภาพยนตร์วิตกกังวลเรื่องความเบี่ยงเบนทางเพศของลูกชาย "เขาเคยกังวลกลัวลูกวิปริตผิดเพศกับสังคมนับวันยิ่งสับสน" พี่เขยของฉัฐพรในเรื่อง "เสียหมา" ก็มีความรู้สึกไม่ต่างกัน "นึกเคืองพี่เขยสอนอะไรแผลง ๆ ให้หลาน จับฝึกมวยไทย บอกวิธีกำหมัด ออกหมัดชก สืบเท้าเตะ รยนเข่า กลัวหลานชายจะวิปริตผิดเพศเพราะคนในบ้านส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง เวลาในบ้านใช้ไปกับการพักผ่อน แต่งตัว แต่งหน้า ทาเล็บ" ความวิตกกังวลร่วมกันของตัวละครทั้งสองคือความวิตกกังวลของศิลานั่นเอง การสอดแทรกความรู้สึกคิดเข้าไปในตัวละครคู่นี้ ศิลาทำได้สะดวกและง่ายดายเพราะทั้งคู่เป็นคนร่วมสมัยและอยู่ในวัยใกล้เคียงกับเขา นอกจากนี้เนื้อเรื่องยังเอื้ออำนวยต่อการสอดแทรกความรู้สึกนึกคิดเช่นนั้นด้วย ทรรศนะของศิลากับทรรศนะของตัวละครจึงกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จนมองไม่เห็นความแตกต่าง ที่ทำให้รู้สึกระแคะระคายบ้าง เห็นจะมีแต่ความซ้ำซากของเนื้อเรื่องเท่านั้น

ในเรื่อง "ด่าน" คุณนายเจ้าของบ้านผู้อารีเป็นคนสู้ชีวิต มุ่งานจนได้เป็นรองผู้จัดการสาขาบริษัทประกันชีวิต ดังที่นางบอกช่างสีสองคนว่า "ป้านะ เอาทุกอย่างแหละเรื่องทำมาหากิน ค้าขาย ออกดอกเบี้ย เล่นแชร์ ตอนนี้ยังขายประกันชีวิต ลุยมันจนได้เป็นผู้จัดการสาขา" แม่ของฉัฐพรในเรื่อง "เสียหมา" ก็มีอาชีพเหมือนกัน และอยู่ในตำแหน่งเดียวกัน ดังที่ฉัฐพรรำพึงว่า "แม่นะแม่ ทีกับการงานช่างมีความเก่งกาจอย่างไม่น่าเชื่อว่า ผู้หญิงความรู้ชั้น ป.4 อย่างแม่จะทำได้ เร่ขายสัญญาประกันชีวิต ทำยอดเงินให้บริษัทมหาศาลในช่วงเวลาไม่กี่ปี ผ่านศูนย์พัฒนาบุคลิกภาพและการพูด ก้าวขึ้นเป็นผู้จัดการฝ่ายสาขา เป็นที่ยอมรับแต่กลับใจอ่อนจนแต้มบางเรื่อง"

เรื่องสั้นสองเรื่องนี้ หากตัวละครทั้งสองจะมีอาชีพอย่างอื่น ก็ไม่กระทบกระเทือนต่อโครงสร้างของเรื่อง แม้ว่าเรื่อง "เสียหมา" การที่แม่ของฉัฐพรมีอาชีพและตำแหน่งเช่นนั้นออกจะสมเหตุสมผลกว่าเรื่อง "ด่าน" ก็ตาม ทั้งนี้เพราะเป็นการชี้ให้เห็นว่า แม่ของฉัฐพรมีตำแหน่งหน้าที่การงานสูง แต่บางครั้งก็ขาดวิจารณญาณ รับคนใช้สติไม่ดีเข้าบ้าน ทำให้ลูก ๆ พากันหวั่นวิตกต่าง ๆ นานา ถึงกระนั้นก็ยังมองไม่เห็นความจำเป็นที่ตัวละครคู่นี้จะต้องมีอาชีพและตำแหน่งนั้นอยู่ดี ได้แต่มั่นใจว่าในชีวิตจริง ศิลาประทับใจเป็นพิเศษกับผู้หญิงวัยกลางคนที่มีอาชีพและตำแหน่งดังกล่าว จนอดไม่ได้ที่จะนำมาสะท้อนไว้ในผลงานบ่อยครั้ง แต่ผู้หญิงคนนั้นก็มิใช่แม่ของศิลาดังที่เขากล่าวถึงในเรื่อง "ขาซ้ายของแม่" ว่า "หญิงชราบ้านนอก ไม่มีความรู้ใด ๆ นอกจากตัดเย็บเสื้อผ้าให้คนรุ่นเก่า ค้าขาย ทำงานสารพัด กรำชีวิตเนิ่นนาน โถมทุ่มแรงเหนื่อยหนักจนขาลากสู้ทนเก็บหอมรอมริบ" ตัวละครสองตัวนี้บ่งชี้ว่าศิลานำบุคคลในชีวิตจริงของตนมาเป็นกรอบอันจำกัดในการสร้างตัวละครโดยไม่จำเป็นแต่อย่างใด ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ตัวละครในเรื่องสั้นชุดนี้ซ้ำซาก ขาดความหลากหลายเท่าที่ควร

ในเรื่อง "ถ้าผมเป็นพ่อ" ซึ่งเป็นเรื่องของนักเรียนชายมัธยมปลายตัดพ้อพ่อที่หาว่าตนประพฤติตัวเหลวไหล และย้อนพ่อว่าทุกสิ่งที่เขากำลังทำอยู่ ล้วนเป็นสิ่งที่พ่อเคยทำมาแล้วทั้งสิ้น เขาอ้างเหตุผลที่หนีโรงเรียนว่า "ตอนพ่ออายุเท่าผม พ่อรู้ดีนี่ว่า ถ้า 2 ชั่วโมงสุดท้ายว่าง ครูคนหนึ่งลาป่วย อีกคนหนึ่งติดสอบปริญญาโท เมื่อพ่อมีบางอย่างระอุอยู่ในใจ จะให้นั่งทรมานอยู่กับตัวหนังสือที่มีแต่สังกรประโยค เอกัตถะประโยค อนุประโยค รากศัพท์ในภาษาบาลี คือ...หรือต้นตระกูลเป็นภาษาเขมร เช่น...อย่างนั้นหรือ" เรื่องนี้เขียนใน พ.ศ.2534 อันเป็นยุคสมัยที่

ชีวิตของเยาวชนไทยส่วนหนึ่งผูกพันอยู่กับคอนเสิร์ต มิวสิค วี.ดี.โอ และบัตรเอ.ที.เอ็ม นักเรียน พ.ศ.นี้ ไม่น่าจะต้องทนทุกข์ทรมานกับวิชาหลักภาษาไทยเช่นนักเรียนเมื่อยี่สิบสามสิบปีที่แล้วอยู่อีก เพราะในขณะนี้การเรียนการสอนตลอดจนหนังสือเรียนวิชาดังกล่าว มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงและพัฒนาให้ทันสมัยกว่าเดิมหลายเท่าตัวทีเดียว ศิลาคงไม่ทราบกระมังว่า ประโยคสำคัญสามชนิด นักเรียน พ.ศ.2534 เขารู้จักกันในชื่อของ "ประโยคความเดียว" (เอกรรถประโยค) "ประโยคความรวม" (อเนกรรถประโยค) และ "ประโยคความซ้อน" (สังกรประโยค) ความรู้สึกข้างต้นจึงมิใช่ความรู้สึกร่วมสมัยที่แท้จริงของนักเรียนมัธยมปลายใน พ.ศ.2534 เป็นความรู้สึกของศิลา เมื่อครั้งที่ยังเป็นนักเรียนมัธยมปลายที่โรงเรียนวัดนวลนรดิศ เมื่อยี่สิบกว่าปีที่แล้วต่างหาก ตัวละครตัวนี้พอจะเป็นหลักฐานที่ยืนยันได้ว่า การสอดแทรกความรู้สึกนึกคิดของตนเข้าไปในตัวละครต่างวัย และต่างยุคสมัย ศิลา ยังทำได้ไม่แนบเนียนนัก

อันที่จริงใช่ว่าศิลาจะไร้ความสามารถในการสร้างตัวละครต่างวัยหรือต่างยุคสมัยกับตนโดยสิ้นเชิง ในเรื่องสั้นเรื่องเดียวกัน ศิลายังได้สอดแทรกตัวตนอีกด้านหนึ่งเข้าไปในตัวละครตัวเดิม ดังเห็นได้จากตอนต้นเรื่องขณะเด็กหนุ่มเปิดเทปฟังเพลง "เอื้อมมือไปกดปุ่ม "เพลย์" บนเครื่องเล่นเทป ปล่อยเสียงกระหึ่มออกมา "แทรจจิดี้" อินโทร มีเบสนำไส่เป็นทำนอง ก่อนปล่อยให้กีตาร์ลีดส์ สวนเข้ามารับช่วง ซินธิไซเซอร์ เล่นริธึมเค่นคอร์ดกลาย ๆ รองพื้น วิ่งวูบไปมาระหว่างลำโพงซ้ายขวา ขณะกลองทิมกระชับกระทุ้งจนอกสั่นเป็นดิสโก้ เสียงร้องแหลมสูงแพคตะโกนด้วยเสียงปลอม...ไอ้ห่..กิบม์ กระแทกเสียงอยู่ได้ว่า "โศกนาฏกรรม...โศกนาฏกรรม" เด็กหนุ่มคนนี้ชอบเพลงและดนตรี เช่นเดียวกันกับชายหนุ่มต่างวัยในเรื่อง "ครอบครัวกลางถนน" ซึ่งฟังเพลงจากวิทยุในรถขณะที่ติดอยู่บนถนน "วิทยุกังวาน เปียนโน คอนแชร์โต บรรยายความหมายแห่งสายน้ำสงบเงียบและคลุ้มคลั่ง" ความชื่นชมซาบซึ้ง เสียงเพลงและดนตรีของตัวละครทั้งคู่จะเป็นอื่นไปมิได้ นอกจากบุคลิกลักษณะด้านหนึ่งของศิลา ซึ่งเกิดจากการได้เล่าเรียนและฝึกฝนศิลปะแขนงนี้มาโดยเฉพาะ อย่างไรก็ตีเพลงที่เด็กหนุ่มฟังก็ยังเป็นเพลงร่วมสมัยของเขา แม้จะต้องกับรสนิยมของศิลา ในกรณีนี้รสนิยมด้านดนตรีของตัวละครกับของผู้เขียนกลมกลืนกัน จนมองไม่เห็นตัวตนของศิลาที่แอบแฝงอยู่

การที่นักเขียนนำชีวิตจริงของตนมาแสดงไว้ในงานประพันธ์อันเป็นชีวิตสมมุตินั้น เป็นเรื่องปกติวิสัย เพราะนักเขียนทุกคนย่อมเขียนถึงสิ่งใกล้ตัวมากกว่าสิ่งไกลตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเขียนมือใหม่ (มิได้มีเจตนาหมายถึงศิลา เพราะเขาผ่านพ้นภาวะนี้แล้ว) ทว่าการกระทำดังกล่าว นักเขียนจะต้องตระหนักเป็นอย่างยิ่งถึงความสมเหตุสมผล และความกลมกลืนของเรื่องโดยส่วนรวมอยู่ตลอดเวลา มิใช่ตั้งหน้าตั้งตาบรรจุเรื่องราวในชีวิตของตนลงไปในผลงานอย่างพร่ำเพรื่อท่าเดียว ถึงจะปฏิเสธไม่ได้ว่าจินตนาการของนักเขียนกำเนิดมาจากประสบการณ์ในชีวิตของเขา แต่ผลงานวรรณศิลป์ก็มิใช่ชีวประวัติของผู้สร้างงาน ตราบใดที่นักเขียนปล่อยให้ชีวิตส่วนตัวอันคับแคบฉุดรั้งจินตนาการอันกว้างไกลอยู่ร่ำไป ตราบนั้นโลกสมมุติก็จะหมุนวนอยู่แต่เรื่องราวในชีวิตของเขาเอง ตัวละครต่างเพศต่างวัย ต่างยุคสมัย ล้วนมีบุคลิกภาพแบบเดียวกันหมด จนแยกไม่ออกว่าใครเป็นใคร ทำให้ผลงานสร้างสรรค์ขาดความแปลกใหม่และกลายเป็นสูตรสำเร็จตายตัวไปในที่สุด

ศิลา โคมฉาย อยากตกอยู่ในสภาพนี้หรือ?

สารบาญ

ราคาจำหน่ายเล่มละ : 40 บาท

สำนักงาน : 70/63 หมู่บ้านอินโดไทย ถ.รัตนาธิเบศร์ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000 โทรศัพท์ : 580-2978

คณะที่ปรึกษากองบรรณาธิการ : ลาว คำหอม, วิง์ด วงษ์สวรรค์, สุชาติ สวัสดิ์ศรี, เรืองเดช จันทรคีรี, จำลอง ฝั่งชลจิตร, นิรันดักดิ์ บุญจันทร์, แคน สาริกา

บรรณาธิการ : ชัจรฤทธิ์ รักษา

กองบรรณาธิการ : สุนีรัตน์ ไม่ทิม, ธรพรรณ์ พุพิมาย, จตุพร ศักดิ์ทิพยรัตน์

ศิลปกรรม : สุธารา นุชแจ้ง

พิสูจน์อักษร : วิไล สุขเกษม

ภาพปก : ผลงานเสี่ยน้ำของอุกฤษณ์ ทองระอา

ฝ่ายการเงินและสมาชิก : สุดาพร รักษา

เพลทสีและขาวดำ : เลย์ โปรเซส โทรศัพท์ 433-5433

พิมพ์สีและขาวดำ : บ.21 เซ็นจูรี่ จำกัด โทรศัพท์ 434-9447

เรียงพิมพ์ : AS คอมพิวเซ็ท กราฟฟิค โทรศัพท์ 437-1941

จัดจำหน่ายทั่วประเทศไทย : บ.สามัคคีสาร (ตอกหญ้า) จำกัด โทรศัพท์ 466-0519

หมายเหตุ : อัตราค่าสมาชิก 1 ปี (12 ฉบับ) 400 บาท, ห้องสมุด และนิสิต, นักศึกษาทั่วไป สั่งซื้อได้ในราคาเล่มละ 25 บ. และสมัครเป็นสมาชิกปีละ 300 บาท โดยแนบสำเนาบัตรประจำตัว นักศึกษาทุกครั้งที่มีการติดต่อกองบรรณาธิการ/ธนาณัติ สั่งจ่าย ปท.นนทบุรี 11000

■ เรื่องสั้นที่ดีควรสร้างความสะเทือนใจได้ สะท้อนความรู้สึกได้ หรือไม่ก็สามารถอธิบายสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ และจุดประกายความคิดคนอ่าน แต่ในแง่ของความเป็นจริงทุกวันนี้ เรื่องสั้นแทบจะไม่มีความสลักสำคัญเลย

ศิลา โคมฉาย

เรื่องจากปก

สัมภาษณ์พิเศษ/*จำลอง ฝั่งชลจิตร* 34

คอลัมน์ประจำ

จดหมายจากผู้อ่าน 6

สองข้างทาง/*มุกหอม* 12

ข่าว 15

คนบนถนนนักเขียน (1) *นรุตม์* 16

คนบนถนนนักเขียน (2) *ทวีศักดิ์ ธำรง* 20

ผู้มาเยือน/*ดำรงค์ อารีกุล* 30

โรงเรียนนักเขียน/*เพลินตา* 57

เล่าเรื่องนักเขียน/*สมรม สทิงพระ* 58

บันทึกนักเขียน/*ลุยส์ ลามูร์* 82

เสียงสะท้อน/*สายพิณ ปฐมาบรรณ* 90

วิจารณ์วรรณกรรม/*วัลยา วิวัฒน์ศร* 94

วิจารณ์วรรณกรรม/*สมเกียรติ คู่ทวีกุล* 108

รายงาน...20 ปี 14 ตุลา/*กองบรรณาธิการ* 112

ปริทรรศน์หนังสือ 120

เรื่องสั้น

วินเซ็นต์ แวนโก๊ะ/*นิวัต พุทธประสาท* 64

อารมณ์ขัน อารมณ์แค้น/*Domon Runyon* 70

นกน้อยแห่งชัยชนะ/*ดิเรก นนทชิต* 78

บทกวี

ข้าพเจ้าจึงมีชีวิตอยู่/*ปราศ ราหุล* 1

ในบ้านพักแรม (5)/*ประกาย ปรัชญา* 29

รอยย่ำระบำฝุ่น ของ จำลอง ฝั่งชลจิตร : การสร้างสรรค์ที่หยุดนิ่ง

(ตีพิมพ์เผยแพร่ในนิตยสารไรเตอร์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2536. หน้า 108-110)

หนังสือรวมเรื่องสั้นไทยร่วมสมัยแทบทั้งสิ้นเป็นหนังสือรวมผลงานของนักเขียนคนเดียว แตกต่างกับอดีตซึ่งส่วนใหญ่เป็นหนังสือรวมผลงานของนักเขียนหลายคน บรรดาคอหนังสือประเภทนี้อาจเคยพบว่าบางเล่มมีเรื่องซ้ำซ้อนกันหลายเรื่อง ซึ่งนับเป็นปัญหาอย่างหนึ่งที่นักเขียนบางคนประสบอยู่ ยิ่งนักเขียนที่สร้างสรรค์ผลงานหลาย ๆ ประเภทด้วยแล้ว ก็อาจจะประสบปัญหาดังกล่าวเพิ่มขึ้น จำลอง ฝั่งชลจิตร นักเขียนปักษ์ใต้ผู้มีชื่อเสียงโด่งดังซึ่งสร้างสรรค์งานเขียนไว้หลายประเภท ทั้งเรื่องสั้น นวนิยาย และความเรียง ก็หนีปัญหาเช่นที่ว่าไม่พ้น

ในรวมเรื่องสั้นชุด "สีของหมา" (2531) มีเรื่องที่คล้ายคลึงกันอยู่คู่หนึ่งคือ "หัวใจบริสุทธิ์ริมฝั่งอันดามัน" และ "สีของหมา" เรื่องแรก จันทิมากับสาธิตสองสามีภรรยาไปพักผ่อนที่ชายทะเลภาคใต้ เกิดพายุฝนตกหนัก ทะเลมีคลื่นลมแรง จันทิมาโกรธสาธิตที่ไม่ยอมให้เธอลงเล่นน้ำทะเล เธอจึงวิ่งออกจากบังกาโลไปที่ชายหาด จันทิมาพบเด็กชายคนหนึ่งอายุประมาณแปดเก้าขวบ กำลังใช้สวิงช้อนปลาจากลูกคลื่นที่โถมเข้าหาฝั่งโดยไม่หวั่นเกรงพายุฝนที่กำลังพัดกระหน่ำ จันทิมาคุยกับเด็กชายทราบว่าเขาช้อนปลาไม่ได้มาห้าวันแล้ว เธอขอลองช้อนปลาบ้าง แต่ถูกคลื่นซัดล้มลงจมน้ำ เด็กชายฉุดเธอเอาไว้ได้ สาธิตตามมา เด็กชายช้อนได้ขาตุ๊กตาพลาสติกข้างหนึ่งที่มีโคลนจับเต็มไปหมด เขายิ้มอย่างเบิกบาน เดินมายื่นสวิงให้เธอดู แล้ววิ่งกลับบ้านโดยลืมหมวกไว้บนหาดทราย ถึงแม้จันทิมาจะไม่เข้าใจพฤติกรรมของเด็กคนนั้น แต่เธอก็อิ่มใจ เธอบอกสาธิตว่าอิ่มหนำ ทั้ง ๆ ที่ยังไม่ได้กินอาหารกลางวัน ทำให้สาธิตประหลาดใจมาก

ส่วนเรื่องหลัง ชายหนุ่มคนหนึ่งพาลูกสาวอายุสิบขวบซึ่งมาจากบ้านนอกไปหาเพื่อนที่นัดไว้ที่ศูนย์การค้าสยามสแควร์ ระหว่างที่รอเพื่อนเขาพาลูกเข้าไปในร้านหนังสือ ลูกจูงมือเขาออกไปดูหมาขาด้วนที่นอนอยู่หน้าร้าน เขากับลูกกลับเข้าไปในร้าน ลูกพูดถึงหมาไม่หยุด และขอไปดูหมาอีกครั้ง เพื่อนมาตามนัด ชายหนุ่มพาลูกสาวไปค้างคืนบ้านเพื่อน ก่อนนอนลูกพูดถึงหมาตัวนั้นอีก ขอให้เขาพาไปดูหมาในวันรุ่งขึ้นพร้อมกับบอกว่าจะฝันถึงหมาสีแดง ชายหนุ่มแย้งลูกว่าหมาสีดำขาว ลูกตัดพ้อเขาที่ไม่เชื่อคำพูด เขาเชื่อว่าหมาสีอื่น แต่ก็ไม่กล้ายืนยัน

เรื่องสั้นคู่นี้เมื่อนำมาเปรียบเทียบกันแล้ว พบว่า เนื้อเรื่องต่างกัน แต่แนวคิดและกลวิธีในการนำเสนอเรื่องเหมือนกัน กล่าวคือ จำลองชี้ให้ผู้อ่านตระหนักถึงจินตนาการของเด็กอันบริสุทธิ์และล้ำลึก ซึ่งไม่มีอยู่ในตัวผู้ใหญ่ และสิ่งนี้นี่เองที่เป็นสายสัมพันธ์โยงใยคนสองวัยอย่างแนบแน่น โดยใช้ความแตกต่างระหว่างวัยของผู้ใหญ่กับเด็กเป็นกลวิธีในการนำเสนอ ตัวละครสำคัญจึงมีสองตัวคือผู้ใหญ่กับเด็ก ซึ่งอาจแตกต่างกันบ้างตรงที่เรื่องแรก ผู้ใหญ่เป็นผู้หญิง เด็กเป็นผู้ชาย ส่วนเรื่องหลัง ผู้ใหญ่เป็นผู้ชาย เด็กเป็นผู้หญิง อย่างไรก็ดีข้อแตกต่างดังกล่าวก็มิได้สลักสำคัญอะไรนัก เพราะไม่มีผลกระทบต่อความหมายของเรื่องแต่อย่างใด

ในความเรียงชุด "รอยย่ำระบำฝุ่น" (2533) อันเป็นบันทึกความรู้สึกของจำลองที่มีต่อสิ่งรอบตัว มีเรื่องอีกคู่หนึ่งที่คล้ายคลึงกัน เรื่องแรกคือ "โลกของเด็ก" ซึ่งเป็นเหตุการณ์ตอนที่ผู้เขียนไปเที่ยวเกาะสมุย พบเห็นเด็กชายหญิงลูกฝรั่งสองคนกับเด็กชายชาวเกาะอีกสองคนเล่นกันอยู่บนชายหาด เด็กชาวเกาะสองคนขว้างเศษกระเบื้องบนผิวน้ำ ส่วนเด็กชายฝรั่งวาดรูปปราสาทบนหาดทรายด้วยไม้ไผ่ ภาพการละเล่นของเด็ก ๆ ทำให้ผู้เขียนประทับใจและมีความสุข

อีกเรื่องหนึ่งคือ "โลกเป็นของเด็กจริง ๆ นะแหละ" อันเป็นเหตุการณ์ช่วงที่ผู้เขียนตกงานหนังสือพิมพ์ และพักอาศัยอยู่ที่โรงพิมพ์ของเพื่อน ข้างโรงพิมพ์มีห้องแถวของคนขายข้าวแกงชาวจีน ซึ่งมีลูกชายอายุหกเจ็ดขวบสองคน เด็กทั้งสองเนื้อตัวสกปรกเข้ามาวิ่งเล่นที่โรงพิมพ์บ่อย ๆ ต่อมาฝนตกหนัก น้ำท่วมขังบริเวณโรงพิมพ์ส่งกลิ่นเน่าเหม็น พนักงานโรงพิมพ์และลูกค้าได้รับความเดือดร้อน เด็กชายคนเล็กลงไปช้อนปลาในน้ำเน่าด้วยความร่าเริงเบิกบานและบอกผู้เขียนว่าเขาเห็นปลาทั้ง ๆ ที่ไม่มีปลาแม้แต่ตัวเดียว อากัปกิริยาของเด็กคนนั้นทำให้ผู้เขียนสดชื่นแจ่มใสไม่เสียอารมณ์กับน้ำท่วมขังอีกต่อไป

ความเรียงคู่หลังนี้ต่างกับเรื่องสั้นคู่แรกในเรื่องรูปแบบของงานประพันธ์ เรื่องสั้นคู่แรกจำลองสะท้อนและวิพากษ์วิจารณ์ความแตกต่างระหว่างโลกของเด็กกับโลกของผู้ใหญ่ด้วยวรรณศิลป์ของเรื่องสั้นอันเป็นเรื่องสมมุติได้อย่างแยบยล ผู้อ่านจะต้องค้นหาความหมายของเรื่องที่ซ่อนเร้นอยู่เอาเอง โดยอาศัยการตีความทำให้ได้รับอรรถรสในการอ่านวรรณกรรม ส่วนความเรียงคู่หลัง แม้จะมีลักษณะของเรื่องสั้นกลาย ๆ ทำนองเดียวกับเรื่องสั้นคู่แรก โดยเฉพาะความเรียงเรื่องหลังลักษณะการนำเสนอเรื่องคล้ายคลึงกับเรื่องสั้นเรื่องหลังมากทีเดียว แต่จำลองก็ใช้

ประโยชน์จากรูปแบบของความเรียงอันเป็นเรื่องจริงอย่างเต็มที่ ด้วยการแสดงความหมายของเรื่องไว้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง โดยที่ผู้อ่านไม่ต้องตีความเพื่อค้นหาความหมายของเรื่อง ดังเรื่องสั้นคู่แรก ดังจะเห็นได้จากข้อความตอนต้นในความเรียงเรื่องหลังว่า "ผู้ใหญ่อย่างเรามักลืมตัวเสมอ กว่าจะนึกขึ้นมาได้อีกครั้งหนึ่ง ต้องรอกันนานแสนนาน โดยเราไม่นึกว่าสิ่งนั้นยังมีอยู่ ในที่สุดมันก็กลับมาหาเราเพราะพวกเด็กแท้ ๆ" และข้อความตอนท้ายของความเรียงเรื่องเดิมว่า "ผมคิดตกแล้ว โลกด้านที่งดงามสดใส และรื่นรมย์ถูกเด็ก ๆ ครอบครองไปหมดสิ้น ผู้ใหญ่อย่างเรากลายเป็นคนอาศัย ก่อนล้มหายตายจากกันไปด้วยความเลอะเทอะเปรอะเปื้อนโดยไม่รู้ตัว" ข้อความสองตอนข้างต้นแท้ที่จริงก็คือ ความหมายของเรื่องสั้นคู่แรก ที่จำลองซ่อนเร้นไว้ด้วยกลวิธีการประพันธ์อย่างแยบคายนั่นเอง จำลองทำหน้าที่ของนักเขียนทั้งบันเทิงคดีและสารคดีเกือบสมบูรณ์ แต่น่าเสียดายที่เขายังไม่ขวนขวายแสวงหาวัตถุดิบให้หลากหลายอย่างที่นักเขียนที่ดีพึงจะกระทำ อาจเป็นเพราะเขาหลงใหลคลั่งไคล้อยู่กับโลกบริสุทธิ์ของเด็ก วรรณกรรมที่เขาสร้างสรรค์ขึ้นส่วนหนึ่งจึงยังคงวนเวียนอยู่แต่เรื่องดังกล่าว

สำนักงาน: 70/63 หมู่บ้านอินโดไทย ถ.รัตนาธิเบศร์ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000 โทรศัพท์ 5802978
คณะที่ปรึกษากองบรรณาธิการ: ลาว คำหอม, รงค์ วงษ์สวรรค์, สุชาติ สวัสดิ์ศรี, เรืองเดช จันทรคีรี, จำลอง ฝั่งชลจิตร, นิรันศักดิ์ บุญจันทร์, แคน สาริกา
ที่ปรึกษากฎหมาย: นิลมล หนูสังข์ สำนักกฎหมาย เรืองยุทธ โทร. 235-6492-5 ต่อ 6002, 6003
[illegible]ณาธิการ: ขจรฤทธิ์ รักษา
[illegible]บรรณาธิการ: สุนีรัตน์ ไม้ทิม, อรพรรณ พูพิมาย, [illegible]ร ศักดิ์ทิพยรัตน์, พจนาถ พจนาพิทักษ์, [illegible]รุ แสงทอง จีระนันท์ ซ่อนกลิ่น
ศิลปกรรม: สุธารา นุชแจ้ง
พิสูจน์อักษร: เกรียงศักดิ์ เอียบก๊ก
ภาพปก: ผลงานสีน้ำของอุกฤษณ์ ทองระอา
ฝ่ายการเงินและสมาชิก: สุดาพร รักษา
เพลทสีและขาวดำ: เลย์ โปรเซท โทรศัพท์ 433-5433
พิมพ์สีและขาวดำ: บ.21 เซ็นจูรี่ จำกัด โทรศัพท์ 434-9447
เรียงพิมพ์: ซอฟไลน์ คอมพิวส์ กราฟฟิค โทรศัพท์ 435-8466
จัดจำหน่ายทั่วประเทศโดย บ.สมัชชาสาร (ดอกหญ้า) จำกัด โทรศัพท์ 466-0519
หมายเหตุ : อัตราค่าสมาชิก 1 ปี (12 ฉบับ) 400 บาท ห้องสมุดและนิสิต นักศึกษาทั่วไป สั่งซื้อได้ในราคาเล่มละ 25 บาท และสมัครสมาชิกปีละ 300 บาท โดยแนบสำเนาบัตรประจำตัวนักศึกษาทุกครั้ง ที่มีการติดต่อกองบรรณาธิการ/ธนาณัติ สั่งจ่าย ปท.นนทบุรี 11000

สารบาญ

เรื่องจากปก
สัมภาษณ์พิเศษ/ 40
พิษณุ ศุภ.
คอลัมน์ประจำ
จดหมายจากผู้อ่าน 6
สองข้างทาง/มุกหอม 14
บทความวรรณกรรม... 18

อารยา ราษฎร์จำเริญสุข 26

อรรณพ สีสัจจา 30

ผู้มาเยือน/ 34
วิโรจน์ นุ้ยบุตร
บทความวรรณกรรม/ 37
ประทีป เหมือนนิล
วิจารณ์วรรณกรรม/ 60
สายพิณ ปฐมาบรรณ
วิจารณ์วรรณกรรม/ 66
สมเกียรติ คู่ทวีกุล
โรงเรียนนักเขียน/ 80
เพลินตา
เล่าเรื่องหนังสือ/ 82
ศรีดาวเรือง
วิเคราะห์วรรณกรรม/ 88
จรูญพร ปรปักษ์ประลัย
วิจารณ์วรรณกรรม/ 92
วัลยา วิวัฒน์ศร
หนัง-หนังสือ/*วาริน* 100
ปริทรรศน์หนังสือ 120
เรื่องสั้น
กลับบ้าน/ 70
โจเซฟ บรูซัก เขียน
...ผาติ เผ่าไท แปล
ภาพวาด/ 76
ทินกร มนเจริญ
ดงละคร/ 108
ชัชรินทร์ ไชยวัฒน์
บทกวี
คืนหนาว/*มนตรี ศรียงค์* 1
หนทาง/*ประกาย ปรัชญา* 13
สะพานรุ้ง/*ภัสมะ* 106

ป ร ะ จำ ฉ บั บ

ความข้องใจบางประการ อาจ ตกอยู่กับผู้อ่านไรเตอร์บางท่าน ว่าวิถีทางแห่งการนำเสนอผู้คนจากปกแต่ละฉบับอยู่ในทิศทางใด อาจเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อเห็น 'ศุ บุญเลี้ยง' จากฉบับที่แล้ว และอาจเริ่มไปสู่ความไม่แน่ใจเมื่อเห็น 'พิษณุ ศุภ' ในฉบับนี้

ศุ บุญเลี้ยง เป็นชื่อที่คนทั่วประเทศรู้จักครั้งแรกเมื่อเขาปรากฏตัวในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของวง 'เฉลียง' เมื่อหลายปีก่อน--ก่อนที่คนทั่วไปจะคุ้นเคยกับเขา วันนี้ในภาพนักร้องและคนทำงานเพลง แต่นั่นย่อมมิอาจลืมได้ว่า 'สมจุ้ย เจตนา ฯ' ซึ่งเป็นอีกเงาหนึ่งของเขา คือชื่อคนทำงานเขียนทั้ง บทกวี, เรื่องสั้นและเรื่องชุดอีกด้วย ขณะที่ 'ศุ บุญเลี้ยง' ก็เป็นผู้ก่อกำเนิดนิตยสาร 'ไปยาลใหญ่' อันได้รับ 'กระแสตอบรับ' ที่สูงในหมู่คนอ่านยุคหนึ่งมาแล้ว --แล้ว 'พิษณุ ศุภ' ภาพที่ติดตาแจ่มชัดเหลือเกินต่อชื่อนี้ คือชื่อผู้เขียน 'กลิ่นสีและกาวแป้ง' สนั่นตั้งแต่เป็นหนังสือถึงภาพยนตร์ และเป็นคนทำงานศิลปะที่ได้รับการยอมรับสูงคนหนึ่ง โดยที่เราก็มิอาจลืมได้เช่นกันอีกว่า 'นิพพานศตวรรษที่ 20' คืองานเขียนยุคหนึ่งของเขา ที่น่าจะอยู่ในชั้น 'มาสเตอร์ พีซ' ได้ไม่ยาก

'ศุ บุญเลี้ยง' คือ 'นักร้อง'

'พิษณุ ศุภ' คือ 'คนทำงานเกี่ยวกับศิลปะ' นี่--อาจคือภาพที่ทุกคนเข้าใจ ว่ายังมิใช่ภาพของคนเขียนหนังสือ 'แท้' แล้วทำไมจึงปรากฏอยู่บน 'ไรเตอร์' ซึ่งควรจะเป็นเรื่องของคนเขียนหนังสือ

ดูจะเป็นโลกทรรศน์ที่คับแคบเกินไป เราคาด-ถ้าหากใครคิดอย่างนั้น

เรายังยืนยันว่า 'ไรเตอร์' คือหนังสือของนักอ่านนักเขียนและคนร่วมสมัยไม่เสื่อมคลาย เพียงแต่เห็นว่าน่าจะมีการขยาย 'ประเด็นทางวรรณกรรม' ได้กว้างขึ้น มากกว่าจะเล่นอยู่กับคนเขียนหนังสือ 'แท้' (ที่พอนับได้สักกี่คน) ซึ่งเป็นของ 'ชัวร์' ว่าด้วยความ 'แท้' ของเขา จะต้องถูกนำเสนอใน 'ไรเตอร์' ฉบับใดฉบับหนึ่ง ต่อไป--แน่นอน

กลิ่นสีและกาวแป้ง : ทางสองแพร่งของพิษณุ ศุภ คะแนนนิยมจากผู้อ่านหรือวรรณศิลป์

(ตีพิมพ์เผยแพร่ในนิตยสารไรเตอร์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 18 มีนาคม พ.ศ.2537. หน้า 66-68)

พิษณุ ศุภ ไม่ใช่นักเขียนมือใหม่ เขาเคยเป็นนักเขียนมือรางวัลในแวดวงวรรณศิลป์ระหว่างมหาวิทยาลัยที่โด่งดังมากเมื่อ 20 ปีที่แล้ว เรื่องสั้นชุด "นิพพานศตวรรษที่ 20" ผลงานวรรณกรรมชิ้นเอกของเขาสร้างความแปลกใหม่ให้วงการประพันธ์เรื่องสั้นไทยในช่วงเวลานั้นอยู่มากทีเดียว ในฐานะที่เป็นผลงานสร้างสรรค์ของนักเขียนกลุ่มก้าวหน้าที่แสวงหาความหมายของชีวิต ถึง พ.ศ.นี้เขาได้เบนแนวทางการเขียนมาสู่เรื่องเบาสมองอย่างไม่น่าเชื่อ ผลงานวรรณกรรมแนวใหม่ของเขามีหลายชุด แต่ชุดที่สร้างชื่อเสียงให้เขามากที่สุดคือ "กลิ่นสีและกาวแป้ง" ซึ่งตีพิมพ์รวมเล่มครั้งแรกใน พ.ศ.2529

"กลิ่นสีและกาวแป้ง" เป็นเรื่องสั้น ๆ เบาสมอง สะท้อนชีวิตนักศึกษาชายหญิงคณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เรื่องสั้นชุดนี้คล้ายคลึงกับเรื่องขำขันทั่ว ๆ ไปตรงที่เหตุการณ์ปิดเรื่องเป็นตอนเข้มข้นที่สุด และเร้าอารมณ์ผู้อ่านมากที่สุด ความขบขันที่เกิดจากเหตุการณ์ปิดเรื่องของเรื่องสั้นทั้งหมด พิษณุ สร้างขึ้นมาสามวิธี

การสร้างความขบขันวิธีแรกเป็นการผกผันสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวละคร ดังเรื่อง "วันที่โลกหลับฟื้" ฝุ่นฟุ้งมักนอนหลับในห้องเรียนเป็นประจำ ในวันที่อาจารย์มาตรวจงาน เขาแอบเข้าไปหลบอยู่ในล็อคเกอร์เพื่อที่จะฟังอาจารย์ติชมงานของเขาโดยตั้งใจว่าจะไม่หลับ ขณะที่อาจารย์กำลังตรวจงานฝุ่นฟุ้งตกลงมาจากล็อคเกอร์ เขาเดินละเมอปีนขึ้นไปหลับต่อ เพื่อน ๆ หาว่าเขาหลับ ฝุ่นฟุ้งบอกว่าเขาแกล้งทำเป็นหลับ มิฉะนั้นจะถูกอาจารย์ติชมผลงานรุนแรงกว่านั้น พิษณุสร้างเรื่องให้ขบขันด้วยวิธีนี้มากที่สุดถึง 8 เรื่อง นอกจากเรื่องที่ยกตัวอย่างแล้ว มีอีก 7 เรื่อง ได้แก่ "เมื่อพันเอกบุญสมกำลังเมา" "ชุมทางนักวางแผน" แฮปปี้เบิร์ดเดย์" "พันท้ายพันทาง" "เล่นไม่เลิก" "สีนอกเฟรม" และ "วันเวลา รอยแปรงและกลิ่นสี"

การสร้างความขบขันด้วยวิธีต่อมาคือการทำให้ตัวละครเข้าใจผิดซึ่งเกิดจากการกระทำและคำพูดของตัวละครอีกฝ่ายหนึ่ง เช่นเรื่อง "ความลับที่ไม่เคยเปิด" เอนกไปกินอาหารกับ

เพื่อน ๆ ที่ร้านข้าวต้มย่านบางลำพู พบเด็กหนุ่มคนหนึ่งทำตัวลับ ๆ ล่อ ๆ อยู่ที่ข้างรถยนต์ เขาตรงเข้าไปล็อคคอเด็กหนุ่มคนนั้นและหาว่าเด็กหนุ่มงัดรถ เด็กหนุ่มบอกเอนกว่าที่เขาทำเช่นนั้นเพราะพาคนรักมากินอาหาร แต่เกรงว่าเงินไม่พอจึงออกมานับเงินข้างนอก เด็กหนุ่มมีเงินไม่พอเอนกจึงต้องให้เงินเขา 50 บาท เรื่องที่พิษณุสร้างให้ขบขันด้วยวิธีนี้มี 4 เรื่อง ได้แก่ "เพียงแค่ความลับ" "วัยหวานกับวัยขม" "นักเลงชื่อปื้อ" และ "อะรัห วาเลนไทน์"

การสร้างความขบขันวิธีสุดท้าย เป็นการให้ตัวละครแสดงพฤติกรรมที่พิสดารแปลกประหลาด แตกต่างกับคนทั่ว ๆ ไป ดังเรื่อง "รู้ว่า ช่อมาลี" ปื้อไปทัศนศึกษาจังหวัดภาคเหนือ เขาอยากให้เหมี่ยวนักศึกษาคณะรบราณคดีสนใจ ปื้ออาบน้ำแต่งตัวแล้วผัดหน้าด้วยผงขัดสุขภัณฑ์เพราะเข้าใจผิดคิดว่าเป็นแป้งฝุ่น เรื่องที่พิษณุสร้างความขบขันด้วยวิธีนี้มี 4 เรื่อง ได้แก่ "ยังมีฤาษีตนหนึ่ง" "เหมยเต้าหู้ผู้หลงใหลต้นถั่ว" "หนุ่มหน่ายภาษา" และ "กระดูกที่ขัดมัน"

ความนิยมของผู้อ่านที่มีต่อเรื่องสั้นชุดนี้ทำให้กล่าวได้แม้จะไม่เต็มปากเต็มคำนักว่าพิษณุประสบความสำเร็จในการสร้างสรรค์ผลงาน และความสำเร็จนั้นส่วนหนึ่งเกิดมาจากความสามารถของเขาในการสร้างความขบขันด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น เพราะไม่เพียงแต่ผู้อ่านนิตยสาร "แพรว" ที่เขียนจดหมายไปชมเชยเป็นจำนวนมากเท่านั้น แม้แต่คนในกองบรรณาธิการเองถึงกับแย่งกันอ่านต้นฉบับก่อนตีพิมพ์ อย่างไรก็ดีปรากฏการณ์เช่นนี้มิใช่มาตรการเดียวที่จะพิสูจน์คุณค่าของเรื่องสั้นชุดนี้ ยังมีมาตรการอีกอย่างหนึ่งซึ่งมีความสำคัญยิ่งกว่า นั่นคือคุณลักษณะภายในของตัวงานโดยส่วนรวม

ข้อเขียนชุดนี้พิษณุนำเสนอในลักษณะของเรื่องสั้น ตามธรรมชาติแล้ว งานประพันธ์ชนิดนี้เป็นผลรวมของเหตุการณ์จำนวนหนึ่งซึ่งมีความหมายอย่างเดียว เนื้อเรื่องของเรื่องสั้นมักจะมีแนวเดียว และให้อารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งแก่ผู้อ่านเพียงอารมณ์เดียว ความกระชับรัดกุมและความเข้มข้นจึงเป็นหัวใจของเรื่องสั้น เรื่องสั้นชุดนี้มีลักษณะแตกต่างจากเรื่องสั้นทั่ว ๆ ไปอย่างน่าสังเกต นั่นคือ แทบทุกเรื่องจะมีเรื่องแทรกซ้อนอยู่หนึ่งเรื่องหรือมากกว่านั้น ลักษณะนี้แม้จะอ้างได้ว่าเป็นท่วงทำนองแต่งเฉพาะตัวหรือสไตล์ของพิษณุก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาในฐานะที่เป็นผลงานวรรณศิลป์แล้ว จะมองเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้เลย นอกจากข้อบกพร่องด้านเอกภาพขององค์ประกอบ

"วันเวลา...รอยแปรง...และกลิ่นสี" เป็นเรื่องที่บกพร่องด้านเอกภาพมากเรื่องหนึ่ง เรื่องนี้มีเรื่องแทรกอยู่สองเรื่อง เรื่องแรกคือ ในวันเปิดงานแสดงผลงานวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาชั้นปีที่ 5 ฝุ่นฟุ้งนั่งหลับมือถือแก้วเหล้า เอนกเกิดความคิดที่จะแกล้งฝุ่นฟุ้งจึงจัดท่าทางให้ฝุ่นฟุ้งเป็นผลงานชิ้นหนึ่งตั้งชื่อว่า "ประติมากรรมแบบเหมือนจริงชื่อเมา" ผู้คนที่มาชมงานต่างพากันติชมงานชิ้นนี้ด้วยความสนใจ ผู้ชมคนหนึ่งจับผลงาน ฝุ่นฟุ้งจึงรู้สึกตัวก่อนที่ประธานในงานจะเดินมาถึงตัวเขา อีกเรื่องหนึ่งเอนกนอนหลับขณะที่นุ่งผ้าโสร่ง เพื่อน ๆ เอาสีฝุ่นทาที่อวัยวะเพศและเอาสีน้ำมันทามือเอนก ครั้นสีแห้งเอนกคันจึงเกา ตัวเอนกจึงเปื้อนทั้งสีฝุ่นและสีน้ำมันกลายเป็น "จิตรกรรมสื่อประสมระหว่างสีฝุ่นกับสีน้ำมัน" เรื่องแทรกสองเรื่องนี้สามารถนำมาขยายเรื่องใหม่ได้อีกโดยเพิ่มเติมรายละเอียดเข้าไป แต่คงตอนปิดเรื่องและชื่อเรื่องไว้ตามเดิม

"วันฤงแตก" เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ขาดเอกภาพ เรื่องนี้มีเรื่องแทรกอยู่สองเรื่องเช่นกัน เรื่องแรกเป็นเรื่องราวที่ปิ๋มไปดูหนังกับเพื่อน ๆ ทางโรงเปิดเพลงสรรเสริญพระบารมีก่อนฉายหนัง เพื่อน ๆ หลอกปิ๋มว่าหนังเลิกแล้ว อีกเรื่องหนึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ปิ๋มวาดรูปม้าตัวผู้ขณะที่อวัยวะเพศแข็งตัว และต่อมาปิ๋มไปชมศิวลึงค์ในพิพิธภัณฑ์ในภาคอีสาน ปิ๋มบอกเพื่อน ๆ ว่า เคยเห็นศิวลึงค์ที่ใหญ่กว่านั้นอีกในพิพิธภัณฑ์ที่กรุงเทพฯ เรื่องแทรกทั้งสองนี้สามารถนำมาขยายเป็นเรื่องใหม่ได้อีก โดยอาจตั้งชื่อให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่องว่า "จุดจบของการเริ่มต้น" และ "อัศวลึงค์กับศิวลึงค์" ตามลำดับ

นอกจากเรื่องทั้งสองข้างต้นแล้ว ยังมีอีกหลายเรื่องที่มีเรื่องแทรกอยู่ เช่นเรื่อง "ยังมีฤาษีตนหนึ่ง" "ชุมทางนักวางแผน" เป็นต้น เรื่องแทรกที่มีอยู่เป็นจำนวนมากเหล่านี้ถ้าพิษณุนำมาขยายเป็นเรื่องต่างหากก็จะเป็นการเพิ่มปริมาณและคุณภาพให้กับเรื่องสั้นชุดนี้อย่างคาดไม่ถึงทีเดียว

เรื่องที่แทรกอยู่ในเรื่องสั้นแต่ละเรื่องนอกจากจะมีผลทำให้เรื่องขาดเอกภาพ ไม่กระชับและเข้มข้นอย่างที่เรื่องสั้นควรจะเป็นแล้ว ยังก่อให้เกิดอุปสรรคในการตั้งชื่อตามมาอีกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในเรื่อง "วันฤงแตก" ชื่อเรื่องมีความหมายจำกัดอยู่ที่เหตุการณ์ตอนปิดเรื่องตอนเดียวเท่านั้น มิได้มีความหมายครอบคลุมถึงเรื่องที่แทรกอยู่อีกสองเรื่องเลย พิษณุ

บรารภไว้ในเรื่อง "ความลับที่ไม่เคยเปิด" ว่า "อุปสรรคสำคัญที่คอยกางกั้นความเป็นนักเขียนของผมก็คือชื่อเรื่อง" พิษณุจะรู้ตัวบ้างหรือไม่ว่าแท้ที่จริงส่วนหนึ่งของอุปสรรคที่ว่านั้น เขานั่นแหละเป็นผู้สร้างขึ้นมาเอง

หากมองในแง่ของตลาด "กลิ่นสีและกาวแป้ง" เป็นผลงานที่ประสบความสำเร็จระดับหนึ่ง แต่เมื่อพิจารณาในแง่ของการสร้างสรรค์ด้านวรรณศิลป์ เรื่องสั้นชุดนี้เป็นประจักษ์พยานที่ชี้ให้เห็นว่า พิษณุยังสร้างสรรค์งานไม่ประณีตเท่าที่ควร ทั้งนี้มิใช่เขาไร้ฝีมือ แต่เป็นเพราะเขายังไม่ได้ใช้ความสามารถที่มีอยู่อย่างเต็มที่ต่างหาก อุปสรรคที่ยิ่งใหญ่ของเขาในการสร้างสรรค์งานประพันธ์แนวขบขันนี้อยู่ตรงที่ทำอย่างไรทางสองแพร่งระหว่างคะแนนนิยมจากผู้อ่านกับวรรณศิลป์จึงจะบรรจบกันได้

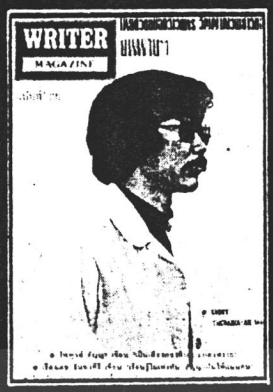

สำนักงาน : 70/63 หมู่บ้านอินโดไทย ถ.รัตนาธิเบศร์ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000 โทรศัพท์ 5802978
คณะที่ปรึกษากองบรรณาธิการ : ลาว คำหอม, วรงค์ วงษ์สวรรค์, สุชาติ สวัสดิ์ศรี, เรืองเดช จันทรคีรี, จำลอง ฝั่งชลจิตร, นิรันศักดิ์ บุญจันทร์, แคน สาริกา
ที่ปรึกษากฎหมาย : นิลมล หนูสังข์ สำนักกฎหมาย เรืองยุทธ โทร. 235-6492-5 ต่อ 6002, 6003
บรรณาธิการ : ขจรฤทธิ์ รักษา
กองบรรณาธิการ : จตุพร ศักดิ์ทิพยรัตน์, จีระนันท์ ซ่อนกลิ่น, พิเชฐ แสงทอง
ศิลปกรรม : สุธารา นุชแจ้ง
พิสูจน์อักษร : จตุพร ศักดิ์ทิพยรัตน์
ภาพปก : ผลงานของอุกฤษณ์ ทองระอา
ฝ่ายการเงินและสมาชิก : สุดาพร รักษา
เพลทสีและขาวดำ : เลย์ โปรเซท โทรศัพท์ 433-5433
พิมพ์สีและขาวดำ : บ.21 เซ็นจูรี่ จำกัด โทรศัพท์ 434-9447
เรียงพิมพ์ : ไล-เทค คอมพิวกราฟฟิค โทรศัพท์ 587-5379
จัดจำหน่ายทั่วประเทศโดย : บ.สามัคคีสาร (ดอกหญ้า) จำกัด โทรศัพท์ 466-0519
หมายเหตุ : อัตราค่าสมาชิก 1 ปี (12 ฉบับ) 400 บาท ห้องสมุดและนิสิต นักศึกษาทั่วไป สั่งซื้อได้ในราคาเล่มละ 25 บาท และสมัครสมาชิกปีละ 300 บาท โดยแนบสำเนาบัตรประจำตัวนักศึกษาทุกครั้งที่มีการติดต่อกองบรรณาธิการ/ธนาณัติ สั่งจ่าย ปท.นนทบุรี 11000

สารบาญ

ฉบับที่ 28 พฤศจิกายน 2537

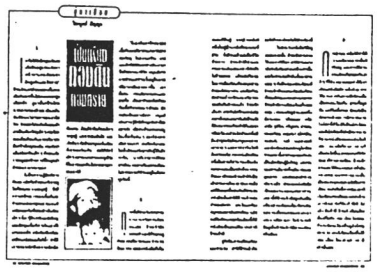

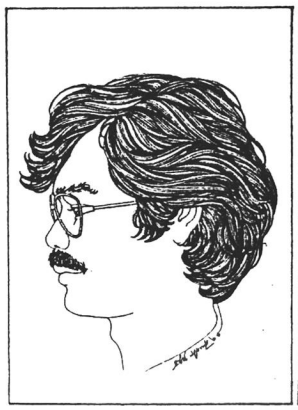

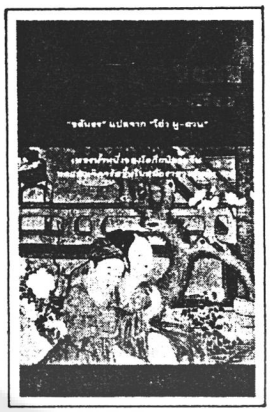

เรื่องจากปก

เผยตัวตนของวาวแพร *วิญญาณวัยเยาว์ของนิพพานฯ* 30

คอลัมน์ประจำ

จดหมายจากผู้อ่าน 6

สองข้างทาง/*มุกหอม* 12

ขอเกาะคน/*เรืองเดช จันทรคีรี* 18

ผู้มาเยือน/*ไพฑูรย์ ธัญญา* 22

โรงเรียนนักเขียน/*เพลินตา* 26

วิจารณ์วรรณกรรม/*สมเกียรติ คู่ทวีกุล* 68

ระหว่างบรรทัด/*ชามา* 74

บทความทางวรรณกรรม/*วัลยา วิวัฒน์ศร* 78

เล่าเรื่องหนังสือ/*ศรีดาวเรือง* 82

ปริทรรศหนังสือ 117

เรื่องสั้น

กามาไลเซชั่น/*พิสิฐ ภูศรี* 96

วันเกิด/*อนาโตล คัสตู* 88

บทกวี

คืนวันอาทิตย์/*นิศรัย หนูหล่อ* 81

ดอกไม้ในรากไม้/*ประกาย ปรัชญา* 72

หย่อมหญ้าสาธารณ์/*ไพวรินทร์ ขาวงาม* 73

"ปีกความฝัน" : ความฝันของใคร

(ตีพิมพ์เผยแพร่ในนิตยสารไรเตอร์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ.2537. หน้า 68-70)

ชีวิตมนุษย์ย่อมมีทั้ง "ความจริง" และ "ความฝัน" ตราบใดที่สองสิ่งนี้ยังมีความสมดุล ตราบนั้นมนุษย์ก็สามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้ตามปกติ แต่เมื่อใดที่ "ความฝัน" ของมนุษย์คนใดคนหนึ่งมีกำลังและแรงเกินที่ "ความจริง" จะฉุดรั้งเอาไว้ได้ เมื่อนั้นเขาจะถูกสังคมตราหน้าว่า "บ้า" ทันที จริงอยู่ "ความฝัน" อาจสร้างความเดือดร้อนวุ่นวายให้แก่ตนเองและผู้อื่น แต่ในขณะเดียวกัน "ความฝัน" ก็ให้ทั้งความสุขและความหวัง นิพพานฯ สะท้อนความเป็นไปของชีวิตมนุษย์แง่มุมนี้เอาไว้ใน "ปีกความฝัน" นวนิยายดีเด่นรางวัลหนังสือแห่งชาติประจำปี 2535 และนิยายเข้ารอบชิงรางวัลซีไรต์ประจำปี 2537

"ปีกความฝัน" เป็นเรื่องราวของหญิงเสียสติและขอทานโรคเรื้อน ที่ผู้เขียนนำเสนอผ่านความรู้สึกนึกคิดของทวน ลูกชายวัยเจ็ดขวบของหญิงเสียสติ แม่กับทวนอาศัยอยู่ในชุมชนแออัดใกล้ท่าเรือ แม่เป็นคนคุ้มดีคุ้มร้าย อารมณ์แปรปรวน พูดจาเลอะเลือนอยากมีชื่อเสียงโด่งดัง อยากเป็นนักร้องและดารา พฤติกรรมของแม่ทำให้ทวนวิตกและอับอาย ต่อมาแม่พาทวนออกจากชุมชนไปอาศัยอยู่กับพวกคนขอทาน โรคเรื้อน ซึ่งมีชายชราเป็นหัวหน้า ที่สุสานรถไฟ แม่สร้างความเดือดร้อนและวุ่นวาย โดยหนีไปร่วมแสดงกับคณะแสดงในงานต่าง ๆ หลายครั้ง ทวนกลัดกลุ้มและเป็นทุกข์มากขึ้น และหวาดระแวงไปว่าพวกขอทานโรคเรื้อนคิดร้ายกับแม่ ทวนกับพวกคนขอทานโรคเรื้อนไปตามหาแม่ที่ชุมชน ได้ฟังคำวิจารณ์ตัวแม่อย่างตรงไปตรงมาจากเพื่อนบ้าน ทวนเศร้าโศกเสียใจและเกิดความเครียดอย่างรุนแรง จนมีอาการคุ้มคลั่งเสียสติตามแม่ไปอีกคนหนึ่ง

แม้ตัวละครใน "ปีกความฝัน" จะมีสองฝ่ายคือหญิงเสียสติกับลูกชายฝ่ายหนึ่ง และชายชราคนขอทานโรคเรื้อนฝ่ายหนึ่ง แต่ตัวละครทั้งสามต่างก็มีชีวิตอยู่ในสภาพเดียวกันคือ มีทั้งโลกแห่งความจริงและโลกแห่งความฝัน และความฝันของตัวละครทั้งสามน่าจะมีความหมายมากกว่าความนึกคิดที่ฟุ้งซ่านและเลื่อนลอยธรรมดา ดังที่แม่โต้เถียงกับทวนเรื่อง "ความจริง" กับ "ความฝัน" ว่า "ความฝันของฉันมีความหมาย ฉันฝันอย่างมีจุดหมายปลายทาง มีแบบแผน ฉันรู้ว่าความฝันของฉันจะต้องกลายเป็นความจริงขึ้นมาในวันข้างหน้า"

หญิงเสียสติแม่ของทวนเป็นตัวละครที่ฝันเฟื่องมากที่สุด เธอเป็นคนสวย เป็นลูกของคนมีเชื้อสาย หนีออกจากบ้านเพราะขัดใจกับพ่อแม่เรื่องการประกวดนางงาม ซึ่งจะทำให้เธอได้เต้าขึ้นไปสู่ความเป็นดารา เธอจึงอยากมีชื่อเสียงโด่งดัง อยากเป็นนักร้องและดารา เธอตระเวนหาชื่อเสียงตามงานต่าง ๆ อย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย โดยไปเป็นสาวน้อยตกน้ำช้างหางเครื่องบ้าง เธอโกหกพวกคนขอทานโรคเรื้อนว่าชนะการประกวดได้ถ้วยรางวัล นอกจากนี้เธอยังมีความฝัน มีแผนการต่าง ๆ ที่จะปรับปรุงความเป็นอยู่ของคนโรคเรื้อนให้ดีขึ้น ทำให้คนเหล่านั้นมีความหวังในชีวิต ไว้เนื้อเชื่อใจเธอแทนชายชราหัวหน้าคนเดิม จนถึงกับรวบรวมเงินที่พวกตนขอทานมาได้ให้เธอเก็บรักษาไว้

ทวนลูกชายของหญิงเสียสติ ผู้พยายามฉุดรั้งแม่จากโลกของความฝัน ให้กลับคืนมาสู่โลกแห่งความจริง ก็มิอาจหลุดพ้นจากโลกแห่งความฝันไปได้ แม้ทวนจะไม่เชื่อว่าความฝันเฟื่องของแม่จะเป็นจริง แต่ความฝันของแม่ก็ทำให้ทวนหลงใหล เคลิบเคลิ้ม และหวังว่าความเป็นอยู่ของแม่กับตนจะดีขึ้นกว่าเดิม ทวนกำพร้าพ่อจึงอยากมีพ่อ ทวนต้องติดตามดูแลแม่อยู่ตลอดเวลา ไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือ ทวนจึงใฝ่ฝันที่จะได้เรียนหนังสือเหมือนเด็กคนอื่น ๆ ในวัยเดียวกัน ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าแม่เป็นคนผิดปกติ แต่ทวนก็ไม่อยากให้แม่เป็นเช่นนั้นและทำใจให้ยอมรับไม่ได้ ทวนจึงสร้างโลกแห่งความฝันของตนขึ้นเพื่อหลีกหนีความจริงในชีวิตที่ขมขื่น

ชายชราโรคเรื้อนผู้อารีซึ่งคอยช่วยเหลือสองแม่ลูกก็มีโลกแห่งความฝันเป็นของตนเองเช่นเดียวกับแม่และทวน ชายชราขอทานเพื่อนำเงินไปซื้ออาหารซื้อยารักษาคนโรคเรื้อนที่กำลังเจ็บป่วยอยู่ในโรงพยาบาล และส่งเสียลูกหลานของคนโรคเรื้อนให้ได้เรียนหนังสือ โดยหวังว่าในอนาคตเด็กเหล่านั้นจะได้เป็นใหญ่เป็นโต และสร้างชื่อเสียงให้กับพวกโรคเรื้อน ชายชราอยากให้คนในสังคมเลิกรังเกียจคนโรคเรื้อน เห็นอกเห็นใจ และมีความเข้าใจที่ถูกต้องต่อคนโรคเรื้อน มองเห็นคุณค่าของคนโรคเรื้อนที่ยังพอมีอยู่บ้างต่อสังคม ชายชราสงสารแม่และทวนจึงรับคนทั้งสองมาอยู่ด้วยที่สุสานรถไฟ และเมื่อรู้ว่าแม่ของทวนมีจิตใจที่ผิดปกติ สร้างความทุกข์ใจให้กับทวน ก็จะออกเงินค่ารักษาให้โดยหวังว่าแม่ของทวนจะหายกลับมามีชีวิตอย่างคนปกติ

ความฝันของตัวละครทั้งสามมิได้เป็นความคิดที่ฟุ้งซ่านไร้สาระเลื่อนลอยแต่อย่างใด หากล้วนตั้งอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลแห่งความเป็นจริงทั้งสิ้น ความฝันของตัวละครแต่ละตัวก็คือ

ภาพสะท้อนที่ชัดเจนของสิ่งที่เขาปรารถนาซึ่งแตกต่างกันไป ตัวละครเหล่านี้ฝันเพื่อที่จะได้รับการชดเชยในสิ่งที่เขาขาดและเพื่อหลีกหนีให้พ้นจากความข่มขื่นในชีวิตจริง ความฝันจึงเป็นกลไกทางจิตที่บำบัดความต้องการที่วิเศษสุดของมนุษย์

"ปีกความฝัน" ซึ่งเป็นเรื่องราวของความขัดแย้งระหว่าง "ความจริง" กับ "ความฝัน" ของหญิงเสียสติกับลูกชาย และชายชราโรคเรื้อนอันเป็นบุคคลที่ผู้คนในสังคมไม่เหลียวแลและพากันรังเกียจนั้น อีกนัยหนึ่งคือความขัดแย้งระหว่าง "ความจริง" ในสังคมกับ "ความฝัน" ของนิพพานฯ นั่นเอง ความเป็นจริงในสังคมที่ขมขื่นในปัจจุบันที่ผู้คนไร้น้ำใจ ทำให้นิพพานฯ ใช้ความฝันจินตนาการ "ปีกความฝัน" อันเป็นเรื่องราวของบุคคลที่สังคมรังเกียจ ทว่ามีน้ำใจงดงามขึ้น ตัวนิพพานฯ เองก็ไม่ต่างจากตัวละครทั้งสามของเขา เพราะไม่ว่าความฝันของเขาจะเป็นจริงหรือไม่ก็ตาม แต่อย่างน้อยเขาก็มีเหตุผล มีความหวัง และเป็นสุขที่ได้ฝัน

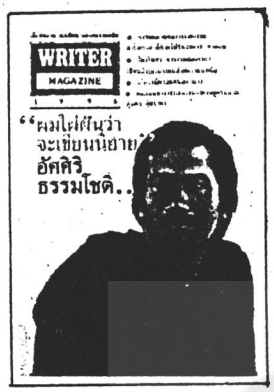

ปีที่ 3
สิงหาคม 2538
ราคา 40 บาท
ฉบับที่
35

คณะที่ปรึกษา
ลาว คำหอม
วงศ์ วงษ์สวรรค์
สุชาติ สวัสดิ์ศรี
เรืองเดช จันทรคีรี
จำลอง ฝั่งชลจิตร
นิรันศักดิ์ บุญจันทร์
แคน สาริกา
ที่ปรึกษากฎหมาย
นิลมล หนุสังข์
บรรณาธิการ
ขจรฤทธิ์ รักษา
กองบรรณาธิการ
เกรียงศักดิ์ เอียบกด
ไกนุท ซื่อตรง
ภาพปกและงานศิลป์
อุกฤษณ์ ทองระอา
ศิลปกรรม
สุธารา นุชแจ้ง
ฝ่ายการเงินและสมาชิก
สุดาพร รักษา

เพลทสี
เอย์ โปรเซท โทร. 433-5433
พิมพ์สีและขาวดำ
บริษัท 21 เซ็นจูรี่ จำกัด
โทร. 434-9447
เรียงลอมพิวต์
ไอ-เทค คอมพิวต์กราฟฟิค
โทร. 587-6379
จัดจำหน่ายทั่วประเทศ
บริษัท สามัคคีสาร (ดอกหญ้า) จำกัด
โทร. 466-0519
สำนักงาน
70/63 หมู่บ้านอินโดไทย
ถ.รัตนาธิเบศร์
อ.เมือง
จ.นนทบุรี 11000
โทร. 580-2978

18
จดหมายจากผู้อ่าน หลากหลาย
ทัศนะจากคอวรรณกรรม

26
สองข้างทาง ชุบชิบจาก 'มุกหอม'
คอลัมนิสต์อารมณ์ดี

30
คำกล่าวนำจาก ลาว คำหอมที่
สิงคโปร์

34
ชาติ กอบจิตติ หยิบ มนุษย์สองหน้า
ของคามูร์มาขึ้นหิ้ง

38
โรงเรียนนักเขียน เพลินตาเป็นครูใหญ่

40
นอกเหนือจินตนาการ ไพฑูรย์ ธัญญา นักเขียนเรื่องสั้นสงสัยกวีควรมีดาที่ดวง

44
สุชาติ สวัสดิ์ศรี โอนมรดกด้นฉบับให้ไรเตอร์ ฝันกลางวันของนักดูด้นคอ

54
เรื่องจากปก สัมภาษณ์พิเศษ นักเขียนเรื่องสั้นที่ผู้อ่านไม่เคยลืม อัศศิริ ธรรมโชติ

80
โชติช่วง นาดอน วิษณุ โชลิตกุล และไพวรินทร์ ขาวงาม มองตัวตนของอัศศิริ ธรรมโชติในแง่มุมที่(ไม่) เหมือนกัน

86
บทความวรรณกรรมกับวัลยา วิวัฒน์ศร

90
สมเกียรติ คู่ทวีกุล วิจารณ์กรรมการชี้ไรท์ผ่านบทความที่ชื่อย่าวเหยียด

93
เรื่องสั้นไทย ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ เขียน จะไปให้ถึงดวงดาว

108
เรื่องสั้นแปล คนหัวสูง โดย morley callaghan นันทวรรณ ชาญประเสริฐ แปล

บทกวี
มหกรรม โดยประกาย ปรัชญา....4

รักคือราคา
โดยณัฐกานต์ ลิ้มสถาพร.....10

โปรเฒ่าธุรส โดย อัคนี มูลเมฆ....12

คำประกาศของคณะกรรมการตัดสินรางวัลซีไรต์ ประจำ พุทธศักราช 2538 : ภาพลวงตาของม้าก้านกล้วย

(ตีพิมพ์เผยแพร่ในนิตยสารไรเตอร์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 35 สิงหาคม พ.ศ.2538. หน้า 90 - 92)

ปายวันที่ 24 ก.ค. พ.ศ.2538 มีโอกาสไปฟังการแถลงข่าวประกาศผลรางวัลซีไรต์ พ.ศ.2538 ที่ห้องเจ้าพระยา โรงแรมโอเรียนเต็ล เมื่อประธานอ่านคำประกาศของคณะกรรมการตัดสินแล้ว มีการแจกรูปลอกหน้าปกหนังสือ รวมบทกวี "ม้าก้านกล้วย" ของ ไพวรินทร์ ขาวงาม กวีนิพนธ์ รางวัลซีไรต์ พ.ศ.2538 พร้อมคำประกาศของคณะกรรมการตัดสิน ซึ่งมีข้อความดังนี้

"คณะกรรมการตัดสินวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์) มีมติให้หนังสือรวมบทกวี ม้าก้านกล้วย ของ ไพวรินทร์ ขาวงาม ได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์) ของประเทศไทย ประจำพุทธศักราช 2538

ม้าก้านกล้วย เป็นรวมบทกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัยที่สะท้อนให้เห็นพลังชีวิตและจิตใจของคนชนบทที่เข้ามาสู่เมือง ด้วยความใฝ่ฝันและความหวังถึงชีวิตที่ดีกว่า และได้กลายเป็นพลังสำคัญอันสร้างสรรค์สังคม

แม้คนชนบทจะพบกับชีวิตแปลกแยกในสังคมเมือง แต่ความผูกพันโหยหาชีวิตในถิ่นเดิมก็เป็นพลังหล่อเลี้ยงให้คนชนบทยืนหยัดอยู่ได้

ไพวรินทร์ ขาวงาม สามารถใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ สร้างความกลมกลืนของรูปแบบและเนื้อหาด้วยการสรรคำ กวีโวหาร และลำนำแห่งเสียงถ่ายทอดอารมณ์สะเทือนใจ ให้ผู้อ่านได้ร่วมรับรู้ความรู้สึกนึกคิด และสารที่สื่ออย่างสมบูรณ์งดงาม"

ข้อความในคำประกาศมีบางสิ่งบางอย่างที่สะดุดใจมาก ทำให้ต้องหวนไปอ่าน "ม้าก้านกล้วย" อีกครั้งด้วยความเพ่งเล็งมากกว่าครั้งที่ผ่าน ๆ มา ต่อจากนั้นก็ย้อนมาพิจารณาคำประกาศอีกครั้งเช่นกัน คราวนี้มองเห็นภาพ "ม้าก้านกล้วย" ปรากฏขึ้นอีกภาพหนึ่ง ซึ่งแตกต่างกับภาพที่ ไพวรินทร์ ขาวงาม สร้างไว้แต่เดิม

คำประกาศย่อหน้าที่ 2 ข้อความตอนท้ายที่ว่า "ได้กลายเป็นพลังสำคัญอันสร้างสรรค์สังคม" ข้อความตอนนี้เป็นการตีความตามทรรศนะของคณะกรรมการเองมากกว่าที่จะเป็นการตีความตามข้อมูลที่มีอยู่จริงในกวีนิพนธ์ เห็นได้อย่างชัดเจนว่าไพวรินทร์ มิได้ให้ความสำคัญกับบทบาทด้านสังคมของคนอีสานที่เข้ามาอยู่ในเมืองหลวงแต่อย่างใด เขากล่าวถึงสิ่งนี้ไว้ในบทกวี "มหรสพแห่งผู้อพยพ" (หน้า 85) เพียงครั้งเดียวเท่านั้นว่า "หยาดเหงื่อแรงงานของเราจะเลี้ยงเมืองกว้างใหญ่" ผู้สร้างสรรค์สังคมที่ไพวรินทร์เชิดชูก็คือชาวนา ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากบทกวี "บนแผ่นอกของชาวนา" (หน้า 32-35) แต่เหตุใด คณะกรรมการจึงให้ความสำคัญกับสิ่งนี้มากเป็นพิเศษ จนถึงกับใช้คำว่า "พลังสำคัญ"

คำประกาศย่อหน้าที่ 3 ข้อความตอนท้ายที่ว่า "แต่ความผูกพันธุ์หยหาชีวิตในถิ่นเดิมก็เป็นพลังหล่อเลี้ยงให้คนชนบทยืนหยัดอยู่ได้" ก็เป็นการตีความของคณะกรรมการในทำนองเดียวกันกับข้อความตอนท้ายย่อหน้าที่ 2 อีก สิ่งที่ทำให้คนอีสานมีกำลังใจที่จะต่อสู้กับชีวิตที่เลวร้ายในเมืองหลวงคือ ความหวังในความรัก ความเอื้ออาทร ความเมตตากรุณา จากคนเมืองหลวงและจากธรรมชาติต่างหาก และสิ่งนี้คือสารหลักที่ไพวรินทร์สื่อมายังผู้อ่านบทกวีของเขา เป็นเรื่องมหัศจรรย์ที่คำประกาศมิได้กล่าวถึงความรักซึ่งไพวรินทร์ตอกย้ำอยู่ตลอดเวลา ดังจะเห็นได้จากความถี่ของคำ "รัก" ที่มีถึงประมาณ 80 ครั้ง การที่คณะกรรมการมองข้ามสิ่งนี้ไปทำให้ไม่แน่ใจว่าคณะกรรมการได้อ่านกวีนิพนธ์เล่มนี้อย่างถี่ถ้วนเท่าที่ควรหรือไม่

คำประกาศย่อหน้าที่ 4 ที่ว่า "ไพวรินทร์ ชาวงาม สามารถใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์... อย่างสมบูรณ์งดงาม" เป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ เพราะไม่มีวรรณกรรมเรื่องใดที่จะมีวรรณศิลป์สมบูรณ์งดงามปราศจากข้อบกพร่อง เว้นเสียแต่จะหาข้อบกพร่องไม่พบ หรือหาพบแต่หลีกเลี่ยงที่จะกล่าวถึง อันที่จริงวรรณกรรมที่ได้รับรางวัลในการประกวดต่าง ๆ นั้น มิได้ถึงพร้อมด้วยคุณค่าทางวรรณศิลป์ทุกด้าน แต่เป็นเพียงเรื่องที่มีข้อบกพร่องน้อยที่สุด เมื่อเทียบกับเรื่องอื่น ๆ ที่เข้าชิงรางวัลด้วยกันเท่านั้นเอง

สาระของคำประกาศซึ่งประกอบด้วยข้อความ 3 ย่อหน้าข้างต้น หากพิจารณาในแง่ของการวิจารณ์วรรณกรรมก็จะมีโครงสร้าง 2 ส่วน คือ การตีความและการประเมินค่า ข้อความส่วนแรก ควรเป็นการตีความจากหลักฐานเท่าที่มีอยู่จริงในตัววรรณกรรม ไม่น่าจะเป็นการแปล

ความหมายตามทรรศนะของคณะกรรมการ เพราะส่วนนี้เป็นเรื่องของเหตุผลที่สามารถพิสูจน์ได้ โดยอาศัยตัวรรณกรรมเป็นเครื่องยืนยัน มิใช่เรื่องทรรศนะซึ่งต่างคนต่างมีความเห็นแตกต่างกันไป การตีความตามทรรศนะของคณะกรรมการแทนที่จะตีความจากตัววรรณกรรม ดังข้อความย่อหน้าที่ 2-3 ในคำประกาศ สิ่งที่ได้คือ สารของคณะกรรมการ มิใช่สารของไพวรินทร์ ขาวงาม นอกจากนี้ ข้อความส่วนนี้น่าจะชี้ให้เห็นด้วยว่า วรรณกรรมที่ได้รับรางวัลนั้นมีแนวคิดในแง่ที่เป็นการสร้างสรรค์สังคมอย่างไรด้วย ในกรณีของ "ม้าก้านกล้วย" จะเห็นว่าไพวรินทร์สร้างสรรค์ผลงานชิ้นนี้ขึ้นเพื่อเรียกร้องคนเมืองหลวงให้เผื่อแผ่แบ่งปันความรักแก่คนอีสานที่เข้ามาอาศัยในเมืองหลวงเพื่อที่พวกเขาจะได้มีความสุขเท่าเทียมกับคนอื่น ๆ ในสังคม สังคมก็จะน่าอยู่กว่านี้ ซึ่งจะเห็นได้จากบทกวี "อารมณ์กรุงเทพ" (หน้า 64) ที่ว่า

"สังคมควรประมวลสุขมาแบ่งสัน
สังคมใดสังคมนั้นจึงสมส่วน
แต่กรุงเทพยังถูกทุกข์รุกรบกวน
เพราะมากมวลรสนิยมสังคมคน"

และ

"ขอดวงใจสบายดีมีรักริน
เพื่อแผ่นดินดำรงไทไม่พ่ายพัง"

"ม้าก้านกล้วย" จึงจัดเป็นวรรณกรรมจรรโลงสังคมได้เพราะเหตุดังกล่าว

ข้อความอีกส่วนหนึ่งซึ่งเป็นการประเมินค่าวรรณกรรม คณะกรรมการมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะแสดงทรรศนะของตน ผิดกับข้อความส่วนแรก เพราะการประเมินค่าวรรณกรรม ท้ายที่สุดย่อมหนีไม่พ้นอัตวิสัยของผู้ประเมินค่า อย่างไรก็ตาม ข้อความส่วนนี้ควรบ่งบอกลักษณะโดดเด่นด้านวรรณศิลป์ของวรรณกรรมที่ได้รับรางวัล พร้อมทั้งชี้ให้เห็นว่าผลงานนั้นมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ แปลกใหม่ไปจากเดิมอย่างไร ข้อความที่ว่า "ไพวรินทร์ ขาวงาม สามารถใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ สร้างความกลมกลืนของรูปแบบและเนื้อหา ด้วยการสรรคำ กวีโวหาร และลำนำแห่งเสียง..." เป็นข้อความที่ครอบจักรวาล ถ้าเอาชื่อไพวรินทร์ ขาวงามออกแล้วใส่ชื่อกวี

ซีไรต์ของไทย ของภูมิภาคอาเซียนทุกคนและแม้แต่กวีทั่วโลก ลงไปแทน ก็สามารถจะกระทำได้โดยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงข้อความที่มีอยู่เลยแม้แต่น้อย

ภาพ "ม้าก้านกล้วย" ที่คณะกรรมการวาดขึ้นใหม่ด้วยการตีความสารของกวีนิพนธ์ตามทรรศนะของตน และประเมินค่าในด้านบวก แต่ด้านเดียว เป็นภาพงดงามที่ช่วยเพิ่มความมั่นใจให้แก่ตัวคณะกรรมการผู้ตัดสิน และอาจทำให้ไพวรินทร์ ขาวงาม ปลาบปลื้ม แต่ในเวลาเดียวกันกลับเป็นภาพลวงตาที่ทำให้ผู้พบเห็นเกิดความคลางแคลงใจผลการตัดสินของคณะกรรมการในครั้งนี้อย่างคาดไม่ถึงทีเดียว

ปีที่ 3
กันยายน-ตุลาคม 2538
ราคา 40 บาท
ฉบับที่
36

คณะที่ปรึกษา	เพลหลี
ลาว คำหอม	เลย์ โปรเซท โทร. 433-5433
วรงค์ วงษ์สวรรค์	พิมพ์ลีและขาดำ
สุชาติ สวัสดิ์ศรี	บริษัท 21 เซ็นจูรี่ จำกัด
เรืองเดช จันทรคีรี	โทร. 434-9447
จำลอง ฝั่งชลจิตร	เรียงคอมพิวต์
นิรันศักดิ์ บุญจันทร์	ไฮ-เทค คอมพิวต์กราฟฟิค
แคน สาริกา	โทร. 587-5379
ที่ปรึกษากฎหมาย	จัดจำหน่ายทั่วประเทศ
นิลมล หนูสังข์	บริษัท สามัคคีสาร (ดอกหญ้า) จำกัด
บรรณาธิการ	โทร. 466-0519
ขจรฤทธิ์ รักษา	สำนักงาน
กองบรรณาธิการ	70/63 หมู่บ้านอินโดไทย
เกรียงศักดิ์ เอียบกก	ถ.รัตนาธิเบศร์
ไกมุท ช้อตรง	อ.เมือง
ภาพปกยลงานสีน้ำ	จ.นนทบุรี 11000
อุกฤษณ์ ทองระอา	โทร. 580-2978
ศิลปกรรม	
สุธารา นุชแจ้ง	
ฝ่ายการเงินและสมาชิก	
สุดาพร รักษา	

12
เก็บตกจากบทสัมภาษณ์
จำเป็นต้องถอยมาตั้งหลัก
แบบสนธิ ลิ้มทองกุล

14
จดหมายจากผู้อ่าน
หลากหลายทัศนะจากคอ
วรรณกรรม

24
สองข้างทาง
ชุบชีบจากมุกหอม
คอลัมนิสต์อารมณ์ดี

28
ชาติ กอบจิตติ หยิบหนังสือ (แปล) มาขึ้นหิ้ง

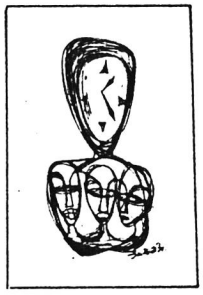

32
ไพฑูรย์ ธัญญา ว่าด้วยเรื่องต่างประเทศ
จาก 'วันนะสิน' ลาวถึงวรรณกรรมไทย

36
จำลอง ฝั่งชลจิตร
เขียนไดอาเรี่ย ภาคต่างกรรมต่างวาระ

40
สมรม สทิงพระ
เก็บตกจากชีวิตและงานของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์

46
เรื่องจากปก
สัมภาษณ์พิเศษ กวีซีไรท์ ปี 2538
ไพวรินทร์ ขาวงาม

80
สมเกียรติ คู่ทวีกุล
นักวรรณกรรมหยิบงานของวินทร์ เลียววาริน มาวิจารณ์ (อย่างชื่นชม)

84
วัลยา วิวัฒน์ศร ว่าด้วย การแปลวรรณกรรม

88
เรื่องสั้นประจำฉบับ
เดือนวาด พิมวนา เขียนเรื่อง สัมพันธภาพ
ปริทรรศน์หนังสือ
แนะนำหนังสือให้นักอ่านรู้จักโดยโกมุท

บทกวี
ดอกในรากไม้ โดยประกาย ปรัชญา.....4
ข้ามฝัน โดยณัฐกานต์ ลิ่มสถาพร.....78
เดิมหวัง โดย คมศร ทักษิณประเทศ.....10
พันธุ์กวี โดย วรรณศรี.....31
สระน้ำและก้อนหิน โดยศิวกานต์ ปทุมสูตร.....36
อริยะ โดย อณุทิพย์ ธารทอง.....44

วินทร์ เลียววาริณ กับการกลับมาของเรื่องสั้นจบแบบหักมุม

(ตีพิมพ์เผยแพร่ในนิตยสารไรเตอร์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 36 กันยายน-ตุลาคม พ.ศ.2538. หน้า 80-82)

ประเพณีอย่างหนึ่งที่นักเขียนไทยปัจจุบันนิยมปฏิบัติกันคือ การเขียนคำนำให้ผลงานของตน ขนบทางวรรณกรรมเช่นนี้มีผลกระทบต่อวงวรรณกรรมอย่างไร ยังไม่มีผู้ใดศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจัง วินทร์ เลียววาริณ เขียนคำนำหนังสือรวมเรื่องสั้นชุด "สมุดปกดำกับใบไม้สีแดง" ไว้ว่า "ตำรวจ โจร มือปืน ทหาร คนค้ายาเสพติด หญิงโสเภณี แมงดา ไต้ก๋งเรือ อาชญากร เจ้าพ่อฯลฯ คือ ชีวิตทุกรูปแบบที่โลดแล่นบนถนนเมืองไทยมาทุกยุคทุกสมัย เรื่องราวของพวกเขาซ้ำ ๆ กัน มีด้านที่เป็นสุข ด้านที่ตื่นเต้น และด้านที่ขมขื่นเจ็บปวด ผมเลือกที่จะเสนอเรื่องราวชีวิตหลากรูปแบบเหล่านี้ในด้านที่ตื่นเต้นอีกแง่มุมหนึ่ง เรื่องสั้นส่วนใหญ่พยายามแสดงการแก้ปัญหาของคนในสถานการณ์ชีวิตต่าง ๆ" เขากล่าวถึงจุดประสงค์ในการเขียนเรื่องสั้นชุดนี้ไว้สองประการ เรื่องสั้นทั้ง 13 เรื่องคือ หลักฐานอย่างดีที่จะพิสูจน์ว่า วินทร์บรรลุจุดประสงค์ 2 ประการนั้นหรือไม่มากน้อยเพียงใด

จุดประสงค์ประการแรกคือ "เพื่อความบันเทิง" วินทร์บรรลุได้อย่างง่ายดายเพราะเรื่องสั้น "แบบหักมุมจบรุนแรง" ทั้ง 13 เรื่อง ทำให้ผู้อ่านเกิดความบันเทิงอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เรื่องแรกจนถึงเรื่องสุดท้าย" ตามแบบฉบับของเรื่องสั้นแนวนี้ ในเรื่อง "ไฟ" ผู้ลอบวางเพลิงมิใช่ชุมพล ผู้ที่มีน้องสาวถูกล่อลวงมาเป็นโสเภณีที่กรุงเทพฯ แต่เป็น "ผม" ผู้เล่าเรื่องกับ พ.ต.ต.อัศวิน ซึ่งเป็นเพื่อนสนิทของชุมพล ในเรื่อง "วีรบุรุษ" พ่อค้าเฮโรอีนที่ พ.ต.วีระ วงศ์ระวิน ตามล่าเพื่อนแก้แค้นแทน พ.ต.ประดิษฐ์ น้องชายแท้ที่จริงคือ พ.ต.ประดิษฐ์ ในเรื่อง "หนี" แพน นักโทษ แหกคุก ที่แท้คือ พัสดี ในเรื่อง "ดวง" ชายหนุ่มผู้ซื้อคฤหาสน์ของหลวงอรรถวุฒิไพศาลต่อจากเพื่อน ได้เงิน 120 ล้าน จากการขายไม้สักอันเป็นรากฐานเดิมของคฤหาสน์ ในเรื่อง "เงื่อนตาย" นายตำรวจที่คนร้ายนำเอกสารลับของ พล.ต.ท.ประยุทธ์ รวีวาด มาให้คือ พล.ต.ท.ประยุทธ์เอง ในเรื่อง "คนละมุม" จิตแพทย์ผู้เป็นเพื่อนของเดชา

แต่งงานกับสุมาลีภรรยาที่เดชาขอหย่า และใช้ชีวิตคู่อย่างมีความสุข ในเรื่อง "เรือคนบาป" ศักดิ์พ่อค้าผิ่นระหว่างไทยกับมาเลเซีย ตบตาตำรวจได้สำเร็จ โดยใช้หญิงโสเภณีบังหน้า ในเรื่อง "คาว" ทรงวุฒิแก้แค้นอุดมเพื่อนที่ข่มขืนภรรยาของเขาด้วยการรักหกว่าลูกชายของตนที่แต่งงานกับลูกสาวของอุดม เป็นลูกของอุดมเอง ในเรื่อง "มนุษยธรรม" นายตำรวจกลับไปเอาเสื้อแจ็กแก็ตจากป้าของโจรปล้นธนาคารแทนที่จะเอาเงินสองล้านบาท ซึ่งเขารู้ที่ซ่อน ในเรื่อง "สมุดปกดำกับใบไม้สีแดง" ชำนาญ ตำรวจนอกราชการฝีมือดีผู้ที่เจ้านายเก่าเชื่อว่าเป็นนักอุดมคติ แท้ที่จริงคือมือปืนรับจ้าง ในเรื่อง "เหลี่ยม" คนร้ายสองคนเข้าไปชโมยของในบ้านหลังหนึ่ง ต่างฝ่ายต่างก็อ้างว่าตนเป็นตำรวจปลอมตัวมา ในเรื่อง "ความมืด มือปืน คำสั่งฆ่า" ประชาหลงกลเจ้านายที่ใช้ให้ไปฆ่ากฤชสมุนมือขวาที่ทรยศเพื่อเป็นการพิสูจน์ว่าประชาเองเป็นคนทรยศ และในเรื่อง "ความรัก ดอกไม้ คำสั่งฆ่า" การที่กฤชตามล่าประชาที่ทรยศเจ้านายแต่เขาฆ่าประชาซึ่งกำลังมีความรักไม่ลง เป็นแผนที่เจ้านายกับประชาสร้างขึ้นหลอกกฤช

เรื่องสั้นส่วนใหญ่ วินทร์ตั้งชื่อได้กะทัดรัด และมีความหมายสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง แต่สามเรื่องที่มีชื่อยาว ๆ คือ "สมุดปกดำกับใบไม้สีแดง" "ความมืด มือปืน คำสั่งฆ่า" และ "ความรัก ดอกไม้ คำสั่งฆ่า" ถ้าตั้งสั้น ๆ ว่า "อุดมคติ" "ความมืด" และ "ความรัก" ตามลำดับ ก็จะทำให้ชื่อเรื่องกะทัดรัด และมีความหมายสอดคล้องกับเนื้อเรื่องมากกว่า

นอกจากจะสร้างเรื่องให้กลับตาลปัตรกันแล้ว วินทร์ยังสามารถใช้ภาษาให้กลับตาลปัตรด้วยเช่นกัน ดังตัวอย่างจากเรื่องสุดท้าย "สถานที่ที่ดีที่สุดในการกระทำเรื่องที่เลวที่สุด" และ "มุมที่วุ่นวายที่สุดกลับเป็นร้านขายดอกไม้ที่เงียบสงบที่สุด" กลวิธีการใช้ภาษาที่ผิดแผกตรงกันข้ามโดยสิ้นเชิง ซึ่งมีอยู่ตลอดทั้งการบรรยายของผู้เขียนและบทสนทนาของตัวละคร ทำให้เรื่องสั้นจบแบบหักมุมของวินทร์ มีคุณค่าด้านวรรณศิลป์เพิ่มขึ้น

จุดประสงค์อีกประการหนึ่งที่ว่า "ต้องการเรียกน้ำย่อยจากสมองคนอ่านโดยการสะกิดให้ลงมือแก้ปัญหา ไม่ใช่คร่ำครวญ มุ่งให้เกิดการแก้ปัญหาด้วยตนเองด้วยสติและข้อมูลให้ดีที่สุด เพื่อหัดมีชีวิตรอดในสังคมป่าดิบแห่งนี้" วินทร์ก็น่าจะบรรลุได้เช่นกัน แม้จะเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อนกว่าการบรรลุจุดประสงค์ข้อแรกก็ตาม แม้ทางออกของตัวละครในแต่ละสถานการณ์อาจไม่เป็นที่พึงปรารถนาสำหรับบุคคลบางคนและสังคม แต่ผู้อ่านก็ยอมรับการแก้ปัญหาของ

ตัวละครแต่ละตัวได้อย่างไม่ตะขิดตะขวง เพราะเขาเหล่านั้นต่างมีเหตุผลอย่างเพียงพอที่จะแสดงปฏิกิริยาเช่นนั้น ในเรื่อง "ไฟ" น้องสาวของชุมพลถูกล่อลวงมาเป็นโสเภณี ชุมพลจึงมีความคิดที่เผาโรงแรม ในเรื่อง "วีรบุรุษ" เงินทำให้ประดิษฐ์ซึ่งเป็นทหารหันไปค้ายาเสพติด ในเรื่อง "เรือคนบาป" ศักดิ์ค้าฝิ่นเพราะหมดหนทางทำมาหากิน ในเรื่อง "คาว" ทรงวุฒิเคียดแค้นอุดมเพื่อนสนิทที่ข่มขืนภรรยาของเขาจนถึงกับวางแผนฆ่าอุดม ในเรื่อง "มนุษยธรรม" นายตำรวจยอมบกพร่องในหน้าที่เพื่อมนุษยธรรม ตัวละครเหล่านี้ทำให้ผู้อ่านเข้าใจและเห็นอกเห็นใจมากกว่าที่จะตำหนิติเตียนหรือประณามโดยใช้ประสบการณ์ส่วนตัวเป็นเกณฑ์ ความเข้าใจสาเหตุของพฤติกรรมของตัวละคร อาจทำให้ผู้อ่านมองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหาเหล่านั้นได้บ้าง แม้สาเหตุของปัญหาจะเป็นเรื่องสุดวิสัยที่คนคนเดียวจะแก้ไขได้ เช่น ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมอันสลับซับซ้อน

วินทร์ เสียววาริณ ใช้เรื่องสั้นจบแบบหักมุมอันเป็นงานเขียนที่เขาถนัด สะท้อน และวิพากษ์วิจารณ์ชีวิตคนไทยและสังคมไทยที่ซับซ้อนสับสนได้อย่างแยบคายจนสามารถบรรลุจุดประสงค์ทั้งสองได้ไม่ยาก รวมเรื่องสั้นชุดนี้ชี้ให้เห็นความจริงประการหนึ่งว่า ชีวิตจริงกับเรื่องสมมุติต่างเป็นความบังเอิญด้วยกันทั้งคู่ จะแตกต่างกันก็ตรงที่ในโลกบันเทิงคดี ผู้อ่านสามารถเรียกร้องความสมเหตุสมผลจากผู้เขียนได้ แต่ในโลกมนุษย์เราไม่มีสิทธิ์ที่จะเรียกร้องสิ่งนั้นกับใครแม้แต่ตัวเอง

ปีที่ 4
มกราคม-กุมภาพันธ์ 2539
ราคา 40 บาท
ฉบับที่
38

8
จดหมายจากผู้อ่าน
ทัศนะหลากหลายจากคอวรรณกรรม

16
สองข้างทาง
โดยมุกหอม เจ้าตำรับกอสซิป
วงการนักเขียน

22
บทความพิเศษ
ตะวันดับที่บ้านนักเขียนโดย
โมน สวัสดิ์ศรี
ตะวันดับที่ไร่ลุงคำสิงห์ โดย
ไพศาล เปลี่ยนฯ

30
คนบนถนนนักเขียน
นฤมิตร ประพันธ์ ตอบคำถาม
ว่าด้วยเรื่องของงานเขียน

คณะที่ปรึกษา	เพลทลี
ลาว คำหอม	เอย์ โปรเซท โทร. 433-5433
วรงค์ วงษ์สวรรค์	พิมพ์สีและขาวดำ
สุชาติ สวัสดิ์ศรี	บริษัท 21 เซ็นจุรี่ จำกัด
เรืองเดช จันทรคีรี	โทร. 434-9447
จำลอง ฝั่งชลจิตร	เรียงคอมพิวต์
นิรันศักดิ์ บุญจันทร์	ไฮ-เทค คอมพิวต์กราฟฟิค
แคน สาริกา	โทร. 587-5379
ที่ปรึกษากฎหมาย	จัดจำหน่ายทั่วประเทศ
นิลมล หนูสังข์	บริษัท สามัคคีสาร (ดอกหญ้า) จำกัด
บรรณาธิการ	โทร. 466-0519
ชรอุทธ์ รักษา	สำนักงาน
กองบรรณาธิการ	70/63 หมู่บ้านอินโดไทย
เกรียงศักดิ์ เอียบกก	ถ.รัตนาธิเบศร์
โกมุท ช้อตรง	อ.เมือง
ภาพปกยลงานสีน้ำ	จ.นนทบุรี 11000
อุกฤษฎ์ ทองระอา	โทร. 580-2978
ศิลปกรรม	
สุธารา นุชแจ้ง	
ฝ่ายการเงินและสมาชิก	
สุดาพร รักษา	

34
บทความพิเศษ
ช่วยกันตรวจสอบอีกที โดย ม.ร.ว.กองกาญจน์ ตะเวทีกุล

38
เก็บหนังสือแปลขึ้นหิ้ง
ชาติ กอบจิตติว่าด้วยโอ้อลิซ ต่อจากฉบับที่แล้ว

42
ขอเกาะคน
เรื่องเดช จันทรคีรี เขียนเรื่อง คนขี้เกียจที่ยิ่งใหญ่

46
ไคอาเร่ย์
จำลอง ฝั่งชลจิตรกับหนังสือเล่มใหม่ที่เขาอยากทำ

54
สัมภาษณ์พิเศษ
อาจินต์ ปัญจพรรค์โดยนักเขียนหนุ่มจากประเทศลาวบุนทะนอง ชมไชผน

50
นอกเหนืออินคนาการ
ไพฑูรย์ ธัญญา เขียนเตือนสติ ปลาเล็กอย่ากินเหยื่อใหญ่

66
บทความพิเศษ
กองบรรณาธิการเก็บตกชีวิตของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์จากตัวหนังสือ

76
บทความทางวรรณกรรม
วัลยา วิวัฒน์ศร เขียนถึงของขวัญจากดวงดาว

80
วิจารณ์วรรณกรรม
สมเกียรติ คู่ทวีกุล วิจารณ์งานของเดือนวาด พิมวนา

108
บทความ
พิสิฐ ภูศรี นักโปรแกรมเมอร์เวียน คำน่า (ล่วงหน้า)

118
ปริทรรศน์หนังสือ

84
เรื่องสั้น
ศักดิ์สิริ มีสมสืบ กวีซีไรท์เขียนเรื่อง อ้ายไม้ดีโหม่ง

100
เรื่องสั้นแปล
บงกช แปลเรื่อง การนอนหลับกลางวันในวันอังคาร ของมาเกซ นักเขียนรางวัลโนเบล กำนัลพิเศษแก่ผู้อ่าน

บทกวี
ดอกไม้ในรากไม้ โดยประกาย ปรัชญา 15
แสงของเงาบนความเก่าชราของโลก โดย ศิริวร แก้วกาญจน์ 20
แมวที่หน้าประตู โดย นิศรัย หนูหล่อ 33
เหมือนมายานิมิต โดย กร ศิริวัฒโน 37
เหลือบ โดยอณูทิพย์ ธารทอง 45
ดอกหญ้าป่าใหญ่ โดย เทพย์ สิทธานี 49
ปีใหม่ โดย สุวิยฉัตร ชัยมงคล 53
ทุ่งกวี โดย เสรี ทัศนศิลป์ 75
จดหมายเมฆ โดย โกศล กลมกล่อม 79

เดือนวาด พิมวนา กับ มุมกลับของชีวิตมนุษย์

(ตีพิมพ์เผยแพร่ในนิตยสารไรเตอร์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 38 มกราคม-กุมภาพันธ์ พ.ศ.2539. หน้า 80-82)

บรรณาธิการสำนักพิมพ์สามัญชน กล่าวถึง เดือนวาด พิมวนา ไว้ในคำนำหนังสือรวมเรื่องสั้นเล่มแรกของเธอ "หนังสือเล่มสอง" ว่า นอกจาก "ศรีดาวเรือง" แล้ว เดือนวาดเป็นนักเขียนหญิงอีกคนหนึ่งที่นำเสนอปัญหาสังคมผ่านวรรณกรรม ส่วนคำชยายชื่อหนังสือทั้งปกหน้าและปกรองกลับกล่าวถึงงานเขียนชุดนี้อย่างตรงกันข้ามว่าเป็นเรื่องสั้นสะท้อน "ปมวิสามัญของมนุษย์"

เมื่อพิจารณาเนื้อหางานเขียนในภาพรวมแล้ว คำกล่าวคำหลังน่าฟังกว่า เพราะสิ่งที่ผู้เขียนนำเสนอไว้ในงานเขียนมิใช่ปัญหาสังคมดังที่นักเขียนร่วมสมัยนิยมนำเสนอกันแต่อย่างใด หากเป็นปัญหาชีวิตหรือความสัมพันธ์ของมนุษย์อีกแง่หนึ่งที่แตกต่างกับแง่ที่นักเขียนคนอื่น ๆ เคยนำเสนอในบรรณพิภพ

ชายหนุ่มในเรื่อง "ผู้รอคอย" เก็บเงินได้ 380 บาท ได้ที่ป้ายหยุดรถโดยสารประจำทาง เขาครุ่นคิดถึงความเดราะห์ร้ายของเจ้าของเงินมากกว่าความโชคดีของตนเอง เขาเฝ้าคอยเจ้าของเงินให้กลับมาเอาเงินคืน "ข้าพเจ้าพลันสำนึกขึ้นมาอีกอย่างหนึ่งว่า ความโชคดีของข้าพเจ้านั้นเนื่องมาจากความโชคร้ายของบุคคลอื่น คนหนึ่งโชคร้าย เพื่อให้อีกคนหนึ่งโชคดี ทุกสิ่งในโลกต้องทดแทนกันเช่นนี้ด้วยหรือ"

นางอาลัยผู้สูงส่งในเรื่อง "อำนาจ" พบว่าอำนาจต่อรองที่แท้จริง มิใช่อำนาจที่เธอมีเหนือสามีและลูก ๆ ตลอดมา แต่เป็นอำนาจที่เกิดขึ้นระหว่างนายบรรจบสามีกับเด็กสาวที่เขาหลงรักก่อนแต่งงานกับเธอ นางอาลัยจึงเปลี่ยนใจไม่ทำร้ายเด็กสาว ดังที่ตั้งใจแต่เดิม ขณะติดตามสามีซึ่งแอบไปหาเด็กสาวคนนั้น "สามีของเธอบอกรักต่อผู้หญิงคนนั้น สามีของเธอร้องไห้และเรียกร้องต้องการต่อผู้หญิงคนนั้น เหล่านี้ใช่หรือไม่คืออำนาจต่อรองที่แท้จริง คือ สิ่งที่เธอโหยหามาตลอด แต่ไม่เคยได้มาเลย" ส่วนนายบรรจบก็ตัดพ้อเด็กสาวที่ไม่ยอมมาใช้ชีวิตร่วมกับเขาว่า "คนที่ต้องการมีอำนาจเหนือสามีและลูกน่ะ จะไม่มีความรักให้ใคร และไม่ต้องการความรักจากใครหรอก แล้วเธอล่ะน้อย เธอเองก็เหมือนกัน ทำท่าว่ารักพี่เสียหนักหนา เดี๋ยวนี้ล่ะ เดี๋ยวนี้เธอผลักไสพี่เพราะอยากจะกอดความภูมิใจในตัวเองไว้แทน"

หญิงสาวที่มีปัญหาครอบครัวในเรื่อง "ผู้บรรลุ" รู้สึก "ได้" มากกว่า "เสีย" ทั้ง ๆ ที่ชายวัยกลางคนต้องการให้เธอมีเพศสัมพันธ์กับเขา แต่เธอไม่ยินยอม "ใช่ค่ะ เมื่อคืนคุณสอนหนู หนูต้องการเรียนรู้เพศสัมพันธ์จากคุณ แต่คุณไม่ได้สอนหนู คุณต้องการตักตวงจากหนู แต่ว่า...ถึงคุณจะรู้สึกว่าได้อะไรจากหนูไป หนูก็ไม่รู้สึกสูญเสียหรอกค่ะ หนูได้ในสิ่งที่หนูต้องการเรียนรู้"

บุญส่ง ใจสมัคร นักการเมืองน้ำเน่าผู้ล้มเหลวในชีวิตในเรื่อง "หนังสือเล่มสอง" หวนกลับไปหาหนังสือเล่มสองจากคนขายหลังจากที่เขาซื้อหนังสือเล่มหนึ่งไปเมื่อเวลาล่วงเลยไปถึง 38 ปี เป็นการสานต่อความฝันของเขาให้เป็นจริง เพื่อที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ "ผมรู้ว่าคุณไม่เชื่อ คุณคิดว่าผมบ้า ไม่เป็นไรหรอก ผมคิดไว้แล้วว่าต้องเป็นอย่างนี้ ในชีวิตผมไม่เคยทำอะไรสำเร็จเลย สงสารตัวเองเหลือเกิน ช่างน่าสงสารตัวผม ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ก่อนจะมาที่นี่ ผมคิดว่าถึงแม้ปัจจุบันจะล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง แต่มีบางสิ่งบางอย่างที่ผมทำได้ ผมจะสานต่อความฝันที่ค้างคาของเด็กชายคนหนึ่งให้สำเร็จลุล่วง เด็กคนนั้นคือผมเอง ผมกำลังซ่อมแซมชีวิตตัวเอง เพื่อว่าผมจะมีชีวิตอยู่ต่อไปได้"

คุณหมอซึ่งเป็นหมอเถื่อนแต่ได้รับความเชื่อถือจากชาวบ้านในเรื่อง "คุณหมอ" ย้ายกลับที่เดิม หมอชาญซึ่งเป็นหมอจริงไม่อยากให้คุณหมอกลับมา เพราะเกรงว่าตนจะสูญเสียคนไข้ คุณหมอไปหาหมอชาญที่คลินิก หมอชาญพูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างคุณหมอกับชาวบ้านว่า "ผมเชื่อว่าคุณเป็นคนดี คุณเป็นคนดีด้วยจิตใจอยู่แล้วละหมอ แต่ตอนนี้มันมีเจ้าช่อบารมีงอกออกมา งอกออกมาจากความหวังดี จากความเอื้ออาทรของคุณ งอกออกมาจากความเคารพรักของชาวบ้าน แต่มันกลับไม่สงบเสงี่ยมเจียมตัว มันทำให้คุณดูใหญ่โตกว่ามนุษย์ด้วยกันอย่างไรละคุณหมอ แต่ว่าทำไมมนุษย์คนหนึ่งจึงได้ก้มหน้ามองมนุษย์อีกคนหนึ่ง แล้วมนุษย์อีกคนหนึ่งทำไมจะต้องแหงนหน้ามองมนุษย์ด้วยกันเล่า"

กรรมกรรับจ้างลูกชายนักมวยที่พ่ายแพ้เมื่อ 40 ปีก่อน ในเรื่อง "รอยภาพ" มาดักพบนักมวยที่เป็นแชมป์ในอดีต และด่าว่าเขาเป็นการแก้แค้นแทนพ่อ "ผมเดาไม่ผิดจริง ๆ คุณจำมันได้ คุณกลายเป็นนักมวยชื่อเสียงโด่งดังนับแต่นาทีที่พ่อผมล้มลง พ่อของผมม้ามแตกตาย คุณครองแชมป์อยู่นาน คุณประสบความสำเร็จ คุณล้างมือในอ่างทองคำ คุณแขวนนวมอย่างยิ่งใหญ่ แต่ไม่มีแม้สักคนที่จะทวงถามความถูกต้องให้กับชีวิตหนึ่งที่ตายไป ไม่มีใครรู้ว่าเมียของผู้ตายกับลูกอายุ

สี่ขวบที่ยืนอยู่ข้างเวที จะทวงชีวิตสามีและพ่อของลูกได้จากใคร หากคุณไม่วุ่นวายอยู่กับการเป็นแชมป์มากเกินไป ก็คงจะได้เห็นแม่ลูกคู่นั้น ผมไม่รู้ใคร แต่คุณ คุณเป็นคนแรกที่จะต้องคิดถึงมัน คุณต้องรับผิดชอบ" "คุณฆ่าพ่อผมอย่างถูกต้อง เป็นการฆ่าที่ได้รับการชูมือ คุณเป็นฆาตกรที่ใคร ๆ ปรบมือให้"

ชายหนุ่มที่เป็นครูในเรื่อง "ในความมืด" แต่งงานกับผู้หญิงอาชีพนักร้องโดยไม่ฟังคำทัดทานของพ่อแม่ เธอสร้างความเดือดร้อนเรื่องผู้ชายให้เขาตลอดเวลาจนต้องย้ายที่อยู่ ความแตกต่างของสามีภรรยาคู่นี้อยู่ตรงที่ "หล่อนยอมรับในความชั่วช้าประดามีของตัวเอง และไม่เคยอับอายเลยหากใครจะเอ่ยอ้างถึง แต่เขาไม่อาจยอมรับในความขี้ขลาดของตัวเองได้ หล่อนทราบในข้อนี้ดี เขาจึงเป็นฝ่ายพ่ายแพ้หล่อนอยู่เสมอมา"

ภาพชีวิตมนุษย์ที่เดือนวาดนำเสนอ คือ มุมกลับของชีวิตมนุษย์ เดือนวาด ใช้วรรณศิลป์ของเรื่องสั้นสะท้อน วิพากษ์วิจารณ์ และตั้งคำถามเรื่องชีวิตมนุษย์ในประเด็นต่าง ๆ ที่นักเขียนคนอื่น ๆ มองไม่เห็นได้อย่างน่าสนใจ น่าใคร่ครวญ อันที่จริงภาพชีวิตมนุษย์ในเรื่องสั้นชุดนี้ส่วนใหญ่ ผู้อ่านเคยพบเห็นมาแล้วในผลงานของนักเขียนคนอื่น ๆ แต่เดือนวาดนำภาพชีวิตเหล่านั้นมาตีความหมายใหม่ด้วยทรรศนะอันลุ่มลึกและแหวกแนวของเธอเอง ทำให้ผู้อ่านรู้จักชีวิตมนุษย์ในเหลี่ยมอื่น ๆ ดียิ่งขึ้น และหวนไปไตร่ตรองถึงพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนในสังคมมากขึ้น เรื่องสั้นชุดนี้มิได้เป็นเพียงผลงานที่สะท้อนทรรศนะที่เดือนวาดมีต่อชีวิตมนุษย์ และความสามารถในการประพันธ์ของเธอเท่านั้น แต่ยังได้ชี้ให้เห็นความจริงประการหนึ่งในการประพันธ์ว่า นวัตกรรมทางวรรณศิลป์ไม่จำเป็นต้องเกิดจากการที่นักเขียนต้องสร้างสรรค์ทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นมาใหม่ทั้งหมดเสมอไป แต่อาจเกิดขึ้นได้จากการที่นักเขียนสามารถนำสิ่งที่มีอยู่แล้วมาเพ่งพินิจด้วยมุมมองใหม่ มิติใหม่ที่ไม่ซ้ำกับใคร

เรื่องสั้นชุด "หนังสือเล่มสอง" ย่อมพิสูจน์ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าวงการประพันธ์เรื่องสั้นไทยร่วมสมัยจักต้องจารึกชื่อของผู้เขียนไว้ในทำเนียบนักเขียนอีกคนหนึ่งอย่างแน่นอน **เดือนวาด พิมวนา คือนักเขียนหญิง "เลือดใหม่" ร่วมสมัยที่นักอ่านไม่ควรมองข้ามเป็นอันขาด**

มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ